

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

ANDIJON VILOYATI PEDAGOGIK MAHORAT MARKAZI

"KELISHILDI"
Akademik faoliyat bo'yicha direktor
o'rinbosari *[Signature]* O. Qurbonov
"18" 03/2026-yil

IJTIMOIIY-IQTISODIY FANLAR METODIKASI KAFEDRASI

UMUMIY O'RTA TA'LIM MUASSASALARI
TARBIYA FANI O'QITUVCHILARI UZLUKSIZ KASBIY
RIVOJLANTIRISH KURSINING

III.BLOK TARBIYA FANINI
O'QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR BO'YICHA

O'QUV-USLUBIY MAJMUUA

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI**

ANDIJON VILOYATI PEDAGOGIK MAHORAT MARKAZI

**IJTIMOIIY-IQTISODIY FANLAR METODIKASI KAFEDRASI
UMUMTA’LIM MAKTABLARI TARBIYA FANI O‘QITUVCHILARI UCHUN**

**“FANNI O‘QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR”
BO‘LIMI O‘QUV MODULLARI YUZASIDAN
MA’RUZALAR MATNI
(yuksaltiruvchi)**

Tuzuvchi: Abduraimov Sh. Ijtimoiy-iqtisodiy fanlar metodikasi kafedrasini mudiri,
katta o‘qituvchisi

Taqrizchilar:
Olimov N.A. Ijtimoiy-iqtisodiy fanlar metodikasi kafedrasini dotsenti, t. f.f.d (PhD)

Ushbu o‘quv uslubiy majmua “Ijtimoiy-iqtisodiy fanlar” metodikasi kafedrasining 2026-yil mart dagi 3- sonli yig‘ilish qarori bilan ilmiy kengashga tavsiya etilgan Andijon viloyati pedagogik mahorat markazi Ilmiy Kengashining 2026-yil 18-martdagi qarori bilan tasdiqlangan.

3.1. “TARBIYA FANINI O‘QITISHNING MILLIY- AMALIY ASOSLARI (DTS, DARSLIK, O‘QUV QO‘LLANMALAR VA MILLIY KONTENTLAR” MODULI

1-mavzu. Tarbiya fani bo‘yicha yaratilgan yangi avlod darsliklarining mazmuni va ularda o‘quvchilarga o‘rgatiladigan asosiy bilimlar (avvalgi darsliklar bilan qiyosiy o‘rganish asosida).

(2 soat nazariy mashg‘ulot)
Mashg‘ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	III. Fanni o‘qitishga zamonaviy yondashuvlar				
O‘quv modul	3.1. “Tarbiya fanini o‘qitishning milliy-amaliy asoslari (Darslik, o‘quv qo‘llanmalar va milliy kontentlar)” modulining o‘quv dasturi				
Mavzu	1-mavzu. Tarbiya fani bo‘yicha yaratilgan yangi avlod darsliklarining mazmuni va ularda o‘quvchilarga o‘rgatiladigan asosiy bilimlar (avvalgi darsliklar bilan qiyosiy o‘rganish asosida). <i>(2 soat nazariy mashg‘ulot)</i>				
Darsning maqsadi	<ul style="list-style-type: none">- tarbiya fanidan Davlat ta’lim standartlari va ta’lim bosqichlarini tushuntirish, ularning ilmiy ahamiyatini ochib berish;- tarbiya turlarini shakllantirish;- Metod va usullardan foydalanishda ilmiy yondashishni rivojlantirish				
Mashg‘ulot turi	Ma’ruza				
Metodlar	Interfaol taqdimot, guruhli faoliyat, amaliy mashg‘ulot, “Aqliy hujum”				
Jihozlar	Kompyuter va proyektor(smart televizor),Interfaol doska yoki oddiy doska, Online platformalar (Canva, Openai.com), Ish materiallari (slydlar, ma’ruza matni)				
Mashg‘ulot mazmuni					
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, minut	Metodlar		Natija
1. Tashkiliy	<ul style="list-style-type: none">- Salomlashish- Maqsad va reja bilan tanishtirish- Mashg‘ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish		O‘qituvchilar mashg‘ulotga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	<ul style="list-style-type: none">- "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama- Tinglovchilarni darsga qiziqtirish hamda mavzuga oid bilimlarini aniqlash maqsadida savollar beriladi.	5	Muhokama, Muammoli vaziyat yaratish		O‘qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag‘batlanadi.

Nazariy qism	Slaydlar bilan mavzu tushuntiriladi: - Kirish: tarbiya fanini o'qitishning asosiy maqsadi haqida umumiy tushuncha Tarbiya fanini ilmiy asosda o'rganish uchun metodlar zaruriyati. Davlat ta'lim standartlarining qisqacha ta'rifi. - Asosiy qism: Tarbiya fanini o'qitishning vazifalari yuksak ahloqiy qadriyatlar bilan birga tarbiya turlarini tushuntirish; fan sohasida erishilayotgan yutuqlar, ularning amaliyotdagi tatbiqi orqali ilmiy dunyoqarashlarini rivojlantirish.	25	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	O'qituvchilar mavzuni nazariy jihatdan o'rganadi.
4. Amaliy mashg'ulot	-Guruhlar tarbiya masalalarini muhokama qilish uchun savollar berish. - Guruhlar o'z javoblarini taqdim etib, ularni tanqidiy tahlil qilish	20	Taqdimot, namoyish	O'qituvchilar mavzuni amaliy ko'nikmalar orqali yaxshiroq o'rganadi.
5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar hamda savolga javob topishdagi qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish	10	Suhbat, muhokama, tahlil	O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	O'qituvchilarga quyidagi savollar bo'yicha o'zini tahlil qilish va fikr almashish taklif etiladi:O'qituvchilarning xulosalari umumlashtiriladi.	10	Savol-javob, O'z-o'zini baholash, tahlil	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat, Savol-javob	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi

1-mavzu. Tarbiya fani bo'yicha yaratilgan yangi avlod darsliklarining mazmuni va ularda o'quvchilarga o'rgatiladigan asosiy bilimlar (avvalgi darsliklar bilan qiyosiy o'rganish asosida).

(2 soat nazariy mashg'ulot)

Reja:

- 1.Davlat ta'lim standartlarining tarkibi. O'quv dasturlarining mazmuni.
- 2.O'quvchilarda shakllantiriladigan asosiy ko'nikma, malaka, kompetensiyalar va shaxsiy sifatlar.
- 3.O'quvchilarni tarbiyalash metodikalari va tarbiyaviy jarayonlarga qo'yiladigan talablar.

Tayanch iboralar: Tarbiya faniga oid tushunchalar. Ularni o'quvchilarga o'rgatish metodlarini qo'llash kompetensiyasi. Tarbiya faniga oid manbalar va o'qituvchining

ular bilan ishlash kompetensiyasi. Yangi avlod darsliklarini avvalgilari bilan taqqoslash tahlil qilish va baholash.

Tarbiya fani, Tarbiya fani davlat ta'lim standarti, davlat ta'lim standartining mazmuni, maqsad va vazifalari, o'quv dasturlari mazmuni, ko'nikma, malaka, kompetensiya

1. Davlat ta'lim standartlarining tarkibi. O'quv dasturlarining mazmuni.

Davlat ta'lim standartining tarkibiy qismlari:

Tarbiya fani bo'yicha umumiy o'rta ta'limning malaka talablari;

Tarbiya fanining tayanch o'quv rejas;

Tarbiya fani bo'yicha umumiy o'rta ta'limning o'quv dasturi;

Tarbiya fanining baholash tizimini o'z ichiga oladi.

Tarbiya fani bo'yicha umumiy o'rta ta'lim muassasalari o'quvchilariga qo'yiladigan malaka talablari umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standartining negizi hisoblanadi va Tarbiya fanini o'rganishning bosqichlari, ta'lim mazmuni va malaka talablarining tuzilishini belgilaydi.

Umumiy o'rta ta'limning malaka talablari umumta'lim fanlari bo'yicha ta'lim mazmunining majburiy minimumi va yakuniy maqsadlariga, o'quv yuklamalari hajmiga hamda ta'lim sifatiga qo'yiladigan talablardan iborat bo'lib, u quyidagilardan tashkil topadi:

bilim - o'rganilgan ma'lumotlarni eslab qolish va qayta tushuntirib berish;

ko'nikma - o'rganilgan bilimlarni tanish vaziyatlarda qo'llay olish;

malaka - o'rganilgan bilim va shakllangan ko'nikmalarni notanish vaziyatlarda qo'llay olish va yangi bilimlar hosil qilish;

Kompetensiya - mavjud bilim, ko'nikma va malakalarni kundalik faoliyatda qo'llay olish qobiliyati.

Baholash tizimi - davlat ta'lim standard bo'yicha umumiy o'rta ta'limning malaka talablarini o'quvchilar tomonidan o'zlashtirilishi darajasini hamda umumiy o'rta ta'lim muassasasining faoliyati samaradorligini aniqlaydigan mezonlar majmuidan iborat.

Davlat ta'lim standartining maqsad va vazifalari:

Maqsadi — ma'naviy barkamol va intellektual rivojlangan shaxsni tarbiyalash.

Davlat ta'lim standartining vazifalari quyidagilardan iborat:

“Tarbiya” fanining o'qitish jarayoniga umuminsoniy va milliy qadriyatlar asosida o'quvchilarni tarbiyalashning samarali shakl va usullarini joriy etish;

“Tarbiya” fani bo'yicha o'quv-tarbiya jarayoniga zamonaviy va pedagogic axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish, umumiy o'rta ta'lim muassasalari o'quvchilarining malakasiga qo'yiladigan talablarni belgilash;

“Tarbiya” fani orqali kadrlarni sifatli va maqsadli tayyorlash uchun ta'lim, fan va ishlab chiqarishning samarali integratsiyasini ta'minlash;

“Tarbiya” fani va uning pirovard natijalari, o'quvchilarning malaka talablarini egallanganlik darajasini tizimli baholash tartibini belgilash.

Shuningdek ta'lim-tarbiya faoliyati sifatini nazorat qilishning huquqiy asoslarini takomillashtirish; davlat ta'lim standartlari talablarining ta'lim sifati va kadrlar tayyorlashga qo'yiladigan xalqaro talablarga muvofiqligini ta'minlash.

2. O'quvchilarda shakllantiriladigan asosiy ko'nikma, malaka, kompetensiyalar va shaxsiy sifatlar.

Tarbiya kompetensiyalari quyidagilardan iborat:

A2 daraja:

- orzu qila oladi;
- maqsadini aniq qo'ya oladi va amalga oshirishga intiladi;
- tanqidiy tafakkurga ega bo'ladi;
- mas'uliyatni anglaydi;
- hamkorlik qila oladi;
- axloq qoidalariga ega bo'ladi;

- to'g'ri harakatlarga amal qiladi va qo'llab-quvvatlaydi;
- jarayonlarda tashabbus ko'rsatadi;
- o'z-o'zini rivojlantiradi;
- faoliyatini tahlil qila oladi;
- atrof-muhitga oqilona munosabatda bo'la oladi.

A2+ daraja:

- Maqsad qo'ya oladi va uni amalga oshirishga harakat qiladi;
- mas'uliyat va majburiyatiga amal qiladi;
- hislarini anglaydi va nazorat qila oladi;
- mustaqil sog'lom fikrga ega bo'ladi;
- pul topish ko'nikmalari shakllanadi;
- liderlik sifatlarini namoyon etadi;
- biznes va tadbirkorlik g'oyalarini ilgari sura oladi;
- kreativ sifatlarini namoyon qiladi;
- to'g'ri qaror qabul qiladi;
- sog'lom turmush tarziga rioya qiladi va uni targ'ib qiladi;
- faol fuqarolik pozitsiyasiga ega bo'ladi;
- axborotni tahlil qila oladi va axborot xavfsizligidan himoyalana oladi
- bag'rikenglikni namoyon qila oladi.

B1 daraja:

- ish o'rinlarini yaratishga intiladi, mehnat jamoasi va mutaxassislar bilan samarali hamkorlik qila oladi;
- ijtimoiy sharoitlarga moslasha oladi;
- o'z-o'zini rivojlantiradi, bilimini muntazam ravishda oshirib borishni tizimlashtira oladi;
- burch, majburiyat va huquqlarini biladi, ularga rioya qiladi;
- faol fuqarolik pozitsiyasini namoyon qiladi;
- ijtimoiy hayotga tayyorligini namoyon qila oladi;
- hissiyotlarini boshqara oladi, nizoli vaziyatlarda o'zini o'zi idora qila oladi;
- muammolarni tinch yo'l bilan hal etishga harakat qiladi;
- mustaqil tafakkurga ega bo'ladi, o'z xatti-harakatlarini tanqidiy baholaydi;
- ma'naviy-axloqiy fazilatlarga ega bo'ladi va targ'ib qila oladi.

Quyidagilar sinflar kesimida bitiruvchilarga qo'yiladigan malaka talablari sifatida belgilab qo'yildi:

1-sinf bitiruvchisiga qo'yiladigan malaka talablari quyidagilardan iborat:

- ✓ orzularini aniqlay oladi;
- ✓ mas'uliyatni anglaydi;
- ✓ hamkorlik qila oladi;
- ✓ qiziquvchanligi ortib boradi;
- ✓ jamoasida va oilasida o'rnatilgan odob me'yorlariga rioya qiladi.

2-sinf bitiruvchisiga qo'yiladigan malaka talablari quyidagilardan iborat:

- ✓ o'z oldiga maqsad qo'ya oladi;
- ✓ mas'uliyatini anglaydi;
- ✓ muomala odobiga amal qiladi;
- ✓ tirishqoqlikni namoyon qiladi;
- ✓ takliflarini ifodalay oladi;

- ✓ yaxshi odatlarga amal qiladi.

3-sinf bitiruvchisiga qo‘yiladigan malaka talablari quyidagilardan iborat:

- ✓ maqsad va orzu-umidlarini amalga oshirishga harakat qiladi;
- ✓ ma’suliyatini anglaydi;
- ✓ ahillik, kechirimlilik, rahm-shafqatli kabi sifatlarga ega bo‘ladi;
- ✓ o‘z fikrini bildiradi;
- ✓ bag‘rikenglik, sabr-qanoat, shukronalikni namoyon qiladi;
- ✓ yangilikka intiladi;
- ✓ jamoadagi o‘z o‘rnini his qiladi.

4-sinf bitiruvchisiga qo‘yiladigan malaka talablari quyidagilardan iborat:

- ✓ hayotiy maqsadlari shakllanadi;
- ✓ to‘g‘ri harakatlarni qo‘llab-quvvatlaydi va amal qiladi;
- ✓ jarayonlarga tanqidiy munosabat bildiradi;
- ✓ tashabbuskorligini namoyon qiladi;
- ✓ mas’uliyatini anglaydi;
- ✓ tejamkor (tabiiy va moddiy resurslarni avaylaydi) bo‘ladi;
- ✓ sog‘lom fikrga ega bo‘ladi;
- ✓ etika qoidalari haqida tushunchaga ega bo‘ladi.

5-sinf bitiruvchisiga qo‘yiladigan malaka talablari quyidagilardan iborat:

- ✓ mustaqil tafakkurga ega bo‘ladi;
- ✓ ma’suliyat va majburiyatiga amal qiladi;
- ✓ shaxs sifatida o‘zini anglaydi;
- ✓ mustaqil sog‘lom fikrga ega bo‘ladi;
- ✓ favqulodda vaziyatlarda to‘g‘ri harakatlanishni biladi;
- ✓ orasta kiyinadi va sog‘lom turmush tarziga amal qiladi.

6-sinf bitiruvchisiga qo‘yiladigan malaka talablari quyidagilardan iborat:

- ✓ o‘z faoliyatini tahlil qiladi, baholaydi;
- ✓ o‘zini-o‘zi rivojlantiradi, maqsadlari sari intiladi;
- ✓ mas’uliyat va majburiyatini bajaradi;
- ✓ o‘z-o‘ziga xizmat ko‘rsatishga odatlanadi;
- ✓ o‘z oldiga maqsad qo‘yadi;
- ✓ mustaqil sog‘lom fikrlaydi;
- ✓ muloqot madaniyatiga rioya qiladi;
- ✓ ma’naviy-axloq me’yorlarga rioya qiladi.

7-sinf bitiruvchisiga qo‘yiladigan malaka talablari quyidagilardan iborat:

- ✓ o‘z harakatlarini baholaydi;
- ✓ bilimli bo‘lish zarurligini anglaydi;
- ✓ jismoniy va intellektual imkoniyatlarini rivojlantiradi;
- ✓ jamoa bilan hamkorlikda kreativ sifatlarni namoyon qiladi;
- ✓ axborot olish, uni tahlil qilish, axborot madaniyatiga ega bo‘ladi;
- ✓ yon-atrofida bo‘layotgan voqea-hodisalarga dahldor bo‘ladi.

8-sinf bitiruvchisiga qo‘yiladigan malaka talablari quyidagilardan iborat:

- ✓ to‘g‘ri qaror qabul qiladi;
- ✓ jismoniy va intellektual imkoniyatlarini rivojlantiradi;
- ✓ kommunikativlik, faollik, tashkilotchilik, tashabbuskorlik ko‘rsatadi;
- ✓ axborot va ekomadaniyatga ega bo‘ladi;
- ✓ sog‘lom turmush tarziga amal qiladi va targ‘ib qiladi;
- ✓ umuminsoniy va milliy madaniyatga rioya qiladi;
- ✓ faol fuqarolik pozitsiyasiga ega bo‘ladi.

9-sinf bitiruvchisiga qo‘yiladigan malaka talablari quyidagilardan iborat:

- ✓ maqsad qo‘ya oladi va uni amalga oshirishga harakat qiladi;
- ✓ mas‘uliyat va majburiyatiga amal qiladi;
- ✓ hislarini anglaydi va nazorat qila oladi;
- ✓ mustaqil sog‘lom fikrga ega bo‘ladi;
- ✓ pul topish ko‘nikmalari shakllanadi;
- ✓ liderlik sifatlarini namoyon etadi;
- ✓ biznes va tadbirkorlik g‘oyalarini ilgari sura oladi;
- ✓ kreativ sifatlarini namoyon qiladi;
- ✓ to‘g‘ri qaror qabul qiladi;
- ✓ sog‘lom turmush tarziga rioya qiladi va uni targ‘ib qiladi;
- ✓ faol fuqarolik pozitsiyasiga ega bo‘ladi;
- ✓ axborotni tahlil qila oladi va axborot xavfsizligidan himoyalana oladi;
- ✓ bag‘rikenglikni namoyon qila oladi.

10-sinf bitiruvchisiga qo‘yiladigan malaka talablari quyidagilardan iborat:

- ✓ hislarini anglaydi va nazorat qila oladi;
- ✓ pul topish ko‘nikmalari shakllanadi;
- ✓ biznes va tadbirkorlik g‘oyalarini ilgari sura oladi;
- ✓ kreativ sifatlarini namoyon qiladi;
- ✓ ma‘naviy tahdidlarni anglaydi va baholaydi;
- ✓ ma‘naviy, ruhiy va intellektual kamolotga intiladi;
- ✓ o‘zini-o‘zi nazorat qila oladi;
- ✓ daxldorlikni his etadi va faol ishtirok etadi;
- ✓ zamonaviy kasblar haqida tasavvurga ega boladi;
- ✓ o‘zining fuqarolik burch va huquqlarini biladi.

11-sinf bitiruvchisiga qo‘yiladigan malaka talablari quyidagilardan iborat:

- ✓ hislarini anglaydi va nazorat qila oladi;
- ✓ pul topish ko‘nikmalari shakllanadi;
- ✓ kasb tanlash to‘g‘risida qaror qabul qila oladi;
- ✓ biznes va tadbirkorlik g‘oyalarini ilgari sura oladi;
- ✓ kreativ sifatlarini namoyon qiladi;
- ✓ oilaviy qadriyatlarning mohiyatini anglaydi;
- ✓ sog‘lom fikrga ega bo‘ladi, muammolarni yecha oladi;
- ✓ vatan oldidagi huquq, burch va majburiyatlarini biladi, amal qiladi;
- ✓ kommunikativlik, liderlik qobiliyatini namoyon qiladi;
- ✓ maqsadlarini amalga oshirish uchun ilmiy, fuqarolik savodxonligini namoyon qiladi;
- ✓ faol fuqarolik pozitsiyasiga ega bo‘ladi;

- ✓ ma'naviy-axloqiy qadriyatlarga ega bo'ladi;
- ✓ axborot bilan ishlash ko'nikmasi shakllanadi;
- ✓ muvaffaqiyatli ijtimoiy hayotga tayyorligini namoyon qila oladi.

3. O'quvchilarni tarbiyalash metodikalari va tarbiyaviy jarayonlarga qo'yiladigan talablar.

O'quvchilarni tarbiyalash metodikalari va tarbiyaviy jarayonlarga qo'yiladigan talablar Davlat ta'lim standartining quyidagi prinsiplariga asoslanadi:

O'quvchi shaxsi, uning intilishlari, qobiliyati va qiziqishlari ustuvorligi; umumiy o'rta ta'lim mazmunining insonparvarligi; davlat ta'lim standartining ta'lim sohasidagi davlat va jamiyat talablariga, shaxs ehtiyojiga mosligi; umumiy o'rta ta'limning boshqa ta'lim turlari va bosqichlari bilan uzluksizligi va ta'lim mazmunining uzviyligi; umumiy o'rta ta'lim mazmunining respublikadagi barcha hududlarda birligi va yaxlitligi; umumiy o'rta ta'limning mazmuni, shakli, vositalari va usullarini tanlashda innovatsiya texnologiyalariga asoslanilganligi; o'quvchilarda fanlarni o'rganish va ta'lim olishni davom ettirish uchun tayanch va fanlarga oid umumiy kompetensiyalarni rivojlantirishning ta'minlanganligi; rivojlangan xorijiy mamlakatlarning ta'lim sohasida me'yorlarni belgilash tajribasidan milliy xususiyatlarni hisobga olgan holda foydalanish.

Umumiy o'rta ta'lim tizimida "Tarbiya" fanini o'rganish quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi:

Standart darajalari	Ta'lim bosqichi	Darajalarning nomlanishi
A1	Maktabgacha ta'lim	"Tarbiya" fanini o'rganishning boshlang'ich darajasi
A2	UO'T 4-sinf bitiruvchisi	"Tarbiya" fanini o'rganishning tayanch darajasi
A2+	UO'T 9-sinf bitiruvchisi	"Tarbiya" fanini o'rganishning kuchaytirilgan tayanch darajasi
B1	UO'T 11-sinf bitiruvchisi	"Tarbiya" fanini o'rganishning umumiy darajasi

O'quvchilarning qo'yilgan malaka talablarini o'zlashtirganligi quyidagicha baholanadi:

T/r	Baholash mezonlari	Ball
1.	<u>Fikrini erkin bayon qila oladi</u>	1
2.	<u>Hamkorlik qila oladi</u>	1
3.	<u>O'z xatti-harakatlarini baholay oladi</u>	1
4.	<u>O'z fikrini misollar bilan to'ldirib bayon etadi</u>	1
5.	<u>Muammoni tushunadi</u>	1
Jami ball:		5

Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha topshiriqlar quyidagicha baholanadi:

T/r	Baholash mezonlari	Ball
1.	<u>Tashabbuskorlik ko'rsata oladi</u>	1
2.	<u>Faoliyatini mustaqil rejalashtiradi</u>	1
3.	<u>Olgan bilimlarini amaliyot bilan bog'lay oladi</u>	1
4.	<u>Qaror qabul qiladi</u>	1
5.	<u>Jamoadam hamkorlikda ishlay oladi</u>	1
Jami ball:		5

Tarbiya fani o'quvchilarda fanlarni o'rganish va ta'lim olishni davom ettirish uchun XXI asr kompetensiyalari, tayanch va fanga oid umumiy kompetensiyalarni rivojlantirishni talab etadi.

"Tarbiya" fanining tayanch o'quv rejasida quyidagi tartibda belgilandi:

T/r	Fan nomi	Haftalik o'quv soatlari sinflar kesimida)										Haftalik umumiy soat
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.	<u>Tarbiya</u>	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	11

Davlat ta'lim standarti talablariga rioya qilish ustidan nazoratni amalga oshirishning maqsadi - davlat ta'lim standarti talablarini bajarish darajasini aniqlash, zarur chora-tadbirlarni amalga oshirish asosida ta'lim sifatini ta'minlashdan iborat.

Davlat ta'lim standarti talablarining bajarilmaganligi uchun javobgarlik qonun hujjatlariga muvofiq umumiy o'rta ta'lim muassasasi rahbariyatiga yuklanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

- 1.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-son farmoni. – T.:2017 yil, 7 fevral.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida "Tarbiya" fanini bosqichma-bosqich amaliyotga joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 422-sonli qarori. 2020-yil 6-iyul.
- 3.O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Umumiy o'rta ta'lim to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida" 2017-yil 15-martdagi 140-son qarori.
- 4.Xodjayev B.X. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. Darslik. - T.: «Sano-standart» nashriyoti, 2017-yil, 416 bet.
- 5.Musurmonova A.,Isaqulova N.J, Jumaniyozova M.T., Jumayev A.Sh. Umumiy pedagogika. Darslik. - T.: «Innovatsiya-Ziyo» nashriyoti, 2020-yil, 194 bet.
- 6.Quronov M, Risyukova Y, Tigay O, Usmonova O., Havizov S. va boshqalar. Tarbiya. Darslik. 7-sinf "O'zbekiston" nashriyoti.
7. O'zbek xalq maqollari. «Sharq» nashriyot-matbaa aksiyadorlik korapaniyasi Bosh tahririyati, 2005. 257 bet

2-mavzu. O'quv qo'llanma, metodik qo'llanma tarkibida interfaol metodlarni loyixalash (2 soat amaliy mashg'ulot)

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	III. Fanni o‘qitishga zamonaviy yondashuvlar			
O‘quv modul	3.1. “Tarbiya fanini o‘qitishning milliy-amaliy asoslari (Darslik, o‘quv qo‘llanmalar va milliy kontentlar)” modulining o‘quv dasturi			
Mavzu	2-mavzu. O‘quv qo‘llanma, metodik qo‘llanma tarkibida interfaol metodlarni loyixalash			
Darsning maqsadi	- tarbiya fanidan Davlat ta’lim standartlari va ta’lim bosqichlarini tushuntirish, ularning ilmiy ahamiyatini ochib berish; - tarbiya turlarini shakllantirish; - Metod va usullardan foydalanishda ilmiy yondashishni rivojlantirish			
Mashg‘ulot turi	Ma’ruza			
Metodlar	Interfaol taqdimot, guruhli faoliyat, amaliy mashg‘ulot, “Aqliy hujum”			
Jihozlar	Kompyuter va proyektor(smart televizor),Interfaol doska yoki oddiy doska, Online platformalar (Canva, Openai.com), Ish materiallari (slyaydlar, ma’ruza matni)			
Mashg‘ulot mazmuni				
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, minut	Metodlar	Natija

1. Tashkiliy	- Salomlashish - Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish	O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	- "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama - Tinglovchilarni darsga qiziqtirish hamda mavzuga oid bilimlarini aniqlash maqsadida savollar beriladi.	5	Muhokama, Muammoli vaziyat yaratish	O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	Slaydlar bilan mavzu tushuntiriladi: - Kirish: tarbiya fanini o'qitishning asosiy maqsadi haqida umumiy tushuncha Tarbiya fanini ilmiy asosda o'rganish uchun metodlar zaruriyati. Davlat ta'lim standartlarining qisqacha ta'rifi. - Asosiy qism: Tarbiya fanini o'qitishning vazifalari yuksak ahloqiy qadriyatlar bilan birga tarbiya turlarini tushuntirish; fan sohasida erishilayotgan yutuqlar, ularning amaliyotdagi tatbiqi orqali ilmiy dunyoqarashlarini rivojlantirish.	25	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	O'qituvchilar mavzuni nazariy jihatdan o'rganadi.
4. Amaliy mashg'ulot	-Guruhlarga tarbiya masalalarini muhokama qilish uchun savollar berish. - Guruhlar o'z javoblarini taqdim etib, ularni tanqidiy tahlil qilish	20	Taqdimot, namoyish	O'qituvchilar mavzuni amaliy ko'nikmalar orqali yaxshiroq o'rganadi.
5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar hamda savolga javob topishdagi qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish	10	Suhbat, muhokama, tahlil	O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	O'qituvchilarga quyidagi savollar bo'yicha o'zini tahlil qilish va fikr almashish taklif etiladi:O'qituvchilarning xulosalari umumlashtiriladi.	10	Savol-javob, O'z-o'zini baholash, tahlil	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat, Savol-javob	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi

2-mavzu. O'quv qo'llanma, metodik qo'llanma tarkibida interfaol metodlarni loyixalash

(2 soat amaliy mashg'ulot)

Reja:

1. Tarbiya faniga oid tushunchalar.

2. Tarbiya faniga oid tushunchalarni o'quvchilarga o'rgatish metodlarini qo'llash kompetensiyasi

3. Tarbiya faniga oid manbalar va o'qituvchining ular bilan ishlash kompetensiyasi.

Tayanch iboralar:

Interfaol metodlarning mohiyati tushunchasi. Qo'llanma mazmuniga didaktik asosda integratsiya qilish jarayoni. O'quv qo'llanmaga qo'yilgan talablar. O'quv metodik qo'llanmaga qo'yilgan talablar. Interfaol topshiriqlarni loyihalash.

yangilik, yangilik kiritish, yangilanish, innovatsiya, innovatsion faoliyat, innovatsion jarayon, innovatsion madaniyat

Tarbiya faniga oid tushunchalar. O'zbek tilining izohli lug'atining uchunchi jildida "Tarbiya" so'ziga ta'rif berilgan. **Tarbiya** so'zi arab tilidan olingan bo'lib, rivojlantirish, o'stirish, o'rgatish, ilm berish ma'nolarini bildiradi. Ta'lim, odob-axloq va shu kabi shakllarni o'rgatib, singdirib, insonni voyaga yetkazish, ulg'aytirish, o'stirishdir. Shuningdek, insonda ish-hunar, odob-axloqni shakllantirish, rivojlantirishga, uning jamiyatda yashashi uchun kerak bo'lgan xislatlarga ega bo'lishini ta'minlashga qaratilgan ish-amallar majmui va shu yo'l bilan singdirilgan odob-axloq, xislat, fazilat kabilat tushuniladi.

Tarbiya fani – bu insonning ma'naviy, axloqiy, intellektual va jismoniy rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan bilimlar tizimi. Tarbiya fani doirasida bir qator muhim tushunchalar mavjud bo'lib, ularning har biri tarbiyalash jarayonining turli jihatlarini ifodalaydi. Quyida ba'zi asosiy tushunchalar va ularning mazmuni keltirilgan:

Tarbiya: Insonning shaxs sifatida rivojlanishi va jamiyatda o'z o'rnini topishi uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va axloqiy qadriyatlarni shakllantirish jarayoni.

Axloq: Insonlarning o'zaro munosabatlaridagi etik normalar va qadriyatlar tizimi. Axloq tarbiyada muhim ahamiyatga ega, chunki u shaxsning to'g'ri va noto'g'ri, yaxshi va yomonni ajratish qobiliyatini rivojlantiradi.

Ma'naviyat: Insonning ichki dunyosi, ruhiy holati va ma'naviy qadriyatlari. Ma'naviyat tarbiyaning asosiy yo'nalishlaridan biridir, chunki u insonni jamiyatda faol va mas'uliyatli bo'lishga undaydi.

Tarbiyaviy jarayon: Tarbiya berish jarayoni, unda tarbiyachi (o'qituvchi, ota-ona) va tarbiyalanuvchi (o'quvchi, bola) o'rtasida aloqalar o'rnatiladi. Bu jarayon davomida maqsadlar belgilab olinadi va ularga erishish uchun turli usullar qo'llaniladi.

Tarbiyaviy maqsadlar: Tarbiya jarayonida erishilishi kerak bo'lgan natijalar va ko'nikmalar. Bu maqsadlar shaxsning intellektual, ma'naviy, jismoniy va ijtimoiy rivojlanishini o'z ichiga oladi.

Tarbiyaviy usullar: Tarbiyachilar tomonidan tarbiyalanuvchilarga ta'sir qilish usullari. Bu usullar muloqot, o'yin, misol ko'rsatish, baholash kabi turli xil faoliyatlarni o'z ichiga oladi.

Tarbiyaviy muhit: Tarbiyalanuvchilarni o'rab turgan ijtimoiy va psixologik sharoitlar. Ularning rivojlanishi va tarbiyasi uchun qulay shart-sharoitlarni yaratish muhimdir.

Shaxs: Tarbiyaning asosiy obyekti bo'lib, uning individual xususiyatlari, ehtiyojlari va qobiliyatlari hisobga olinadi.

Tarbiya fani bu tushunchalar orqali insonning to'laqonli rivojlanishini ta'minlashga yordam beradi va jamiyatda ijobiy o'zgarishlarga erishishda muhim rol o'ynaydi.

Tarbiya faniga oid tushunchalarni o'quvchilarga o'rgatish metodlarini qo'llash kompetensiyasi

Tarbiya faniga oid tushunchalarni o'quvchilarga o'rgatish metodlarini qo'llash kompetensiyasi — bu o'qituvchining tarbiya jarayonida samarali pedagogik usullar va strategiyalarni qo'llay olish qobiliyatidir. Ushbu kompetensiyani rivojlantirish uchun quyidagi metodlar va yondashuvlar tavsiya etiladi:

1. Interfaol metodlar. Guruhli ish: O'quvchilarni kichik guruhlariga bo'lib, muayyan mavzuni

muhokama qilish va birgalikda yechim topishga undash.

Rol o'ynash: O'quvchilar turli rollarni o'zlashtirib, axloqiy va ijtimoiy muammolarni hal qilishda amaliy ko'nikmalarni rivojlantiradi.

Muzokaralar: Mavzuga oid bahs-munozaralar o'tkazish orqali o'quvchilarning fikrlash va muloqot qilish qobiliyatlarini rivojlantirish.

2. Loyihalash. *Loyihalar yaratish:* O'quvchilarni turli loyihalarda ishtirok etishga undash, bu orqali ular tarbiya tushunchalarini amaliyotda qo'llay olishadi.

Tadbirlar o'tkazish: Maktab ichida yoki tashqarisida tadbirlar tashkil etish (masalan, axloqiy seminarlar, san'at ko'rgazmalari) orqali tarbiya tushunchalarini kuchaytirish.

3. O'z-o'zini baholash va refleksiya. *Reflektiv yozuvlar:* O'quvchilardan o'z fikrlarini va his-tuyg'ularini yozma ravishda ifodalashni so'rash, bu ularga o'z tajribalarini tahlil qilish imkonini beradi.

Baholash: O'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini baholashda turli usullar (testlar, insholar, loyiha taqdimotlari)dan foydalanish.

4.Ko'rgazmali materiallar. *Slaydlar va videolar:* Tarbiya faniga oid tushunchalarni ko'rgazmali materiallar yordamida taqdim etish, bu o'quvchilarning qiziqishini oshiradi.

Infografikalar: Murakkab ma'lumotlarni vizual tarzda taqdim etish orqali tushunishni osonlashtirish.

5. Amaliy mashg'ulotlar. *Seminarlarda ishtirok:* O'quvchilarni seminar va ma'ruzalar orqali tarbiya tushunchalari bilan tanishtirish.

Ijtimoiy faoliyat: O'quvchilarni ijtimoiy loyihalarda ishtirok etishga jalb qilish, bu orqali ularning ijtimoiy mas'uliyatini oshirish.

6. Differensial yondashuv. *Individual yondashuv:* Har bir o'quvchining qobiliyatlari va ehtiyojlariga mos ravishda turli metodlarni qo'llash.

Shaxsiy reja: O'quvchilarga individual rivojlanish rejalarini tuzishda yordam berish.

7. Ota-onalar bilan hamkorlik. *Ota-onalar uchrashuvlari:* Tarbiya jarayonida ota-onalarni jalb qilish, ularning fikrlarini eshitish va birgalikda yechimlar ishlab chiqish

Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida innovatsion texnologiyalar asosida ta'lim jarayonlari sifat va samaradorligini oshirishning nazariy va amaliy asoslarini aniqlashda -yangilik, -yangilik kiritish, -yangilanish,—innovatsiya, —innovatsion faoliyat, —innovatsion jarayon, -innovatsion madaniyat kabi tushunchalarning mazmun-mohiyatini izohlash muhim ahamiyatga ega. Yangilik har tomonlama o'ylab chiqilgan, rejalashtirilgan, o'quv jarayoniga maqsadli kiritilayotgan hamda mazkur ko'rinishda avval uchramagan yangi ta'limiy amaliyot (yangi tartib, uslub, metod, metodologiya, texnologiya va b.) hisoblanadi.

O'qituvchilar pedagogik faoliyatining innovatsion yo'nalganligini shakllantirishda u yoki bu yangiliklarning samaradorligini aniqlash imkonini beradigan bir qator mezonlardan foydalanish lozim.

Pedagogik innovatsiya mezonlariga quyidagilar kiradi:

- yangilik;
- optimallik;
- yuqori natijaviylik;
- innovatsiyalarni ommaviy tajribada ijodiy qo'llash imkoniyati.

Ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonlari sifat va samaradorligini oshirishga yo'naltirilgan pedagogik innovatsiyaning asosiy mezonlari **yangilikdir**.

Tarbiya fanini o'qitishda yangicha yondashuvlar.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 28-iyuldagi "Ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish va sohani rivojlantirishni yangi bosqichga ko'tarish to'g'risida" gi №3160-sonli qarorida ta'kidlanganidek, "Bugungi kunda dunyoda globallashtirish jarayonlari kuchayib, tinchlik va barqarorlikka qarshi yangi tahdid va xatarlar tobora ko'payib bormoqda. Bunday murakkab va tahlikali vaziyat sohada amalga oshirilgan ishlarni tanqidiy baholab, uning faoliyatini zamon talablari asosida takomillashtirishni taqozo etmoqda."

2019-yil 29-apreldagi "O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish

konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF – 5712-son Farmonlari, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning 2019-yil 23-avgust kuni o'tkazilgan videoselektorda "Maktab ta'limini rivojlantirish umumxalq harakatiga aylanishi zarur" mavzusida so'zlagan nutqi, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 31-dekabrda "Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi VM – 1059-son hamda 2020-yil 6-iyuldagi "Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida "Tarbiya" fanini bosqichma-bosqich amaliyotga joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi VM – 422-son qarorlarida belgilangan ustuvor vazifalar mazmunidan kelib chiqqan holda ishlab chiqilgan bo'lib, u zamonaviy talablar asosida Tarbiya fani o'qituvchilari malakasini oshirish jarayonlarining mazmunini takomillashtirish hamda ularning kasbiy kompetentligini oshirishni nazarda tutadi.

O'zbekistonda — Ta'lim to'g'risidagi Qonunga asosan ta'lim-tarbiya sohasini isloh qilish – shaxs manfaati ustivorligidir. Bu omil davlatimizning ijtimoiy siyosatda muhim ahamiyatga ega bo'lganligi sababli ta'lim-tarbiya jarayoniga yangi pedagogik texnologiyalarni olib kirish, ta'limning yangilangan texnologik modellarini yaratish, O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi vazirining 2011-yil 15-oktabr 02-3821-sonli buyrug'iga asosan — Dars muqaddas tadbirini singdirish ta'lim-tarbiya samaradorligi, avvalo, o'quvchi-yoshlar faoliyatida ko'zga tashlanadi. Shunday ekan, ta'lim-tarbiyaning maqsad, vazifalarini bajarishda yuqori samaradorlikka erishishni kafolatlash pedagogik texnologiyaga asoslangan dars loyihalarini yaratishdagi bosh maqsad hisoblanadi.

Ta'lim muassasalarida ta'lim- tarbiya jarayonlarini tashkil qilish va

—Dars muqaddas tadbirini amalga oshirish quyidagi yo'nalishlarda olib boriladi:

1. O'qituvchining darsga puxta tayyorgarligi ta'limning muvaffaqiyatli va samarali bo'lishining garovidir.
2. ars ishlanmasining tarkibiy qismlari.
3. 'qituvchilarni o'z ustilarida mustaqil ishlashlari, ijodiy izlanishlari orqali ta'lim samaradorligini oshirishga oid yordam beradigan omil – darslarni tahlil qilish.

Dars – bu sinfda aniq maqsadlarni ko'zlab, belgilangan vaqt oralig'ida o'qituvchi rahbarligida o'quvchilar uchun o'quv-tarbiya jarayonining tashkil etilishidir. Sohaning yetuk mutaxassislari ilgari surayotgan tamoyilga ko'ra – bir soatlik yaxshi dars – buyuk bir asardir. Zero, bugun mamlakatimizda yuqoridagi vazifalarni sifatli darajada bajarish, ya'ni sog'lom va barkamol avlodni tarbiyalash, ularni har tomonlama rivojlangan shaxslar etib voyaga yetkazish uchun barcha shart-sharoitlar va imkoniyatlar yaratilgan.

Umumta'lim maktablarida o'qitilayotgan boshqa fanlar kabi Tarbiya fan o'qituvchisi ham quyidagi o'quv me'yoriy hujjatlarga tayanib darsga tayyorgarlik ko'rishi kerak:

1. fanning DTS,
2. o'quv reja,
3. fanning o'quv dasturi,
4. o'qituvchining yillik taqvim-mavzuiy rejasi,
5. baholash tartibi,
6. kunlik dars rejasi,
7. dars ishlanmasi.

Tarbiya fani bo'yicha o'quvchilar o'quv faoliyati natijalariga qo'yiladigan talablar:

- 1.O'z oldiga maqsad qo 'ya oladi, mustaqil fikrlaydi;
2. O'z faoliyatini tahlil qiladi, baholaydi;
3. O'zini –o'zi rivojlantiradi;
4. O'z majburiyatini bajaradi, muloqatga kirisha oladi;
5. Hamkorlikda ishlaydi;

6. O‘z-o‘ziga xizmat ko‘rsatishga odatlanadi;

7. Mana‘viy-axloq me‘yorlariga rioya qiladi.

Tarbiya fani darsligining konseptual asoslari:

1. Milliy konseptual asoslar – Uzluksiz ma‘naviy ta‘lim konsepsiyasi – 2019-yil 31-dekabrda qabul qilingan edi.

2. Xorijiy konseptual asoslari Moral edution fani (BAA) konsepsiyasi.

Shuningdek, tarbiya fanini ishlab chiqishda Buyuk Britaniya, Turkiya, Yaponiya, Singapur, Janubiy Koreya kabi yetakchi mamlakatlarning o‘quv fanlari o‘rganildi va tajriba to‘plandi.

3. Tarbiya faniga oid manbalar va o‘qituvchining ular bilan ishlash kompetensiyasi.

Tarbiya faniga oid manbalar va o‘qituvchining ularni samarali ishlatish kompetensiyasi o‘quv jarayonining muhim qismidir. O‘qituvchi bu manbalarni to‘g‘ri tanlash va ulardan foydalanish orqali o‘quvchilarning tarbiyaviy ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Quyida tarbiya faniga oid manbalar va o‘qituvchining ularni ishlatish kompetensiyasi haqida ma‘lumot beriladi.

Tarbiya faniga oid manbalar

1. O‘quv qo‘llanmalari: Tarbiya faniga oid darsliklar, o‘quv qo‘llanmalari va metodik qo‘llanmalar. O‘quvchilar uchun mo‘ljallangan qo‘llanmalar, masalan, axloqiy tarbiya, ijtimoiy bilimlar.

2. Ilmiy va pedagogik adabiyotlar: Tarbiya va ta‘limga oid ilmiy maqolalar, tadqiqotlar va kitoblar. Pedagogika, psixologiya va sotsiologiya fanlariga oid manbalar.

3. Ko‘rgazmali materiallar: Slaydlar, videolar, infografikalar va boshqa ko‘rgazmali materiallar. O‘quv jarayonida foydalaniladigan plakatlarda va diagrammalar.

4. Internet resurslari:

Ta‘limga oid veb-saytlar, online kurslar va platformalar.

Pedagogik forumlar va bloglar, o‘qituvchilar uchun foydali resurslar.

5. Ota-onalar va jamoatchilik bilan ishlash materiallari:

Ota-onalar uchun mo‘ljallangan qo‘llanmalar va ma‘lumotnomalar.

Jamoatchilik bilan hamkorlik qilishga oid materiallar.

O‘qituvchining kompetensiyasi

O‘qituvchining tarbiya faniga oid manbalar bilan ishlash kompetensiyasi quyidagi jihatlardan iborat:

1. Manbalarni tanlash: O‘qituvchi turli manbalarni tahlil qilib, o‘quvchilarning ehtiyojlariga mos keladigan materiallarni tanlay olishi lozim.

Tarbiya fanining maqsadlari va vazifalari asosida zarur manbalarni aniqlash.

2. Manbalardan foydalanish: Tanlangan manbalarni dars jarayonida qanday qilib samarali qo‘llashni bilish.

O‘quvchilarni faol jalb etish uchun interfaol metodlarni qo‘llash.

3. Tahlil va baholash: O‘qituvchi o‘z faoliyatini tahlil qilib, foydalanilgan manbalarning samaradorligini baholashi kerak.

O‘quvchilar tomonidan olingan natijalarni kuzatib borish va kerak bo‘lganda manbalarni yangilash yoki o‘zgartirish.

4. Innovatsion yondashuv: Zamonaviy texnologiyalarni (masalan, multimedia vositalari) ta‘lim jarayoniga integratsiya qilish.

Online resurslardan foydalanish orqali o‘quvchilarning qiziqishini oshirish.

5. Ota-onalar bilan hamkorlik: Ota-onalar bilan aloqani mustahkamlash uchun tarbiya faniga oid materiallarni ularga taqdim etish.

Ota-onalarning fikrlarini eshitish va ularni tarbiya jarayoniga jalb qilish.

O‘qituvchining bu kompetensiyalarni rivojlantirishi o‘quvchilarning tarbiyaviy ko‘nikmalarini oshirishga yordam beradi va umumiy ta‘lim sifatini yaxshilaydi.

“Umumiy o‘rta ta‘lim muassasalarida “Tarbiya” fanini bosqichma-bosqich amaliyotga joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida” hukumat qarori bilan yangi “Tarbiya” fani joriy etildi. Yangi darslikning avvalgilaridan farqi nimada?

1. “Tarbiya” darsligi “Odobnoma”, “Vatan tuyg‘usi”, “Milliy istiqlol g‘oyasi va ma‘naviyat asoslari” hamda “Dunyo dinlari tarixi” fanlarini birlashtirdi.

2. 1–9-sinflarda – 2020-2021-o‘quv yilidan, 10–11-sinflarda esa 2021-2022-o‘quv yilidan boshlab

amaliyotga joriy etiladi.

3. Darsliklarini tayyorlashda Yaponiyaning "Axloq ta'limi", Singapurning "Fe'l-atvor va fuqarolik ta'limi", Buyuk Britaniyaning "Tafakkur", "Xulq ta'limi" fanlari va darsliklari yaqindan o'rganildi.

4. Ilk marotaba darsliklarda XXI-asr ko'nikmalari deb nom olgan "yumshoq ko'nikmalar" joriy qilindi. Darslik orqali o'quvchida bilim berishdan tashqari ko'nikma shakllantiriladi.

5. Yangi fan darsliklaridagi amaliyotga yo'naltirilgan mashg'ulotlar va mavzular o'quvchida muvaffaqiyat motivlarini uyg'otadi. Faol fuqarolik pozitsiyasi shakllantiriladi.

6. O'quv fani mohiyati 50% nazariy, 50% amaliy asosga qurilgan.

7. "Tarbiya" darsliklarida "role-model", ya'ni "namuna keltirish" zamonaviy pedagogik metodidan unumli foydalanilgan. Unda milliy va xalqaro miqyosda yuksak natijaga erishgan insonlar yutuqlari tahlil qilinadi.

8. Bu yil sinov tariqasida 1-9 sinfgacha bo'lgan darslik ustida bitta ijodiy jamoa ishladi. Bu har bir sinf darsligi o'rtasidagi tafovut va takrorlanishlarni oldini oldi va bir butun, izchillikdagi darslik yaratilishi ta'minlandi.

9. Darslik yorqin, rangli, illyustratsiyalarga boy va har bir bo'limi o'ziga xos fon, milliy va umuminsoniy xulq, ijtimoiy malakani ifoda etgan rasmlar bilan ta'minlangan. Har bir darslik uchun video, audio, media materiallar jamlashgan disk beriladi.

10. Insonning kelajakda muvaffaqiyatli inson bo'lish eng avvalo to'g'ri maqsad qo'yishga bog'liq. Deyl Karnegi, Brayan Treysi kabi mashhur lektorning ta'limotiga ko'ra, hayotda o'z oldiga maqsad qo'yish va unga erishishni o'rganish ham aslida bir fan. "Tarbiya" fanining ahamiyatli jihati shuki, u bosqichma-bosqich bolada maqsad qo'yish va unga intilish ko'nikmasini shakllantirib boradi. Tarbiya dasturiga nazar tashlaydigan bo'lsak, 1-sinfda o'quvchi dastlab orzularini aniqlay olishni o'rgatilsa, 2-sinfda o'z oldiga maqsad qo'ya olish ko'nikmasi shakllantirildi. 3-sinfda o'quvchida dasturni o'zlashtirish natijasida maqsad va orzu-umidlarini amalga oshirishga harakat qilish ko'nikmasi paydo bo'ladi. 4-sinfda atrofda bo'layotgan voqea-hodisalarga sog'lom munosabat bildiradi, shaxs sifatida o'zini anglaydi va o'z xatti-harakatlarini tahlil qiladi. Yuqori sinflarda bu ko'nikmalar shaklanib, o'quvchi o'z oldiga maqsad qo'ya olish, mustaqil fikrlash, o'z faoliyatini tahlil qilish, to'g'ri qaror qabul qilish kabi ko'nikmalarga ega bo'ladi.

Boshlang'ich sinflarda Odobnoma fani bo'yicha dars berish jarayonida o'qituvchilar har bir mavzuga ijodiy yondoshgan holda quyidagi jihatlarni alohida e'tibor berishlari zarur edi:

- ilg'or pedagogik texnologiya elementlaridan o'rinli foydalanib, noan'anaviy, ya'ni suhbat, bahs-munozara, o'yinlar, sayohat, davra suhbatlari tarzida tashkil etish;
- dars mavzularini bayon etishda tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lgan muqaddas manbalarimizdan, ertak, rivoyat, hikoyat, maqol va hikmatlardan, buyuk ajdodlarimizning boy meroslaridan, hozirgi zamon bolalar shoiri va yozuvchilarining istiqloq davrida yaratgan asarlaridan unumli foydalanish;

shuningdek, fanlararo uzviylikka e'tibor berish, amaliy, ijodiy mashg'ulotlarni ko'proq kiritish, bu borada mahoratli o'qituvchilarning ijodiy ish tajribalaridan keng foydalanish.

Darslik matni ustida ishlashning quyidagi usullari mavjud:

Tushuntirib va izohlab o'qish. V sinfda Tarbiya o'rganishda o'qituvchi butun mavzu yoki uning biror bo'limini goh bayon qiladi va goh darslik matnini o'qib, tushuntirib beradi. O'qituvchi matnni murakkab joylariga kelganda hikoyasini to'xtatib, matnni ovoz chiqarib ohista o'qib beradi, o'quvchilar esa matnga qarab kuzatib borishadi, tushunish oson joylarni o'quvchilarning o'zlariga ham o'qitish mumkin. Matnni o'qish jarayonidayoq uning mazmunini o'quvchilar tomonidan tushunish darajasi tekshirib boriladi. O'qituvchi savollar berib o'zining bayoni davomida darslik matniga tez-tez murojaat qilib, undagi yangi iboralar, terminlarni, qiyin jumlar mazmunini tushuntirib beradi.

O'qituvchining o'z bayonida o'quvchilar diqqatini darslik matnidagi tayanch atama va iboralarga jalb etadi. Ularning mazmunini tushuntirib beradi, o'quvchilarning mavjud bilimlariga suyanib bu tushunchalarning lug'aviy ma'nosi va mazmunini, asosiy jihatlarini, sabab-natijalarini, ular o'rtasidagi bog'liqliklarni hamda qonuniyatlarini o'zlashtirib olishlariga yordam ko'rsatadi. Bunda o'quvchilar

bilim olishining har uchala manbai og'zaki bayon, matn ustida ishlash, ko'rsatmalilik va amaliy ish metodlari ishtirok etadi.

Darslik matni mazmunini o'zlashtirishda uning har bir paragrafini tahlil qilish va ular ustida o'quvchilarning mulohazalarini uyushtirish katta ahamiyatga egadir. Darsning barcha bosqichlarida darslik matniga murojaat qilib borish maqsadga muvofiq.

O'quvchilar bob, paragraf va undagi bo'limlarni bir-biridan ajrata bilishga o'rgatiladi. O'qituvchi yangi materialni bayon qilishdan oldin o'quvchilarga shu paragraf ichidagi kichik sarlavhalarni o'qishni tavsiya qiladi va darsni bayon qilish rejasi bilan tanishtiradi, ularning mazmuni va ifodalanishidagi tafovutlarning sabablarini izohlab beradi. O'qituvchi o'zining bayoni davomida kichik sarlavhalar ichidagi mavzularga takror-takror aytishi mumkin.

Darslik teksti mazmunini bevosita o'zlashtirish bilan bog'liq bo'lgan ishlar. Bu darslik matni ustida olib boriladigan ishning markaziy masalasidir. Bu ishlar matnni tahlil qilish, umumlashtirish, faktlarga baho berish, ular o'rtasidagi sabab va boshqa aloqalarni ochib ko'rsatish va ularni taqqoslashdan iboratdir. **Bu ishlar quyidagi metodik usullar bilan:** a) har bir paragraf yoki mavzu mazmunining eng muhim masalalari yuzasidan nazorat so'roqlar tuzdirish yo'li bilan; b) o'qituvchi bergan savollarga o'quvchilarning darslik matnidagi javob topish yo'li bilan; v) darslik matnidagi o'qituvchining xulosasini tasdiqlovchi faktlarni toptirish yo'li bilan; g) darslik matnida bayon etilgan voqealarning bir-biriga o'xshashligini, farqlarini aniqlash yo'li bilan; d) tasdiqlab berishni talab qiladigan vazifalar bilan amalga oshiriladi.

Darslik matni ustida ishlashning muhim jihatlaridan biri — o'quvchilarni uyda ishlash uchun beriladigan vazifani bajarishga o'rgatishdir. O'quvchilar bu vazifani muvaffaqiyatli bajarish uchun topshirilgan vazifaning mazmunini va uni bajarish yo'lini yaxshi anglab olishlari shart.

O'quvchilarni darslik matnidagi zarur joyni tez topa bilishga o'rgatish ham ta'limning muhim jihatidir. O'quvchilarning faol aqliy faoliyatining muhim metodlaridan biri, ularning o'qituvchi bayon qilgan yangi materialni o'zlashtirishda mavjud bilimlarni ishga sola bilishidir. Har bir darsda o'quvchilarni mavjud bilimlardan foydalana bilishga o'rgatish lozim. O'quvchilar olgan bilimlarini esdan chiqarib yubormasliklari uchun vaqti-vaqti bilan ularning e'tibori darslik matniga qaratiladi.

O'quvchilar darslik matnidagi ma'lumotlarni kichik guruhlariga bo'lib muhokama qilishadi.

Uy vazifasi uchun berilgan topshiriqlarni o'quvchilar qanday bajarganliklarini tekshirishda, og'zaki yoki test javoblaridagi xatolarni, aniqsizliklarni to'g'rilash uchun darslik matniga murojaat qilinadi.

Shunday qilib, darslik matni ustidagi ishlar turli xil metodik usullar yordamida, o'qitish jarayonining barcha bosqichlarida — materialni o'zlashtirish, bilimlarni mustahkamlash, o'zlashtirish darajasini tekshirish paytlarida olib boriladi va hokazo.

Darslik matni ustida olib boriladigan ishlar o'qituvchi bayonini mazmunan boyitadi, dolzarbligini oshiradi, o'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtiradi va ularning darslik matnini osonroq va puxta o'zlashtirib olishlariga yordam beradi.

Yaxshi tayyorlangan darsni yana uyushgan holda aniq va samarali o'tkaza bilish ham kerak.

Bunda quyilagi qoidalarga amal qilish lozim:

Darsni aniq va uyushgan holda boshlash, buning uchun esa darsga hamma narsa oldindan tayyorlangan bo'lishi kerak;

O'quvchilar e'tiborini dars mazmuniga qarata bilish va uni butun dars davomida o'quvchilarning bilish faoliyatini aktivlashtirib saqlay bilish.

Darsda vaqtdan oqilona foydalanish;

O'z xatti – harakatini kuzatish. Yuksak ma'naviyat, ahloqiylik va madaniyat, gapirish va talab qilish, rag'batlantirish, o'quvchilarga murojaat qilish uslubi bularning barchasi o'qituvchi faoliyatining uslubini belgilaydi, hamda o'quvchilarning zo'r berib ishlashi yoki o'ta emotsional qo'g'oluvchanligini istisno qiladi.

Darsda tadbirkorlikni namoyish qilish yuzaga kelgan sharoitni darsni o'tkazish sharoitlaridagi o'zgarishlarni hisobga olish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-son farmoni. – T.:2017 yil, 7 fevral.

2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida "Tarbiya" fanini bosqichma-bosqich amaliyotga joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 422-sonli qarori. 2020-yil 6-iyul.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Umumiy o'rta ta'lim to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida" 2017-yil 15-martdagi 140-son qarori.
4. Xodjayev B.X. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. Darslik. - T.: «Sano-standart» nashriyoti, 2017-yil, 416 bet.
5. Musurmonova A., Isaqulova N.J., Jumaniyozova M.T., Jumayev A.Sh. Umumiy pedagogika. Darslik. - T.: «Innovatsiya-Ziyo» nashriyoti, 2020-yil, 194 bet.
7. O'zbek xalq maqollari. «Sharq» nashriyot-matbaa aksiyadorlik korpaniyasi Bosh tahririyati, 2005. 257 bet

3-mavzu. Ta'limda milliy kontentlar monitoringi va sifat tahlili.

(2 soat nazariy mashg'ulot)

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	III. Fanni o‘qitishga zamonaviy yondashuvlar				
O‘quv modul	3.1. “Tarbiya fanini o‘qitishning milliy-amaliy asoslari (Darslik, o‘quv qo‘llanmalar va milliy kontentlar)” modulining o‘quv dasturi				
Mavzu	3-mavzu. Ta’limda milliy kontentlar monitoringi va sifat tahlili. <i>(2 soat nazariy mashg‘ulot)</i>				
Darsning maqsadi	- tarbiya fanidan Davlat ta’lim standartlari va ta’lim bosqichlarini tushuntirish, ularning ilmiy ahamiyatini ochib berish; - tarbiya turlarini shakllantirish; - Metod va usullardan foydalanishda ilmiy yondashishni rivojlantirish				
Mashg‘ulot turi	Ma’ruza				
Metodlar	Interfaol taqdimot, guruhli faoliyat, amaliy mashg‘ulot, “Aqliy hujum”				
Jihozlar	Kompyuter va proyektor(smart televizor),Interfaol doska yoki oddiy doska, Online platformalar (Canva, Openai.com), Ish materiallari (slydlar, ma’ruza matni)				
Mashg‘ulot mazmuni					
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, minut	Metodlar		Natija
1. Tashkiliy	- Salomlashish - Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg‘ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish		O‘qituvchilar mashg‘ulotga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	- "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama - Tinglovchilarni darsga qiziqtirish hamda mavzuga oid bilimlarini aniqlash maqsadida savollar beriladi.	5	Muhokama, Muammoli vaziyat yaratish		O‘qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag‘batlanadi.

3. Nazariy qism	Slaydlar bilan mavzu tushuntiriladi: - Kirish: tarbiya fanini o'qitishning asosiy maqsadi haqida umumiy tushuncha Tarbiya fanini ilmiy asosda o'rganish uchun metodlar zaruriyati. Davlat ta'lim standartlarining qisqacha ta'rifi. - Asosiy qism: Tarbiya fanini o'qitishning vazifalari yuksak ahloqiy qadriyatlar bilan birga tarbiya turlarini tushuntirish; fan sohasida erishilayotgan yutuqlar, ularning amaliyotdagi tatbiqi orqali ilmiy dunyoqarashlarini rivojlantirish.	25	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	O'qituvchilar mavzuni nazariy jihatdan o'rganadi.
4. Amaliy mashg'ulot	-Guruhlarga tarbiya masalalarini muhokama qilish uchun savollar berish. - Guruhlar o'z javoblarini taqdim etib, ularni tanqidiy tahlil qilish	20	Taqdimot, namoyish	O'qituvchilar mavzuni amaliy ko'nikmalar orqali yaxshiroq o'rganadi.
5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar hamda savolga javob topishdagi qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish	10	Suhbat, muhokama, tahlil	O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	O'qituvchilarga quyidagi savollar bo'yicha o'zini tahlil qilish va fikr almashish taklif etiladi:O'qituvchilarning xulosalari umimlashtiriladi.	10	Savol-javob, O'z-o'zini baholash, tahlil	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umimlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat, Savol-javob	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi

3-mavzu. Ta'limda milliy kontentlar monitoringi va sifat tahlili.

(2 soat nazariy mashg'ulot)

Reja:

- 1.Milliy kontentlarctushunchasi, turlari
2. Milliy kontentlar bilan ishlashning pedagogik-psixologik asoslari
- 3.Tarbiyaga oid ma'lumotlar, rasm va matnlarning ilmiy asosda o'rganish.

Tayanch iboralar: Milliy kontentlar bilan ishlashning pedagogik-psixologik asoslari. Milliy kontentlarning samaradorligi. O'quv qo'llanma, darslik, metodik material va multimedia kontentlaridagi milliy g'oyalar. Tarbiyaga oid ma'lumotlar, rasm va matnlarning ilmiy asosda o'rganish. Milliy kontentlarda xolisligi, dolzarbligi va

tarbiyaviy samaradorligini baholash metodlari. Bolalar zo‘ravonligiga oid kontentlar tahlili.

Bolalar uchun mo‘ljallangan milliy kontentlar yaratishni muvofiqlashtiruvchi kengashning ASOSIY VAZIFALARI

1. Bolalarga oid davlat axborot siyosatini ishlab chiqish va amalga oshirishda ishtirok etish, shuningdek, respublikada bolalar uchun mo‘ljallangan milliy kontentlarni yaratish hamda ularni ommalashtirishning ustuvor yo‘nalishlari izchil amalga oshirilishini tashkil etish.

2. Bolalar uchun mo‘ljallangan milliy kontentlar yaratish, realizatsiya qilish va ommalashtirishda davlat organlari va tashkilotlari faoliyatini muvofiqlashtirish, shuningdek, soha vakillari, tadbirkorlar va fuqarolik jamiyati institutlari faoliyatiga ko‘maklashish.

3. Bolalar ongida ma‘naviy qadriyatlar va milliy davlatchilik g‘oyalariga hurmat hissini shakllantirishga mo‘ljallangan kontentlar yaratish konsepsiyasini ishlab chiqish.

4. O‘zbekiston milliy taraqqiyotini bolalar o‘rtasida sodda va ta’sirchan usullarda targ‘ib qilishga mo‘ljallangan maxsus multimedia va axborot loyihalarini ishlab chiqish hamda ularni amalga oshirish.

5. Bolalarga yo‘naltirilgan tashqi va ichki axborot tahdidlarini muntazam tahlil qilish, ularning oldini olish choralarini ko‘rish, bolalar uchun xavfsiz axborot muhitini yaratish ishlarini tashkil etish.

6. Bolalarning ongi va dunyoqarashini har xil zararli tashqi ta’sirlardan himoya qilish bo‘yicha milliy media strategiyasini ishlab chiqish va uni amalga oshirish.

7. Bolalar uchun mo‘ljallangan kontentlar yaratishni moliyaviy qo‘llab-quvvatlash uchun davlat va xususiy sektor mablag‘lari, xalqaro grantlar jalb etilishini tashkil qilish.

8. Bolalar uchun mo‘ljallangan kontentlarni ommalashtirish, realizatsiya qilish va xalqaro bozorlarga olib chiqilishiga ko‘maklashish bo‘yicha chora-tadbirlar ko‘rish.

9. Bolalar uchun mo‘ljallangan kontentlar yaratish, bolalarni zararli kontentlardan himoya qilish bo‘yicha xalqaro hamkorlikni rivojlantirish.

10. Bolalar uchun mo‘ljallangan milliy axborot muhitini hamda kontentlar yaratishni rivojlantirish bo‘yicha normativ-huquqiy bazani takomillashtirish yuzasidan takliflar tayyorlash.

Milliy kontent — o‘z-o‘zini ifoda etish, tarqatish, marketing va yoki nashr etish uchun nutq, yozuv yoki har xil san‘at turlari kabi biror-bir vosita orqali ifodalanishi kerak bo‘lgan axborot vositasi hisoblanadi. Milliy kontent siyosiy, ma‘naviy-ma‘rifiy, ijtimoiy, ta’limga oid yoki ko‘ngilochar kabi turli mavzularda bo‘lishi mumkin.

Davlatimiz rahbari huzurida maktab ta’limi sifatini oshirish hamda pedagoglar tayyorlash tizimini takomillashtirishga oid taqdimot yig‘ilishida yoshlar ta’lim-tarbiyasiga kuchli ta’sir ko‘rsatadigan, qiziqarli milliy kontentlar yaratish vazifasi qo‘yilgan edi.

Milliy kontent ta’lim jarayonida o‘quvchilarda madaniy va tarixiy qadriyatlarni shakllantirish, o‘zlikni anglash va milliy identifikatsiyani rivojlantirish uchun muhim ahamiyatga ega. Pedagogik nazariyalar milliy kontentni ta’lim jarayoniga tatbiq etishning asosiy metodik yondashuvlarini ishlab chiqishda asos bo‘lib xizmat qiladi.

Shu bilan birga, zamonaviy ta'lim jarayonida milliy kontent interaktiv metodlar va pedagogik innovatsiyalar bilan uyg'unlashishi lozim

Milliy kontent o'quvchilarda milliy identifikatsiya va tarixiy xotirani shakllantirishda asosiy vosita sifatida namoyon bo'ladi (Askarov, 2020; Yunusova, 2022). Milliy kontent o'quv jarayonida nafaqat bilim berish, balki ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni o'rgatish vazifasini ham bajaradi. Konstruktivistik yondashuv milliy kontentni o'quvchilarning amaliy tajribasi orqali o'rganish imkonini beradi (Abdullayeva, 2019). Faol o'quv yondashuvi o'quvchilarning mustaqil izlanishlarini rag'batlantiradi va milliy qadriyatlarni real kontekstda anglashga yordam beradi. Loyiha asosida o'qitish va interaktiv metodlar milliy kontentni tatbiq etishda eng samarali vosita sifatida aniqlangan (Karimov, 2021). Flipped classroom va multimediya materiallari milliy kontentni darslarda qiziqarli va interaktiv shaklda o'rgatishga imkon beradi. Milliy kontentni tatbiq etish uchun o'qituvchilarni doimiy malaka oshirish va pedagogik treninglar orqali tayyorlash muhimligi aniqlangan (Mirzayev, 2018). Adabiyotlar tahlili va natijalar shuni ko'rsatadiki, milliy kontentni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish bir necha jihatdan samarali: 1. Pedagogik nazariyalar kontekstida • Konstruktivizm nazariyasi milliy kontentni amaliy tajribaga asoslangan o'qitish imkonini beradi. O'quvchilar tarixiy va madaniy materiallarni o'z tajribasi orqali anglab yetadi, bu esa bilimning mustahkamligini oshiradi (Askarov, 2020). • Faol o'quv yondashuvi o'quvchilarning tanqidiy fikrlash va ijodiy ko'nikmalarini rivojlantiradi, milliy qadriyatlarni muhokama qilish imkonini beradi (Yunusova, 2022). 2. Metodik jihatlar • Loyiha asosida o'qitish (Project-based learning) milliy kontentni real hayotiy masalalar bilan bog'lash orqali o'quvchilarda qiziqish uyg'otadi va bilimlarni amaliyotga tatbiq etishga yordam beradi (Karimov, 2021).

• Interaktiv darslar va flipped classroom metodlari milliy kontentni o'quv jarayonida qiziqarli va interaktiv tarzda tatbiq etish imkonini yaratadi (Abdullayeva, 2019). • Multimediali materiallar, video va elektron darsliklar milliy voqealarni vizual tarzda namoyish etib, o'quvchilarning eslab qolish darajasini oshiradi. 3. O'qituvchilarni tayyorlash ahamiyati • Milliy kontentni samarali tatbiq etish uchun o'qituvchilarning metodik kompetensiyasi va madaniy bilimlari muhim hisoblanadi. Pedagogik treninglar va malaka oshirish kurslari o'qituvchilarning milliy qadriyatlar bilan ishlash malakasini oshiradi (Mirzaev, 2018). Adabiyotlar tahlilishuni ko'rsatadiki, milliy kontentning ta'lim jarayonida qo'llanilishi nafaqat o'quvchilarni ma'lumot bilan ta'minlash, balki ularning ijtimoiy, madaniy va ma'naviy rivojlanishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, pedagogik nazariyalar va metodik yondashuvlar milliy kontentni samarali integratsiya qilish uchun asosiy vosita hisoblanadi. Maqola natijalariga ko'ra: 1. Milliy kontent ta'lim jarayonida o'quvchilarda milliy identifikatsiya, qadriyatlar va tarixiy xotirani shakllantirishda asosiy ahamiyatga ega. 2. Pedagogik nazariyalar (konstruktivizm, faol o'quv yondashuvi, interaktiv metodlar) milliy kontentni ta'lim jarayoniga samarali integratsiya qilishni ta'minlaydi. 3. Loyiha asosida o'qitish, flipped classroom va multimediya vositalari milliy kontentni amaliy va qiziqarli shaklda tatbiq etish imkonini beradi. 4. O'qituvchilarning metodik tayyorgarligi va malaka oshirish jarayoni milliy kontentni samarali tatbiq etishda muhim rol o'ynaydi. Shu bilan, milliy kontentni

pedagogik nazariyalar va metodik yondashuvlar bilan uyg'unlashtirish ta'lim jarayonining sifatini oshirish, o'quvchilarni milliy ong bilan boyitish va zamonaviy pedagogik kompetensiyalarni rivojlantirish imkonini beradi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

- 1.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-son farmoni. – T.:2017 yil, 7 fevral.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida "Tarbiya" fanini bosqichma-bosqich amaliyotga joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 422-sonli qarori. 2020-yil 6-iyul.
- 3.O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Umumiy o'rta ta'lim to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida" 2017-yil 15-martdagi 140-son qarori.
- 4.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 15.05.2025 yildagi PQ-183-son. Bolalar uchun mo'ljallangan milliy kontentlar yaratish va ularni ommalashtirishni qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida
- 5.Musurmonova A.,Isaqulova N.J, Jumaniyozova M.T., Jumayev A.Sh. Umumiy pedagogika. Darslik. - T.: «Innovatsiya-Ziyo» nashriyoti, 2020-yil, 194 bet.
6. O'zbek xalq maqollari. «Sharq» nashriyot-matbaa aksiyadorlik korapaniyasi Bosh tahririyati, 2005. 257 bet

Karimov, S. (2021). Milliy kontentni integratsiya qilish strategiyalari. Ta'lim va Innovatsiya, 3(2), 45-53.4.Mirzaev, B. (2018).

O'qituvchilar tayyorlashda interaktiv metodlar. Toshkent:

- Ma'naviyat.5.UNESCO. (2020). Innovative Pedagogies for Teaching in the 21st Century. Paris: UNESCO Publishing.6.Yunusova, M. (2022). Milliy kontent va ta'limda identifikatsiya masalalari. Ilmiy maqolalar to'plami, 10(1), 67-74.7.Tashkent State University of Education. (2019). Pedagogik innovatsiyalar va ta'lim jarayonidagi milliy qadriyatlar. Toshkent: TSUE.

3.2. “Tarbiyaviy ishlarni tashkil etish metodikasi” moduli

1-mavzu. O‘quvchilar ma’naviyatini yuksaltirishning pedagogik asoslari (2 soat nazariy mashg‘ulot)

Mashg‘ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	III. Fanni o‘qitishga zamonaviy yondashuvlar				
O‘quv modul	3.2. “Tarbiyaviy ishlarni tashkil etish metodikasi” moduli				
Mavzu	1-mavzu. O‘quvchilar ma’naviyatini yuksaltirishning pedagogik asoslari (2 soat nazariy mashg‘ulot)				
Darsning maqsadi	- tarbiya fanidan Davlat ta’lim standartlari va ta’lim bosqichlarini tushuntirish, ularning ilmiy ahamiyatini ochib berish; - tarbiya turlarini shakllantirish; - Metod va usullardan foydalanishda ilmiy yondashishni rivojlantirish				
Mashg‘ulot turi	Ma’ruza				
Metodlar	Interfaol taqdimot, guruhli faoliyat, amaliy mashg‘ulot, “Aqliy hujum”				
Jihozlar	Kompyuter va proyektor(smart televizor),Interfaol doska yoki oddiy doska, Online platformalar (Canva, Openai.com), Ish materiallari (slaydlar, ma’ruza matni)				
Mashg‘ulot mazmuni					
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, minut	Metodlar		Natija
1. Tashkiliy	- Salomlashish - Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg‘ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish		O‘qituvchilar mashg‘ulotga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	- "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama - Tinglovchilarni darsga qiziqtirish hamda mavzuga oid bilimlarini aniqlash maqsadida savollar beriladi.	5	Muhokama, Muammoli vaziyat yaratish		O‘qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag‘batlanadi.
3. Nazariy qism	Slaydlar bilan mavzu tushuntiriladi: - Kirish: tarbiya fanini o‘qitishning asosiy maqsadi haqida umumiy tushuncha Tarbiya fanini ilmiy asosda o‘rganish uchun metodlar zaruriyati. Davlat ta’lim standartlarining qisqacha ta'rifi. - Asosiy qism: Tarbiya fanini o‘qitishning vazifalari yuksak ahloqiy qadriyatlar bilan birga tarbiya turlarini tushuntirish; fan sohasida erishilayotgan yutuqlar, ularning amaliyotdagi tatbiqi orqali ilmiy dunyoqarashlarini rivojlantirish.	25	Taqdimot, ko‘rgazmali tushuntirish		O‘qituvchilar mavzuni nazariy jihatdan o‘rganadi.

4. Amaliy mashg'ulot	-Guruhlarga tarbiya masalalarni muhokama qilish uchun savollar berish. - Guruhlar o'z javoblarini taqdim etib, ularni tanqidiy tahlil qilish	20	Taqdimot, namoyish	O'qituvchilar mavzuni amaliy ko'nikmalar orqali yaxshiroq o'rganadi.
5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar hamda savolga javob topishdagi qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish	10	Suhbat, muhokama, tahlil	O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	O'qituvchilarga quyidagi savollar bo'yicha o'zini tahlil qilish va fikr almashish taklif etiladi:O'qituvchilarning xulosalari umumlashtiriladi.	10	Savol-javob, O'z-o'zini baholash, tahlil	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat, Savol-javob	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi

1-mavzu. O'quvchilar ma'naviyatini yuksaltirishning pedagogik asoslari (2 soat nazariy mashg'ulot)

Reja:

1. Ijtimoiy taraqqiyot va umumiy o'rta ta'lim muassasalarida "tarbiya" fanini o'qitishning ilmiy – metodik asoslari.
2. "Tarbiya" fanini o'qitish metodikasining predmeti, maqsad –vazifalari va ilmiy tadqiqot metodlari
3. "Tarbiya" fanini o'qitish jarayoniga zamonaviy yondashuvlar

Zamonaviy maktab oldiga har tomonlama yetuk yangi shaxs, ma'naviy boylik, axloqiy poklik, jismoniy kamolotga ega shaxsni tarbiyalash vazifasi turibdi. Bu muhim masalani hal etish zamonaviy tarbiya usullari tizimidan keng foydalanishni taqozo etadi. Tarbiya metodlari va usullarini bilish nafaqat o'qituvchilar va tarbiyachilar uchun, balki ota-onalar va bolalarni tarbiyalash bilan shug'ullanadigan barcha kishilar uchun ham zarurdir.

Tarbiya metodlari va usullari o'z maqsadi, mazmuni va mohiyatiga ko'ra axloqiy-diniy usullardan butunlay farq qiladi. Mamlakatimizda bolalarni g'arazgo'ylik, molparastlik, ochko'zlikka qarshi tarbiyalash, ular ulg'aygach, umumiy manfaatni afzal ko'rishlari, "Bir kishi hamma uchun, hamma bir kishi uchun" tamoyili asosida ish yuritadi.

Mazkur qaror bilan "Umumiy o'rta ta'lim muassasalari o'quvchilari uchun "Tarbiya" fani Konsepsiyasi" tasdiqlandi. Qarorga binoan "Tarbiya" fani amaldagi quyidagi fanlarni qo'shish hisobiga tashkil etildi:

Tarbiya - bu ota-onalar, ta'lim muassasalari va jamiyat tomonidan bolalarni tarbiyalashning ongli va maqsadli jarayoni bo'lib, u bolalarning yoshi, psixologik va individual xususiyatlarini hisobga olish asosida amalga oshiriladi.

Hozir biz texnologiya juda rivojlanayotgan davrda yashayapmiz. Mamlakatimizda amalga oshirilgan islohotlar tufayli xalqimizning turmushi yaxshilandi, barcha sohalarida o'zgarishlar va rivojlanishlar

ko'zga tashlanmoqda, ammo shunga rivojlanishga qaramay ba'zi o'smirlar va yoshlarning ma'naviyati pastligi, ota-onalarning farzandlarining xulq-atvoriga befarqligi nazarga tushmoqda.

Bu masalaning oldi olinmasa, savodsizlar safi ortishi mumkin. Bilimsizlik savodsizlikdan boshlanadi. Buning natijasida yangi fan shakllantirildi. Ushbu "Tarbiya" fanining metodologik asoslarini quyidagilar tashkil etadi:

- ta'lim-tarbiyaga oid me'yoriy hujjatlar;
- tarbiya asoslari va manbalari;
- tarbiya qonuniyatlari, metodlari va texnologiyalari; - tarbiyaning amaliy masalalari.

Ta'lim oluvchilarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashning va ma'rifiy ishlarning samarali shakllari hamda uslublarini ishlab chiqish va amalda joriy etishni va qaror topgan ijtimoiy sog'lom muhit darajasi, shuningdek, ijtimoiy munosabatlar mazmuni, aholining etnopsixologik xususiyatlari, axloqiy qarashlari va hayotiy e'tiqodlari asosida shakllantiradi.

Aynan mazkur asoslar o'quv fanining negizini tashkil etadi. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari bu asoslarni talab darajasida o'zlashtirishi kerak. Aks holda, ularning mazkur fan metodikasi bo'yicha kasbiy tayyorgarligi talab darajasida bo'lmaydi. Shuningdek, qaror bilan 2021-2022 o'quv yilidan boshlab "Tarbiya" fani bo'yicha pedagog kadrlar tayyorlash yo'lga qo'yildi. "Umumiy o'rta ta'lim muassasalari o'quvchilari uchun "Tarbiya" fani Kontsepsiyasi"ga ko'ra, mazkur fanning umumiy asoslarini quyidagilar tashkil etadi: - huquqiy asoslar; - tashkiliy asoslar; - ilmiy-metodik asoslar. Bunda huquqiy asoslar ta'lim-tarbiyaga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlardan iborat, tashkiliy asoslar

fanni umumta'lim maktablarida, jumladan, boshlang'ich ta'limda talab darajasida o'qitishni va ilmiymetodik asoslar esa fanning metodologiyasini anglatadi.

Qarorga ko'ra, "Tarbiya" fanining asosiy tamoyillarini quyidagilar tashkil etadi:

Tarbiya jarayonida kishining turli qobiliyatlari rivojlanadi, g'oyaviy, axloqiy, irodaviy, estetik xislatlari shakllanadi, tabiatga, jamiyatga ilmiy qarashlar tizimi tarkib topadi. Jismoniy kuch-quvvatlari mustahkamlanadi. O'quvchi kattalarning tajribalarini sust holda emas, balki faol ravishda o'zlashtiradi, bu o'zlashtirishda uning ongli harakati, tirishqoqligi katta ahamiyatga ega bo'ladi.

Tarbiya maqsadi – davlat, jamiyat va har bir fuqaro manfaatlarini amalga oshirishga qaratilgan davlat maqsad va vazifalarining tarkibiy qismidir. Shuningdek, davlat inson hayoti va faoliyatiga, fuqarolarning milliy tarbiyasiga hissa qo'shadigan qoidalar va qoidalarni joriy qiladi.

Milliy tarbiya fuqaroda yuksak axloqiy fazilatlar, milliy o'zlikni anglash, insonparvarlik, mustaqillik, fuqarolik pozitsiyasi, tashabbuskorlik va shu kabilarni shakllantiradi. Bunday fuqaro milliy manfaatlardan kelib chiqqan holda ish yurita oladi, jamiyatdagi salbiy ko'rinishlarga tanqidiy nazar bilan qaraydi, o'z vatanini sevadi va uning manfaatlarini himoya qiladi, milliy qadriyatlar egasi sifatida jamiyat taraqqiyotiga hissa qo'shadi.

Milliy tarbiyaning pirovard maqsad va vazifalari komil inson, vatanparvar, milliy g'urur, intellektual, ma'naviy-axloqiy, madaniy va boshqa insoniy qadriyatlar sohibini shakllantirishdan iborat.

Ta'lim jarayonida bola o'zining rivojlanishi uchun zarur bo'lgan sharoitlardan foydalanishi kerak. Tabiiy va ijtimoiy muhit uning qarashlarini rivojlantiradi.

Tarbiya tushunchasiga turlicha qarash va yondashuvlar mavjud jumladan K. D. Ushinskiy o'z faoliyatining aniq maqsadini ko'rmaydigan pedagogni qurilish materiallarini bir joyga yig'ib, undan nima olishni bilmaydigan me'morga qiyoslaydi. Pedagog yosh avlodga beriladigan bilim, ishbilarmonlik, malaka, tarbiyaviy tuyg'ularni biladi, tarbiyaviy ishlarni rejali va maqsadli olib boradi.

Ya.A. Komenskiy "Tarbiyaning maqsad va vazifalari, uning ahamiyati, amalga oshirish yo'llari shaxsning jamiyatdagi mavqeiga qarab belgilanishi kerak",

"Tarbiya insonni shakllantiradigan va takomillashtiruvchi uyg'un jarayondir" – Komenskiy ta'lim maqsadini quyidagi asosiy elementlarga ajratgan:

- *insonga hamma narsani bilish – "ilmiy bilim"*;
- *narsalarni va o'zini o'zlashtirish - "axloq"*; • *Xudoga sig'inish, ob'ektlar - "diniy ta'lim"*;
- *jismoniy salomatlik - "jismoniy tarbiya"*.

I.G. Pestalotsining fikricha, ta'limning maqsadi bolaga boshlang'ich ta'lim, mehnat, aqliy va jismoniy tarbiya berish hamda har tomonlama barkamol rivojlanishdir.

Nemis o'qituvchisi A. Disterveg pedagogik muammolarni hal qilishda sinfiylik va shovinistik siyosatga qarshi kurashdi va *"Maktabning vazifasi insonparvarlik va o'z xalqini sevadigan vijdonli fuqarolarni tarbiyalashdan iborat"* dedi.

K.D. Ushinskiy tarbiyasining maqsadi jamiyatga foydali insonparvar shaxsni tarbiyalashdan iborat. U axloqiy tarbiyani aqliy va mehnat tarbiyasi bilan chambarchas bog'liq deb hisoblaydi.

P.P.Blonskiyning tarbiyaviy maqsadi bolaga butun insoniyat va millat madaniyatini egallashga, shaxsning umuminsoniy ideallarini shakllantirishga yordam berishdir.

1941-1990 yillardagi pedagogik adabiyotlarda "Har tomonlama rivojlanish" tushunchasiga aqliy, politexnikaviy tarbiya va ishlab chiqarish mehnati, axloqiy tarbiya, jismoniy va estetik tarbiya kiradi.

A.S.Makarenko ta'limning davlat vazifasidan kelib chiqqan holda pedagogik vazifani qo'yish orqali o'qituvchilar mehnatini nazorat qilish mumkinligini ta'kidladi. U "Ta'limning asosiy maqsadi - bolani har tomonlama rivojlantirish" taklifini qo'llab-quvvatladi, V. A. Suxomlinskiy uni amalga oshirdi.

Tarbiya tushunchasining lug'aviy ma'nosi ilm o'rgatish, odobaxloq o'rgatish, jazo berish, ovqatlantirish, tarbiyalash kabi ma'nolarni o'z ichiga oladi. Tarbiya so'zi bugungi kunda qo'llanilayotgan va ko'proq axloqiy ma'noni anglatuvchi tuzilishdan tashqari o'zbek xalqi farzandlarini tarbiyalashda har qanday kognitiv rivojlanishni ifodalovchi tuzilishga ega. O'zbek xalqining ming yillik tajribaga asoslangan milliy o'zligi va ongini kelajak avlodlarga o'tkazish imkonini beruvchi an'anaviy ta'lim/tarbiya usullari mavjud. Oila ham, jamiyat ham tarbiya vazifasini birgalikda bajaradi.

Fanni o'rganish jarayonida yuqorida qayt etilgan muammolar bo'yicha bakalavrlarga to'liq ma'lumot berilib, tushunchalar hosil qilinadi.

Talabalarda dunyoviy axloq asoslarini o'qitish metodikasining xususiyatlari

Dunyoviy axloq asoslarini o'rgatish quyidagi yondashuvlarni hisobga olgan holda qurilishi mumkin:

- talabalarni munozara va mustaqil izlanishga maqsadli jalb etish odob va axloq haqidagi g'oyalarning kelib chiqishini kontekstda o'rganish bilan bog'liq masalalar
- milliy madaniy an'analar; maktab o'quvchilarining kognitiv faoliyatini faollashtirish;

- talabalarining ijobiy mustaqil faoliyati uchun sharoit yaratish va boshqalar.

Fanning predmeti va obyekti asosida quyidagi maqsadni amalga oshirish nazarda tutiladi. Milliy tarbiya to'g'risidagi qarashlar, ta'limotlar tarixini va boy ma'naviy merosni o'rganish asosida bo'lajak Tarbiya fani o'qituvchi tushunadi davr talablariga Mos va xos asosida odob-axloq, ijtimoiy madaniyat qoidalarini o'rgatish, milliy xulq-odob saviyasini (kiyinish madaniyati, muomala madaniyati, milliy qadriyatlarni, dunyoqarashlarini va h.k.) yuksaltirish, hamda talaba yoshlarning ularning ijtimoiy-ma'naviy faolligi va fuqarolik pozitsiyasini rivojlantirishni yulga qo'yish. Tarbiya fanini o'qituvchisi jarayonini tashkil etadi tarbiya tushunchasining milliylik va umumbashariylik xususiyatlarini tahlil qilish, hozirgi milliy tarbiyaning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot, ma'naviy- ma'rifiy hayot va barkamol avlod kamoloti uchun ahamiyatini o'rgatish, tarbiyaning mustaqillik yillarida mamlakatda o'tkazilgan islohotlar mazmunida ustuvor yo'nalish kasb etganligini, erishilgan yutuqlar, yoshlarni barkamol insonlar qilib voyaga yetkazishga tarbiyaning asosiy omil bo'lganligi talaba yoshlargagina singdirish, o'zbek milliy tarbiyasining tarixiytdrijiy taraqqiyotini qiyosiy tahlil qilish va Yangi O'zbekistonni barpo etish sharoitida "Tarbiya" fani yoshlarni hayotga, mehnatga, Vatan himoyasiga ham kelajak ijtimoiy-iqtisodiy, ma'naviy- siyosiy, madaniy-ma'rifiy jarayonlarining faol targ'ibotchisi bo'lishi lozimligini ilmiy amaliy asoslari.

"Tarbiya" fanining boshlang'ich (1-4 sinflar), o'rta (5-9 sinflar) va yuqori (10-11 sinflar) o'quvchilarida Vatanga, o'zi tug'ulib o'sgan yurtga mehr-muhabbat va sadoqatni singdirish va yordam berishni anglash, o'z xulq atvorini nazorat qilish, ijtimoiy intellektual faoliyatni rivojlantirishiga ko'maklashuvchi fan bo'lgani lozimligini ilmiy dalillash.

Tarbiya fanining o'quvchi yoshlarda tashabbuskorlik, tadbirkorlik, ishbilarmonlik, bunyodkorlik fazilatlarini qaror toptiruvchi, ijtimoiy siyosiy faolligini huquqiy savodxonligini "fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishni yo'lga qo'yuvchi amaliy yordam beruvchi eng muhim manba ekanligini talaba-yoshlar ongi va shuuriga yetkazish.

Bugungi kunda jahonga keng rivojlanib borayotgan "ommaviy madaniyat" va turli ijtimoiy-ma'naviy qashshoqlikka olib keluvchi oqimlarning maqsad muddaolarini maktab o'quvchilarning diqqatiga havola qilib, ularni bunday hodisa-voqealarga murosasiz bo'lishga yo'llashga o'quvchilarni tayyorlash hamda ularni bu yo'nalishdagi ilmiy-nazariy, metodologik va amaliy ma'lumotlar yordamida tanishishga ko'maklashish;

"Tarbiya fanini o'qitishga texnologik yondashishni amalga oshirish hamda tarbiya texnologiyalarini o'quv mashg'ulotlarda qo'llay olish ko'nikmalarini shakllantirish xamda o'qituvchining interaktiv metodlarni keng targ'ib etish yo'llarini talabalar e'tiboriga havola qilishdan iborat.

Fanning qayd qilingan va tavsiflangan vazifalari talabalarni tarbiya jarayonida, "Tarbiya" fani va uni o'qitishning zamonaviy talablari bilan tanishish hamda ularda Tarbiya fanini o'qitishga ong bilim, ko'nikma, malakalari bilan qurollantiriladi va ularni bo'lajak faoliyatga ilmiy-nazariy, texnologik-didaktik jihatdan tayyorlanishini yo'lga qo'yadi va takomillashtiradi.

Shu o'rinda e'tirof etishi joizki, yoshlarni tarbiyalash yoxud «tarbiya fanini o'qitish jarayonida uni o'zi o'quvchidan o'qituvchiga muayyan insoniy fazilatlar tarkib topib boradi, undan oldin bo'lmagan ma'naviy axloqiy sifatlar shakllanadi. Chunki u ma'lum tarbiyaga ong manbalari bilan moslashadi ular bayon etilgan fikrlar g'oyalar qarashlar zamonda ongiga solib qo'radi, muhim bo'lmaganlarini o'z bilim oluvchilari tarbiyalanuvchilari ongiga singdiradi va o'zining ongini ham takomillashtiriladi.

Shu singari "Tarbiya" fanini ham o'z mazmunini boyishini jamiyat talablariga mos g'oya, fikrlarni izlab topib o'z istemolchilariga yetkazish orqali fanning o'zi ham takomillashib yangilanib qudratga ega bo'lib boradi.

Bugungi kunda "Tarbiya" fanini umumiy o'rta ta'lim muassasalari o'quvchilariga o'qitilishi va keyingi fan sifatida shakllanib borishi ijtimoiy tarixiy zaruriyat bo'lib turli ko'rinish va nomlar orqali qadim qadimdan xalq tomonidan o'qitilib kelgan va yosh avlodni hayotga mehnatga Vatan himoyasiga tayyorlash shularni amalga oshirib "Nasihatnoma", "Odobnoma" "Hikmatnoma" va shu singari nomalar bilan nomlangan. Bugungi kunda ular tarbiya fanining metodologik asosini tashkil etadi. Tarbiya tushunchasi pedagogika fanining muhim kategoriyasi sifatida eng qadim zamonlardan paydo bo'lib barkamollikni shakllantiruvchi vosita sifatida zardushtiylikning "Avesto" kitobida ifodalangan. Bu tarbiyaning asosi chunonchi barkamol avlod (komil inson talqinida) tushunchasi Avestodagi ezgu fikr, ezgu so'z, ezgu amal qoidasiga asoslangan. Bu uch birlik insonning barkamollikka olib boruvchi Ruh bo'lib, unga amal qilgan inson Ahuramazdaning diydoricha erishilgan. Zero Ahuramazda men yaxshi fikr, yaxshi so'z, yaxshi amalga shon Shuxrat baxsh etaman bunday inson axloqiy poklikka erishib oxirtda rohat farog'atda bo'ladi deb o'qtiradi. Demak yaxshi fikr yaxshi so'z yaxshi amal insonni barkamollikka yetaklar ekan, albatta har bir yoshni bu qoidaga amal qilishga o'rgatishni "Tarbiya" fanining asosiy muddaosi bo'lmog'i darkor.

"Tarbiya" fanining Yana Bir metodologik asosini "Quroni Karim" va "Hadisi sharif" tashkil etadi. Zero, Quroni Karim insonni ulug'lashga qadrlashga chorlagani uni mehr shavfqat, muhabbat tinch totuv yashash va biror jonzotga zarar yetkazmaslikka chorlagan.

Chunonchi "Alloh taollo "Quroni Karim" da inson faqat qilgan amallari orqasidan foyda qiladi. Kimki Alloh taolloning jamolini umid qilsa, bas solih amallar qilsin. Zeroki yaxshi amallari evaziga mukofot yomon amallari jazo olg'usidir. Shunday kishlarki iymon keltirib solih amallarni ado etur, ul zotlarga firdavs jannati maqom bo'lg'usi...Ey Imon keltirganlar Alloxga taqvo qilinglar va sadoqatlilar bilan bo'linglar"

Islom dinining ikkinchi Hadis sharifda ham yaxshilik qilish, yetim yyesirlarga muruvvat ko'rsatish, ahdiga vafo qilish, omonatga xiyonat qilmaslik, kamtarin bo'lish, barkamollik namunasi ekanligi qayd etilgan. "Diling yorishib hojating ravon bo'lishini xohlaysanmi? Yetimga rahm qil, boshini sila, taomingdan yedir shunda diling yumshaydi va hojating ravon, mushkuling oson bo'ladi. Yoki so'zingda tur ahdingga vafo qil. Iymoning pok bo'ladi".

Ko‘rib o‘tirganimizdek zardushtiylik va Islom dinlari o‘zbek xalqining ma‘naviyati, ruhiyati, turmush qadriyatlari, millat an‘analari va ma‘rifatining shamchirog‘idir. Zero bu milliy qadriyatlar, an‘analar hozirgi yoshlarni iymon e‘tiqodi, ma‘naviy salohiyati, tafakkurini tarkib toptirishning manbai bo‘lishi tabiiy hol. Shu bois bu tabarruk manbaalar “Tarbiya” fanining metodologik asosini tashkil etadi.

Yangi O‘zbekistonni barpo etish yosh avlodni barkamolligi ya‘ni ma‘naviy axloqiy va intellektual shakllanganligiga bog‘lik chunki axloqi pok shaxsi go‘zal dunyoqarashi keng insongina Yangi o‘zgarishlar yangi rivojlanishlarni amalga oshirib mamlakatning ijtimoiy iqtisodiy taraqqiyoti ma‘naviy-ma‘rifiy hayotini jadallashtirishga qodir.

Shu o‘rinda maqullash kerakki o‘zbek xalqi azal azaldan o‘zining boy ma‘naviyatini, madaniyati tafakkuri bilan dunyoga mashhur bo‘lib uning ilm fani taraqqiyotini ta‘minlay olgan xalqdir.

O‘lkamizning *Abu Nasr Farobiy, Abu Rayxon beruniy, Abu Ali ibn Sino, Yusuf xos Xojib, Alisher Navoiy, Xusayn Koshifiy* kabi mutafakkirlari o‘zbek diyorining fanini ma‘naviyati-ma‘rifatini rivojlantirishga madaniyatini boyitishga katta hissa qo‘shib jahon miqiyosida muhim mavqega ega bo‘lgan. Ularning asarlarida insonni fozillik, oriflik komillikka undovchi g‘oyalari nafaqat xalqimizni, balki butun bashariyatni insoniy ma‘naviyat sari yetaklay olgan. Shu bois ularning falsafiy pedagogik ma‘lumoti “Tarbiya” fanining metodologik asosini tashkil etadi.

Fozil inson g‘oyasi barkamol avlod tarbiyasining fundamental asosini tashkil etadi. Bu borada Abu Nasr Forobiyning (873-933 yy.) axloqiy-ma‘rifiy g‘oyalari diqqatga sazovordir. U Sharq Aristoteli, ikkinchi muallim degan unvonlarga sazovor bo‘lgan buyuk allomadir.

Uning 160 dan ortiq falsafa, tabiatshunoslik, ta‘lim-tarbiyaga oid yaratgan asarlari, ulardagi g‘oyalar ilmiy falsafiy va pedagogik talabalarda fuqarolik madaniyatini shakllantirishga asos bo‘la oladi. Farobiy o‘zining «*Fozil odamlar shahri*», «*Baxt-saodatga erishish haqida*», «*Matematik traktat*», «*Donolik javohiri*», «*Fozil shahar aholisining qarashlari*» kabi risolalarida mamlakat hamda uning fuqarolarini fozil va johillarga ajratadi. Fozil mamlakat aholisining fozilligi tufayli bu mamlakatda ilm, madaniyat, axloq-ma‘rifat birinchi o‘rinda bo‘ladi. Uning yoshlari esa ijobiy fazilatli bo‘lib, yaxshilik qilishni, adolatli bo‘lishni va ma‘rifatli, jamoada yashash hamda ijodiy mehnat qilishni o‘zlarining asl fuqarolik burchlari deb biladilar. Shuning uchun har doim ularga g‘alaba yor bo‘ladi. Forobiyning fozil odamlar shahri fuqarolari axloqining ijtimoiy-ma‘naviy mezonlar konsepsiyasi diqqatga sazovordir. Mazkur mezonlar konsepsiyasi mazmunida barkamol avlod fazilatlarining asosiy ko‘rsatkichlari, inson axloqi, huquqi, adolati, donishmandligi, bilimdonligi, haqgo‘yligi, kamtarligi yuksak ma‘naviy axloqiy ko‘rinishda yoritiladiki, ular shaxs fuqaroligi barkamolligining xususiyatlariga monanddir. Bunda allomaning barkamol inson xususiyatlari to‘grisidagi qarashlari did, farosat, ma‘rifat, adolat, go‘zallikni sevuvchi misolida bayon etilgan. «Fozillar shahri hokimi, - deb yozadi alloma, - zehni o‘tkir, har qanday narsaning alomatlarini tez ilg‘aydigan, ...ta‘lim olishga, bilim, ma‘rifatga havasli, ...haq va haqiqatni, odil va haqgo‘y odamlarni sevadigan, ...tabiatan adolatparvar bo‘lib, istibdod va jabr-zulmni, mustabid va zolimlarni yomon ko‘ruvchi, o‘z odamlarni hurmat qiluvchi, barchani adolatga chaqiruvchi nohaq jabrlanganlarga madad beruvchi, barchaga yaxshilikni va o‘zi suyan go‘zalliklarni ravo ko‘ruvchi bo‘lishi zarur»

Foydalanilgan adabiyotlar

1. R.A.Mavlonova,D.Abdurahimova “Pedagogik mahorat” O‘quv qo‘llanma.T.Fan va texnologiya.2012 yil
2. M.Ochilov Muallim qalb me‘mori.O‘quv qo‘llanma.T.O‘qituvchi.2004 yil.
9..N.Egamberdiyeva. Ijtimoiy pedagogika. Darslik. A.Navoiy nomidagi O‘zMKN.T.2009 yil.
3. R.A.Mavlonova, N.Rahmonqulova,B.Normurotova, K.Matnazarova.Tarbiyaviy ishlar metodikasi. Darslik.Nizomiy nomidagi TDPI Rizografida nashr qilindi. Toshkent. 2014 y.
4. .R.A.Mavlonova,B.Normurotova.Tarbiyaviy ishlar metodikasi. O‘quv qo‘llanma.Toshkent. “Fan” 2008 y.
5. K.Xoshimov,S.Ochilov.O‘zbek pedagogikasi antologiyasi.O‘quv qo‘llanma.Toshkent.O‘qiyuvchi 2010 y

3.2.2.Mavzu: Darslarda tarbiyaviy ishlarni samarali tashkil etish usullari.

(2 soat amaliy)

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	III. Fanni o‘qitishga zamonaviy yondashuvlar			
O‘quv modul	3.2. “Tarbiyaviy ishlarni tashkil etish metodikasi” moduli			
Mavzu	Darslarda tarbiyaviy ishlarni samarali tashkil etish usullari			
Darsning maqsadi	- tarbiya fanidan Davlat ta’lim standartlari va ta’lim bosqichlarini tushuntirish, ularning ilmiy ahamiyatini ochib berish; - tarbiya turlarini shakllantirish; - Metod va usullardan foydalanishda ilmiy yondashishni rivojlantirish			
Mashg‘ulot turi	Ma’ruza			
Metodlar	Interfaol taqdimot, guruhli faoliyat, amaliy mashg‘ulot, “Aqliy hujum”			
Jihozlar	Kompyuter va proyektor(smart televizor),Interfaol doska yoki oddiy doska, Online platformalar (Canva, Openai.com), Ish materiallari (slydlar, ma’ruza matni)			
Mashg‘ulot mazmuni				
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, minut	Metodlar	Natija
1. Tashkiliy	- Salomlashish - Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg‘ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish	O‘qituvchilar mashg‘ulotga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	- "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama - Tinglovchilarni darsga qiziqtirish hamda mavzuga oid bilimlarini aniqlash maqsadida savollar beriladi.	5	Muhokama, Muammoli vaziyat yaratish	O‘qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag‘batlanadi.
3. Nazariy qism	Slydlar bilan mavzu tushuntiriladi: - Kirish: tarbiya fanini o‘qitishning asosiy maqsadi haqida umumiy tushuncha Tarbiya fanini ilmiy asosda o‘rganish uchun metodlar zaruriyati. Davlat ta’lim standartlarining qisqacha ta’rifi. - Asosiy qism: Tarbiya fanini o‘qitishning vazifalari yuksak ahloqiy qadriyatlar bilan birga tarbiya turlarini tushuntirish; fan sohasida erishilayotgan yutuqlar, ularning amaliyotdagi tatbiqi orqali ilmiy dunyoqarashlarini rivojlantirish.	25	Taqdimot, ko‘rgazmali tushuntirish	O‘qituvchilar mavzuni nazariy jihatdan o‘rganadi.
4. Amaliy mashg‘ulot	-Guruhlarga tarbiya masalalarni muhokama qilish uchun savollar berish. - Guruhlar o‘z javoblarini taqdim etib, ularni tanqidiy tahlil qilish	20	Taqdimot, namoyish	O‘qituvchilar mavzuni amaliy ko‘nikmalar orqali yaxshiroq o‘rganadi.

5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar hamda savolga javob topishdagi qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish	10	Suhbat, muhokama, tahlil	O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	O'qituvchilarga quyidagi savollar bo'yicha o'zini tahlil qilish va fikr almashish taklif etiladi: O'qituvchilarning xulosalari umumlashtiriladi.	10	Savol-javob, O'z-o'zini baholash, tahlil	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat, Savol-javob	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi

3.2.2.Mavzu: Darslarda tarbiyaviy ishlarni samarali tashkil etish usullari.

(2 soat amaliy)

Reja:

1. Ma'naviy yuksalish ta'riflari va mezonlari
2. Ma'naviy yuksalishga ta'sir etuvchi omillar
3. "Tarbiya" fanini o'qitish jarayoniga zamonaviy yondashuvlar

Ma'naviy yuksalish - bu shaxsning axloqiy, intellektual, madaniy va estetik jihatdan rivojlanishi. Uning asosiy xususiyati - o'z-o'zini anglash, o'ziga bo'lgan ishonch va jamiyatga foyda keltirishga intilishdir.

Tarbiya metodlari va usullari o'z maqsadi, mazmuni va mohiyatiga ko'ra axloqiy-diniy usullardan butunlay farq qiladi. Mamlakatimizda bolalarni g'arazgo'ylik, molparastlik, ochko'zlikka qarshi tarbiyalash, ular ulg'aygach, umumiy manfaatni afzal ko'rishlari, "Bir kishi hamma uchun, hamma bir kishi uchun" tamoyili asosida ish yuritadi.

Mamlakatimizda ma'naviy-ma'rifiy ishlarni tizimli tashkil etish, bu borada amalga oshirilayotgan chora-tadbirlarning samaradorligini oshirish, aholi, ayniqsa yoshlarning intellektual salohiyati, ongu tafakkuri va dunyoqarashini yuksaltirish, mafkuraviy immunitetini mustahkamlash, vatanparvarlik, xalqqa muhabbat va sadoqat tuyg'usi bilan yashaydigan barkamol avlodni tarbiyalashga alohida e'tibor qaratilmoqda. pastligi, ota-onalarning farzandlarining xulq-atvoriga befarqligi nazarga tushmoqda.

Jamiyat rivojlanishining asosiy harakatlantiruvchi kuchi bo'lgan yosh avlodni har tomonlama barkamol, yetuk mutaxassis sifatida tarbiyalash, ajdodlarimiz tomonidan yaratilgan boy ma'naviy-ma'daniy merosni o'rganish va ulardagi ilg'or g'oyalar va qarashlardan hozirgi zamon yoshlar ta'lim-tarbiya jarayonida foydalanish yo'llari dolzarb pedagogik muammo hisoblanadi.

Oila - shaxsning dastlabki ma'naviy tarbiyasini shakllantiradigan muhit. Ota-onalarning o'zlarining ma'naviy darajasi va tarbiya uslubi bolalarning ma'naviy rivojlanishiga bevosita ta'sir qiladi. ta'lim maktablarida, jumladan, boshlang'ich ta'limda talab darajasida o'qitishni va ilmiy metodik asoslar esa fanning metodologiyasini anglatadi.

Maktab - o'quvchi shaxsiyatini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Uning ta'lim-tarbiya jarayoni, o'qituvchilarning mahorati, darsliklar va qo'shimcha ta'lim imkoniyatlari ma'naviy yuksalishga ta'sir qiladi.

Jamiyat - insonning ma'naviy rivojlanishini shakllantiradigan keng muhit. Ijtimoiy muhitning axloqiy darajasi, madaniy qadriyatlar, jamoat fikri va ommaviy axborot vositalarining ta'siri muhim ahamiyatga ega.

Bugun mamlakatimizdagi oliy o'quv yurtlarida mavjud milliy g'oya, ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi yo'nalishida Milliy g'oya, ma'naviyatning pedagogik asoslari fanini o'qitilishi, ya'ni ushbu ixtisoslik egalari Milliy g'oya, ma'naviyatning pedagogik asoslaridan xabardor bo'lishini ta'minlash zaminida inson kamoloti masalalari muhim o'rin egallaydi.

- talabalar qalbida milliy tafakkur va sog'lom dunyoqarash asoslarini mustahkamlash, ularni ongli yashashga, o'z fikriga ega bo'lishga, ma'naviy tajovuzlarga qarshi tura olishga qodir bo'lgan, irodali, fidoyi va vatanparvar insonlar etib tarbiyalash;

Xalqimizning ko'p asrlik ma'naviyati va milliy qadriyatlari, diniy qarashlari va hayotiy udumlariga, yoshlarimizni zaharlab, ma'naviy jihatdan qaram etishga qaratilgan mafkuraviy xatarlarga qarshi samarali kurash olib borishga talabalarni yo'naltirish;

O'quvchining fikrlashi, tafakkuri o'z ona tili orqali amalga oshirilishi kerakligi, shuningdek, diniy aqidalar qatorida dunyoviy fanlar ham o'qitilishi zarurligini uqtirishadi. Abdulla Avloniy "Insonlarga eng muhim, ziyoda sharaf, baland daraja beruvchi axloq tarbiyasidir. Biz esa avvalgi darsda tarbiya ila dars orasida farq bor, dedik, chunki dars oluvchi – beruvchi, tarbiya oluvchi amal qiluvchi demakdir. Shuning uchun tarbiya qiluvchi muallimlarning o'zlari ilmlariga omil bo'lib, shogirdlarga ham bergan darslarni amal ila chog'ishtirib o'rgatmoqlari lozimdir». Kaykovus «Qobusnoma» asarida bilimning foydasi haqida quyidagicha yoziladi: «Agar molsizlikdan qashshoq bo'lsang, aqldan boy bo'lmoqqa say ko'rguzgilki, mol bila boy bo'lg'ondan, aql bila boy bo'lg'on yahshiroqdir. Neydinkim, aql bila mol jam etsa bo'lar, ammo mol bila aql o'rganib bo'lmas. Bilg'il, aql bir moldirki, uni o'g'ri ololmas, u o'tda yonmas, suvda oqmas».

Pedagogning o'quvchi ma'naviy tarbiyasidagi o'rni quyidagilardan iborat:

Bilim- pedagoglar o'quvchilarga axloqiy qadriyatlar, tarix, madaniyat va san'at haqida chuqur bilim berishlari kerak;

Ko'nikmalar- Ular o'quvchilarga o'z fikrlarini erkin ifoda etish, muammoli vaziyatlarni hal qilish va jamoada ishlash ko'nikmalarini o'rgatish kerak;

Qadriyatlar- Pedagoglar o'quvchilarni vatanparvarlik, insoniyat, mehr-oqibat, halollik kabi yuksak axloqiy qadriyatlarga ega bo'lishga undash kerak.

Mamlakatimizda demokratik tamoyillarga asoslangan jamiyatni barpo etishda, bizga yot va begona mafkuralar tajovuziga qarshi tura oladigan, har tomonlama barkamol insonlarni voyaga yetkazish, g'oyaviy bo'shliq bo'lishiga yo'l qo'ymaslik va nihoyat, yurtning yuksak taraqqiyotini ta'minlash – milliy g'oya, ma'naviyat asoslari turkumiga kiruvchi fanlarni shakllantirish ehtiyojini yuzaga keltirdi. Bu fanlarni o'rganishni taqoza etadigan umumiy va o'ziga xos qonuniyatlar mavjud. Umumiy qonuniyatlar turli xalqlar, mamlakatlar, jamiyatlar hayotida amal qiladigan umumiy asosga ega bo'lgan ichki zaruriy bog'lanishlar bo'lib, u jamiyat va mafkuralar (g'oyalar) ning bir-birlari bilan uzviy bog'liqligi qonunidir. Jamiyat mafkurasiz, maqsadsiz yashay olmaydi.

Axloqiy-estetik ta'lim-tarbiya jarayonining mazmunlar:

Axloqiy ta'lim - O'quvchilarga axloqiy qadriyatlar, insoniyat, halollik, to'g'rilik, vatanparvarlik va boshqa muhim tushunchalarni o'rgatishni o'z ichiga oladi;

Estetik ta'lim - San'at, musiqa, adabiyot va teatr orqali o'quvchilarning go'zallikni his qilish, estetik didini shakllantirish va ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan.

Ijtimoiy ta'lim - O'quvchilarga ijtimoiy mas'uliyat, jamoada ishlash, boshqalarga yordam berish, muloqot madaniyati va ijtimoiy muammolarni hal qilishga yo'naltirilgan.

Ma'naviyatning tarkibiy qismlari

- ❖ Madaniy –ma'rifiy yuksaklik
- ❖ Ijtimoiy –didaktik taraqqiyot
- ❖ Falsafiy-pedagogik o'sish
- ❖ Iymon-e'tiqodning butunligi
- ❖ Milliy axloq -odob meyorlariga to'la rioya qilish
- ❖ Ilm –ma'rifatli bo'lish

- ❖ Insonparvarlik, vatanparvarlik, xalqparvarlik, adolatparvarlik.
- ❖ Milliy qadriyatlarga muhabbat
- ❖ Fidoyilik, mardlik jasurlik tashabbuskorlik
- ❖ Poklanish
- ❖ Islom diniga e'tiqod qilish
- ❖ Vatan va xalq mustaqilligini doimiy himoya qilish va unga xizmat qilish
- ❖ Ajdodlar va ularning merosiga chuqur hurmat va shu kabilar.

Yangi pedagogik texnologiyalarning ma'naviy tarbiyada qo'llanilishini quyidagilar bilan izohlash mumkin; interaktiv o'yinlar, virtual sayohatlar, onlayn platformalar.

Interaktiv o'yinlar- O'quvchilarning qiziqishini oshiradi, axloqiy qadriyatlarni o'rgatishga yordam beradi va jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Virtual sayohatlar- O'quvchilarga turli madaniyatlar, tarix va san'at asarlari bilan tanishish imkoniyatini beradi.

Onlayn platformalar- O'quvchilarga o'z-o'zini o'rganish imkonini beradi, ma'lumotlarga kirishni osonlashtiradi va axloqiy muloqotga yordam beradi.

Ma'naviy tarbiya samaradorligini oshirish yo'llari quyidagilar; Ta'lim-tarbiya jarayonini takomillashtirish, o'quvchilarning qiziqishlarini hisobga olish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash, ota-onalar bilan hamkorlikni mustahkamlash. Ma'naviy tarbiya jarayoni - bu uzoq va murakkab jarayon. O'quvchilarning ma'naviy yuksalishiga erishish uchun oila, maktab va jamiyatning birgalikdagi harakatlari muhim ahamiyatga ega. Biz o'quvchilarga axloqiy qadriyatlarni o'rgatish, ularning ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirish va ularni jamiyatga foydali shaxslar sifatida shakllantirishga harakat qilishimiz kerak. Mamlakatimizda yoshlarga oid davlat siyosati sohasida keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda. O'tgan vaqt ichida yoshlarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash, ularning huquq va qonuniy manfaatlarini himoya qilish, mamlakatimiz istiqboli uchun mas'uliyatni o'z zimmasiga olishga qodir, tashabbuskor, shijoatli yoshlarni tarbiyalash borasida alohida tizim yaratildi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish va sohani rivojlantirishni yangi bosqichga ko'tarish to'g'risida" PQ-3160-son Qarori. 2017. 28 iyul.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Yoshlarni ma'naviy axloqiy va jismoniy barkamol etib tarbiyalash, ularga ta'lim –tarbiya berish tizimini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish chora tadbirlari to'g'risida" PQ-3907-son Qarori. 2018. 14- avgust.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Xalq ta'limi sohasidagi ilmiy-tadqiqot faoliyatini qo'llab quvvatlash hamda uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini joriy qilish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4963-sonli Qarori. 2021 yil 25 yanvar.
4. 1.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-son farmoni. – T.:2017 yil, 7 fevral.
5. 2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida "Tarbiya" fanini bosqichma-bosqich amaliyotga joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 422-sonli qarori. 2020-yil 6-iyul.
6. 3.O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Umumiy o'rta ta'lim to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida" 2017-yil 15-martdagi 140-son qarori.
7. 4.Xodjayev B.X. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. Darslik. - T.: «Sano-standart» nashriyoti, 2017-yil, 416 bet.
8. 5.Musurmonova A.,Isaqulova N.J, Jumaniyozova M.T., Jumayev A.Sh. Umumiy pedagogika. Darslik. - T.: «Innovatsiya-Ziyo» nashriyoti, 2020-yil, 194 bet.
9. 7. O'zbek xalq maqollari. «Sharq» nashriyot-matbaa aksiyadorlik korapaniyasi Bosh tahririyati, 2005. 257 bet

“Tarbiya darslarida mutafakkirlar va jadid ma’rifatparvarlarining milliy tarbiyaga oid qarashlaridan foydalanish” metodikasi moduli

3.3.1-Mavzu: Mutafakkirlar va jadid ma’rifatparvarlarining tarbiyaga oid qarashlarini o’rganish. (2 soat amaliy)

Mashg’ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	III. Fanni o‘qitishga zamonaviy yondashuvlar				
O‘quv modul	“ Tarbiya darslarida mutafakkirlar va jadid ma’rifatparvarlarining milliy tarbiyaga oid qarashlaridan foydalanish ” metodikasi moduli				
Mavzu	Mutafakkirlar va jadid ma’rifatparvarlarining tarbiyaga oid qarashlarini o‘rganish				
Darsning maqsadi	- tarbiya fanidan Davlat ta’lim standartlari va ta’lim bosqichlarini tushuntirish, ularning ilmiy ahamiyatini ochib berish; - tarbiya turlarini shakllantirish; - Metod va usullardan foydalanishda ilmiy yondashishni rivojlantirish				
Mashg‘ulot turi	Ma’ruza				
Metodlar	Interfaol taqdimot, guruhli faoliyat, amaliy mashg‘ulot, “Aqliy hujum”				
Jihozlar	Kompyuter va proyektor(smart televizor),Interfaol doska yoki oddiy doska, Online platformalar (Canva, Openai.com), Ish materiallari (slydlar, ma’ruza matni)				
Mashg‘ulot mazmuni					
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, minut	Metodlar		Natija
1. Tashkiliy	- Salomlashish - Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg‘ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish		O‘qituvchilar mashg‘ulotga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	- "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama - Tinglovchilarni darsga qiziqtirish hamda mavzuga oid bilimlarini aniqlash maqsadida savollar beriladi.	5	Muhokama, Muammoli vaziyat yaratish		O‘qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag‘batlanadi.
3. Nazariy qism	Slydlar bilan mavzu tushuntiriladi: - Kirish: tarbiya fanini o‘qitishning asosiy maqsadi haqida umumiy tushuncha Tarbiya fanini ilmiy asosda o‘rganish uchun metodlar zaruriyati. Davlat ta’lim standartlarining qisqacha ta’rifi. - Asosiy qism: Tarbiya fanini o‘qitishning vazifalari yuksak ahloqiy qadriyatlar bilan birga tarbiya turlarini tushuntirish; fan sohasida erishilayotgan yutuqlar, ularning amaliyotdagi tatbiqi orqali ilmiy dunyoqarashlarini rivojlantirish.	25	Taqdimot, ko‘rgazmali tushuntirish		O‘qituvchilar mavzuni nazariy jihatdan o‘rganadi.

4. Amaliy mashg'ulot	-Guruhlarga tarbiya masalalarni muhokama qilish uchun savollar berish. - Guruhlar o'z javoblarini taqdim etib, ularni tanqidiy tahlil qilish	20	Taqdimot, namoyish	O'qituvchilar mavzuni amaliy ko'nikmalar orqali yaxshiroq o'rganadi.
5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar hamda savolga javob topishdagi qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish	10	Suhbat, muhokama, tahlil	O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	O'qituvchilarga quyidagi savollar bo'yicha o'zini tahlil qilish va fikr almashish taklif etiladi:O'qituvchilarning xulosalari umumlashtiriladi.	10	Savol-javob, O'z-o'zini baholash, tahlil	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat, Savol-javob	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi

3.3.1-Mavzu: Mutafakkirlar va jadid ma'rifatparvarlarining tarbiyaga oid qarashlarini o'rganish. (2 soat amaliy)

Reja:

1. Jadidchilik harakati va uning ahamiyati haqida qisqacha ma'lumot
2. Mutafakkirlarning tarbiyaga oid fikrlarining dolzarbligi
3. Tarbiya masalasida jadid mutafakkirlarining asosiy tamoyillari
4. Jadid mutafakkirlarining tarbiya usullari va maqsadlari
5. Alisher Navoiy, Abdulla Avloniy kabi mutafakkirlarning qarashlari

1.Jadidchilik harakati va uning ahamiyati haqida qisqacha ma'lumot.Jadidchilik harakati XIX asr oxiri va XX asr boshlarida Markaziy Osiyo, jumladan, Turkiston hududida shakllangan ijtimoiy, ma'rifiy va madaniy harakatdir. "**Jadid**" so'zi *arabcha* bo'lib, "**yangi**", "**zamonaviy**" degan ma'noni anglatadi. Ushbu harakatning asoschilari jadidlar deb atalgan.

Ularning asosiy maqsadlari quyidagilar edi:

1. Ma'rifat va ta'limni rivojlantirish: Yangi usul (usuli jadid) maktablarini tashkil etib, ilg'or pedagogik texnologiyalarni qo'llash.
2. Milliy uyg'onish: Milliy ongini shakllantirish va milliy qadriyatlarni asrab-avaylash.
3. Islohotlar: Jamiyatni ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy jihatdan rivojlantirish

Jadidlarning faoliyati quyida keltirilgan:

- Abdulla Avloniy, Behbudiy, Fitrat kabi mutafakkirlar yangi usul maktablarini tashkil etdilar va darsliklar yozdilar.
- Matbuot, teatr va adabiyot orqali milliy g'oyalarni targ'ib etdilar.
- Ayollar huquqlarini himoya qilib, ularning ta'lim olishini rag'batlantirdilar.

Jadidchilik harakatining ahamiyati quyidagilardan iborat edi:

- Ta'lim sohasidagi islohotlar: Jadid maktablari orqali savodxonlik darajasi oshdi.
- Milliy madaniyatni rivojlantirish: O'zbek tilidagi darsliklar va asarlar yozildi.

- Jamiyatni uyg'otish: Jadidlar yosh avlodni ma'rifatparvarlik g'oyalari asosida tarbiyalab, jamiyatda o'zgarishlarga sabab bo'ldilar.

Jadidchilik harakati Turkiston xalqlarining madaniy va ijtimoiy rivojlanishida muhim rol o'ynagan. Ularning g'oyalari hozirgi kun ta'lim va tarbiya tizimi uchun ham dolzarbligini saqlab qolgan.

2. Mutafakkirlarning tarbiyaga oid fikrlarining dolzarbligi

Mutafakkirlar va jadid ma'rifatparvarlarining tarbiyaga oid qarashlari bugungi ta'lim va tarbiya tizimida dolzarb bo'lib qolmoqda. Ularning fikrlari milliy qadriyatlarni rivojlantirish va zamonaviy pedagogik yondashuvlarni shakllantirishda asosiy tamoyillardan biri sifatida xizmat qiladi.

Dolzarblikning asosiy jihatlari quyidagilardan iborat:

1. Milliy tarbiya tamoyillarini saqlash va rivojlantirish

Abdulla Avloniy "Turkiy Guliston yoxud axloq" asarida ta'kidlaganidek, tarbiya nafaqat bilim berish, balki axloqiy barkamollikni ham shakllantirishi kerak. Bu fikr zamonaviy ta'limda milliy tarbiyaning dolzarbligini ko'rsatadi. Bugungi kun yoshlariga milliy qadriyatlarni singdirish, ularni ma'naviy va axloqiy jihatdan yetuk shaxs sifatida tarbiyalash hozir ham muhimdir.

2. Zamonaviy ta'lim va tarbiyada innovatsiyalarni qo'llash

Jadidlar ta'limda ilg'or texnologiyalar va metodlarni qo'llash tarafdori bo'lgan. Masalan, yangi usul maktablarida ko'rgazmali qurollar va amaliy mashg'ulotlardan foydalanganlar. Hozirgi ta'lim jarayonida ham interaktiv metodlar va raqamli texnologiyalarni joriy qilish ushbu g'oyalarning davomidir.

3. Axloqiy tarbiya va shaxsiy rivojlanishning ahamiyati

Mutafakkirlarning tarbiya haqidagi qarashlari yosh avlodni nafaqat bilimli, balki yuksak axloqiy sifatlarga ega inson qilib tarbiyalashga qaratilgan. Bu fikr hozirgi zamon talablariga ham mos keladi, chunki yoshlarning ijtimoiy mas'uliyatni his qilishi, atrof-muhitga va jamiyatga hurmat bilan yondashishi dolzarb masalalardan biridir.

4. Milliy va global qadriyatlarni uyg'unlashtirish

Mutafakkirlar milliy qadriyatlarni zamonaviy g'oyalar bilan uyg'unlashtirishga intilganlar. Bugungi kun ta'limida yosh avlodni dunyoqarashi keng, lekin o'zligini anglashi rivojlangan inson sifatida tarbiyalashda bu yondashuv muhimdir.

Mutafakkirlarning tarbiya haqidagi fikrlari nafaqat tarixiy ahamiyatga ega, balki zamonaviy ta'lim va tarbiyaning poydevoridir. Ular yoshlarda nafaqat bilim olish, balki yuksak ma'naviy fazilatlarini shakllantirish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Tarbiya masalasida ularning qarashlarini amalda qo'llash yosh avlodning barkamol rivojlanishiga xizmat qiladi.

1. Tarbiya masalasida jadid mutafakkirlarining asosiy tamoyillari

Jadid mutafakkirlarining tarbiyaga oid qarashlari milliy ma'naviyatni boyitish, zamonaviy bilimlarni joriy etish va axloqiy tarbiya orqali barkamol avlodni shakllantirishga qaratilgan edi. Ularning asosiy tamoyillari quyidagilardan iborat:

1. Ta'lim va tarbiya uyg'unligi

Tamoyil: Bilim berish va tarbiyani bir-biridan ajratmaslik.

Mazmun: Mutafakkirlar fikricha, faqat bilim olishning o'zi yetarli emas, axloq va ma'naviyatga ega bo'lish ham muhim. Abdulla Avloniy ta'kidlaganidek, "Tarbiya yo'q joyda insoniyat yo'q".

Bugungi ahamiyati: Hozirgi ta'lim tizimida ham bilim va tarbiya uyg'unligini ta'minlash muhim ahamiyatga ega.

2. Milliy qadriyatlarni targ'ib qilish

Tamoyil: Yosh avlodni milliy madaniyat va qadriyatlarga asoslangan holda tarbiyalash.

Mazmun: Behbudiy va Fitrat yoshlarni o'zlikni anglashi, milliy madaniyatni qadrlashi va himoya qilishi uchun tarbiyalashni muhim deb hisoblaganlar.

Bugungi ahamiyati: Globalizatsiya davrida milliy qadriyatlarni asrab-avaylash va targ'ib qilish zarurdir.

3. Axloqiy va ma'naviy tarbiyaning ustuvorligi

Tamoyil: Yoshlarni yuksak axloqiy fazilatlar bilan tarbiyalash.

Mazmun: Mutafakkirlar axloqni jamiyatni boshqaruvchi asosiy kuch deb bilganlar. Abdulla Avloniy asarlarida axloqiy qadriyatlar markaziy o'rinni egallaydi.

Bugungi ahamiyati: Yosh avlodni ma'naviyatli va mas'uliyatli shaxs sifatida shakllantirish hozirgi kunning dolzarb masalasidir.

4. Amaliy bilim va ko'nikmalarni shakllantirish

Tamoyil: Nazariy bilimlarni hayotiy amaliyot bilan bog'lash.

Mazmun: Jadid maktablarida ko'rgazmali qurollar, amaliy mashg'ulotlar va eksperimentlarga katta e'tibor berilgan.

Bugungi ahamiyati: Amaliyotga yo'naltirilgan ta'lim tizimini yaratish, yoshlarni ijodiy va innovatsion fikrlashga o'rgatish muhimdir.

5. Innovatsion yondashuv va zamonaviy usullarni qo'llash

Tamoyil: Yangi pedagogik metodlarni ta'lim jarayoniga tatbiq etish.

Mazmun: Jadidlar zamonaviy maktablarni tashkil etish, yangi darsliklar yaratish va ilg'or texnologiyalardan foydalanishni targ'ib qilganlar.

Bugungi ahamiyati: Raqamli texnologiyalar va interaktiv metodlarni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish dolzarb hisoblanadi.

6. Gender tengligini targ'ib qilish

Tamoyil: Ta'lim olishda erkaklar va ayollarning teng huquqliligini ta'minlash.

Mazmun: Behbudiy ayollarning ta'lim olishi millatning ravnaqi uchun zarur deb hisoblagan.

Bugungi ahamiyati: Ayollar huquqlarini ta'minlash va ularning ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirish global masala bo'lib qolmoqda.

Jadid mutafakkirlarining tarbiyaga oid tamoyillari milliy va zamonaviy qadriyatlarning uyg'unligi, innovatsion yondashuv va yuksak ma'naviyatni shakllantirishga asoslangan. Ushbu tamoyillar bugungi kun ta'lim va tarbiya tizimi uchun ham dolzarbligini yo'qotmagan.

2. Jadid mutafakkirlarining tarbiya usullari va maqsadlari

Jadid mutafakkirlarining tarbiya usullari va maqsadlari o'zbek xalqining ma'rifatini oshirish, zamonaviy ta'lim tizimini yaratish va yoshlarni yuksak axloqiy va ilmiy me'yorlarga yetkazish uchun ko'plab islohotlarni amalga oshirishni maqsad qilgan. Ushbu mutafakkirlar o'z asarlarida ta'limning yangi usullarini qo'llashni, ilm-fan, madaniyat, va ma'naviyatni rivojlantirishni ta'kidlagan. Ularning tarbiya tizimi quyidagi asosiy prinsiplarga asoslangan edi:

1. Ilmiy va ijtimoiy o'qitish: Jadidlar, an'anaviy diniy ta'limdan farqli o'laroq, ilm-fan va ijtimoiy bilimlarga e'tibor berishdi. Ular zamonaviy o'quv dasturlari, matematikani, tabiatshunoslikni, va ijtimoiy fanlarni o'qitishni targ'ib qilishdi.

2. Erkin fikrlash: Jadid mutafakkirlarining ta'lim tizimida mustaqil fikrlash, tanqidiy yondashuv va yangilikka ochiqlik katta ahamiyatga ega edi. Ular yoshlarni yangi g'oyalarni qabul qilishga va dunyoqarashlarini kengaytirishga undashgan.

3. Madaniyat va axloq tarbiyasi: Jadidlar axloqiy fazilatlarini shakllantirishni o'qitishning muhim qismiga aylantirganlar. Bu o'z navbatida yoshlarni vatanparvarlik, adolat, insof va insoniy qadriyatlarga sadoqatli bo'lishga undashni maqsad qilgan.

4. Ta'lim va ijtimoiy islohotlar: Jadid mutafakkirlar ta'limni ijtimoiy islohotlarning asosiy vositasi sifatida ko'rishgan. Ular yangi maktablar ochish, qizlar uchun ta'lim tizimini yaratish, va ta'limni keng miqyosda targ'ib qilishni istaganlar.

Jadid mutafakkirlarining tarbiya usullari va maqsadlari hozirgi kunda ham ta'lim tizimlarida qo'llaniladigan zamonaviy pedagogik uslublar va yondoshuvlar uchun muhim asos bo'lib qolmoqda. Ular ta'limni jamiyatni yangilash va rivojlantirish uchun eng muhim vosita sifatida ko'rganlar.

3. Alisher Navoiy, Abdulla Avloniy kabi mutafakkirlarning qarashlari

Alisher Navoiy va Abdulla Avloniy o'z asarlari va qarashlari orqali o'zbek xalqining ma'rifatini oshirish, ilm-fan va madaniyatni rivojlantirishga katta hissa qo'shgan mutafakkirlardir. Ularning pedagogik qarashlari, ta'lim tizimining muhim jihatlari, va milliy qadriyatlarni saqlashga qaratilgan yondoshuvlar zamonaviy ta'lim tizimida o'z o'rnini topgan. Quyida Alisher Navoiy va Abdulla Avloniyning qarashlarini keltirib o'tamiz:

1. Alisher Navoiy

Alisher Navoiy (1441–1501) — o‘z zamonining buyuk shoir va mutafakkiri bo‘lib, uning asarlari nafaqat adabiyot, balki ta‘lim va tarbiya masalalariga ham katta e‘tibor qaratgan. Navoiy ta‘limni nafaqat ilmiy jihatdan, balki axloqiy va ma‘naviy tarbiya nuqtai nazaridan ham muhim deb hisoblagan. Ilm-fan va axloq: Navoiy ilmni insonning rivojlanishi uchun zarur deb bilgan va axloqiy fazilatlar bilan birga ilmni o‘rganishni muhim deb hisoblardi. U o‘zining asarlarida ilm-fanni odob-axloq bilan birga olish zarurligini ta’kidlagan. Shu bois, uning ta‘limga yondoshuvini, ilm va axloqning uyg‘unligini ta’kidlaydigan pedagogik qarash sifatida tushunish mumkin.

Fazilatli shaxs tarbiyasi: Navoiy shaxsni tarbiyalashda axloqiy fazilatlarini o‘zida mujassam etgan, vatanparvar va insonparvar insonlarni tarbiyalashga urg‘u bergan. Uning “Hamsa” asarlarida bunday fazilatlar ko‘rsatilgan va tarbiya metodologiyasi yuzaga chiqqan.

Yoshlarni ma’rifatga chaqirish: Navoiy yoshlarni ilm olishga, bilimni hayotda qo‘llashga va ma‘naviy kamolotga erishishga undagan.

2. Abdulla Avloniy

Abdulla Avloniy (1878–1934) jadidchilik harakatining yetakchi mutafakkirlaridan biri bo‘lib, o‘z asarlari va pedagogik qarashlari orqali o‘zbek ta‘lim tizimini isloh qilishga katta hissa qo‘shgan. Avloniy, ayniqsa, ta‘limni milliy va zamonaviy ehtiyojlarga moslashtirishga katta e‘tibor bergan.

Ta‘limni isloh qilish: Avloniy o‘z asarlarida ta‘lim tizimini yangilash zarurligini ta’kidlagan. Uning “Ma’rifat” asari va boshqa pedagogik ishlarida yangi pedagogik uslublar, o‘qitishning samarali metodlari haqida fikrlar mavjud. U, shuningdek, o‘qituvchilarni professional ravishda tayyorlashning zarurligini ko‘rsatgan.

Milliy qadriyatlarni saqlash: Avloniy ta‘limda milliy va diniy qadriyatlarni saqlashni, lekin shu bilan birga zamonaviy ilm-fan va texnologiyalarni o‘rganishni muhim deb bilgan. U, o‘zbek xalqining tarixini va madaniyatini ta‘limda o‘z o‘rnini topishini ta’kidlagan.

Qizlar ta‘limi: Avloniy qizlar ta‘limiga katta ahamiyat berib, qizlar uchun maxsus maktablar tashkil qilishni maqsad qilgan. U qizlarni faqatgina uy-ro‘zg‘or ishlariga tayyorlash emas, balki ilmiy va ma‘naviyatli shaxslar sifatida tarbiyalashni muhim deb bilgan.

Alisher Navoiy va Abdulla Avloniyning qarashlari nafaqat o‘z zamonida, balki hozirgi kunda ham ta‘lim tizimiga va yoshlarni tarbiyalashga qo‘llaniladigan zamonaviy yondoshuvlar uchun asos yaratgan. Ularning ilm-fan, axloq, va milliy qadriyatlarni o‘zaro uyg‘unlashtirishga bo‘lgan e‘tibori hozirgi pedagogik nazariyada ham muhim o‘rin tutadi.

Jadidchilik qarashlarining zamonaviy tarbiya tizimidagi o‘rni

Jadidchilik qarashlari zamonaviy tarbiya tizimida katta o‘rin tutadi, chunki bu harakat o‘z zamonida ta‘lim tizimini isloh qilishga va yangi pedagogik yondoshuvlarni tatbiq etishga qaratilgan edi. Jadid mutafakkirlarining qarashlari zamonaviy ta‘limda o‘zgartirishlar va yangiliklar kiritishga, jamiyatning ijtimoiy va madaniy rivojlanishini ta’minlashga yordam beradi. Quyidagi jihatlar zamonaviy ta‘lim tizimidagi jadidchilik qarashlarining o‘rnini belgilaydi:

1. Ilm-fan va amaliy bilimlarning muhimligi

Jadidchilik harakati ilm-fan va amaliy bilimlarga katta e‘tibor qaratgan. Ularning ta‘lim tizimi faqat diniy bilimlarni o‘rganishdan tashqari, ijtimoiy fanlar, matematikalar, tabiatshunoslik, texnologiyalar va boshqa zamonaviy fanlarni o‘rgatishga urg‘u bergan. Bugungi kunda jadidchilik qarashlari ilmiy va amaliy bilimlarning ta‘lim tizimida o‘rni mustahkamligini ko‘rsatmoqda. Ta‘limning faqat an’anaviy yondoshuvlarga emas, balki zamonaviy va amaliy bilimlarga asoslanishi zarurligi jadidchilik harakati orqali ta’kidlangan edi.

2. Erkin fikrlash va tanqidiy yondoshuv

Jadidchilik qarashlari erkin fikrlash va tanqidiy yondoshuvni targ‘ib qilgan. Ular o‘quvchilarga o‘z fikrini ifoda etish, yangilikka ochiq bo‘lish va ijodiy yondoshuvlarni rivojlantirishni ta’kidlaganlar. Zamonaviy ta‘limda, ayniqsa, kreativlik, muammolarni hal qilish qobiliyati va tanqidiy fikrlashning o‘rni sezilarli. Jadid mutafakkirlarining bu qarashlari o‘quvchilarning mustaqil va tizimli fikrlashiga, shuningdek, jamiyatdagi ijtimoiy masalalarga nisbatan tanqidiy qarashlarni shakllantirishga yordam beradi.

3. Ta‘limda milliy va madaniy qadriyatlar

Jadidchilik harakatining yana bir asosiy jihati milliy va madaniy qadriyatlarni ta'limda saqlashga qaratilgan edi. Ular ta'limni nafaqat ilmiy, balki milliy g'oyalari va qadriyatlar asosida qurishni maqsad qilganlar. Zamonaviy ta'lim tizimida ham milliy madaniyat va an'analarni o'rgatish, o'z tilini, tarixini, va madaniyatini bilgan yoshlarni tarbiyalash muhim hisoblanadi. Bu qarashlar bugungi ta'lim tizimida yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda o'z ifodasini topmoqda.

4. Qizlar ta'limi va gender tengligi

Jadid mutafakkirlarining qadriyatlaridan biri, ayniqsa, qizlar ta'limiga katta ahamiyat berish edi. Ular qizlarning o'qishi va ilm olish huquqini himoya qilganlar. Bugungi ta'lim tizimida ham gender tengligini ta'minlash, qizlarni ham barcha sohalarda o'qitish va rivojlantirish zamonaviy qadriyatlar asosida o'rganilmoqda. Jadidchilik harakatining bu jihati, qizlar uchun ta'lim imkoniyatlarini kengaytirish va ularni jamiyatda faol qatnashish uchun tayyorlashda muhim o'rin tutadi.

5. Yoshlarni ma'naviy kamolotga erishtirish

Jadid mutafakkirlarining ta'limdagi asosiy maqsadi, shuningdek, yoshlarni ma'naviy jihatdan rivojlantirish edi. Ular axloqiy fazilatlar, vatanparvarlik, insoniylik kabi qadriyatlarni yoshlar ongiga singdirishga harakat qilishgan. Zamonaviy ta'limda ham ma'naviy tarbiya, axloqiy va shaxsiy rivojlanishga katta e'tibor qaratilmoqda, chunki bu jamiyatda insonlar o'rtasidagi munosabatlarni yaxshilash va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi.

6. Innovatsiyalar va yangiliklarga ochiqlik

Jadidchilik harakati yangi pedagogik yondoshuvlarni qo'llashni va zamonaviy innovatsiyalarni o'zlashtirishni qo'llab-quvvatlagan. Bugungi ta'lim tizimida ham texnologiyalar, yangi o'qitish metodlari va raqamli resurslar yordamida innovatsiyalarni tatbiq etish muhimdir. Jadidchilik qarashlari yoshlarni yangi g'oyalarga ochiq bo'lishga va o'rganish jarayonida innovatsiyalarni qabul qilishga undaydi.

Xulosa. Jadidchilik qarashlarining zamonaviy tarbiya tizimidagi o'rni juda muhim, chunki ular ilm-fan, axloq, milliy qadriyatlar, gender tengligi, va innovatsiyalarni ta'lim tizimiga tatbiq qilishni maqsad qilgan. Bugungi kunda, jadidchilik harakatining asosiy g'oyalari ta'lim jarayonini yaxshilash, yoshlarni har tomonlama rivojlantirish va jamiyatni yangilashga qaratilgan dasturlarda davom etmoqda. Bu qarashlar nafaqat tarixiy ahamiyatga ega, balki hozirgi pedagogik yondoshuvlarning asosini tashkil etadi.

Mavzuda foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdulla Avloniy pedagogik qarashlari. – O'zbekiston Ta'lim Jurnali, 2021.
2. Ashurov A. "Jadidlar tarbiyasi va zamonaviy ta'lim." – Toshkent: Ilm Ziya, 2019.
3. Avloniy A. "Turkiy Guliston yoxud axloq." – Toshkent: Ma'naviyat, 2006.
4. Behbudiy M. "Tarbiya va milliy uyg'onish." – Toshkent: Sharq nashriyoti, 2002.
5. Fitrat A. "Hind iqlimi." – Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2010.
6. Jadidchilikning milliy ta'lim-tarbiyaga ta'siri. – Pedagogika va psixologiya jurnali, 2022.
7. Jadidlarning pedagogik merosi va milliy tarbiya haqida elektron resurslar.
8. Karimov I.A. "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch." – Toshkent: Ma'naviyat, 1998.
9. O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. "Jadidchilik harakati va uning ta'siri."

3.3.2-mavzu: Tarbiya darslarida mutafakkirlar va jadid ma'rifatparvarlarning milliy tarbiyaga oid qarashlaridan foydalanish (2 soat amaliy)

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III. Fanni o'qitishga zamonaviy yondashuvlar
O'quv modul	"Tarbiya darslarida mutafakkirlar va jadid ma'rifatparvarlarining milliy tarbiyaga oid qarashlaridan foydalanish" metodikasi moduli
Mavzu	3.3.2-mavzu: Tarbiya darslarida mutafakkirlar va jadid ma'rifatparvarlarning milliy tarbiyaga oid qarashlaridan foydalanish

Darsning maqsadi	- tarbiya fanidan Davlat ta’lim standartlari va ta’lim bosqichlarini tushuntirish, ularning ilmiy ahamiyatini ochib berish; - tarbiya turlarini shakllantirish; - Metod va usullardan foydalanishda ilmiy yondashishni rivojlantirish				
Mashg‘ulot turi	Ma’ruza				
Metodlar	Interfaol taqdimot, guruhli faoliyat, amaliy mashg‘ulot, “Aqliy hujum”				
Jihozlar	Kompyuter va projektor(smart televizor),Interfaol doska yoki oddiy doska, Online platformalar (Canva, Openai.com), Ish materiallari (slaydlar, ma’ruza matni)				
Mashg‘ulot mazmuni					
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, minut	Metodlar		Natija
1. Tashkiliy	- Salomlashish - Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg‘ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish		O‘qituvchilar mashg‘ulotga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	- "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama - Tinglovchilarni darsga qiziqtirish hamda mavzuga oid bilimlarini aniqlash maqsadida savollar beriladi.	5	Muhokama, Muammoli vaziyat yaratish		O‘qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag‘batlanadi.
3. Nazariy qism	Slaydlar bilan mavzu tushuntiriladi: - Kirish: tarbiya fanini o‘qitishning asosiy maqsadi haqida umumiy tushuncha Tarbiya fanini ilmiy asosda o‘rganish uchun metodlar zaruriyati. Davlat ta’lim standartlarining qisqacha ta’rifi. - Asosiy qism: Tarbiya fanini o‘qitishning vazifalari yuksak ahloqiy qadriyatlar bilan birga tarbiya turlarini tushuntirish; fan sohasida erishilayotgan yutuqlar, ularning amaliyotdagi tatbiqi orqali ilmiy dunyoqarashlarini rivojlantirish.	25	Taqdimot, ko‘rgazmali tushuntirish		O‘qituvchilar mavzuni nazariy jihatdan o‘rganadi.
4. Amaliy mashg‘ulot	-Guruhlarga tarbiya masalalarini muhokama qilish uchun savollar berish. - Guruhlar o‘z javoblarini taqdim etib, ularni tanqidiy tahlil qilish	20	Taqdimot, namoyish		O‘qituvchilar mavzuni amaliy ko‘nikmalar orqali yaxshiroq o‘rganadi.
5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo‘yicha taqdimotlar hamda savolga javob topishdagi qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg‘ulot jarayoni bo‘yicha fikr-mulohazalar olish	10	Suhbat, muhokama, tahlil		O‘qituvchilar o‘z tajribalarini o‘rtoqlashadi va yangi g‘oyalarni o‘zlashtiradi.

6. Refleksiya	O'qituvchilarga quyidagi savollar bo'yicha o'zini tahlil qilish va fikr almashish taklif etiladi: O'qituvchilarning xulosalari umumlashtiriladi.	10	Savol-javob, O'z-o'zini baholash, tahlil	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat, Savol-javob	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi

3.3.2-mavzu: Tarbiya darslarida mutafakkirlar va jadid ma'rifatparvarlarning milliy tarbiyaga oid qarashlaridan foydalanish (2 soat amaliy)

Reja:

1. Milliy tarbiya tushunchasi va uning tarixi
2. Jadid mutafakkirlarining milliy tarbiya rivojlanishiga qo'shgan hissasi
3. Tarbiya darslarida jadid mutafakkirlarining fikrlarini qo'llash usullari
4. Darsliklarda milliy qadriyatlar va jadidchilik tamoyillarini aks ettirish
5. Behbudiy, Fitrat va Cho'lpon asarlarining dars jarayonida qo'llanilishi

1. Milliy tarbiya tushunchasi va uning tarixi. Milliy tarbiya – bu shaxsni, avvalo, o'z xalqining madaniy, axloqiy, tarixiy va ijtimoiy qadriyatlari asosida tarbiyalash jarayonidir. Milliy tarbiyaning asosiy maqsadi – o'quvchini o'z millatining tarixini, madaniyatini, an'ana va qadriyatlarini hurmat qilishga, unga xizmat qilishga, uning rivojlanishi uchun ishlashga o'rgatishdir. Milliy tarbiya o'ziga xosligi shundaki, u har bir xalqning o'ziga xos urf-odatlarini, axloqiy me'yorlari va qadriyatlarini bilan chambarchas bog'langan bo'lib, shaxsni butunlay shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Milliy tarbiyaning tarixi qadim zamonlardan boshlangan. Har bir xalq o'z tarixi, madaniyati va an'analari asosida avlodlarni tarbiyalashni o'z oldiga maqsad qilib qo'ygan. Milliy tarbiya birinchi navbatda ta'lim orqali amalga oshirilgan. Tarixiy jarayonlarda milliy tarbiyaning rivojlanishi quyidagi bosqichlardan o'tgan:

1. Qadim zamonlar:

Qadimiy jamiyatlarda, ayniqsa, o'rta asrlarda, milliy tarbiya oilada, maktabda va jamiyatda muhim o'rin tutgan. Ota-onalar va o'qituvchilar o'quvchilarga xalqning urf-odatlarini, axloqiy me'yorlari va diniy qadriyatlarini o'rgatgan. Qadim zamonlarda milliy tarbiya ko'pincha yozma manbalar, og'zaki an'analari va folklor orqali amalga oshirilgan.

2. Jadidchilik harakati (XIX asr oxiri - XX asr boshlarida):

Jadidchilik harakati o'zbek xalqining o'sha davrdagi ma'naviy va ilmiy hayotiga yangilik olib kirdi. Jadid mutafakkirlari, jumladan, Alisher Navoiy, Abdulla Avloniy va boshqa ziyolilar, milliy tarbiya masalalariga katta e'tibor qaratganlar. Ular milliy qadriyatlarni saqlab qolish va rivojlantirishni maqsad qilib qo'yishgan. Avloniy, masalan, o'z asarlarida milliy ma'rifatni oshirish, o'quvchilarni axloqiy tarbiyalashni taklif etgan.

3. Sovet davri:

Sovet davrida milliy tarbiya siyosiy tizim bilan bog'liq ravishda amalga oshirilgan. Bu davrda milliy qadriyatlar ideologik va siyosiy nuqtai nazardan boshqarilgan. O'zbek tilining, adabiyotining va madaniyatining rivojlanishiga ko'mak berildi, ammo ba'zi milliy qadriyatlar ham siyosiy maqsadlarga xizmat qilishi kerak edi. Shuningdek, o'quvchilarga o'z xalqining tarixini va madaniyatini o'rganish imkoniyatlari cheklangan edi.

4. Mustaqillik davri (1991-yildan hozirgi kungacha):

O'zbekiston mustaqillikka erishganidan so'ng, milliy tarbiya tizimi qayta shakllandi. Milliy qadriyatlarni va o'zbek xalqining tarixini o'rgatish, o'quvchilarni o'z o'lkasini sevrishga, uning

madaniyatini, tilini va an'alarini hurmat qilishga tarbiyalashga e'tibor qaratildi. Bu davrda, ayniqsa, yosh avlodni yurtparvarlik, ma'naviy va axloqiy qadriyatlar bilan tarbiyalashga katta ahamiyat berildi. Milliy tarbiyaning asosiy komponentlari quyidagilardan iborat:

Milliy tarix va madaniyat: O'quvchilarga o'z xalqining tarixini, madaniyatini va san'atini o'rgatish, ularni o'z millatiga bo'lgan hurmatni rivojlantirishga yordam beradi.

Axloqiy qadriyatlar: Milliy tarbiya shaxsni axloqiy jihatdan mukammallashtirishni o'z ichiga oladi. Bunga adolat, halollik, mehnatsevarlik va vatanparvarlik kabi qadriyatlarni o'rgatish kiradi.

Tillar va adabiyotlar: O'zbek tilining boyligi va adabiyotining o'rganilishi ham milliy tarbiyaning muhim qismidir. Tillar va adabiyot orqali o'quvchilar xalqning ruhiy va madaniy merosini o'rganadilar.

An'analarga hurmat: Milliy tarbiya o'quvchilarni xalqning an'ana va urf-odatlarini hurmat qilishga o'rgatadi, bu esa jamiyatda o'zaro hurmat va murosani yaratishga yordam beradi.

Milliy tarbiya tushunchasi va uning tarixi jamiyatdagi o'zgarishlarga qarab rivojlanib kelgan. Har bir tarixiy davrda milliy qadriyatlar va axloqiy normalar ta'lim va tarbiya jarayonlarida o'z aksini topgan. Bugungi kunda milliy tarbiya zamonaviy ta'lim tizimi uchun asosiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi va bu jarayonni amalga oshirishda jadid mutafakkirlarining qarashlaridan foydalanish muhim ahamiyatga ega.

2. Jadid mutafakkirlarining milliy tarbiya rivojlanishiga qo'shgan hissasi

Jadid mutafakkirlarining milliy tarbiya rivojlanishiga qo'shgan hissasi katta va muhimdir. Ular o'z asarlari va faoliyatlari orqali ta'lim tizimiga yangiliklar kiritib, milliy qadriyatlarni saqlab qolish va rivojlantirishda muhim rol o'ynaganlar. Jadidchilik harakati, ayniqsa, XIX asr oxiri va XX asr boshlarida O'zbekistonda ta'lim sohasida islohotlar amalga oshirilishini ta'minladi.

Ta'lim va ilmiy sohada islohotlar: Jadid mutafakkirlarining asosiy g'oyalaridan biri ta'limni zamonaviylashtirish va ilmiy bilimlarni xalq orasida keng targ'ib qilish edi. Avloniy, Navoiy va boshqa mutafakkirlar o'z asarlarida ta'limni xalqning milliy qadriyatlariga moslashtirish, ilg'or yurtlardan o'rganish va zamonaviy ta'lim metodlarini joriy etishga chaqirishgan. Ular ta'limni faqat diniy ma'lumotlar bilan cheklamagan, balki o'quvchilarni ilmiy, axloqiy va ma'naviy jihatdan ham tarbiyalashni maqsad qilgan.

Milliy qadriyatlar va an'analar: Jadidchilik harakatining muhim jihatlaridan biri milliy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilganidir. Avloniy va Navoiy o'z asarlarida o'zbek xalqining tarixiy merosini, madaniyati va urf-odatlarini qadrlash zarurligini ta'kidlaganlar. Milliy tarbiya, ularning fikriga ko'ra, o'quvchilarga nafaqat ilmiy bilim, balki xalqning axloqiy, ma'naviy qadriyatlarini o'rgatish orqali amalga oshirilishi kerak edi.

O'qituvchilarning roli: Jadid mutafakkirlarining ta'limga bo'lgan qarashlari, shuningdek, o'qituvchilarning o'zni va roli haqida ham yangi fikrlarni o'rta qo'ygan. Ular o'qituvchilarni faqat bilim beruvchi emas, balki o'quvchilarning axloqiy, ma'naviy tarbiyasini ham yo'lga qo'yuvchi, jamiyatni yaxshilashga hissa qo'shuvchi shaxslar deb hisoblashgan. O'qituvchilarni yangicha metodlar asosida tarbiyalashni ta'kidlaganlar.

Zamonaviy ta'lim metodlari: Jadid mutafakkirlarining ta'lim metodlariga oid qarashlari innovatsion edi. Ular o'zbek ta'lim tizimida yangi, ilg'or metodlarni joriy etishga harakat qilishgan. Bu metodlar ilmiy, adabiy va axloqiy bilimlarni birlashtirishga, o'quvchilarga faqat kitobdan emas, balki real hayotdan ham o'rganishga yordam berishga qaratilgan edi.

Milliy tilni rivojlantirish: Jadid mutafakkirlarining ta'limdagi eng katta hissalaridan biri o'zbek tilining ilmiy va madaniy sohada rivojlanishiga katta e'tibor qaratishlari edi. Ular o'zbek tilida o'qitishning ahamiyatini tushunib, o'quvchilarni ona tili orqali ilm olishga rag'batlantirishgan. Bu esa milliy madaniyat va tarixni o'rganishda muhim ahamiyatga ega bo'ldi.

Qizlar ta'limiga e'tibor: Jadidchilik harakati o'qituvchilarning va mutafakkirlarning ayollarni ham ta'lim olishga rag'batlantirish borasidagi g'oyalari bilan ajralib turadi. Avloniy, masalan, ayollarning ta'limini muhim ahamiyatga ega deb hisoblab, ularni ham ilmiy bilim olishga undagan. Bu, o'z navbatida, milliy tarbiya va jamiyatning rivojlanishida muhim bosqich bo'ldi.

Jadid mutafakkirlarining milliy tarbiya rivojlanishiga qo'shgan hissasi nafaqat ta'limni ilmiy va madaniy jihatdan yangilashda, balki xalqning an'ana va qadriyatlarini saqlab qolishda ham katta

ahamiyatga ega. Ularning g'oyalari bugungi kunda ham ta'lim tizimida muhim o'rin tutadi va milliy tarbiyani rivojlantirishda yangi avlod uchun yo'l-yo'riq bo'lib xizmat qiladi.

1. Tarbiya darslarida jadid mutafakkirlarining fikrlarini qo'llash usullari

Jadid mutafakkirlarining fikrlarini tarbiya darslarida qo'llash usullari milliy tarbiyani rivojlantirishda, shuningdek, o'quvchilarda axloqiy, ma'naviy va ilmiy qadriyatlarni shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Jadidchilik harakati va uning asoschilari tomonidan ilgari surilgan ta'lim va tarbiya metodlari o'quvchilarga zamonaviy dunyoqarashni rivojlantirishda yordam beradi. Quyida jadid mutafakkirlarining fikrlarini tarbiya darslarida qo'llash usullaridan ba'zilarini ko'rib chiqamiz:

1. Milliy qadriyatlar asosida tarbiya

Jadid mutafakkirlarining fikrlariga ko'ra, milliy qadriyatlarni tarbiyaviy jarayonning markaziga qo'yish juda muhimdir. Alisher Navoiy va Abdulla Avloniy o'z asarlarida milliy madaniyat, tarix va urf-odatlarini e'tiborga olishni ta'kidlaganlar. Tarbiya darslarida bu g'oyalarni amalga oshirish uchun o'quvchilarga o'z xalqining tarixini, madaniyatini va axloqiy qadriyatlarini o'rgatish kerak. Bu maqsadda o'quv materiallari va darsliklar o'zbek milliy qadriyatlarini aks ettiradigan mavzular bilan boyitilishi lozim.

Qo'llash usuli:

- Tarbiya darslarida o'quvchilarga o'zbek xalqining mashhur tarixiy shaxslarini, ularning mehnatini va ularning milliy qadriyatlar asosidagi faoliyatlarini o'rganish.
- Tarixiy asarlar, she'riyat va adabiyotlarni o'rganish orqali o'quvchilarni o'z xalqining boy madaniy merosi bilan tanishtirish.

2. Axloqiy va ma'naviy tarbiya

Jadid mutafakkirlarining ta'limdagi maqsadi faqat ilmiy bilimlarni o'rgatish emas, balki o'quvchilarda axloqiy va ma'naviy fazilatlarni rivojlantirish ham edi. Alisher Navoiy va Abdulla Avloniy o'z asarlarida insonning ichki dunyosini, uning ma'naviy kamolotini ta'kidlashgan. O'quvchilarga axloqiy me'yorlarni, to'g'ri va noto'g'ri, yaxshilik va yomonlikni farqlashni o'rgatish, jamiyatda yaxshi fuqaro bo'lib yetishishlari uchun zarur.

Qo'llash usuli:

- O'quvchilarga ma'naviy qadriyatlarni o'rgatish maqsadida Navoiy va Avloniyning asarlaridan namunalar keltirish. Masalan, Navoiyning "Mahbub ul-qulub" asaridagi axloqiy va ma'naviy qadriyatlar haqida darslar o'tkazish.
- O'quvchilarga o'z xatti-harakatlarini baholash va jamiyatda yaxshi inson bo'lishning ahamiyatini tushuntirish.

3. Zamonaviy ta'lim metodlaridan foydalanish

Jadid mutafakkirlarining ta'limda ilgari surilgan g'oyalari zamonaviy ta'lim metodlariga asoslanadi. Ularning fikrlariga ko'ra, ta'lim faqat kitobga asoslanmasligi, balki o'quvchilarni amaliy faoliyatga, ilmiy tajribaga jalb qilish zarur. Tarbiya darslarida zamonaviy pedagogik metodlardan foydalanish, ya'ni guruhli ishlash, muhokama va rolli o'yinlar orqali o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirish mumkin.

Qo'llash usuli:

- Darslarda o'quvchilarga mustaqil fikr yuritishga, bahs-munozara qilishga imkon berish. Bu metod o'quvchilarning dunyoqarashini kengaytirishga yordam beradi.
- Muammolarni hal etishda guruhli ishlash va kreativ yondashuvlar orqali o'quvchilarga o'z fikrlarini erkin ifodalash imkoniyatini yaratish.

4. Qizlar ta'limiga e'tibor qaratish

Jadid mutafakkirlarining g'oyalaridan biri qizlar ta'limining rivojlanishiga e'tibor qaratishdir. Abdulla Avloniy va boshqa mutafakkirlar qizlarni ta'lim olishda faollikka chaqirganlar. Tarbiya darslarida qizlarga ta'lim berishning ahamiyatini tushuntirish, ularni o'z bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishga undash juda muhimdir.

Qo'llash usuli:

- Qizlar ta'limiga alohida e'tibor berish, ularni mustaqil fikr yuritishga va o'z fikrlarini ifodalashga undash.

- Ayollarni milliy va madaniy qadriyatlarni o'rganishga, o'z ta'limini davom ettirishga rag'batlantirish.

5. Innovatsion texnologiyalardan foydalanish

Jadid mutafakkirlarining ta'limdagi asosiy g'oyalari biri ta'lim jarayonini yangilash va o'quvchilarga ilg'or bilimlarni taqdim etishdir. Zamonaviy ta'limda texnologiyalarni qo'llash o'quvchilarning darslarga bo'lgan qiziqishini oshiradi va bilim olish jarayonini interaktiv qiladi. Jadidchilik g'oyalari bilan hamohang ravishda, ta'limni zamonaviy metodlar bilan boyitish o'quvchilarga samarali ta'lim olish imkoniyatini beradi.

Qo'llash usuli:

- O'quvchilarga interaktiv darslar, onlayn platformalar va multimedia vositalari orqali bilim berish.
- Ta'lim jarayoniga raqamli texnologiyalarni, masalan, smart ta'lim vositalarini jalb qilish.

Jadid mutafakkirlarining fikrlarini tarbiya darslarida qo'llash, nafaqat o'quvchilarda ilmiy bilimlarni, balki milliy, axloqiy va ma'naviy qadriyatlarni ham shakllantirishga yordam beradi. Ularning g'oyalari asosida tashkil etilgan ta'lim jarayonlari o'quvchilarni zamonaviy dunyoqarashga ega bo'lgan, ma'naviyati yuqori va jamiyatga foydali insonlar qilib tarbiyalaydi.

2. Darsliklarda milliy qadriyatlar va jadidchilik tamoyillarini aks ettirish

Darsliklar ta'lim tizimining eng muhim vositalaridan biri bo'lib, o'quvchilarga bilim berishning asosiy manbai hisoblanadi. Jadid mutafakkirlarining g'oyalari va milliy qadriyatlar ta'lim tizimiga joriy etilganda, ular nafaqat ilmiy bilimlarni, balki axloqiy va ma'naviy qadriyatlarni ham o'quvchilarga o'rgatishga xizmat qiladi. Milliy qadriyatlar va jadidchilik tamoyillarini darsliklarga kiritish, o'quvchilarda o'z xalqining madaniyatini, tarixini va an'analari bilan bog'liq bilish va tushunishga yordam beradi. Quyida darsliklarda milliy qadriyatlar va jadidchilik tamoyillarini aks ettirish usullarini ko'rib chiqamiz.

1. Milliy qadriyatlarni darsliklarga kiritish

Milliy qadriyatlar, milliy madaniyat, urf-odatlar, an'analar va tarix o'quvchilarni o'z xalqining merosi bilan tanishtiradi. Jadid mutafakkirlarining g'oyalari ko'ra, ta'lim jarayonida milliy qadriyatlar muhim o'rin tutadi. O'quvchilarga milliy madaniyatni o'rganish, milliy urf-odatlarini hurmat qilish va o'z xalqiga nisbatan mas'uliyat hissini rivojlantirish zarur.

Qo'llash usuli:

- Darsliklarda o'zbek xalqining tarixiy yodgorliklari, san'ati, adabiyoti, tilini o'rganishning ahamiyati haqida ma'lumotlar kiritish. Masalan, Navoiy, Avloniy kabi mutafakkirlarning asarlarini darsliklar tarkibiga kiritish.
- Milliy bayramlar, an'analar va urf-odatlarini o'rgatish, o'quvchilarga xalqining qadriyatlarini hurmat qilishni o'rgatish.

2. Jadidchilik tamoyillarini ta'limda qo'llash

Jadidchilik harakati ilmiy va madaniy sohalarda islohotlarni amalga oshirishni maqsad qilgan. Jadid mutafakkirlarining tamoyillari ta'lim tizimini zamonaviylashtirish, ilmiy metodlarni joriy etish va o'quvchilarda erkin fikrlashni rivojlantirishni o'z ichiga oladi. Darsliklarda jadidchilik tamoyillarini aks ettirish, o'quvchilarga yangi fikrlash tarzini o'rgatish va ularni dunyoqarashini kengaytirishga yordam beradi.

Qo'llash usuli:

- Darsliklarda ta'lim metodlarini yangilash, o'quvchilarga ilmiy bilimlar bilan birga ijodiy fikrlashni, muammolarni hal qilishni o'rgatish.
- Jadidchilik harakati va uning asoschilarining asarlarini darsliklarda o'rganish. Masalan, Avloniyning ta'lim va millat taraqqiyoti haqidagi g'oyalari, Navoiy asarlaridagi axloqiy va ma'naviy qadriyatlar.

3. Milliy til va adabiyotning ahamiyatini ta'kidlash

Jadid mutafakkirlarining asosiy tamoyillaridan biri milliy tilni rivojlantirish va o'zbek tilida ilmiy asarlarni yaratishga e'tibor qaratish edi. Milliy til orqali ta'lim olish, o'zbek xalqining boy madaniyatini o'rganish va bu madaniyatni kelajak avlodlarga yetkazish maqsadida tilni o'rgatish juda muhimdir. Darsliklarda o'zbek tilining ahamiyatini va uning ilmiy sohalarda qo'llanishini aks ettirish kerak.

Qo'llash usuli:

- Darsliklarda o'zbek tilining so'z boyligini, grammatika va leksikasini o'rganish. Milliy adabiyot namunalarini darsliklarga kiritish.
- O'quvchilarga milliy til orqali ilm olish va o'z xalqining madaniyatini o'rganishning ahamiyatini tushuntirish.

4. Ayollar ta'limi va gender tengligi

Jadid mutafakkirlarining g'oyalariga ko'ra, ayollarni ta'lim olishga undash va gender tengligini ta'minlash muhim ahamiyatga ega edi. O'zbek jamiyatida ayollarning ta'limi, ayniqsa, jadidchilik harakati davrida katta e'tibor qaratilgan. Darsliklarda ayollarni ta'lim olishga rag'batlantirish, ularning jamiyatdagi o'rni va ahamiyatini aks ettirish zarur.

Qo'llash usuli:

- Darsliklarda ayollar ta'limining ahamiyatini tushuntirish, qizlarni ta'lim olishga rag'batlantirish.
- Ayollarni milliy qadriyatlar va madaniyatni o'rganishga, jamiyatda teng huquqli shaxs sifatida o'z o'rnini topishga undash.

5. Interaktiv metodlardan foydalanish

Darsliklarda jadidchilik tamoyillarini aks ettirishda interaktiv metodlardan foydalanish, o'quvchilarga ilmiy bilimlarni amaliyotda qo'llashni o'rgatish zarur. Jadid mutafakkirlarining ta'limdagi innovatsion yondashuvlari, o'quvchilarga faqat teorik bilim emas, balki amaliy tajribani ham berishga qaratilgan edi.

Qo'llash usuli:

- Darsliklarda muammoli vazifalar, guruhli ishlar, muhokama va rolli o'yinlarni qo'llash.
- O'quvchilarni mustaqil fikrlashga, ilmiy va ijodiy ishlarni amalga oshirishga rag'batlantirish.

Darsliklar ta'lim jarayonining muhim vositasi bo'lib, ularda milliy qadriyatlar va jadidchilik tamoyillarini aks ettirish orqali o'quvchilarda o'z xalqining boy madaniy merosini hurmat qilish, ilmiy va axloqiy qadriyatlarni rivojlantirish mumkin. Milliy tarbiya va jadidchilik g'oyalari o'quvchilarga nafaqat bilim, balki dunyoqarashni kengaytirishga, ijtimoiy hayotga faol ishtirok etishga tayyorlashda katta ahamiyatga ega.

3. Behbudiy, Fitrat va Cho'lpon asarlarining dars jarayonida qo'llanilishi

Behbudiy, Fitrat va Cho'lpon — jadidchilik harakatining buyuk mutafakkirlari bo'lib, ularning asarlari milliy madaniyat va ta'lim tizimining rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Ularning g'oyalari o'quvchilarga nafaqat ilmiy bilimlarni berib, balki ma'naviy va axloqiy qadriyatlarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu mutafakkirlarning asarlari dars jarayonida qo'llanilganda, o'quvchilarni zamonaviy fikrlash tarziga o'rgatish, milliy qadriyatlarni hurmat qilish, tarixiy yodgorliklarga e'tibor qaratish kabi maqsadlar amalga oshiriladi.

Mahmudhoja Behbudiy asarlarini darsda qo'llash

Mahmudhoja Behbudiy o'z asarlarida ilm, ma'rifat, milliy qadriyatlar va xalqning taraqqiyoti uchun ta'limning ahamiyatini ta'kidlagan. Uning asarlari jadidchilik harakatining asosiy tamoyillarini aks ettiradi, shu bilan birga, o'zbek tilining va adabiyotining rivojlanishiga ham katta hissa qo'shgan. Behbudiy o'zining ta'limga bag'islangan asarlari bilan o'quvchilarga ilmni, vatanparvarlikni va axloqni o'rgatadi.

Qo'llash usuli:

- Adabiyot darslarida Behbudiy asarlaridan (masalan, "Tarix-i jadid") qismlarini o'rganish. Unda xalqning taraqqiyoti va ta'limning o'rni haqida ta'limiy g'oyalar mavjud.
- Tarbiya darslarida Behbudiy asarlaridan milliy qadriyatlar, urf-odatlar va o'z xalqini sevishtirish g'oyalarini o'rgatish.

Fitrat asarlarini darsda qo'llash

Fitrat — o'z davrida ilmiy va ma'naviy yangiliklarni, xususan, til va adabiyot sohasidagi islohotlarni ilgari surgan buyuk mutafakkirdir. U o'zining "Turkiston va Qozog'iston" asarida milliy kimlik, til va adabiyotning taraqqiyotiga alohida e'tibor qaratgan. Fitratning ta'lim va tarbiya haqidagi g'oyalari o'quvchilarga mustaqil fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi va zamonaviy pedagogikaga katta ta'sir ko'rsatgan.

Qo'llash usuli:

- Til darslarida Fitratning til va adabiyot haqidagi fikrlarini o'rganish. Uning "Ma'lumot" va boshqa asarlaridan tilni rivojlantirish va milliy tilga hurmatni o'rgatish.
- Jadidchilik va millatparvarlik g'oyalari asosida Fitratning asarlaridan namunalar keltirish va darsda o'quvchilarga uning milliy o'zlikni saqlash va taraqqiyotni ta'minlashdagi g'oyalarini tushuntirish.

Cho'lpon asarlarini darsda qo'llash

Cho'lpon — o'zbek adabiyotining yirik vakillaridan bo'lib, uning she'riyati, dramalari va publitsistik asarlari zamonaviy ma'naviy qadriyatlarni yaratishga xizmat qiladi. Cho'lponning asarlarida milliy mustaqillik, xalqning o'z o'rnini topishi va yangi fikrlash usullari o'z aksini topgan. Uning "O'tkan kunlar" va "Kecha va kunduz" asarlari o'quvchilarga o'zaro hurmat, fidoyilik va adolatni o'rgatadi.

Qo'llash usuli:

- Adabiyot darslarida Cho'lponning "O'tkan kunlar" asaridan qismlar o'qish va ularni milliy tarixga, axloqiy qadriyatlar va shaxsiy taraqqiyotga ta'sirini tahlil qilish.
- Tarbiyaviy darslarida Cho'lponning she'riyati orqali o'quvchilarga vatanparvarlik, odamiylik va adolatni o'rgatish.
- Cho'lponning "Xizmat" va "Asrlar osha" kabi asarlaridagi jamiyatdagi o'zgarishlar haqida ma'lumotlar berish va o'quvchilarga mustaqil fikrni rivojlantirishga yordam berish.

Ularning asarlarining dars jarayonida samarali qo'llanilishi

Behbudiy, Fitrat va Cho'lponning asarlari dars jarayonida milliy qadriyatlarni targ'ib qilish, ma'naviy va axloqiy tarbiyani kuchaytirish, o'quvchilarga mustaqil fikr va ilmiy bilimlarni berishda katta ahamiyatga ega. Ularning asarlarini darsliklarda va qo'shimcha materiallarda ishlatish o'quvchilarda:

- Milliy madaniyatni anglash va hurmat qilish.
- Ta'lim olishning ahamiyatini tushunish.
- Fikrni erkin ifodalash va mustaqil o'ylashni rivojlantirishga yordam beradi.

Qo'llash usuli:

Tajribalar: O'quvchilarga Behbudiy, Fitrat va Cho'lpon asarlaridan bir nechta misollarni o'qib, tahlil qilishni taklif qilish. Bu orqali o'quvchilar mustaqil fikrlashga va adabiyotning jamiyatdagi rolini anglashga o'rganadilar.

Interaktiv metodlar: O'quvchilarni guruhlariga bo'lib, ushbu mutafakkirlarning asarlari asosida muhokamalar o'tkazish va turli xil savollarga javoblar topishga undash.

Behbudiy, Fitrat va Cho'lponning asarlari dars jarayonida nafaqat ilmiy bilimlarni o'rgatish, balki o'quvchilarda milliy o'zlik, vatanparvarlik, ma'naviy qadriyatlarni rivojlantirishga yordam beradi. Ularning asarlaridan dars jarayonida foydalanish, o'quvchilarga zamonaviy dunyoqarashni shakllantirish, milliy tarix va madaniyatni chuqur tushunishga yordam beradi.

Jadid mutafakkirlarining milliy tarbiyaning hozirgi davrdagi ahamiyati

Jadid mutafakkirlarining g'oyalari va asarlari nafaqat o'z zamonining ta'lim tizimi, balki bugungi kunning ta'lim jarayonida ham katta ahamiyatga ega. Ularning milliy tarbiya, ilm, ma'naviyat va jamiyatdagi islohotlar haqidagi qarashlari bugungi kunda ham dolzarbdir. Jadidchilik harakati o'zida nafaqat zamonaviy ta'lim metodlarini, balki milliy qadriyatlarni rivojlantirishni ham o'z ichiga olgan. Bu g'oyalar hozirgi davrda ta'lim tizimida milliy tarbiyaning o'rni va ahamiyatini chuqur tushunishga yordam beradi.

Jadid mutafakkirlarining asarlari va g'oyalari milliy tarbiyaning hozirgi davrdagi ahamiyatini quyidagi jihatlar bilan ko'rsatadi:

Milliy kimlikni saqlash: Jadid mutafakkirlarining milliy tarbiya haqidagi g'oyalari o'z xalqining madaniy merosini saqlash va uni yosh avlodga yetkazish maqsadida yaratilgan. Ular milliy til, adabiyot va urf-odatlarini o'rgatishni ta'lim jarayonining ajralmas qismi deb bilganlar. Bugungi kunda bu g'oyalar milliy kimlikni saqlashda muhim o'rin tutadi.

Ilmiy va ma'naviy taraqqiyot: Jadidchilik harakati ta'limda yangilanishni maqsad qilgan. Ular ilmiy islohotlarni amalga oshirish, yangi pedagogik yondashuvlarni ishlab chiqish va o'quvchilarga zamonaviy dunyoqarashni o'rgatish zaruriyatini ilgari surganlar. Bu tamoyillar bugungi ta'lim tizimida ilmiy va ma'naviy taraqqiyotning asosi sifatida xizmat qilmoqda.

Gender tengligi va ayollar ta'limi: Jadid mutafakkirlarining ayollar ta'limiga alohida e'tibor qaratganligi, bugungi kunda gender tengligini ta'minlash va ayollarning ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Erkin fikrlash va mustaqil o'ylash: Jadidchilik g'oyalarining asosiy tamoyillaridan biri o'quvchilarga erkin fikrlashni o'rgatish edi. Bugungi kunda bu tamoyil ta'lim jarayonida ijodiy fikrlashni rivojlantirishga, o'quvchilarda mustaqil qarorlar qabul qilish va tanqidiy fikrlash qobiliyatini shakllantirishga yordam bermogda.

Milliy qadriyatlarni targ'ib qilish: Jadid mutafakkirlarining asarlarida milliy qadriyatlar va an'analar, shuningdek, xalqning ma'naviy qadriyatlari haqida chuqur mulohazalar mavjud. Ularning ta'lim tizimiga kiritilishi, o'quvchilarda milliy o'zlikni anglash va qadrlash, o'z xalqining madaniyatiga hurmat qilishni rivojlantiradi.

Jadid mutafakkirlarining g'oyalari va asarlari bugungi kunda ta'lim tizimida milliy tarbiyaning muhim qismini tashkil etadi. Ularning g'oyalari o'quvchilarga milliy qadriyatlar, ilmiy bilimlar, ma'naviy yuksalish va zamonaviy dunyoqarashni o'rgatishda katta ahamiyatga ega. Shuningdek, ularning asarlaridan foydalanish nafaqat ta'lim tizimini rivojlantirishga, balki jamiyatda ilg'or fikr va ma'naviy yuksalishning shakllanishiga ham katta hissa qo'shadi. Jadid mutafakkirlarining g'oyalari hozirgi ta'lim tizimiga yangilik kiritish, o'quvchilarda o'zlikni anglash, ilmiy va ma'naviy qadr-qimmatlarni hurmat qilishni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

Mavzuda foydalanilgan adabiyotlar:

1. Avloniy, A. (1991). Turkiy tilida ilmiy so'zlashuv – Toshkent: O'zbekiston davlat nashriyoti.
2. Jadidchilik harakati: tarix va rivojlanish (2012). O'zbek milliy tarbiyasi: qadriyatlar va yangiliklar – Toshkent: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi.
3. Mustafaev, U. (2018). Mustaqillik davrida milliy tarbiya – Toshkent: Iqtisodiyot va ta'lim nashriyoti.
4. Navoiy, A. (1988). Xamsa – Toshkent: Fan nashriyoti.
5. Nazarov, S. (2015). O'zbekiston ta'lim tizimida milliy qadriyatlarning o'rni – Toshkent: O'zbekiston ta'limi va ilm-fani nashriyoti.

3.3.3-Mavzu: Jadid ma'rifatparvarlari tarbiya turlari va tarbiyaviy jarayonlarda qo'llaniladigan metodlar va texnologiyalar haqida (2 soat amaliy)

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III. Fanni o'qitishga zamonaviy yondashuvlar
O'quv modul	“Tarbiya darslarida mutafakkirlar va jadid ma'rifatparvarlarining milliy tarbiyaga oid qarashlaridan foydalanish” metodikasi moduli
Mavzu	3.3.3-Mavzu: Jadid ma'rifatparvarlari tarbiya turlari va tarbiyaviy jarayonlarda qo'llaniladigan metodlar va texnologiyalar haqida
Darsning maqsadi	- tarbiya fanidan Davlat ta'lim standartlari va ta'lim bosqichlarini tushuntirish, ularning ilmiy ahamiyatini ochib berish; - tarbiya turlarini shakllantirish; - Metod va usullardan foydalanishda ilmiy yondashishni rivojlantirish
Mashg'ulot turi	Ma'ruza
Metodlar	Interfaol taqdimot, guruhli faoliyat, amaliy mashg'ulot, “Aqliy hujum”
Jihozlar	Kompyuter va proyektor(smart televizor), Interfaol doska yoki oddiy doska, Online platformalar (Canva, Openai.com), Ish materiallari (slydlar, ma'ruza matni)
Mashg'ulot mazmuni	

Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, minut	Metodlar	Natija
1. Tashkiliy	- Salomlashish - Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish	O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	- "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama - Tinglovchilarni darsga qiziqtirish hamda mavzuga oid bilimlarini aniqlash maqsadida savollar beriladi.	5	Muhokama, Muammoli vaziyat yaratish	O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	Slaydlar bilan mavzu tushuntiriladi: - Kirish: tarbiya fanini o'qitishning asosiy maqsadi haqida umumiy tushuncha Tarbiya fanini ilmiy asosda o'rganish uchun metodlar zaruriyati. Davlat ta'lim standartlarining qisqacha ta'rifi. - Asosiy qism: Tarbiya fanini o'qitishning vazifalari yuksak ahloqiy qadriyatlar bilan birga tarbiya turlarini tushuntirish; fan sohasida erishilayotgan yutuqlar, ularning amaliyotdagi tatbiqi orqali ilmiy dunyoqarashlarini rivojlantirish.	25	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	O'qituvchilar mavzuni nazariy jihatdan o'rganadi.
4. Amaliy mashg'ulot	-Guruhlarga tarbiya masalalarini muhokama qilish uchun savollar berish. - Guruhlar o'z javoblarini taqdim etib, ularni tanqidiy tahlil qilish	20	Taqdimot, namoyish	O'qituvchilar mavzuni amaliy ko'nikmalar orqali yaxshiroq o'rganadi.
5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar hamda savolga javob topishdagi qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish	10	Suhbat, muhokama, tahlil	O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	O'qituvchilarga quyidagi savollar bo'yicha o'zini tahlil qilish va fikr almashish taklif etiladi:O'qituvchilarning xulosalari umumlashtiriladi.	10	Savol-javob, O'z-o'zini baholash, tahlil	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat, Savol-javob	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi

3.3.3-Mavzu: Jadid ma'rifatparvarlari tarbiya turlari va tarbiyaviy jarayonlarda qo'llaniladigan metodlar va texnologiyalar haqida (2 soat amaliy)

Reja:

1. Tarbiya turlari haqida umumiy tushuncha
2. Jadid ma'rifatparvarlarining tarbiya jarayoniga yondashuvi
3. Jadid mutafakkirlarining tarbiya turlari (ma'naviy, axloqiy, jismoniy tarbiya)
4. Jadidchilik metodlari: o'qitishning zamonaviy va milliy usullari
5. Darslarda yangi texnologiyalarni qo'llash va innovatsion yondashuvlar

1. Tarbiya turlari haqida umumiy tushuncha. Tarbiya jamiyat hayotining ajralmas qismi bo'lib, insonning intellektual, axloqiy va madaniy jihatdan rivojlanishini ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Milliy tarbiya qadriyatlarimizning asosi bo'lib, xalqimizning tarixi va madaniyatini avloddan-avlodga yetkazish vositasidir. Shu bilan birga, zamonaviy tarbiya tamoyillari bilan boyitilgan milliy pedagogik meros yosh avlodni shakllantirishda katta ahamiyatga ega. Mazkur mavzuda jadid ma'rifatparvarlarining tarbiyaga oid qarashlari va zamonaviy ta'lim jarayonlarida qo'llaniladigan tarbiya turlari haqida fikr yuritiladi.

Tarbiya insonning ma'naviy-axloqiy va jismoniy jihatdan kamol topishini ta'minlovchi murakkab jarayondir. Uni bir nechta asosiy turlarga ajratish mumkin:

1. *Axloqiy tarbiya:* Insonning axloqiy qoidalar va odob-axloq me'yorlariga rioya qilishini shakllantiruvchi jarayon.
 2. *Ma'naviy tarbiya:* Insonning ichki dunyosini boyitish, milliy qadriyatlar va diniy g'oyalar asosida o'zligini anglashini rivojlantirish.
 3. *Estetik tarbiya:* Go'zallikni tushunish, san'at va madaniyatni qadrlash ko'nikmalarini shakllantirish.
 4. *Jismoniy tarbiya:* Sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish, jismoniy salohiyatni rivojlantirishga qaratilgan faoliyat.
 5. *Intellektual tarbiya:* Bilim olish, ilmiy tafakkur va ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirish jarayoni.
- Jadid ma'rifatparvarlari bu tarbiya turlarini uyg'unlashtirish orqali millatning har tomonlama kamolotini ta'minlashni maqsad qilganlar. Ularning qarashlari zamonaviy ta'lim tamoyillari bilan uyg'unlashib, tarbiyaviy jarayonlarni boyitishda davom etmoqda.

2. Jadid ma'rifatparvarlarining tarbiya jarayoniga yondashuvi

Jadid ma'rifatparvarlarining tarbiya jarayoniga yondashuvi quyidagi asosiy tamoyillar va yondashuvlarga asoslangan:

Ilm-fan va ma'rifatga asoslangan yondashuv

Jadid ma'rifatparvarlari ilm-fan va ma'rifatni kengaytirish va rivojlantirishni o'zlarining asosiy maqsadi sifatida belgiladilar. Ular, ayniqsa, yosh avlodni ilmiy dunyoqarashga ega bo'lishga undadilar. Shu bilan birga, yangi pedagogik metodlar va texnologiyalarni qo'llashga alohida e'tibor berildi. Bu yondashuvda tarbiya jarayoni nafaqat ma'naviy-axloqiy, balki aqliy rivojlanishga ham qaratildi.

Milliy qadriyatlar va madaniyatni saqlash

Jadid ma'rifatparvarlarining yana bir yondashuvi milliy qadriyatlarni rivojlantirish va saqlashga qaratilgan. Ular o'zbek tilini, adabiyotini va madaniyatini ilmiy asosda o'rganishga va yoshlarni bu qadriyatlar bilan tanishtirishga alohida urg'u berishdi. Bu jarayonda milliy an'analar va ma'naviyatni yangicha yondashuv bilan birlashtirishga intildilar.

Mustaqil fikrlash va tanqidiy tafakkur

Jadidlar ta'limda mustaqil fikrlashni rivojlantirishni o'zlarining asosiy maqsadlaridan biri sifatida ko'rdilar. O'quvchilarni faqat tayyor bilimlarni qabul qiluvchi emas, balki ularni tahlil qila olish va tanqidiy fikr yuritish olish qobiliyatiga ega bo'lishga o'rgatishga harakat qildilar. Bu orqali yoshlar o'z fikrlarini erkin ifodalashga, muammolarni tahlil qilishga va ularni hal qilishga intildilar.

Insonparvarlik va axloqiy tarbiya

Jadid ma'rifatparvarlari axloqiy va ma'naviy tarbiyani ham muhim deb hisobladilar. Ular tarbiya jarayonida insoniy qadriyatlarni, odob-axloqni, yaxshi va yomonni farqlashni o'rgatishning zarurligini

ta'kidlashdi. Bu jarayonda axloqiy me'yorlar va o'zaro hurmatni mustahkamlashga qaratilgan usullar qo'llanildi.

Tarbiyaviy metodlarning yangilanishi

Jadidlar pedagogik jarayonlarda yangi metodlarni qo'llashga harakat qildilar. Ular traditsion yondashuvlardan farqli o'laroq, o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlovchi, o'qituvchi bilan o'quvchi o'rtasidagi interaktiv muloqotni rivojlantiradigan metodlarga e'tibor berdilar. Bu metodlar yordamida o'quvchilarning bilim olish jarayoni faollashdi va shaxs sifatida rivojlanishiga imkon yaratildi.

Jadid ma'rifatparvarlarining tarbiya jarayoniga yondashuvi, shubhasiz, o'zbek ta'limining rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatdi va yoshlarni zamonaviy ilmiy, axloqiy, va ma'naviy jihatdan yetuk shaxslar sifatida shakllantirishga xizmat qildi.

1. Jadid mutafakkirlarining tarbiya turlari (ma'naviy, axloqiy, jismoniy tarbiya)

Jadid mutafakkirlarining tarbiya turlari quyidagi asosiy yo'nalishlar bo'yicha amalga oshirilgan:

1. Ma'naviy tarbiya

Jadid mutafakkirlari ma'naviy tarbiyani yoshlarni yuqori axloqiy me'yorlar asosida shakllantirish va ularning ma'naviy saviyasini oshirish orqali amalga oshirishgan. Ular o'zbek xalqining an'anaviy qadriyatlarini va milliy madaniyatni saqlashga alohida e'tibor berishgan. Ma'naviy tarbiya jarayonida ilm-fan, adabiyot, tarix va diniy qarashlar o'rtasida uyg'unlik yaratishga intildilar. Bu yondashuvning asosiy maqsadi — yoshlarni yuqori axloqiy va ma'naviy qadriyatlar bilan ta'minlash, ular orasida mustahkam ruhiy asoslar shakllantirish edi.

2. Axloqiy tarbiya

Jadid mutafakkirlari axloqiy tarbiyani ma'naviy qadriyatlar bilan birga rivojlantirdilar. Ular axloqiy fazilatlar — halollik, mehnatsevarlik, adolat, vatanparvarlik, o'zaro hurmat va boshqalar — ni yoshlar orasida tarbiyalashga harakat qildilar. Axloqiy tarbiyada yoshlarni to'g'ri va noto'g'ri, yaxshilik va yomonlikni farqlashga o'rgatish, ularning ichki dunyosini shakllantirish, jamoat ishlarida faol ishtirok etishga undash muhim ahamiyatga ega bo'ldi.

3. Jismoniy tarbiya

Jadid mutafakkirlari jismoniy tarbiyani ham alohida e'tibor bilan rivojlantirishdi. Bu tarbiya turi faqat tanaviy rivojlanish bilan cheklanmay, yoshlarni mustahkam va sog'lom tanaga ega bo'lishga, sport faoliyatlari orqali o'zlariga bo'lgan ishonchni oshirishga undadi. Jismoniy tarbiya orqali o'quvchilarda jismoniy faollik, salomatlik, kuch-quvvatni oshirish bilan birga, ular orasida jamoa ruhini rivojlantirishga, o'zaro hamkorlik va maqsad sari birlashishga urg'u berildi.

Jadid mutafakkirlarining tarbiya turlaridagi yondashuvlarning asosiy maqsadi quyidagilardan iborat edi:

- O'quvchilarni aqliy, axloqiy va jismoniy jihatdan barkamol shaxs sifatida tarbiyalash.
- Yangi ilmiy bilimlarni va zamonaviy pedagogik yondashuvlarni joriy etish.
- Milliy va umumbashariy qadriyatlarni uyg'unlashtirish va yoshlarni ularga mos tarzda tarbiyalash.

Jadid mutafakkirlari o'zlarining tarbiya turlarida faqat ilm-fan va madaniyatni rivojlantirishga qaratilgan emas, balki yoshlarning ruhiy va jismoniy holatini ham e'tiborga olib, har tomonlama rivojlanishga intilishgan. Bu yondashuvlar o'zbek ta'limining rivojlanishiga katta hissa qo'shdi.

2. Jadidchilik metodlari: o'qitishning zamonaviy va milliy usullari

Jadidchilik pedagogikasi o'zida zamonaviy va milliy usullarni uyg'unlashtirgan ta'lim tizimini yaratishga intildi. Bu yondashuv o'zbek ta'limini yangilashga, ilm-fan va ma'naviyatni milliy qadriyatlar bilan birlashtirishga qaratilgan edi. Jadidchilik metodlari quyidagi asosiy usullarga asoslanadi:

1. Zamonaviy usullar

Jadid ma'rifatparvarlari ta'limda zamonaviy metodlarni qo'llashni maqsad qilganlar. Bu usullar, ayniqsa, G'arbda rivojlanayotgan yangi pedagogik yondashuvlarga asoslangan edi. Jadidchilik ta'lim metodlari asosan o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlashga, ularga ilmiy bilimlarni nafaqat eslab qolish, balki ularni tahlil qilish, fikr yuritish va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan edi.

Zamonaviy metodlarning ba'zi xususiyatlari quyidagilardan iborat:

- Interaktiv yondashuv: O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro faol muloqotni kuchaytirish, o'quvchi fikrlarini tinglash va ularga javob berish. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarning fikrlash va muloqot qilish qobiliyatini oshiradi.
- Faol o'qish metodlari: O'quvchilarga yangi materialni o'rganishda mustaqil fikrlashni rivojlantirish, tahliliy yondashuvlarni qo'llash. Bu metod o'quvchilarga o'qituvchi tomonidan berilgan ma'lumotni faqat qabul qilish emas, balki uni izohlash va mustahkamlash imkoniyatini yaratadi.
- Problemali o'qitish: O'quvchilarni muammolarni hal qilishga undovchi metod. Bu yondashuv o'quvchilarda tanqidiy fikrlashni va ijodiy yondashuvni rivojlantirishga yordam beradi.

2. Milliy usullar

Jadidchilik metodlari faqat zamonaviy yondashuvlar bilan cheklanmay, balki milliy qadriyatlarni va an'anaviy o'qitish metodlarini ham inobatga olgan. Jadidchilik ta'limining milliy usullari, ayniqsa, o'zbek xalqining tarixiy, madaniy va diniy qadriyatlarini o'rgatishga qaratilgan edi.

Milliy usullarning ba'zi xususiyatlari quyidagilardan iborat:

- Milliy qadriyatlar asosida ta'lim: Jadidchilik pedagogikasi o'zbek xalqining boy tarixini, madaniyatini va urf-odatlarini o'quvchilar orasida tarbiyalashni maqsad qilgan. Bu usulda o'quvchilarga nafaqat ilmiy bilimlar, balki xalqning axloqiy va ma'naviy qadriyatlari ham o'rgatildi.
- O'qituvchining ma'rifatparvarlik roli: Jadidchilikda o'qituvchilar nafaqat bilim beruvchi, balki o'quvchilarga ilmni qadrlash, yaxshi axloqni o'rganish va yoshlarni ma'naviy jihatdan tarbiyalashda yetakchi figura sifatida qaralgan.
- An'anaviy hikoya va she'riyat metodlari: O'qitishda adabiyot va hikoya san'ati orqali tarbiya berish, o'quvchilarga o'zbek xalqining qadimiy hikmatlarini va she'riy merosini o'rgatish. Bu metod orqali o'quvchilarda yuqori ma'naviy qadriyatlarni shakllantirishga harakat qilingan.

Jadidchilik metodlarining asosi zamonaviy va milliy usullarni uyg'unlashtirishga qaratilgan edi. Buning maqsadi — yangi bilimlarni nafaqat yangicha yondashuv bilan o'rgatish, balki ularga milliy ruhni, xalqning tarixi va an'alarini singdirish edi. Jadidchilikda milliy qadriyatlar va zamonaviy ta'lim metodlari bir-birini to'ldirgan holda rivojlanishga erishdi. Bu o'quvchilarni faqat ilmiy bilim bilan ta'minlashni emas, balki ularda mustahkam axloqiy va ma'naviy asoslar ham shakllantirishni maqsad qilgan.

Jadidchilik metodlarining afzalliklari quyidagilardan iborat:

- O'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish.
- Zamonaviy pedagogik metodlar yordamida ta'lim sifatini oshirish.
- Milliy qadriyatlarni va madaniyatni saqlash.
- Yoshlarni tarbiyalashda ijtimoiy mas'uliyatni oshirish.

Jadidchilik metodlari, umuman olganda, o'quvchilarning bilim olish jarayonini faollashtirish va ularga zamonaviy pedagogik yondashuvlarni milliy qadriyatlar bilan uyg'unlashtirgan holda taqdim etishga imkon berdi. Bu, o'z navbatida, ta'lim tizimining sifatini yaxshilashga va yoshlarni barcha sohalarida barkamol shaxslar sifatida tarbiyalashga xizmat qildi.

3. Darslarda yangi texnologiyalarni qo'llash va innovatsion yondashuvlar

Jadidchilik ta'lim tizimi yangi texnologiyalar va innovatsion pedagogik yondashuvlarni qo'llashga alohida e'tibor qaratdi. Jadid mutafakkirlari o'zlarining ta'lim metodlarida nafaqat ilmiy bilimlar, balki zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llashni maqsad qilganlar. Bu yondashuv nafaqat o'quvchilarning bilim olish jarayonini samarali qilish, balki ularni mustaqil fikrlash va ijodiy qaror qabul qilishga undashga xizmat qildi. Hozirgi kunda quyida darslarda yangi texnologiyalarni qo'llash va innovatsion yondashuvlar haqida batafsil ma'lumot beriladi.

1. Interaktiv darslar va texnologiyalar

Darslarda interaktiv texnologiyalarni qo'llash — o'quvchilarni faol ishtirok etishga, ular bilan doimiy muloqot qilishga yordam beradigan metoddir. Jadidchilik pedagogikasi o'quvchilarni nafaqat dars davomida pasiv eshituvchi sifatida ko'rish, balki ularni mustaqil fikrlashga, tahlil qilishga va erkin muloqot qilishga undashga qaratilgan edi.

Hozirgi davrda interaktiv texnologiyalarning asosiy turlari quyidagilardan iborat:

- O'quvchilarni guruhlarga bo'lib ishlash: O'quvchilarning kichik guruhlarda fikr almashishlari, o'zaro muloqotda bo'lishlari va bir-birlarini o'rgatishlari orqali bilim olish jarayonini yanada samarali qilish. Bu texnologiya o'quvchilarning jamoaviy ishlash qobiliyatini oshiradi va ularda o'zaro hurmatni mustahkamlaydi.
- Kompyuter va onlayn resurslar: Darslarda zamonaviy kompyuter texnologiyalari, internet resurslari, o'quv videolaridan foydalanish. Bu texnologiyalar o'quvchilarga dars materiallarini yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi va o'qituvchi bilan o'quvchi o'rtasidagi interaktiv muloqotni rivojlantiradi.
- Elektron dasturlar va ilovalar: O'quvchilarning individual ehtiyojlariga qarab maxsus tayyorlangan dasturlar va ilovalar orqali ta'lim olish imkoniyati. Bunday yondashuvda har bir o'quvchining o'z sur'ati bilan ishlashga imkoniyat yaratish mumkin.

2. *Blended learning (aralash ta'lim)*

Pedagogikaning bir bo'lagi sifatida aralash ta'lim (blended learning) metodologiyasi qo'llanildi. Bu metodda an'anaviy o'qitish usullari va onlayn ta'lim imkoniyatlari birlashtiriladi. O'quvchilarga mustaqil ravishda o'rganish imkoniyatini yaratish, onlayn kurslar, video darslar va interaktiv platformalardan foydalanish orqali ta'limni yanada samarali qilish maqsad qilingan. Bu metod o'quvchilarning o'rganish jarayonini ularning shaxsiy ehtiyojlari va qiziqishlariga mos ravishda individualizatsiya qilishga imkon beradi.

3. *Kreativ va innovatsion metodlar*

O'qitish jarayonida kreativlik va innovatsion yondashuvlar asosiy o'rin tutgan. O'quvchilarga nafaqat mavjud bilimlarni o'rgatish, balki ularda ijodiy fikrlashni rivojlantirish, yangi g'oyalarni yaratish, innovatsion yechimlar topishga o'rgatish zarurati ko'rsatilgan. Bu jarayon hozirgi kunga kelib jadal rivojlanmoqda.

Innovatsion metodlarning ba'zi turlari quyida keltirib o'tilgan:

- **Proyektga asoslangan o'qitish (Project-Based Learning):** O'quvchilarga muayyan bir loyiha yoki vazifani hal qilishni topshirish orqali ularning ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish. Bu metod o'quvchilarga darsni real hayotdagi muammolarni hal qilish uchun qo'llash imkoniyatini yaratadi.
- **Simulyatsiyalar va o'yinlar:** Ta'lim jarayonida real hayotdagi vaziyatlarni simulyatsiya qilish yoki o'quv o'yinlari orqali o'quvchilarga tajriba oshirish imkonini yaratish. Bunday metodlar o'quvchilarning ko'nikmalarini mustahkamlash va murakkab masalalarni hal qilishni o'rgatishda samarali hisoblanadi.
- **Tajriba o'rganish (Experiential Learning):** O'quvchilarga dars jarayonida amaliyotga asoslangan o'rgatish. Bu metodda o'quvchilar o'zlari bevosita tajriba orttirib, o'rganilgan materialni real hayotda qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladi.

4. *Masofaviy o'qitish (Distance Learning)*

Pedagogikaning yana bir innovatsion usuli bu masofaviy o'qitishdir. Texnologiyalar yordamida o'quvchilar darslarni uydan yoki boshqa joylardan, internet orqali onlayn tarzda o'rganishlari mumkin. Masofaviy ta'lim o'quvchilarga vaqt va joyga cheklov qo'ymasdan bilim olish imkoniyatini yaratadi.

5. *O'quvchilarning individual ehtiyojlarini inobatga olish*

Jadid mutafakkirlari ta'lim jarayonida har bir o'quvchining individual ehtiyojlarini inobatga olishga katta e'tibor berishdi. Bu metodda o'quvchilarning o'ziga xos qobiliyatlari, o'rganish sur'ati va qiziqishlari hisobga olinib, o'qitish usullari individual tarzda moslashtirilgan.

Ta'lim tizimi darslarda yangi texnologiyalarni va innovatsion yondashuvlarni qo'llash orqali o'quvchilarning ilmiy saviyasini oshirish, ularning ijodiy va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishni maqsad qilgan. Yangi texnologiyalar, masofaviy o'qitish, interaktiv metodlar va projektga asoslangan o'qitish kabi innovatsion yondashuvlar ta'limni yanada samarali va qiziqarli qilishga xizmat qiladi. Bu yondashuvlar, o'z navbatida, o'quvchilarni o'z qobiliyatlarini namoyon etishga, bilimlarni amalda qo'llashga va mustaqil qarorlar qabul qilishga o'rgatadi.

1. Jadid metodlarining zamonaviy ta'lim jarayonidagi ahamiyati

Jadidchilik pedagogikasi, XIX asr oxiri va XX asr boshlarida o'zbek ta'lim tizimini yangilash va modernizatsiya qilishda muhim o'rin tutgan. Jadid mutafakkirlari o'z zamonasining eng ilg'or

pedagogik metodlarini joriy etish orqali ta'lim tizimini takomillashtirishga intildilar. Jadid metodlarining zamonaviy ta'lim jarayonidagi ahamiyati quyidagi asosiy jihatlardan iborat:

1. Yoshlarning aqliy va ma'naviy rivojlanishiga xizmat qilish

Jadid metodlarining asosiy maqsadi — o'quvchilarda nafaqat ilmiy bilimlarni, balki axloqiy va ma'naviy qadriyatlarni ham shakllantirish edi. Ularning ta'lim metodlarida milliy va umumbashariy qadriyatlarni birlashtirish, o'quvchilarda adolat, halollik, mehnatsevarlik kabi fazilatlarini tarbiyalashga alohida e'tibor qaratilgan. Bugungi kunda zamonaviy ta'limda ham o'quvchilarni nafaqat bilim bilan ta'minlash, balki ularni yaxshi insonlar sifatida tarbiyalashga katta ahamiyat berilmoqda.

2. Faol o'qitish va mustaqil fikrlashni rivojlantirish

Jadidchilik metodlarida o'qituvchining faqat bilim beruvchi emas, balki o'quvchilarni mustaqil fikrlashga undovchi rolini e'tiborga olishadi. Jadidchilikda o'quvchilarni faol ishtirok etishga, o'z fikrlarini ifodalashga va tahliliy yondashuvni qo'llashga undashadi. Bu metodlar bugungi kunda zamonaviy ta'limda faol o'qitish, problema asosida o'qitish, kritik fikrlash kabi yondashuvlar bilan uyg'un keladi. O'quvchilarning mustaqil fikrlash va kreativ yondashuvlar orqali bilimlarni chuqurroq tushunishi zamonaviy pedagogikaning asosiy tamoyillaridan biridir.

3. Innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish

Jadidchilikda G'arb pedagogikasidan olingan zamonaviy usullarni o'zlashtirishga katta e'tibor qaratilgan. Bu yondashuv o'zining izlarini bugungi kunda interaktiv ta'lim, aralash ta'lim, masofaviy o'qitish kabi innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llashda ko'rsatmoqda. Jadid metodlari o'quvchilarga texnologiyalar yordamida interaktiv va samarali ta'lim olish imkoniyatini yaratdi, bu esa zamonaviy ta'limda keng qo'llaniladi.

4. Tadqiqotga asoslangan o'qitish

Jadidchilik pedagogikasi o'quvchilarga ilmiy izlanishlar olib borish, mustaqil tadqiqotlar qilish, turli masalalarga ilmiy yondashish va yangi g'oyalar yaratishga undadi. Bu pedagogik usul bugungi kunda zamonaviy ta'limda ham tadqiqotga asoslangan o'qitish (Research-Based Learning) metodida davom etmoqda. O'quvchilarga ilmiy izlanish va tadqiqot ishlarini bajarish orqali, nafaqat ilmiy bilimlar, balki tanqidiy fikrlash, mantiqiy tahlil qilish qobiliyatlari ham rivojlanadi.

5. Ta'limda milliy va umumbashariy qadriyatlarning uyg'unligi

Jadid metodlarida milliy qadriyatlarni saqlashga alohida e'tibor berilgan. O'qitish jarayonida xalqning tarixiy va madaniy merosini o'rgatish, an'anaviy qadriyatlarni yosh avlodga etkazish muhim ahamiyatga ega edi. Bu yondashuv zamonaviy ta'lim jarayonida ham davom etmoqda. O'quvchilarga o'z xalqining tarixini, madaniyatini va an'analari bilan tanishtirish, milliy identitetni shakllantirish va uning ahamiyatini tushuntirish bugungi pedagogik jarayonda ham alohida o'rin tutadi.

6. O'qituvchining liderlik roli

Jadid metodlarida o'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki yoshlarni ma'naviy jihatdan tarbiyalovchi, ularga yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi yetakchi sifatida qaralgan. O'qituvchining o'quvchi bilan muloqoti, uning ruhiy holatini tushunishi va unga mos tarzda yordam berishi, zamonaviy ta'limda ham o'qituvchining o'quvchiga liderlik qilishda muhim ahamiyatga ega. O'qituvchining o'quvchi bilan samarali muloqoti va pedagogik jihatdan o'quvchining ehtiyojlariga javob berishi bugungi kun ta'limida ham alohida o'rin tutadi.

7. O'quvchilarning ijtimoiy faolligini oshirish

Jadid metodlarida o'quvchilarning ijtimoiy faolligini oshirishga katta e'tibor berilgan. O'quvchilarni jamiyatga foydali, ijtimoiy mas'uliyatni his etadigan shaxslar sifatida tarbiyalash maqsad qilingan. Bugungi kunda bu yondashuvlar ijtimoiy ta'lim, yoshlarni jamiyatda faol ishtirok etishga undash, jamoa ruhini rivojlantirish kabi metodlar bilan uyg'unlashmoqda. O'quvchilarni faqat o'z bilimlari bilan emas, balki ijtimoiy mas'uliyat va jamiyat hayotidagi rolini tushunishga o'rgatish bugungi ta'lim tizimining asosiy yo'nalishlaridan biridir.

Jadid metodlarining zamonaviy ta'lim jarayonidagi ahamiyati shundaki, ular ta'limni yangilash, o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish, milliy qadriyatlarni saqlash va o'quvchilarni jamiyatda faol va mas'uliyatli shaxslar sifatida tarbiyalashga qaratilgan. Jadidchilik metodlarining bugungi ta'lim tizimiga tatbiq etilishi, o'quvchilarning ilmiy va axloqiy rivojlanishiga, zamonaviy pedagogik yondashuvlarning samarali qo'llanishiga xizmat qiladi.

2. Milliy va zamonaviy yondashuvlarning uyg'unligi

Milliy va zamonaviy pedagogik yondashuvlarning uyg'unligi — ta'lim tizimining rivojlanishida muhim omil hisoblanadi. Jadidchilik davrida o'zbek ta'limining maqsadi o'quvchilarni zamonaviy bilimlar bilan tanishtirish, shu bilan birga milliy qadriyatlar va madaniyatni saqlash va rivojlantirish edi. Bugungi kunda bu yondashuvlar ham ta'lim tizimida davom etmoqda va ularning uyg'unlashuvi o'quvchilarni global dunyoda erkin va mustaqil fikr yurituvchi, o'z millatining tarixiy va madaniy merosini qadrlovchi shaxslar sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi.

1. Milliy qadriyatlar va zamonaviy bilimlarni birlashtirish

Milliy qadriyatlar — bu xalqning an'anaviy ta'limida muhim o'rin tutgan unsurlar bo'lib, ular tarbiya jarayonida ahloqiy va ma'naviy jihatdan yuksak shaxslarni voyaga yetkazishga qaratilgan edi. Zamonaviy ta'lim esa, o'z navbatida, ilmiy va texnologik yangiliklarni o'z ichiga olgan, o'quvchilarni global dunyoqarashga ega qilishga qaratilgan. Bugungi ta'limda milliy qadriyatlarni saqlash bilan birga, zamonaviy ilmiy bilimlarni ham o'rgatish zarurati mavjud. O'quvchilarni o'z tarixini, madaniyatini bilishga, shu bilan birga, ilg'or ilm-fan va texnologiyalarni o'rganishga undash — bu milliy va zamonaviy ta'limning uyg'unligini ta'minlashning asosiy yo'lidir.

2. Milliy ta'lim metodlarining zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan uyg'unlashuvi

Milliy ta'limda o'qitishning an'anaviy metodlari, masalan, hikoya qilish, jamoa bilan ishlash, mustaqil fikrlashga undash kabi usullar o'quvchilarning ma'naviy va axloqiy rivojlanishiga xizmat qilgan. Zamonaviy pedagogika esa ko'proq interaktiv, innovatsion yondashuvlarga asoslanadi, bunda o'quvchilarni faqat bilim bilan ta'minlash emas, balki ularning kreativlik va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga ham alohida e'tibor beriladi. Milliy ta'lim metodlarini zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan uyg'unlashtirishda o'qitish jarayonida interaktiv texnologiyalar, onlayn platformalar, masofaviy o'qitish, loyiha asosidagi o'qitish metodlarini qo'llash mumkin. Bu yondashuvlar o'quvchilarning mustaqil fikrlashini, ijodkorligini oshiradi va ularga global dunyoqarashni o'zlashtirishga yordam beradi.

3. Madaniy merosni saqlash va global bilimlarni uyg'unlashtirish

Milliy ta'limda madaniy merosni saqlash, xalqning tarixiy va madaniy qadriyatlarini yosh avlodga etkazish juda muhimdir. Biroq, zamonaviy dunyo sharoitida o'quvchilarga global madaniyat, turli xalqlar o'rtasidagi aloqalar, texnologiyalar va ilm-fanning o'zgaruvchan tabiati haqida ham ma'lumot berish zarur. Milliy qadriyatlarni saqlash bilan birga, zamonaviy pedagogik yondashuvlar o'quvchilarni dunyo madaniyatiga ochiq, erkin fikrlaydigan shaxslar sifatida tarbiyalashga qaratilgan. Bu uyg'unlik o'quvchilarni o'z milliy merosini qadrlashga, shu bilan birga, global jamiyatda erkin faoliyat yuritishga tayyorlaydi.

4. Ta'limda ijtimoiy va axloqiy mas'uliyatni shakllantirish

Milliy ta'limda ijtimoiy mas'uliyat, jamiyatda o'z o'rnini topish, axloqiy qadriyatlar va mehnatsevarlik kabi tushunchalar tarbiyaviy jarayonning asosiy qismlaridan bo'lgan. Zamonaviy ta'limda esa ijtimoiy faollik, tenglik, gender muvozanati, ekologik mas'uliyat kabi zamonaviy ijtimoiy qadriyatlar ham ahamiyat kasb etadi. Milliy va zamonaviy yondashuvlarning uyg'unligi o'quvchilarda nafaqat an'anaviy axloqiy qadriyatlarni, balki zamonaviy ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirishga yordam beradi. Bu jarayonda o'quvchilarga o'z xalqiga va jamiyatga xizmat qilish, ijtimoiy mas'uliyatni anglash muhimdir.

5. Global va mahalliy madaniyatni birlashtirish

Bugungi ta'limda o'quvchilarni global madaniyat bilan tanishtirishning ahamiyati katta. Biroq, bu jarayonda milliy madaniyatni, o'z tilini va an'alarini hurmat qilishni o'rgatish zarur. Milliy va zamonaviy yondashuvlar uyg'unlashuvining yana bir jihati shundaki, o'quvchilar global madaniyatga kirmagan holda o'zining etnik va madaniy qiyofasini saqlab qolishi kerak. Milliy va zamonaviy ta'limning uyg'unligi o'quvchilarga o'z milliy madaniyatini sevish va shu bilan birga global madaniyat bilan ham tanishish imkonini beradi.

6. Shaxsiy va kasbiy rivojlanish

Milliy ta'limda o'quvchining shaxsiy rivojlanishiga katta ahamiyat berilgan, ayniqsa axloqiy, ma'naviy va jismoniy tarbiya orqali. Zamonaviy ta'limda esa o'quvchilarning kasbiy ko'nikmalarini rivojlantirish, ularda raqobatbardoshlik va innovatsion fikrlashni rivojlantirishga alohida e'tibor

qaratilgan. Milliy va zamonaviy yondashuvlarning uyg'unligi o'quvchilarga ham an'anaviy tarbiya, ham zamonaviy kasbiy va shaxsiy rivojlanish yo'nalishlarini o'zlashtirishga imkon beradi.

Milliy va zamonaviy ta'lim yondashuvlarining uyg'unligi o'quvchilarda nafaqat ilmiy va kasbiy ko'nikmalarni, balki ijtimoiy, axloqiy va ma'naviy qadriyatlarni ham rivojlantiradi. Bu uyg'unlik o'quvchilarga global dunyoqarashni o'zlashtirish, o'z millatining tarixiy va madaniy merosini qadrlash va jamiyatda faol ishtirok etish imkonini beradi. Shunday qilib, milliy va zamonaviy yondashuvlarning uyg'unlashuvi ta'lim tizimini yanada mukammallashtirish, o'quvchilarni zamonaviy dunyoga mos ravishda tarbiyalashga xizmat qiladi.

Mavzuda foydalanilgan adabiyotlar:

1. Avloniy, Abdulla. Turkiy guliston yoxud axloq. Toshkent: Ma'naviyat nashriyoti, 1992.
2. Behbudiy, Mahmudxo'ja. Ma'rifat va tarbiya masalalari. Toshkent: Fan nashriyoti, 1987.
3. Davlatov, U. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. Toshkent: Sharq, 2018.
4. Fitrat, Abdurauf. Oila tarbiyasi. Toshkent: Sharq, 2000.
5. Karimov, I. A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. Toshkent: Ma'naviyat nashriyoti, 2008.
6. Milliy ensiklopediya. Jadidchilik harakati. Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2005.
7. Qayumov, S. Ma'rifatparvarlik harakati tarixi. Toshkent: Universitet nashriyoti, 1999.
8. Qodirov, X. Pedagogika asoslari. Toshkent: O'zbekiston nashriyoti, 2010.
9. Rahmatov, X. Jadidlar va zamonaviy ta'lim. Toshkent: Fan va texnologiya, 2012.
10. Yusufov, M. Milliy tarbiya asoslari. Toshkent: Ma'naviyat, 2015.

3.4. "Tarbiya fanini o'qitish jarayonida innovatsion texnologiyalar va milliy -tarixiy modellardan foydalanish" modulining o'quv-mavzu rejasi

3.4.1-mavzu: Tarbiya darslarida tadqiqotga asoslangan ta'lim metodini qo'llash. (2 soat amaliy mashg'uloti)

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	III. Fanni o‘qitishga zamonaviy yondashuvlar				
O‘quv modul	3.4.“Tarbiya fanini o‘qitish jarayonida innovatsion texnologiyalar va milliy -tarixiy modellardan foydalanish” modulining o‘quv-mavzu rejasi				
Mavzu	3.4.1-mavzu: Tarbiya darslarida tadqiqotga asoslangan ta’lim metodini qo‘llash.				
Darsning maqsadi	- tarbiya fanidan Davlat ta’lim standartlari va ta’lim bosqichlarini tushuntirish, ularning ilmiy ahamiyatini ochib berish; - tarbiya turlarini shakllantirish; - Metod va usullardan foydalanishda ilmiy yondashishni rivojlantirish				
Mashg‘ulot turi	Ma’ruza				
Metodlar	Interfaol taqdimot, guruhli faoliyat, amaliy mashg‘ulot, “Aqliy hujum”				
Jihozlar	Kompyuter va proyektor(smart televizor),Interfaol doska yoki oddiy doska, Online platformalar (Canva, Openai.com), Ish materiallari (slaydlar, ma’ruza matni)				
Mashg‘ulot mazmuni					
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, minut	Metodlar		Natija
1. Tashkiliy	- Salomlashish - Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg‘ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish		O‘qituvchilar mashg‘ulotga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	- "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama - Tinglovchilarni darsga qiziqtirish hamda mavzuga oid bilimlarini aniqlash maqsadida savollar beriladi.	5	Muhokama, Muammoli vaziyat yaratish		O‘qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag‘batlanadi.
3. Nazariy qism	Slaydlar bilan mavzu tushuntiriladi: - Kirish: tarbiya fanini o‘qitishning asosiy maqsadi haqida umumiy tushuncha Tarbiya fanini ilmiy asosda o‘rganish uchun metodlar zaruriyati. Davlat ta’lim standartlarining qisqacha ta’rifi. - Asosiy qism: Tarbiya fanini o‘qitishning vazifalari yuksak ahloqiy qadriyatlar bilan birga tarbiya turlarini tushuntirish; fan sohasida erishilayotgan yutuqlar, ularning amaliyotdagi tatbiqi orqali ilmiy dunyoqarashlarini rivojlantirish.	25	Taqdimot, ko‘rgazmali tushuntirish		O‘qituvchilar mavzuni nazariy jihatdan o‘rganadi.

4. Amaliy mashg'ulot	-Guruhlarga tarbiya masalalarni muhokama qilish uchun savollar berish. - Guruhlar o'z javoblarini taqdim etib, ularni tanqidiy tahlil qilish	20	Taqdimot, namoyish	O'qituvchilar mavzuni amaliy ko'nikmalar orqali yaxshiroq o'rganadi.
5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar hamda savolga javob topishdagi qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish	10	Suhbat, muhokama, tahlil	O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	O'qituvchilarga quyidagi savollar bo'yicha o'zini tahlil qilish va fikr almashish taklif etiladi:O'qituvchilarning xulosalari umumlashtiriladi.	10	Savol-javob, O'z-o'zini baholash, tahlil	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat, Savol-javob	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi

3.4.1-mavzu: Tarbiya darslarida tadqiqotga asoslangan ta'lim metodini qo'llash. (2 soat amaliy mashg'uloti)

Reja:

1. Tarbiya darslarida o'quvchilarning bilish faoliyatini rivojlantirish texnologiyalari.
2. Tarbiya darslarida o'quvchilarning guruhli faoliyati va hamkorlikda ishlashini tashkil etish, tadqiqotchilik hamda tahliliy faoliyatni amalga oshirish.
3. Tadqiqot jarayonida yangi g'oyalarni ilgari surish usullari va metodlarni, ixtirochiilik va mavjud bilimlarni boyitishga oid yondashuvlarni qo'llash.

1. Tarbiya darslarida o'quvchilarning bilish faoliyatini rivojlantirish texnologiyalari.

- jamoada fikrlash, ishlash, natija ko'rsatish
- o'qituvchi- o'quvchilar pedagogik aloqasi
- faol ta'lim darajalarimavjud
- markaz-da ta'lim oluvchi
- dars samaradorligi oshiriladi
- faollash-tiradi, fikrlash-ga undaydi
- shaxsiy sifatlar rivojlanishi
- ortiqcha ruhiy zo'riqish-siz
- o'quv materialini erkin bayon etish va ifodalash

Tarbiya darslarida tadqiqotga asoslangan ta'lim metodini qo'llash

uchun

kerak bo'ladigan ko'nikma va malakalar quyidagilarni o'z ichiga qamrab oladi:

- Moslashuvchanlik
- Tashabbuslik
- Ijodiy yondashuv va novatorlik
- Kommunikabellik (chiqishuvchanlik) va hamkorlik
- Mahsuldorlik va jalb qilinganlik

- Mas'uliyatlilik va peshqadamlik

Moslashuvchanlik atamasi lotin tilidan kelib chiqqan. Moslashuvchanlik – ob'yekt yoki shaxsning tavakkal qilmasdan egilishi, odamning o'zgarishga moyil bo'lgan turli xil atrof-muhit sharoitlariga moslashish qobiliyatidir.

Moslashuvchanlikning turli xil ko'rinishlari mavjud.

- Kognitiv moslashuvchanlik
- Psixologik moslashuvchanlik

- Ijtimoiy moslashuvchanlik

- Mexanik moslashuvchanlik
- Biologik moslashuvchanlik

Kognitiv moslashuvchanlik - shaxsning olgan bilimlarini yangi sharoitda yoki vaziyatda qo'llash qobiliyati. Kognitiv moslashuvchanlik axborotni qabul qilish, g'oyalarni ifodalash va ularni yangi vaziyatlarga moslashtirish usulida namoyon bo'ladi.

Psixologik moslashuvchanlik - inson uchun yangi sharoitda aqliy funktsiyalarning to'g'ri ishlashini nazarda tutadi.

Ijtimoiy moslashuvchanlik - atrof-dagi jamiyat stsenariylarini tahlil qilishdan va yangi ehtiyojlar, maqsadlar, vazifalar va atrof-muhitga mos ravishda tez o'zgarib turishdan iborat. U quyidagilarga ega:

- o'z-o'zini anglash;
- ijtimoiy rollar;
- o'z-o'ziga xizmat qilish qobiliyatlari;
- o'zini boshqarish;
- kommunikativ amaliyot.

Insonning moslashuvchanligining asosini ijtimoiy mexanizmlar tashkil etadi. Ulardan foydalanish natijasida odam boshqalardan ajralib turadi yoki atrof-muhitni to'liq rivojlanish uchun imkon qadar qulay qiladi. Moslashuvchanlik hayotning barcha sohalarida namoyon bo'ladi – ish joyini o'zgartirganda, yangi yashash joyiga ko'chib o'tishda, oilaviy ahvolni o'zgartirganda. Moslashuvchanlik qanchalik baland bo'lsa, o'zgargan sharoitlarga moslashish osonroq bo'ladi. Stressni pasaytiradi, inson unumdorligini oshiradi.

Mexanik moslashuvchanlik - ular deformatsiyalanadigan qattiq jismda erishilgan kuchlanish tarzida bo'lishi mumkin. Ba'zi materiallarning konvertatsiya qilishi va asl shakliga qaytish qobiliyati.

Biologik moslashuvchanlik - insonning jismoniy sog'lig'ini va ayni paytda bo'lgan sharoitda uzluksiz hayot faoliyatini saqlab qolishidir. Biologik moslashishga birinchi ehtiyoj tug'ilgandan so'ng, bola onadan biologik mustaqil bo'lganida paydo bo'ladi.

Moslashuvchanlik tamoyillari

Gomeostatik. Ushbu tamoyilning mohiyati insonning tashqi va ichki totuvlikka intilishidir. Har qanday sharoit insonni o'rab turgan bo'lsa ham, u doimo kerakli muvozanat tuyg'usiga yaqinlashishga harakat qiladi.

Gedonistik. Har qanday vaziyatda, odam salbiy his-tuyg'ulardan qochishga harakat qilib, maksimal zavq olishni istaydi. Shunday qilib, stress darajasini pasaytirish uchun odam noqulay vaziyatga ham optimistik tomondan qarashni xohlaydi.

Pragmatik. Tabiatan dangasa jonzot bo'lib, inson minimal kuch sarflab, maksimal foyda olishga intiladi. Istalgan natijaga erishish uchun odam juda qobiliyatli bo'ladi.

2. Tarbiya darslarida o'quvchilarning guruhli faoliyati va hamkorlikda ishlashini tashkil etish, tadqiqotchilik hamda tahliliy faoliyatni amalga oshirish.

Guruhlarda ishlash usullari (munozaralar, taqdimot, ijodiy vazifalar,)

Munozara — bahs, fikrlar tortishuvi degan ma'noni bildirib, mumtoz adabiyotda keng tapqalgan janrlardan biridir.

Munozara o'quv predmetlari va ularning mavzulari ta'lim standartlari, o'qitish dasturlari, o'quv rejasi va ta'lim muassasasining o'ziga xosligiga bog'liq ravishda hamda tinglovchilar kontingenti bilan aloqadorlikda munozara tarzidagi o'quv mashg'ulotlarini taqozo etadi. Eng muhimi, bunday sharoitda o'quv materiali to'la-to'kis o'zlashtiriladi. Asoslar, xulosalar, hukmlar va tasavvurlar mukammal ko'rinish va mazmunda bo'ladi. Ko'rsatma va ta'kidlarning ishonchliligi yuqori darajada bo'ladi.

Munozara ikki turli bo'ladi:

- boshqariladigan;
- erkin munozara.

Boshqariladigan munozarada o'qituvchining ishtiroki sezilarli darajada bo'ladi, lekin bu ishtirok uning o'quv jarayonidagi hakamlilik mavqeidan oshib ketmasligi lozim. Erkin munozara esa bilim beruvchi va oluvchilarning demokratik tarzidagi ishtiroki bilan o'tkaziladi. Bu har ikki turdagi munozaralarda o'quv haqiqati birinchi o'rinda turadi. Ilmiy bilimlar jonli mushohada, abstrakt tafakkur orqali nisbiy va absolyut haqiqat yo'li bilan qo'lga kiritilishini hisobga olinsa, bilish jarayonining taraqqiyotini belgilovchi tushuncha, kategoriya, faraz, xulosa, qoida, nazariya, qonun va qonuniyatlar munozara davomida mazmunan buzilmasligi muhimdir.

Munozaraning natijasini o'qituvchi oldindan loyihalashi lozim. Bunda oraliq jarayonlari ikkinchi pozitsiyada turadi. Yakuniy xulosalar ilmiy bilish nazariyasiga zid kelmasligi o'qituvchining kasbiy salohiyati bilan ta'minlanadi. Erkin munozarani anarxiyaga aylantirmaslik-eng muhim pedagogik vazifadir. Uning o'quv qimmatini boshqariladigan munozaradan kamroq baholab bo'lmaydi.

Munozara mashg'ulotlari uchun quyidagi shartlarning bajarilishi muhimdir:

- reglamentga rioya qilish;
- boshlashdan oldin chuqur fikriy tahlil qilish;
- ishtirokchilarning maksimal miqdordagi sonini qo'lga kiritish;
- o'qituvchining o'quvchilariga nisbatan hukmron bo'lmashligi.

Passiv o'quvchilarning ishtirokini ta'minlash-aksariyat o'qituvchilar uchun amalda bajarib bo'lmaydigan jarayondir. Ularni jonlantirish uchun:

- savollar beriladi;
- har bir shaxsning xususiy fikri so'raladi;
- to'g'ri javoblar rag'batlantiriladi;
- noto'g'ri javoblar va xatolar to'g'rilanadi va to'ldiriladi.

Interfaol taqdimot asosan ma'ruzachi va ularning tinglovchilari o'rtasida ikki tomonlama suhbatni anglatadi.

Interfaol taqdimot dasturi bir nechta dizayn vositalarini va oson saqlashni ta'minlaydi. Bu taqdimotlar katta hajmli qog'ozlar va narsalarni olib yurishning noqulayligini yo'q qiladi.

Interfaol taqdimot dasturi multimedia funksiyalarini birlashtiradi.

Interfaol taqdimot dasturi matnlarni, rasmlarni va videolarni bitta taqdimotga birlashtirishga imkon beradi. Ular ma'lumotlarni tomoshabinlar ko'rib chiqishga tayyor bo'lgan vizual ravishda yaxshi ma'lumotlarga aylantirishning samarali usullaridir.

Ijodiy vazifalarni bajarish mashg'ulotlarida guruhdagi barcha o'quvchilar hamkorlikda ishlaydilar, avvalgi mashg'ulotlarda o'zlashtirgan bilimlarini yangi vaziyatlarda qo'llaydilar. Bu esa ularda o'z bilim va iqtidoriga nisbatan ishonch hissini uyg'otadi.

Guruhlarda ishlash - ta'lim oluvchilarning faoliyatini tashkil qilishning shunday shakli, u o'quv guruhlarini, ma'lum bir vazifani hamkorlikda ochish uchun vaqtinchalik mikroguruhlariga ajratishni talab qiladi. Ta'lim oluvchilarga, qo'yilgan vazifaning mazmunini, uni yechish yo'llari va usullarini belgilashni muhokama qilish taklif qilinadi.

Guruhda ishlashni rejalashtirish vaqtida quyidagilarga e'tibor berish kerak:

1. Vaqtga:

Qo'yilgan maqsadlarni amalga oshirish va rejalashtirilgan natijalarga erishish uchun ixtiyoringizda qancha vaqt borligini aniqlab oling.

2. Mashg'ulot maqsadini tanlashga:

Ta'lim oluvchilar, guruh a'zolarining majburiyatlarini bilishlari va bajarishlari zarur:

- har bir a'zo o'rtoqlari fikrini eshitishi kerak;

- har bir a'zo ishda faol qatnashishi va hamkorlikda ishlashdan bo'yin tormaligi kerak;
- har bir a'zo, zarurati bo'lganda yordam so'rashi kerak;
- har bir a'zo undan yordam so'rashganda, boshqalarga o'z yordamini berishi kerak;
- har bir a'zo guruh ishining natijalarini baholashda ishtirok etishi kerak;
- har bir a'zo o'zining rolini yaxshi tushunishi va bajarishi kerak.

Hamkorlikda ishlash- bu jamoa bo'lib fikrlash, ya'ni pedagogik ta'sir etish usullari bo'lib ta'lim mazmunining tarkibiy qismi hisoblanadi. Bu metodlarning o'ziga xosligi shundaki, ular faqat pedagog va o'quvchilarning birgalikda faoliyat ko'rsatishi orqali amalga oshiriladi.

Hamkorlik usullari – ta'lim jarayonida o'quvchilar hamda o'qituvchi o'rtasidagi faollikni oshirish orqali o'quvchilarning bilimlarni o'zlashtirishini faollashtirish, shaxsiy sifatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Interfaol metodlarni qo'llash dars samaradorligini oshirishga yordam beradi. Interfaol ta'limning asosiy mezonlari: norasmiy bahs-munozaralar o'tkazish, o'quv materialini erkin bayon etish va ifodalash imkoniyati, ma'ruzalar soni kamligi, lekin seminarlar soni ko'pligi, o'quvchilar tashabbus ko'rsatishlariga imkoniyatlar yaratilishi, kichik guruh, katta guruh, sinf jamoasi bo'lib ishlash uchun topshiriqlar berish, yozma ishlar bajarish va boshqa metodlardan iborat bo'lib, ular ta'lim-tarbiyaviy ishlar samaradorligini oshirishda o'ziga xos ahamiyatga ega.

Mashg'ulotda vaqtdan unumli foydalanish zarur shart hisoblanadi. Buning uchun zarur vositalarni to'g'ri tanlash, tayyorlash hamda mashg'ulot o'tkazuvchilar va ularning vazifalari aniq belgilangan bo'lishi lozim. Interfaol metodlar bilan an'anaviy ta'lim usullari orasida o'ziga xos farqlar mavjud bo'lib, har bir o'qituvchi bu farqlarni qiyoslashi, ularning bir-biriga nisbatan afzalliklari va kamchiliklarini darsni rejalashtirish va uni o'tkazish usullarini tanlashda to'g'ri hisobga olishi zarur.

Muloqot – bu ikki yoki undan ortiq kishilarning afektiv baholovchi harakterda va bilish bo'yicha ma'lumot almashishdan iborat bo'lgan o'zaro ta'sir etishdir. Muloqotning tizimida o'zaro bir-biriga bog'liq jihatlari ajratiladi: [kommunikativ](#), interaktiv va perseptiv.

1. Muloqatning kommunikativ jihati bu muloqatdagi individlarni o'zaro ma'lumot almashinishidir.
 2. Muloqotning interaktiv jihati bu individlar muloqatda nafaqat bilim va g'oyalar balki harakatlar bo'yicha ham o'zaro ta'sirini tashkil etishdan iborat.
 3. Muloqatning perseptiv jihati muloqot jarayonida o'zaro bir-birini idrok qilish orqali tushunishdir.
- Demak, muloqot birgalikdagi xarakat ehtiyojlaridan kelib chiqadigan, aloqa almashish, bir - biriga ta'sir etish, boshqalarni tushinish, odamlar o'rtasida kontakt o'rnatish va rivojlantirish jarayoni.

Muloqotning maqsadga ko'ra 8 ta funksiyasi mavjud:

1. Kontakt.
2. Aloqa o'rnatish.
3. Undovchilik.
4. Koordinatsion.
5. Tushunish.
6. Amotiv (hissiy aloqa) hissiyotni o'zgartirish.
7. Munosabat o'rnatish o'z o'rnini anglash)
8. Ta'sir o'tkazish.

Nazariya va amaliyotning birligini ta'minlash-eng murakkab pedagogik vazifadir. Aniq vaziyat va qo'yilgan masalaning mohiyatidan kelib chiqqan holda muammoli dars yordamida yaxshi natijaga erishish mumkin. Faktlar va ma'ruza materiallari o'zlashtirish, topshiriqlar hamda mashq va masalalar yechimida muammoli vaziyat yaratilishi qo'l keladi. Bunda ham kam sonli ishtirokchilardan iborat guruhlar shakllantiriladi. O'quv materiali guruhlar alohida-alohida bo'lib beriladi. Yakuniy xulosalar va yechimlar topilgach mavzular guruhlar orasida ayirboshlanadi. Yechimlar va fikrlar xilma-xilligi yuzaga kelsa o'qituvchi bosh hakam tarzida so'nggi va hal qiluvchi so'zni aytadi. O'quv materialining o'quvchilar yosh xususiyatlariga mosligi bunda o'ta muhim omildir.

3. Tadqiqot jarayonida yangi g'oyalarni ilgari surish usullari va metodlarni, ixtirochilik va mavjud bilimlarni boyitishga oid yondashuvlarni qo'llash.

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish va muloqotning tizimida o'zaro bir-biriga bog'liq jihatlari:

[kommunikativ](#) - bu muloqatdagi individlarni o'zaro ma'lumot almashinishidir.

interaktiv - bu individlar muloqatda nafaqat bilim va g'oyalar balki harakatlar bo'yicha ham o'zaro ta'sirini tashkil etishdan iborat.

Perseptiv - muloqot jarayonida o'zaro bir-birini idrok qilish orqali tushunishdir.

Fikrlashni rivojlantirish vositalari

- kontakt
- undovchilik
- tushunish
- koordinatsiya
- aloqa o'rnatish
- ta'sir o'tkazish
- munosobat o'rnatish, o'z o'rnini anglash
- hissiyotni o'zgartirish

Ilmiy dalillarga tayangan holda qarorlar qabul qilish va muammoni bartaraf etish imkoniyatini yaratish

Muammoli dars bosqichlari:

Muammoli vaziyat hosil qilish

Muammoni yechish taxminlarini shakllantirish

Yechimning to'g'riligini tekshirish

Muammoni hal etishning 3 ta bosqichi mavjud:

Isbotlash

Tekshirish

Tushuntirish

Tadqiqot jarayonida yangi g'oyalarni ilgari surish usullari

Baxs. Munozara. Fikrlar tortishuvi

Boshqariladigan munozara

Erkin munozara

Ixtirochiilik va mavjud bilimlarni boyitishga oid yondashuvlar

Interfaol taqdimot dasturi: matnlarni, rasmlarni va videolarni bitta taqdimotga birlashtirishga imkon beradi, ma'lumotlarni tomoshabinlar ko'rib chiqishga tayyor bo'lgan vizual ravishda yaxshi ma'lumotlarga aylantirishning samarali usullaridir.

Ijodiy vazifalar: o'zlashtirgan bilim, ko'nikma va malakalarini ijodiy qo'llanish, izlanish orqali hal etishga zamin tayyorlaydigan texnologiyadir

Guruhlarda ishlash: ta'lim oluvchi guruhlar ma'lum bir vazifani hamkorlikda mikroguruhlarda bajarish usulidir

Ixtirochiilik va mavjud bilimlarni boyitishga oid kompetensiyalar

Egiluvchanlik va moslashuvchanlik

-turli rollar hamda mas'ulliklarga moslashuvchanlik

-mavhumlik hamda o'zgaruvchanlik muhitida samarali faoliyat

Tashabbuskorlik va mustaqillik

-ta'lim olish jarayonidagi shaxsiy anglanma va ehtiyojlarni nazorat qilish

- shaxsiy bilimni kengaytirish va tajriba oshirish uchun asosiy ko'nikmalar, o'quv dasturlar doirasidan chiqish xohishi

- ko'nikmalarning mahorat darajasi, takomili yo'lida tashabbuskorlikni namoyon etish

- muammolarni mustaqil aniqlash

- vaqtdan samarali foydalanish va o'z ish yuklamasini boshqarish

- butun umri davomida ta'lim olishga tayyorlikni namoyish etish

Ijtimoiy va umummadaniy kompetensiyalar

Atrofdegilar bilan samarali hamkorlik

Jamoaning umumiy aqliy qobiliyatlarini zarur hollarda qo'llash

Innovasiyalar yuksalishi va ish sifatini oshirish uchun turli madaniy o'ziga xosliklar va istiqbol dasturlarni umumlashtirish

Mahsuldorlik va jalb qilinganlik

- ishni sifatli va o'z vaqtida bajarish uchun yuqori darajadagi standart va maqsadga erishishni yo'lga qo'yish
- ish jarayonida tirishqoqlik va ijobiy axloqiy sifatlarni (masalan, punktuallik, puxtalik va ishonchlilik) namoyon qilish

Peshqadamlilik va mas'uliyatlilik

- maqsadga erishishda kishilarga ta'sir etish va ularni ruhlantirish uchun muammolarni yechishda shaxslararo munosabatlar kompetensiyasini qo'llash
- mumiy maqsadga erishishda boshqa kishilarning kuchli tomonlaridan foydalanish
- to'g'rilik va axloqiy jihatlarni namoyish etish
- o'z harakat-amallari davomida ko'pchilikning qiziqishlarini hurmat qilish

Tashabbus ishi, tashabbus ko'rsatish: biror ishda boshlovchi bo'lishlik. Ijodiy tashabbuslik bu - o'ziga xos bilim va tajriba, o'ziga ishonch va irodadir. Tashabbuskorlik, amaliy natijalarga erishishga intilish, intizomga qat'iy rioya etish – belgilangan vazifalarni bajarishning muhim omili. Ushbu tashabbus o'zini o'zi boshqarish vositalarining bir qismidir va kasbiy mahoratni oshirishning muhim jihati hisoblanadi. Tashabbus bu katta rasmni ko'rish va oldinga siljishni davom ettirish mumkin bo'lgan faoliyatni tan olishdir. Bu nima qilish kerakligini va boshqalar buni nima qilish kerakligini va qachon qilishni aytmasdan turib qanday qilishni bilishda.

Tashabbus - bu har doim nima qilish kerakligini aytmasdan, zukko va ish qobiliyatidir. Imkoniyatlarni qayerda oldinga siljitish, ko'proq tajriba to'plash yoki narsalarni yaxshilash borasida kuzatib boring. Sizning tashabbusingizdan foydalanish sizdan boshqa ko'nikmalarni ham talab qilishi mumkin. Imkoniyatlar va yechimlarni haqiqatan ham ko'rish uchun sizga g'ayratli, ijobiy va qat'iyatli bo'lishingiz kerak bo'lishi mumkin. Agar siz tashabbuskor bo'lsangiz, hayotingiz boshqalarning siz uchun biror narsa qilishini kutishini yoki sizga yo'l ko'rsatishini kutishdan ko'ra ancha muvaffaqiyatli bo'ladi ... eng yaxshi darajada porlashi uchun o'zingizning nuringiz bo'ling! Ba'zan boshqalar sizning tashabbusingiz HAMMA narsani bilish, ko'rish va qilishni anglatadi, deb o'ylashlari mumkin! Cheklovlar mavjud va amaliyot bilan siz har xil vaziyatlarda, turli odamlar bilan buni qanday hal qilishingiz mumkinligini va sizning tashabbusingiz boshqa odamlarga qanday ta'sir qilishini bilib olasiz. Siz tashabbus qachon zarurligini bilasiz, boshqa payt esa jamoada ishlash yoki buyurtmalarni bajarish hamma narsaning ishlashi uchun zarur bo'lgan narsadir.

Ijodiy yondashuv va novatorlik

- yangi va istiqbolli dasturlarga tayorgarlik va ochiqlik
- innovasiyalar amalga oshirilayotgan sohadagi ahamiyatli ijodiy g'oyalarni joriy etish
- sog'lom fikrni hurmat qilgan holda qo'llash
- murakkab vaziyatlarda qaror qabul qila olish
- tizimlardagi o'zaro aloqadorlikni anglash
- eng ma'qul yechimlarga olib keladigan hamda turli qarashlarni aniqlashtiradigan ahamiyatli savollarni qo'ya olish
- masalalarni yechish va savollarga javob olish uchun zarur axborotlarni strukturalash, tahlil qilish va umumlashtirish

Kommunikabellik (chiqishuvchanlik) va hamkorlik

- fikr va g'oyalarning yozma va og'zaki tarzda aniq va samarali ifodasi
- turli guruhlar bilan samarali ishlash qobiliyatini namoyon etish
- umumiy maqsadlarga rishish yo'lidagi egiluvchanlik va murasozlik

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish va sohani rivojlantirishni yangi bosqichga ko'tarish to'g'risida" PQ-3160-son Qarori. 2017. 28 iyul.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Yoshlarni ma'naviy axloqiy va jismoniy barkamol etib tarbiyalash, ularga ta'lim –tarbiya berish tizimini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish chora tadbirlari to'g'risida" PQ-3907-son Qarori. 2018. 14- avgust.

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Xalq ta'limi sohasidagi ilmiy-tadqiqot faoliyatini qo'llab quvvatlash hamda uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini joriy qilish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4963-sonli Qarori. 2021 yil 25 yanvar.
4. 1.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-son farmoni. – T.:2017 yil, 7 fevral.
5. 2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida "Tarbiya" fanini bosqichma-bosqich amaliyotga joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 422-sonli qarori. 2020-yil 6-iyul.
6. 3.O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Umumiy o'rta ta'lim to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida" 2017-yil 15-martdagi 140-son qarori.
7. 4.Xodjayev B.X. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. Darslik. - T.: «Sano-standart» nashriyoti, 2017-yil, 416 bet.

3.4.2-mavzu: Tarbiya fanini o'yin va simulyatsiya metodlari asosida tashkil etish. (2 soat amaliy)

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	III. Fanni o‘qitishga zamonaviy yondashuvlar				
O‘quv modul	3.4.“Tarbiya fanini o‘qitish jarayonida innovatsion texnologiyalar va milliy -tarixiy modellardan foydalanish” modulining o‘quv-mavzu rejasi				
Mavzu	3.4.2-mavzu: Tarbiya fanini o‘yin va simulyatsiya metodlari asosida tashkil etish.				
Darsning maqsadi	- tarbiya fanidan Davlat ta’lim standartlari va ta’lim bosqichlarini tushuntirish, ularning ilmiy ahamiyatini ochib berish; - tarbiya turlarini shakllantirish; - Metod va usullardan foydalanishda ilmiy yondashishni rivojlantirish				
Mashg‘ulot turi	Ma’ruza				
Metodlar	Interfaol taqdimot, guruhli faoliyat, amaliy mashg‘ulot, “Aqliy hujum”				
Jihozlar	Kompyuter va proyektor(smart televizor),Interfaol doska yoki oddiy doska, Online platformalar (Canva, Openai.com), Ish materiallari (slyaydlar, ma’ruza matni)				
Mashg‘ulot mazmuni					
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, minut	Metodlar		Natija
1. Tashkiliy	- Salomlashish - Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg‘ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish		O‘qituvchilar mashg‘ulotga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	- "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama - Tinglovchilarni darsga qiziqtirish hamda mavzuga oid bilimlarini aniqlash maqsadida savollar beriladi.	5	Muhokama, Muammoli vaziyat yaratish		O‘qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag‘batlanadi.

3. Nazariy qism	Slaydlar bilan mavzu tushuntiriladi: - Kirish: tarbiya fanini o'qitishning asosiy maqsadi haqida umumiy tushuncha Tarbiya fanini ilmiy asosda o'rganish uchun metodlar zaruriyati. Davlat ta'lim standartlarining qisqacha ta'rifi. - Asosiy qism: Tarbiya fanini o'qitishning vazifalari yuksak ahloqiy qadriyatlar bilan birga tarbiya turlarini tushuntirish; fan sohasida erishilayotgan yutuqlar, ularning amaliyotdagi tatbiqi orqali ilmiy dunyoqarashlarini rivojlantirish.	25	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	O'qituvchilar mavzuni nazariy jihatdan o'rganadi.
4. Amaliy mashg'ulot	-Guruhlarga tarbiya masalalarini muhokama qilish uchun savollar berish. - Guruhlar o'z javoblarini taqdim etib, ularni tanqidiy tahlil qilish	20	Taqdimot, namoyish	O'qituvchilar mavzuni amaliy ko'nikmalar orqali yaxshiroq o'rganadi.
5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar hamda savolga javob topishdagi qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish	10	Suhbat, muhokama, tahlil	O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	O'qituvchilarga quyidagi savollar bo'yicha o'zini tahlil qilish va fikr almashish taklif etiladi:O'qituvchilarning xulosalari umumlashtiriladi.	10	Savol-javob, O'z-o'zini baholash, tahlil	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat, Savol-javob	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi

3.4.2-mavzu: Tarbiya fanini o'yin va simulyatsiya metodlari asosida tashkil etish. (2 soat amaliy)

Reja:

1. Tarbiya darslarida o'quvchilarni faollashtirishning pedagogik ahamiyati, o'quvchilarda shakllantiriladigan ijtimoiy, hissiy, kognitiv va amaliy ko'nikmalar.
2. Tarbiya fanini o'yin texnologiyalari yordamida o'qitish, o'yin va simulyatsiya metodlari, mustaqil bilim olishning pedagogik ahamiyati.
3. Rolli o'ynlardan foydalanish (Roleplaying) ijtimoiy munosabatlarni kompyuter simulyatsiyalari orqali "do'stlik" yoki "raqobatlashish" kabi tushunchalarni o'rganish texnologiyalari.

Tarbiya darslarida o'quvchilarni faollashtirishning pedagogik ahamiyati, o'quvchilarda shakllantiriladigan ijtimoiy, hissiy, kognitiv va amaliy ko'nikmalar.

O'quvchilarda shakllantiriladigan ijtimoiy, hissiy, kognitiv va amaliy ko'nikmalar

- o'qituvchi va o'quvchi faollashadi
- o'quvchining ongi shakllanadi
- jismoniy kuch-quvvatlar mustahkamlanadi
- estetik hislatlar shakllanadi
- his-tuyg'ular rivojlanadi
- qobiliyatlar rivojlanadi
- tabiatga-jamiatga ilmiy qarashlar tarkib topadi

Tarbiya darslarida faollashtirish, bilimlarni mustahkamlash va takomillashtirishda o'quvchilar ularni qanday o'zlashtirishgan bo'lsalar, xuddi shunday aytib berishlari, ularga aniqlik, mukammallik kiritishlari lozim. Ta'limiy ishning ana shu bosqichida yangi o'quv materiali bilan ilgari o'zlashtirilgan materiallarni o'zaro chambarchas, o'quvchilar yaqqol tushunadigan yo'sinda bog'lash ularning fandan olgan bilim, ko'nikma va malakalarini boyitadi, kengaytiradi.

Tarbiya fanini o'qitish davrida o'rganilayotgan materiallarning mazmuniga qarab o'quvchilar bilimlarni mustahkamlash hamda takomillashtirish har xil didaktik maqsadlarga ega bo'lish mumkin. O'qitishning dastlabki bosqichlarida, shuningdek, tasviriy materiallarni o'rganishda bilimlarni mustahkamlash va takomillashtirish reproduktiv harakterga ega bo'lib, bunda o'quvchilar topshiriqni o'qituvchi bergan namuna asosida bajaradilar, bilimlarni dastlab qanday idrok etgan bo'lsalar, ana shunday tatbiq qiladilar. Shundan keyin o'quvchilar topshiriqlarga ijodiy yondoshadilar va o'ziga xos yo'llar bilan bajaradilar, muammolarni hal qilishning yangi usullarini topadilar. Lekin bunday bilish faoliyati ularda muayyan bilimlar va ularni qo'llash tajribasi bo'lishini, sabab-natija bog'lanishlarini chuqur tushunishni talab qiladi.

O'quvchilar bilimlarni mustahkamlash hamda takomillashtirish, asosan, ularning mustaqil ishlari orqali amalga oshiriladi. O'quvchilar maqsadga ongli va faol intiladilar, paydo bo'ladigan qiyinchiliklarni biror kishining yordamisiz yechadilar. O'qituvchi mustaqil ishlash uchun topshiriqlar tuzadi, ularni bajarish tartibini rejalashtiradi, vaqt-vaqti bilan topshiriqlarni murakkablik va muammolik darajasini o'zgartirib turadi, ish vaqtida o'quvchilarni kuzatib, zarur hollarda ularga yordam beradi.

Tarbiya fanidan o'quvchilar bilimlarni mustahkamlash hamda takomillashtirishni to'g'ri yo'lga qo'yish o'quvchilarda mehnat madaniyatini, darsga mas'uliyatli munosabatni tarkib toptiradi, fikrlashni, xususan, mustaqil fikrlashni rivojlantiradi.

Mustaqil fikrlashning xususiyatlari o'quv ishining metodik usullarini, xususan, o'quvchilar bilimlarni mustahkamlash hamda takomillashtirish tizimini belgilaydi. Bu tizim har xil mashqlarni bajarish, o'rganilgan materialni o'quv mashg'ulotlarida takrorlash va uyga berilgan topshiriqlarni bajarishdan iboratdir.

O'quvchilarning o'qishdagi muvaffaqiyatlari darajasini aniqlash yo'llaridan biri tekshirib ko'rish bo'lsa, boshqa yo'li — kundalik kuzatishlardir.

O'quvchilarning o'zlashtirishini hisobga olish natijalari ma'lum darajada o'qituvchi pedagogik mahoratining ko'rsatkichi bo'lib, o'qituvchi ishini tashkil etishga va o'quvchilarni o'qitish sifatini yaxshilashga yordam beradi.

Tarbiya fani darslarida o'quvchilarning bilim, ko'nikma hamda malakalarini tekshirish og'zaki, yozma va amaliy tarzda bo'lishi mumkin. Yozma tekshirish va mustaqil ishlar bilimlarni tekshirishning asosiy shakllari hisoblanadi. Yozma tekshirish o'quvchilarning bilimlari sifatini: to'g'riligi, aniqligi, anglab olingani, amalda tatbiq etilishi to'g'risida bir fikrga kelish va qisqa vaqt ichida guruhdagi barcha o'quvchilar bilimini tekshirib ko'rishga imkon beradi. Yozma tekshirish, asosan, yozma yoki grafik ishlarni bajarish bilan amalga oshiriladi. Yozma tekshirish ishlari ikki xil bo'lishi mumkin: mavzu bo'yicha va yakuniy tekshirish ishlari. Mavzu bo'yicha yozma tekshirish ishlari guruh mavzuni o'rganib bo'lgandan keyin, yakuniy tekshirish bir necha mavzu o'tib bo'lgandan keyin o'tkaziladi.

O'quvchilardan yakka tartibda so'rash — bilimlarni mavzuga doir yakuniy tekshirishning keng tarqalgan shakllaridan biridir.

Yakka tartibda so‘rash chog‘ida o‘quvchi doska oldida javob beradi. Uning javobini butun guruh eshitib turadi. O‘quvchilar yo‘l qo‘yilgan hatolarni to‘g‘rilaydilar, qo‘shimchalar va izohlarni kiritadilar. O‘quvchilarning bilimlarini bunday tekshirishni tashkil etishda o‘quv materialini bilib olishning asosiy markazi uy ishiga ko‘chadi. Bu anchagina vaqtni talab etadi.

Yakka tartibda so‘rashda darsning ham ko‘p vaqti ketadi. Bunda guruhdagi o‘quvchilarning bilish faolligi susayadi. Ammo undan butunlay voz kechish ham yaramaydi, yakka tartibda so‘rashning ahamiyati o‘quvchilarning nutqini, xotirasi va tafakkurini rivojlantirishdadir. O‘quvchi og‘zaki javob berishda mulohaza yuritish, solishtirish, xulosalar chiqarish, asoslash, o‘z fikrini himoya qilish, tushunchalarni ta‘riflashni o‘rganadi.

Tarbiya darslarida yakka tartibda so‘rash paytida barcha o‘quvchilarning faolligini oshirish kerak. O‘quvchilarning bilim, o‘quv hamda malakalarini nazorat qilish, ularning o‘zlashtirishini hisobga olish, o‘quv jarayonining eng muhim qisimlardanlaridan biridir. O‘quvchilarning o‘rganilayotgan materiallarni qanchalik idrok etayotganligi, tushunayotganligi va eslab qolayotganligi, o‘z bilimlaridan amaliy muammolarni yechishda qanday foydalanayotganligi hisobga olinmasa, o‘qitish jarayoni mukammal bo‘la olmaydi.

2. Tarbiya fanini o‘yin texnologiyalari yordamida o‘qitish, o‘yin va simulyatsiya metodlari, mustaqil bilim olishning pedagogik ahamiyati.

O‘yin va simulyatsiya metodlari

O‘yin texnologiyasi o‘quv jarayonining ma‘lum qismini qamrab oladigan yaxlit ta‘lim sifatida tashkil etiladi. O‘yin texnologiyalari dars davomida o‘quvchilarni qiziqtirish, rivojlantirish, raqobat muhitini yuzaga keltirish uchun foydalaniladigan usullardir. O‘yinda o‘quvchilar nazariy bilimlarini amaliyotda qo‘llash imkoniga ega bo‘ladilar. O‘yinlar ijodiy tafakkurni rivojlantirish, o‘z-o‘zini anglash, faolligini oshirishdagi eng erkin shakldir.

Ta‘limning bugungi vazifasi o‘quvchilarni kun sayin ortib borayotgan axborot – ta‘lim muhiti sharoitida mustaqil faoliyat ko‘rsata olish, turli sohalarda zamonaviy axborot texnologiyalarini samarali qo‘llash va axborot oqimidan oqilona foydalanishga o‘rgatishdan iborat.

Shu maqsadda, o‘quvchilarga uzluksiz ravishda mustaqil ishlash imkoniyati va sharoitini yaratib berish hamda ijodiy fikrlash va mustaqil qarorlar qabul qilishga o‘rgatish zarur. Bu masalaning yechimi tabiiyki, mazkur jarayonning asosiy tashkilotchisi — pedagoglarni tayyorlash sifatiga bog‘liq. Har bir jamiyatning kelajagi uning ajralmas qismi va hayotiy zarurati bo‘lgan ta‘lim tizimining qay darajada rivojlanganligi bilan belgilanadi. Bugungi kunda mustaqil taraqqiyot yo‘lidan ildam borayotgan mamlakatimizning uzluksiz ta‘lim tizimini isloh qilish va takomillashtirish, yangi sifat bosqichiga ko‘tarish, unga ilg‘or pedagogik va axborot texnologiyalarini joriy qilish hamda ta‘lim samaradorligini oshirish davlat siyosati darajasiga ko‘tarilgan. Mamlakatimizda olib borilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar ta‘lim tizimida ham o‘ziga xos o‘zgarishlarni kiritish va yangiliklarni joriy etish zaruratini belgilab bermoqda.

Mutaxassislarining fikricha, insonning asosiy faoliyat turi uch ko‘rinish: mehnat faoliyati, o‘yin faoliyati, o‘quv faoliyatida shakllanadi. Ularning barchasi o‘zaro bog‘liq holda sodir bo‘ladi. Ta‘kidlashlaricha, bolalarning maktabdagi o‘quv materiallari asosidagi aqliy harakatlarini shakllanish qonuniyatlari o‘yin faoliyatlarida tarkib topadi. Biroq o‘yinli ta‘limni o‘quvchilar bilan ishlashdagi asosiy ta‘lim shakli deyish to‘g‘ri emas. U o‘quvchida bilish qobiliyatini shakllantirmaydi, biroq ularning bilish faolligini oshiradi, xolos. O‘quvchini aqliy rivojlantirishga yordam beruvchi quyidagi guruhdagi o‘yinlarni ajratish mumkin.

1-guruh. Buyumlar va predmetlarga bog‘liq bo‘lgan predmetli o‘yinlar. Bunda o‘quvchi o‘yinchoq-predmet orqali moddiy olamni, ularning xususiyatini anglashi mumkin.

2-guruh. Intellektual faoliyatni shakllantiruvchi syujetli — rolli ijodiy o‘yinlar. Masalan, “Baxtli tasodif”, “Nima? Qayerda? Qachon?” va boshqalar. Bunday o‘yinlar nafaqat ko‘ngil ochuvchi vosita, balki ulkan evristik va ishontiruvchi energiya manbaidir.

3-guruh. O‘quvchining aqliy qobiliyatini rivojlantiruvchi tayyor qoidalarga asoslangan didaktik o‘yinlar. Qoidalarga ko‘ra, u o‘quvchidan anglashni, taqqoslashni, qismlarga ajratishni, umumlashtirishni, muhimi bilishni talab etadi.

4-guruh. Kattalarning kasbiy faoliyatlarini ifodalovchi texnik-konstruktorlik o'yinlari. Ular o'quvchida o'z ishini rivojlantirish, zaruriy materialni yig'ish, o'zini va o'zgalar faoliyatini tanqidiy baholash imkoniyatlarini hosil qiladi. Mehnat faoliyatini bilish faolligiga undaydi.

5-guruh. Psixik muhitda sodir bo'luvchi intellektual o'yinlar. O'quvchilarning tayyorgarlik darajalarini ko'rsatuvchi taqqoslash imkonini beruvchi, musobaqa asosida o'tkaziladigan o'yinlar. Ular o'zini shakllantirishga va demak, aqliy faollikka undaydi. Yuqorida tavsiflangan o'yinlarni o'quv jarayonida qo'llash natijasida o'quvchilarni o'quv bilim faoliyatlarini keng boshqarish imkoniyatlari hosil bo'ladi.

Tarbiya darslarida o'yin texnologiyalaridan foydalanishning bir qancha maqsadlari bor:

- **Didaktik maqsad** - bilim, ko'nikma va malakalarni qo'llash. Kompetensiyaga erishish.
- **Tarbiyaviy maqsad** – o'quvchida mustaqillik va irodani rivojlantirish.
- **Rivojlantiruvchi maqsad** – o'quvchida muloqotga kirishish qobiliyati va dunyoqarashni rivojlantirish.
- **Ijtimoiy maqsad** – o'quvchilarda jamoaviylik hissinini shakllantirish.

3. Rolli o'ynlardan foydalanish (Roleplaying) ijtimoiy munosabatlarni kompyuter simulyatsiyalari orqali “do'stlik” yoki “raqobatlashish” kabi tushunchalarni o'rganish texnologiyalari.

Tarbiya darslarida qo'llash lozim bo'lgan o'yin texnologiyalaridan biri rolli o'yinlardir. «Rolli o'yin» metodi - o'quvchilar tomonidan hayotiy vaziyatning har xil shart-sharoitlarini sahnalashtirish orqali ko'rsatib beruvchi metodidir.

“Rolli o'yin” metodining bosqichlari:

1. O'qituvchi mavzu bo'yicha o'yinning maqsad va natijalarini belgilaydi hamda rolli o'yin ssenariysini ishlab chiqadi.
2. O'yinning maqsad va vazifalari tushuntiriladi.
3. O'yinning maqsadidan kelib chiqib, rollarni taqsimlaydi.
4. O'quvchilar o'z rollarini ijro etadilar. Boshqa o'quvchilar ularni kuzatib turadilar.

O'yin yakunida o'quvchilardan ular ijro etgan rolni yana qanday ijro etish mumkinligini izohlashga imkoniyat beriladi. Kuzatuvchi bo'lgan o'quvchilar o'z yakuniy mulohazalarini bildiradilar va o'yinga xulosa qilinadi.

“Rolli o'yin” metodida o'qituvchi o'quvchilar haqida oldindan ma'lumotga ega bo'lishi lozim. Chunki, rollarni o'ynashda har bir o'quvchining individual xarakteri, xulq-atvori muhim ahamiyat kasb etadi. Tanlangan mavzular o'quvchilarning o'zlashtirish darajasiga mos kelishi kerak.

“Rolli o'yin” metodining afzallik tomonlari:

- O'quv jarayonida o'quvchilarda motivatsiya (qiziqish)ni shakllantirishga yordam beradi;
- O'quvchilarda shaxslararo muomala malakasini shakllantiradi;
- Nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llay olishni o'rgatadi;
- O'quvchilarda berilgan vaziyatni tahlil qilish malakasi shakllanadi.

“Rolli o'yin” metodining kamchilik tomonlari:

- Ko'p vaqt talab etiladi;
- O'qituvchidan katta tayyorgarlikni talab etadi;
- O'quvchilarning o'yinga tayyorgarligi turlicha bo'lishi mumkin;
- Barcha o'quvchilarga rollar taqsimlanmay qolishi mumkin.

Anagramma – so'z o'yini. Uzun so'zlardagi harflar yordamida yangi so'zlar hosil qilish

Zanjir o'yini so'zlarning tugash harfiga so'z yozish yoki aytish bilan kechadigan jarayondir. Masalan: Tarbiya-axloq-qadriyat-tenglik-kamol-latifa.

Zinama-zina o'yini o'quvchilar guruhlariga bo'linadi va har bir guruhga bosiqchma-bosqich murakkablashib boruvchi savollar beriladi. Masalan:

1. Alisher Navoiy qachon va qayerda tug'ilgan? Ushbu savol nisbatan oson savol hisoblanadi va eslab qolishga asoslangan.

2. Alisher Navoiyning qanday asarlarini bilasiz? Bu savol oldingisiga qaraganda murakkabroq savol hisoblanadi. Bu savolga javob berolgan o'quvchi keying zinaga o'tadi.

3. Alisher Navoiyning baytlaridan yoddan o'qing. Bu savol bilimlarni hayotda qo'llashga asoslangandir. Shu tariqa savollar murakkablasha boradi.

3. O'yin texnologiyalarining o'quvchi yoshiga mosligi deganda har bir sinf o'quvchisiga yoshiga mos o'yin topshiriqlarini taqdim etish tushuniladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari quvnoqroq o'yinlarni sevishadi. Ularga harakatli o'yinlar taqdim etish maqsadga muvofiq. Chunki boshlang'ich sinf o'quvchilari bir joyda o'tirishdan ko'ra ko'proq harakatlanishni sevishadi.

O'rta sinf o'quvchilarida musobaqa xarakteridagi o'yinlar yaxshi samara beradi. O'rta sinf o'quvchilarining ruhiyatiga xos bo'lgan xususiyatlardan biri ularda musobaqalashish va raqobatga kirishish qobiliyatining rivojlanganligidir.

Yuqori sinf o'quvchilari ko'proq intellektual o'yinlarga moyil bo'lishadi. O'quvchilarda yoshi ulg'aygani sari bosiqlik va intellektual salohiyat rivojlanadi, shuning uchun yuqori sinf o'quvchilariga intellektual o'yinlarni taqdim etish maqsadga muvofiq.

Xotira mashqi o'yini. Bunda o'quvchilardan muayyan tushunchalarni biror bir harakat bilan eslab qolish talab etiladi. Masalan:

So'z, tushuncha	Harakat
Ma'naviyat	O'ng qo'l yuqorida
Ishonch	Chap qo'l yuqorida
Oila	Ikki qo'l yuqorida
Do'stlik	Ikki qo'l oldinda

Bu so'zlar o'qituvchi tomonidan aytiladi va o'quvchilar tomonidan har bir so'zga muvofiq harakatlar amalga oshiriladi.

Pantomimo o'yini ham har bir yosh toifasiga to'g'ri keladigan o'yin hisoblanadi.

Xulosa qiladigan bo'lsak, o'yin texnologiyalaridan foydalanish Trabiya darslarini tashkil etishda nihoyatda samarali vosita hisoblanadi. O'yin texnologiyalari yordamida mavzuni tushunish, uni o'zlashtirish va amalda qo'llash bir qadar osonlashadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish va sohani rivojlantirishni yangi bosqichga ko'tarish to'g'risida" PQ-3160-son Qarori. 2017. 28 iyul.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Yoshlarni ma'naviy axloqiy va jismoniy barkamol etib tarbiyalash, ularga ta'lim –tarbiya berish tizimini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish chora tadbirlari to'g'risida" PQ-3907-son Qarori. 2018. 14- avgust.

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Xalq ta'limi sohasidagi ilmiy-tadqiqot faoliyatini qo'llab quvvatlash hamda uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini joriy qilish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4963-sonli Qarori. 2021 yil 25 yanvar.

4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-son farmoni. – T.:2017 yil, 7 fevral.

5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida "Tarbiya" fanini bosqichma-bosqich amaliyotga joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 422-sonli qarori. 2020-yil 6-iyul.

6. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Umumiy o'rta ta'lim to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida" 2017-yil 15-martdagi 140-son qarori.

7. Xodjayev B.X. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. Darslik. - T.: «Sano-standart» nashriyoti, 2017-yil, 416 bet.

3.4.3-mavzu: Tarbiya fanida keyslar tuzish va qo'llash algoritmi (2 soat amaliy)

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	III. Fanni o‘qitishga zamonaviy yondashuvlar				
O‘quv modul	3.4.“Tarbiya fanini o‘qitish jarayonida innovatsion texnologiyalar va milliy -tarixiy modellardan foydalanish” modulining o‘quv-mavzu rejas				
Mavzu	3.4.3-mavzu: Tarbiya fanida keyslar tuzish va qo‘llash algoritmi				
Darsning maqsadi	- tarbiya fanidan Davlat ta’lim standartlari va ta’lim bosqichlarini tushuntirish, ularning ilmiy ahamiyatini ochib berish; - tarbiya turlarini shakllantirish; - Metod va usullardan foydalanishda ilmiy yondashishni rivojlantirish				
Mashg‘ulot turi	Ma’ruza				
Metodlar	Interfaol taqdimot, guruhli faoliyat, amaliy mashg‘ulot, “Aqliy hujum”				
Jihozlar	Kompyuter va proyektor(smart televizor),Interfaol doska yoki oddiy doska, Online platformalar (Canva, Openai.com), Ish materiallari (slaydlar, ma’ruza matni)				
Mashg‘ulot mazmuni					
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, minut	Metodlar		Natija
1. Tashkiliy	- Salomlashish - Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg‘ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish		O‘qituvchilar mashg‘ulotga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	- "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama - Tinglovchilarni darsga qiziqtirish hamda mavzuga oid bilimlarini aniqlash maqsadida savollar beriladi.	5	Muhokama, Muammoli vaziyat yaratish		O‘qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag‘batlanadi.
3. Nazariy qism	Slaydlar bilan mavzu tushuntiriladi: - Kirish: tarbiya fanini o‘qitishning asosiy maqsadi haqida umumiy tushuncha Tarbiya fanini ilmiy asosda o‘rganish uchun metodlar zaruriyati. Davlat ta’lim standartlarining qisqacha ta’rifi. - Asosiy qism: Tarbiya fanini o‘qitishning vazifalari yuksak ahloqiy qadriyatlar bilan birga tarbiya turlarini tushuntirish; fan sohasida erishilayotgan yutuqlar, ularning amaliyotdagi tatbiqi orqali ilmiy dunyoqarashlarini rivojlantirish.	25	Taqdimot, ko‘rgazmali tushuntirish		O‘qituvchilar mavzuni nazariy jihatdan o‘rganadi.
4. Amaliy mashg‘ulot	-Guruhlarga tarbiya masalalarini muhokama qilish uchun savollar berish. - Guruhlar o‘z javoblarini taqdim etib, ularni tanqidiy tahlil qilish	20	Taqdimot, namoyish		O‘qituvchilar mavzuni amaliy ko‘nikmalar orqali yaxshiroq o‘rganadi.

5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar hamda savolga javob topishdagi qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish	10	Suhbat, muhokama, tahlil	O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	O'qituvchilarga quyidagi savollar bo'yicha o'zini tahlil qilish va fikr almashish taklif etiladi: O'qituvchilarning xulosalari umumlashtiriladi.	10	Savol-javob, O'z-o'zini baholash, tahlil	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat, Savol-javob	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi

3.4.3-mavzu: Tarbiya fanida keyslar tuzish va qo'llash algoritmi (2 soat amaliy)

Reja:

1. Tarbiya darslarida o'quvchilarning shaxsiy, ijtimoiy va ma'naviy-axloqiy rivojlanishlarini ta'minlashning samarali metodlari, Keyslar (yoki mavjud vaziyatlarning tahlili usulidan foydalanish).
2. Tarbiya darslarida o'quvchilarni real hayotiy muammolarga yechim topishga o'rgatishning pedagogik ahamiyati, tarbiya darslarida o'quvchilarni tanqidiy fikrlash, qarorlar qabul qilish va amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishga yo'naltiradigan metodlardan foydalanish.
3. Tarbiya darslarida real hayotiy vaziyatlarda tanlovni amalga oshirish vositalari, mavjud vaziyatlarni tavsiflash usullari, o'quvchilarda muammolarni aniqlash ko'nikmasini shakllantirish.

1. Tarbiya darslarida o'quvchilarning shaxsiy, ijtimoiy va ma'naviy-axloqiy rivojlanishlarini ta'minlashning samarali metodlari, Keyslar (yoki mavjud vaziyatlarning tahlili usulidan foydalanish).

Keys stadi inglizcha sase – aniq vaziyat, study – ta'lim so'zlarining birikuvidan hosil qilingan bo'lib, aniq vaziyatlarni o'rganish, tahlil etish va ijtimoiy ahamiyatga ega natijalarga erishishga asoslangan ta'lim metodidir.

Mazkur metod muammoli ta'lim metodidan farqli ravishda real vaziyatlarni o'rganish asosida aniq qarorlar qabul qilishga asoslanadi.

Agar u o'quv jarayonida ma'lum bir maqsadga erishish yo'li sifatida qo'llanilsa, metod xarakteriga ega bo'ladi, biror bir jarayonni tadqiq etishda bosqichma-bosqich, ma'lum bir algoritm asosida amalga oshirilsa, texnologik jihatni o'zida aks ettiradi.

Keys-stadi metodining kelib chiqishi

1920 yilda Garvard biznes maktabida qo'llanilgan. Garvard biznes maktabining o'qituvchilari biznes yo'nalishidagi aspirantura bo'limi uchun to'g'ri keladigan darsliklarning mavjud emasligini tez anglaydilar. Ushbu masalani yechish uchun biznes maktabining o'qituvchilari tomonidan qo'yilgan dastlabki qadam yetakchi biznes amaliyotchilaridan intervyu olish hamda mana shu menedjerlarning faoliyati, unga ta'sir etuvchi omillar yuzasidan batafsil xisobot yozish bo'ldi. Ma'ruza tinglovchilarga u yoki bu tashkilot to'qnash kelgan konkret vaziyat, ushbu vaziyatni tahlil etish va mustaqil ravishda yoki jamoa bo'lib munozara tashkil etish asosida uning yechimi topish tarzida taqdim etilar edi.

Keyinchalik keys metodi biznes yo'nalishidagi ta'lim muassasalarida keng targ'ib etilgan. Hozirgi kunda esa, kasbiy kompetentlikni rivojlantirish nuqtai nazaridan mazkur metod tarafdorlari ko'payib bormoqda. XX asrning 50 yillaridan boshlab biznes-keyslar G'arbiy Yevropa mamlakatlarida

ommalashdi. Yevropaning yetakchi biznes maktablari keys-stadi metodi asosida dars beribgina qolmay, keyslarni yaratishda ham faol ishtirok eta boshlaydilar.

Keys - stadi metodi quyidagilarni ko'zda tutadi:

- keys topshirig'ini yozma ko'rinishda tayyorlashni;
- talabalarning keys topshirig'ini mustaqil o'rganishlari va muhokama etishni;
- Professor-o'qituvchi rahbarligida auditoriyada hamkorlikda keys-topshirig'ini muhokama etishni;
- “muhokama yechimdan ham muhim” tamoyiliga rioya etishni.

KEYS-topshirig'ini bajarish jarayonida qo'llaniladigan strategiyalar

Insident (axborotni qidirish)

Ma'lumotlarni tahlil qilish (ishbop korrespondensiya)

O'yin tarzida loyihalash

Vaziyatli rolli-o'yin

Munozara

SWOT tahlil

Keys-metodini amalga oshirish bosqichlari

- 1.Keys bilan tanishuv (individual)
- 2.Asosiy muammoni (o'quv muammosini) ajratib olish va o'rganish (individual va kichik guruhlarda)
3. G'oyalar yig'ish va muammoning yechimini izlash (kichik guruhlarda)
- 4.Keys yechimi uchun taklif etilgan g'oyalarni taqdimoti, tahlil va baholash (o'qituvchi va kichik guruhlar)
- 5.Keys yechimi va tavsiyalar (o'qituvchi, kichik guruhlar va individual)

2. Tarbiya darslarida o'quvchilarni real hayotiy muammolarga yechim topishga o'rgatishning pedagogik ahamiyati, tarbiya darslarida o'quvchilarni tanqidiy fikrlash, qarorlar qabul qilish va amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishga yo'naltiradigan metodlardan foydalanish.

Tanqidiy fikrlash- bu inson intellektual faoliyatining turlaridan biri bo'lib, u yuqori darajadagi idrok, tushunish, atrofidagi axborot maydoniga yondashuvning obyektivligi bilan ajralib turadi. Tanqidiy fikrlash texnologiyasi XX asr oxirlarida AQShda S.Templ, D.Stil va K.Meredith kabi olimlar tomonidan ishlab chiqilgan texnologiya bo'lib, u ta'limdagi hamkorlikda o'qitish va umumiy pedagogikaning umumlashgan nuqtasida hosil bo'lgan ta'limot hisoblanadi. O'qish va uqishning samarali usullari deganda maktabdagi o'qishni emas, balki berilgan ma'lumotga munosabat bildirish, uni tahlil qilish kabi holatlar tushuniladi. Tanqidiy fikrlash ma'lumotlar o'zlashtirishning o'ziga xos yuqori bosqichidir.

Tanqidiy fikrlashga xos xususiyatlar: Ochiqlik, moslashuvchanlik, hozirjavoblik, nuqtayi nazarning ichki noaniqligini aniqlash, qabul qilingan muqobil qarorlar bilan ajralib turadigan yangi fikrlash uslubini shakllantirish. Tanqidiy fikrlash -hozirjavoblik, muloqot, ijodkorlik, harakatchanlik, mustaqillik, bag'rikenglik, o'z tanlovi va o'z faoliyatining natijalari uchun javobgarlik kabi shaxsning asosiy xususiyatlarini rivojlantiruvchi xarakterga ega tushuncha hisoblanadi.

Maktab o'quvchisida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun u bilan muloqotda quyidagi qoidalarga amal qilish kerak:

- Sabab-oqibat munosabatlarini ajratib ko'rsatish;
- Yangi g'oyalar va bilimlarni mavjud bo'lganlarlari bilan taqqoslagan holda ko'rib chiqish;
- Keraksiz yoki noto'g'ri ma'lumotni rad etish ko'nikmasini shakllantirish;
- Turli xil ma'lumotlar bir-biri bilan qanday bog'liqligini topish;
- Fikrlashda xatolarni ajratib ko'rsatish;
- Har kimning o'ziga xos qadriyat yo'nalishlari, qiziqishlari, mafkuraviy munosabati mavjudligini tushuntirish;
- Keskin fikrlar bildirmaslik;
- Fikringizni xolis holatda bildirish;
- Noto'g'ri xulosalarga olib keladigan stereotiplarni aniqlash;
- Qarama-qarshi munosabat, fikr va hukmlarni aniqlash;

- Har doim taxmin qilish mumkin bo'lgan haqiqat va shaxsiy fikrni ajrata bilish;
- Nutq yoki yozishning mantiqiy nomuvofiqligiga shubha qiling;
- Matnda yoki nutqda asosiy fikrni ajratish va uni ta'kidlash.

Yuqoridagi qoidalarining barchasi tafakkurga ta'sir qiladi va bevosita tanqidiy fikrlashning shakllanishi va rivojlanishiga olib keladi.

Darslar davomida ijodiy fikrlashni rivojlantirish omillariga quyidagi bir qancha usullarni misol qilib keltirishimiz mumkin:

“Qarang — fikrlang — xulosa qiling” usuli

O'quvchiga muayyan tasvir yoki voqea-hodisa ko'rsatiladi va unga quyidagi savollar beriladi:

1. Nimani ko'ryapsan?

2. Bu haqda nima deb o'ylaysan?

3. Bu tasvirdan qanday xulosa qilish mumkin?

Ko'rayotgan tafsilotlarni muhokama qilishni davom eting. Kuzatuvchanlik qobiliyatini rivojlantirib, “Yana nima?” deb so'rang.

“Bu haqida nima deb o'ylaysan?”, “Qanday xulosa chiqarish mumkin?”. Miya xulosalarni ishlab chiqarishi kerak. “Demak, ... qilish kerakmas”, “Demak, shunday... yo'l tutish kerak”.

Bolada qanday savollar tug'iladi? “Nega??”, “Bularning barchasi qancha davom etadi?”, “Agar qoidalar buzilsa, nima bo'ladi?”, “Buni qanday qilib yaxshiroq qilish mumkin?”

Mana shunday savollar berish jarayonida o'quvchida ijodkorlik xususiyatlari bilan birga tanqidiy tafakkur ham rivojlanadi.

Ijodiy fikrlashni rivojlantirishning yana bir usuli quyidagicha:

Oddiy plastik shishani tavsiflovchi uch xil so'z / iborani ayting. Aniq so'zning o'zini ishlatmang: suv, shisha idish, yozuv, plastmassa, ko'k, oq.

Har safar topshiriq berganingizda, darhol hamma biladigan, ijodiy bo'lmagan so'zlar va nomlarni chiqarib tashlang. Bola boshqalar ko'rgan va boshqalar ko'rmaydigan narsalarni ko'rishni o'rganishi kerak.

Prezidentimiz Sh.Mirziyoyevning “Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak”, degan fikrlari ayniqsa, hozirgi zamonamiz uchun nihoyatda dolzarbdir.

3. Tarbiya darslarida real hayotiy vaziyatlarda tanlovni amalga oshirish vositalari, mavjud vaziyatlarni tavsiflash usullari, o'quvchilarda muammolarni aniqlash ko'nikmasini shakllantirish.

Tarbiya fani mavzulari o'quvchilarda muammolarni aniqlash ko'nikmasini shakllantirishga alohida e'tibor berilishi bilan xarakterlidir.

Real hayotiy vaziyatlarda tanlovni amalga oshirish quyidagi ko'nikmalarda namoyon bo'ladi:

Muayyan voqelikni har tomonlama ko'ra olish.

Mavjudlikning yutuq va kamchiliklarini o'rganish.

Umumiy holatda xulosa chiqara olish.

Har bir fikrga qarshi fikr topa olish.

Tarbiya darslarida tanqidiy tafakkurni shakllantirish uchun dars jarayonida quyidagi qoidalarga amal qilish lozim:

- Tanqidiy fikrlash tajribasini egallashi uchun vaqt va imkoniyat berish;
- O'quvchi-yoshlarga fikr yuritish uchun imkoniyat berish;
- Turli-tuman g'oya va fikrlarni qabul qilish;
- Har bir o'quvchning tanqidiy fikr yuritishga qodir ekanligiga o'zida ishonch hissini uyg'otish.

Bu qoidalarga amal qilish darslarda o'quvchining tanqidiy tafakkurini rivojlantirishga sabab bo'ladi. Bunday topshiriqlar, matnlar Tarbiya darsligida anchagina. Jumladan 7-sinf Tarbiya darsligida keltirilgan quyidagi matn bilan tanishamiz.

MAQSADGA NIMA OLIB BORADI?

Aql-zakovatda tengsiz ustoz Zohid kamonbozlikda ham beqiyos edi. Bir kuni tongda u mahoratiga bepisandlik bilan qaraydigan shogirdi hamrohligida uyi atrofni o'rab olgan quyuq o'rmonzorda kamondan o'q uzish mashqlarini bajarar edi. Bunday mashg'ulotlarga bir necha marotaba guvoh bo'lgan izdoshi esa o'zini mashqlarga befarq dek tutardi.

Ustoz eman daraxti ostida o'sgan yovvoyi atirgul g'unchasini uzib, daraxtning baland shoxiga ildi-da, undan yuz qadam uzoqlashdi. Uning harakatlaridan taajjubga tushgan shogird jarayonni diqqat bilan kuzata boshladi. Ustoz sadog'idan o'q olib, noyob yog'ochdan tayyorlangan yoyiga ildi. Shogirdiga ro'molcha uzatib, «ko'zimni bog'la» dedi, keyin:

– Mardlik timsoli bo'lgan kamonbozlik bilan shug'ullanganimni ko'p ko'rgansan, to'g'rimi? – dedi.

– Har kuni va yana atirgul g'unchasini 300 qadam uzoqlikdan turib urishingizni ham, – dedi shogird.

Ustoz qaddini rostladi, oyoqlarini qulay joylashtirib, o'ng yelkasi bilan orqaroq tisarildi, kamonnı tarang tortib, o'qni nishonga to'g'riladi. Vaziyatdan karaxt bo'lgan shogird vizillab uchgan o'qning ovozi bilan sergak tortdi. O'q gul tugul daraxtga ham tegmaganini ko'rgach, miyig'ida kuldi.

– Xo'sh, o'qni tekkiza oldimmi? – so'radi ustoz bog'langan ko'zlaridan ro'molchani yechar ekan.

– Yo'q! Taassufki, o'q tamomila boshqa yoqqa qarab uchdi. Men inson idrokining qudrati bilan bog'liq mo'jizaviy hodisaga guvoh bo'lganmi, deb o'ylab turgan edim. Afsus!.. – dedi shogird.

– Hozirgina senga inson idrokiga daxldor muhim saboqni berdim, – deya xotirjamlik bilan javob berdi ustoz. – Ko'zim ochiqligida g'unchani 300 qadamdan ura olaman. Garchi, bugun unga 2 barobar yaqin tursam-da, nishonga ololmadim. Unutma, maqsadingga ko'zing yetsagina erishasan. Aks holda, unga qanchalar yaqinliging ahamiyatsiz. Bu dunyoda o'zi ko'ra olmagan nishonga o'qni urish hech kimga nasib qilmagan.

Ushbu matn orqali o'quvchi har bir qahramonga tanqidiy fikr bildirishi, voqealar rivojini o'zi tasavvur etganchalik o'zgartirishi mumkin. Bunda o'qituvchidan yo'naltiruvchi savollar berib borish talab etiladi. Masalan, “Shogirdning xatti-harakatini qanday baholaysiz?” yoki “Ustoz to'g'ri ish qildimi?” kabi savollar o'quvchini o'ylashga, har bir voqelikka tanqidiy yondashishga undaydi.

Yoki 10-sinf Tarbiya darsligida “Mahallada duv-duv gap” filmi haqida savollar keltirilgan. ““Mahallada duv-duv gap” filmidagi Mehri ayaning o'g'li xato qildimi? Fikringizni asoslang” savoli o'quvchi uchun tanqidiy tafakkur borasida yaxshigina mashq bo'lishi mumkin.

Tarbiya darslarida ijodkorlik ko'nikmalarini shakllantirish uchun quyidagi ishlarni amalga oshirish lozim bo'ladi:

- O'quvchining individualligini hech qanday tarzda bo'g'maslik;
- O'quvchining maqsad, vazifalarni mustaqil tanlashini har tomonlama rag'batlantirish;
- O'quvchilarda o'z qobiliyatiga bo'lgan ishonchni shakllantirish;
- Tasavvurni rivojlantirish va xayolparastlikka moyillikni bostirmaslik.

Shuningdek, ijodiy fikrlashni rivojlantirishda ijodiy qobiliyatning shartli guruhlanishini ham bilish lozim bo'ladi:

1. qiziqishlar va moyilliklar, ya'ni motivatsiya bilan bog'liq qobiliyatlar.
2. emotsionallik, ya'ni temperament bilan bog'liq qobiliyatlar
3. intellektual qobiliyatlar.

Tarbiya darsligidagi topshiriqlar, matnlar va suratlarining barchasi o'quvchida ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishga ixtisoslashgan. Jumladan, 10-sinf tarbiya darsligidagi ayrim topshiriqlarni ko'rib o'tamiz:

1. Oiladagi burch va vazifalaringiz ro'yxatini tuzing. Fikrlaringizni sinfdoshlaringiz bilan o'rtoqlashing.
2. Oila oldidagi burchlaringizni bajarishda shaxsiy manfaatlaringizdan voz kecha olasizmi? Nima uchun?
3. Oila oldida mas'uliyatli bo'lish haqida 10 ta fakt keltiring.
4. Taqdimot shaklida quyidagi daraxt shoxlariga o'z shajarangizni joylashtiring. Shajarangizni sharaf bilan davom ettirish uchun qanday burch va mas'uliyatingiz bor? Oila daraxtingiz chuqur ildiz otishi uchun nimalarga e'tibor berishingiz kerak?
5. Yigit kishining oila oldidagi asosiy mas'uliyati nimada deb hisoblaysiz?

6. “Haromga qarama, halolingga ko‘z tegadi” degan maqolning oila tinchligi bilan qanday aloqasi bor? Bu hikmatda aytilgan fikrning oila oldidagi mas‘uliyat bilan qanday bog‘liqligi bor?

Bunday topshiriqlar o‘quvchilarda o‘ylash, tasavvur qilish, yaratuvchanlik xususiyatlarini shakllantiradi.

Tarbiya darslarida tanqidiy fikrlash va ijodkorlik ko‘nikmalarini shakllantirish natijasida:

- O‘quvchi atrofidagi voqea-hodisalarga nisbatan xolis munosabatda bo‘ladi;
- Axborotlarni saralash va tasniflashni o‘rganadi;
- Yaratuvchanlik qobiliyatini hayotning har jabhasida namoyon qila oladi;
- Har qanday voqelikning yaxshi va yomon tomonlarini ko‘ra oladi;
- Mustaqil loyihalar tuza oladi, o‘z faoliyatiga ijodiy yondashadi;

Masalaga kreativ yondashib, uning yangi yechimlarini taklif qila oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligini oshirish va sohani rivojlantirishni yangi bosqichga ko‘tarish to‘g‘risida” PQ-3160-son Qarori. 2017. 28 iyul.
- 2.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Yoshlarni ma’naviy axloqiy va jismoniy barkamol etib tarbiyalash, ularga ta’lim –tarbiya berish tizimini sifat jihatidan yangi bosqichga ko‘tarish chora tadbirlari to‘g‘risida” PQ-3907-son Qarori. 2018. 14- avgust.
- 3.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Xalq ta’limi sohasidagi ilmiy-tadqiqot faoliyatini qo‘llab quvvatlash hamda uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini joriy qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4963-sonli Qarori. 2021 yil 25 yanvar.
- 4.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-4947-son farmoni. – T.:2017 yil, 7 fevral.
- 5.O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Umumiy o‘rta ta’lim muassasalarida “Tarbiya” fanini bosqichma-bosqich amaliyotga joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi 422-sonli qarori. 2020-yil 6-iyul.
- 6.O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Umumiy o‘rta ta’lim to‘g‘risidagi nizomni tasdiqlash haqida” 2017-yil 15-martdagi 140-son qarori.
- 7.Xodjayev B.X. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. Darslik. - T.: «Sano-standart» nashriyoti, 2017-yil, 416 bet.

3.4.4-mavzu: Tarbiya fanida 5E modelini qo‘llash usullari (2 soat amaliy)

Mashg‘ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	III. Fanni o‘qitishga zamonaviy yondashuvlar			
O‘quv modul	3.4.“Tarbiya fanini o‘qitish jarayonida innovatsion texnologiyalar va milliy -tarixiy modellardan foydalanish” modulining o‘quv-mavzu rejasi			
Mavzu	3.4.4-mavzu: Tarbiya fanida 5E modelini qo‘llash usullari			
Darsning maqsadi	- tarbiya fanidan Davlat ta’lim standartlari va ta’lim bosqichlarini tushuntirish, ularning ilmiy ahamiyatini ochib berish; - tarbiya turlarini shakllantirish; - Metod va usullardan foydalanishda ilmiy yondashishni rivojlantirish			
Mashg‘ulot turi	Ma’ruza			
Metodlar	Interfaol taqdimot, guruhli faoliyat, amaliy mashg‘ulot, “Aqliy hujum”			
Jihozlar	Kompyuter va proyektor(smart televizor),Interfaol doska yoki oddiy doska, Online platformalar (Canva, Openai.com), Ish materiallari (slyaydlar, ma’ruza matni)			
Mashg‘ulot mazmuni				
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, minut	Metodlar	Natija

1. Tashkiliy	- Salomlashish - Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish	O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	- "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama - Tinglovchilarni darsga qiziqtirish hamda mavzuga oid bilimlarini aniqlash maqsadida savollar beriladi.	5	Muhokama, Muammoli vaziyat yaratish	O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	Slaydlar bilan mavzu tushuntiriladi: - Kirish: tarbiya fanini o'qitishning asosiy maqsadi haqida umumiy tushuncha Tarbiya fanini ilmiy asosda o'rganish uchun metodlar zaruriyati. Davlat ta'lim standartlarining qisqacha ta'rifi. - Asosiy qism: Tarbiya fanini o'qitishning vazifalari yuksak ahloqiy qadriyatlar bilan birga tarbiya turlarini tushuntirish; fan sohasida erishilayotgan yutuqlar, ularning amaliyotdagi tatbiqi orqali ilmiy dunyoqarashlarini rivojlantirish.	25	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	O'qituvchilar mavzuni nazariy jihatdan o'rganadi.
4. Amaliy mashg'ulot	-Guruhlarga tarbiya masalalarini muhokama qilish uchun savollar berish. - Guruhlar o'z javoblarini taqdim etib, ularni tanqidiy tahlil qilish	20	Taqdimot, namoyish	O'qituvchilar mavzuni amaliy ko'nikmalar orqali yaxshiroq o'rganadi.
5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar hamda savolga javob topishdagi qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish	10	Suhbat, muhokama, tahlil	O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	O'qituvchilarga quyidagi savollar bo'yicha o'zini tahlil qilish va fikr almashish taklif etiladi:O'qituvchilarning xulosalari umumlashtiriladi.	10	Savol-javob, O'z-o'zini baholash, tahlil	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat, Savol-javob	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi

3.4.4-mavzu: Tarbiya fanida 5E modelini qo'llash usullari (2 soat amaliy)

Reja:

1. Tarbiya darslarini tashkil etishga oid pedagogik yondashuvlar, Tarbiya darslarida mavjud modellar va ilmiy-eksperimental yondashuvga asoslangan texnologiyalardan foydalanish texnikasi.
2. Tarbiyaviy jarayonlarda tajriba yordamida o'quvchilarning yangi bilimlari va shaxsiy sifatlarini kashf etish.
3. Tarbiya darslarida Engage (Jalb etish, qiziqtirish), Explore (Kashf etish), Explain (Tushuntirish), Elaborate (Kengaytirish), Evaluate (Baholash) usullaridan foydalanish.

1. Tarbiya darslarini tashkil etishga oid pedagogik yondashuvlar, Tarbiya darslarida mavjud modellar va ilmiy-eksperimental yondashuvga asoslangan texnologiyalardan foydalanish texnikasi.

Pedagogik yondashuv - bu ta'lim jarayonini tashkil etish va o'tkazishga qaratilgan nazariy va amaliy metodlarni o'z ichiga oladigan tizimdir. U o'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasidagi interaktiv, samarali va maqsadga muvofiq ta'lim jarayonini ta'minlashga xizmat qiladi.

Asosiy elementlar

1. **Ma'lumotlarni yetkazish** - O'qituvchi o'quvchilarga bilimlarni samarali yetkazish uchun turli metod va usullarni qo'llaydi.
2. **O'quvchilarni raqobatga tayyorlash** - Dars davomida ta'lim jarayonida o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash va ularda ijodiy fikrlashni rivojlantirish.
3. **Qiyosiy tahlil** - O'quvchilar o'z bilimlarini muhokama qilish va bir-biridan o'rganish imkoniyatlariga ega bo'lishadi.
4. **Shaxsiy yondashuv** - Har bir o'quvchining individual ehtiyojlari va qobiliyatlariga mos ravishda ta'lim berish.

Ahamiyati - Pedagogik yondashuv ta'lim jarayonini yanada samarali va qiziqarli qiladi. Bu, o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini oshiradi va ularni o'z imkoniyatlarini to'liq ochishda yordam beradi.

Tarbiya darslarini tashkil etishda bir qancha pedagogik yondashuvlar mavjud. Ular:

1. **Individual yondashuv:** Har bir o'quvchining qobiliyatlari va ehtiyojlariga muvofiq ta'lim berish. Bu yondashuv o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi.
2. **Guruh yondashuvi:** O'quvchilar o'rtasidagi hamkorlik va muloqotni rag'batlantirish. Bu usul guruhli ishlar va jamoaviy ahamiyatga e'tibor qaratadi.
3. **Faol o'qitish:** O'quvchilar faol ishtirok etadigan darslar o'tkazish. Masalan, muammolar yechish, loyihalar tayyorlash va tajribalar o'tkazish.
4. **Integratsiyalangan yondashuv:** Fanning turli sohalarini birlashtirish orqali ko'p qirrali ta'lim olish.

Tarbiya darslarida foydalanish mumkin bo'lgan turli modellar va texnikalar mavjud. Ular o'quvchilarning motivatsiyasini oshirish va o'qitish sifatini yaxshilashda yordam beradi.

1. **Aktiv o'qitish metodlari:** O'quvchilarga faol ishtirok etishga imkon beradigan o'yinlar, munozaralar va guruh ishlari. Natijada, bilimni amaliyotda qo'llash imkoniyati oshadi.
2. **Proyektga asoslangan o'qitish:** O'quvchilarga real muammolarni hal qilish jarayonida loyiha ishlab chiqish imkonini beradi. Bu ularga o'zaro hamkorlik qilish va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.
3. **Monolog va dialog usullari:** O'quvchilarga darsda fikrlarni ifoda etish va muhokama qilish uchun sharoit yaratish. O'qituvchi va o'quvchilar o'rtasida ochiq muloqot o'rnatiladi.
4. **Analiz va Tahlil:** O'quvchilarga ma'lumotlarni o'zaro taqqoslash, tahlil qilish va xulosalar chiqarish imkoniyatini berish. Bu ularning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.
5. **Texnologik asboblari:** Raqamli texnologiyalar va onlayn platformalardan foydalanish. Bu o'quv jarayonini yanada interaktiv va qiziqarli qiladi.

Bu texnikalar tarbiya darslarida o'quvchilarning o'z-o'zini rivojlantirishiga va bilim olish jarayonini yanada samarali o'tkazishga yordam beradi. Bu yondashuvlar tarbiya darslarini yanada samarali va qiziqarli qilishi mumkin.

Tarbiya darslarida ilmiy-eksperimental yondashuv

Tarbiya darslarida ilmiy-eksperimental yondashuv, o'quvchilarga nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llash imkonini beradi. Bu yondashuv, o'quv jarayoni ayniqsa qiziqarli va samarali bo'lishiga xizmat qiladi.

Texnikalar

1. Laboratoriya ishlari : O'quvchilarga tajribalar o'tkazish, kuzatish va natijalarni tahlil qilish jarayonini o'rgatadi.

2. O'z-o'zini o'rganish: O'quvchilarga ilmiy mavzularni mustaqil ravishda o'rganish va tajribalar qilishga imkon beradi.

3. Ko'rgazmali materiallar: Ma'lumotlarni grafik va vizual ko'rinishda taqdim etish orqali o'zlashtirish jarayonini osonlashtiradi.

4. Muzokaralar va munozaralar: Turli fikrlarni muhokama qilib, talabalar o'z bilimlarini kengaytirishga yordam beradi.

Ahamiyati

- **Ijodiy fikrlash:** O'quvchilarni ijodiy fikrlashga rag'batlantiradi va muammolarni hal qilishga tayyorlaydi.

- **Amaliy ko'nikmalar :** Tajriba asosida o'rgangan bilimlarni amaliyotda qo'llashni osonlashtiradi.

- **Motivatsiya:** O'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi va bilim olish jarayonini yanada qiziqarli qiladi.

Ushbu yondashuv, tarbiya darslarida mustaqil fikrlash va o'z-o'zini o'rganish ko'nikmalarini shakllantirish uchun muhim ahamiyatga ega.

2. Tarbiyaviy jarayonlarda tajriba yordamida o'quvchilarning yangi bilimlari va shaxsiy sifatlarini kashf etish.

Tarbiyaviy jarayonlarda tajriba o'quvchilarning yangi bilimlarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Tajribalar orqali o'quvchilar amaliy ko'nikmalarni rivojlantiradilar, nazariy bilimlarni mustahkamlab, o'zlarining fikrlarini ifodalash imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Tajribalar va ularning afzalliklari

1. Amaliy mashg'ulotlar - Tajribalar o'quvchilarning nazariy bilimlarini amalda qo'llash imkonini beradi, bu esa ularning o'rganish jarayonini jonlantiradi.

2. Ijtimoiy ko'nikmalar - O'quvchilar guruhda ishlash orqali kooperatsiya va kommunikatsiya ko'nikmalarini rivojlantiradilar.

3. Mantiqiy fikrlash - Tajribalar orqali o'quvchilar sabab-oqibat munosabatlarini aniqlash va analiz qilishni o'rganadilar.

4. Qiziqish - Amaliy tajribalar o'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshiradi va motivatsiyani kuchaytiradi.

Xulosa

Tajribalar, o'quvchilarning yangi bilimlarini shakllantirishda nafaqat nazariy bilimlarni, balki amaliy ko'nikmalarni ham rivojlantirishga yordam beradi. Bu jarayon o'quvchilarni yanada faol va qiziqish bilan o'qitishga imkon yaratadi.

Tarbiya darslarida shaxsiy sifatlarini kashf etish...

Tarbiyaviy jarayonlarda tajriba o'quvchilarning shaxsiy sifatlarini kashf etishda muhim ahamiyatga ega. Tajribalar orqali o'quvchilar o'zlarini tanish, o'z qobiliyatlarini shakllantirish va rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Tajribaning rolini belgilovchi asosiy yondashuvlar

1. O'z-o'zini anglash: Tajribalar o'quvchilarga o'z his-tuyg'ularini, qobiliyatlarini va qiziqishlarini anglashda yordam beradi.

2. Shaxsiy rivojlanish: Amaliy faoliyatlar o'quvchilarning mustaqil fikrlash, mas'uliyat va o'zini tashkil etish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

3. Ijtimoiy muloqot: Tajribalar orqali o'quvchilar o'zaro aloqalarini mustahkamlab, ijtimoiy ko'nikmalarini oshiradilar.

4. Hamkorlik: Guruhdagi tarbiyaviy faoliyatlar o'quvchilarga bir-birlari bilan hamkorlik qilish, jamoaviy ish olib borish imkonini beradi.

Xulosa

Tajribalar o'quvchilarning shaxsiy sifatlarini kashf etish va rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi. Ular o'zlarini, qobiliyatlarini va ijtimoiy ko'nikmalarini yaxshilash imkoniyatiga ega bo'lishadi

3. Tarbiya darslarida Engage (Jalb etish, qiziqtirish), Explore (Kashf etish), Explain (Tushuntirish), Elaborate (Kengaytirish), Evaluate (Baholash) usullaridan foydalanish.

Tarbiya darslarida Engage, Explore, Explain, Elaborate, Evaluate (5E Model) usullaridan foydalanish o'quv jarayonini yanada samarali va qiziqarli qiladi. Har bir usul o'ziga xos maqsad va afzalliklarga ega.

Engage - jalb etish - bu o'quvchilarni darsga jalb qilish orqali ularning diqqatini va qiziqishini oshiradi. Bu bosqichda darsning maqsadi va mavzusi o'quvchilarga qiziqarli va muhim ekanligi ko'rsatiladi.

Explore - kashf etish - bu erda o'quvchilar o'ziga xos tajribalar orqali bilimlarni mustahkamlab, yangi ma'lumotlar olishadi. O'z tajribalarini o'rganish orqali bilimni chuqurlashtirish imkonini beradi.

Explain – tushuntirish - tushuntirish bosqichida o'quvchilarga olingan bilimlarni tizimlashtirish, asosiy tushunchalarni yoritish va yangi materialni izohlashda yordam beriladi.

Elaborate – kengaytirish – o'quvchilar mustaqil ravishda o'z bilimlarini kengaytirish, yangi vazifalar va muammolar bilan ishlash imkoniyatiga ega bo'ladilar, bu esa ularning analitik fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi.

Evaluate – baholash - baholash jarayoni o'quvchilarning bilishi va o'rganishi natijalarini aniqlashga yordam beradi. Bu o'quvchilarga o'z maqsadlariga erishish va o'z-o'zini baholash imkoniyatini beradi. Ushbu 5E usullari birgalikda dars jarayonini qiziqarli va samarali qiladi, o'quvchilarda faol ishtirok, mustaqillik va analitik fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi

Engage usulining ahamiyati

Tarbiya darslarida Engage (jalb etish) usulidan foydalanish, o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlashi bilan birga, ularning qiziqishini oshirishga yordam beradi.

Engage (jalb etish) usulining foydali xususiyatlari:

1. O'qish motivatsiyasi. Engage usuli o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi, shuningdek, o'qishga bo'lgan motivatsiyalarini kuchaytiradi.

2. Faol qonuniyat. Bu usulda o'quvchilar faol ishtirok etishadi, ularning darsga bormaslik hissiyoti kamayadi va faol aloqa o'rnatiladi.

3. Yangi bilimlarni qabul qilish. O'quvchilar dars davomida o'zaro fikr almashish orqali yangi bilimlarni yanada osonroq va samarali qabul qiladilar.

4. Ijodkorlik va tanqidiy fikrlash. Engage usuli o'quvchilarda ijodkorlik va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Tarbiya darslarida Engage usuli o'quvchi tajribasini boyitadi, ularning ishtirokini va qiziqishini oshirib, muvaffaqiyatli o'qish uchun zamin yaratadi.

Explore usulining ahamiyati

Tarbiya darslarida Explore (kashf etish) usulidan foydalanish, o'quvchilarga o'z bilimlarini mustahkamlash, yangi g'oyalarni topish va faol o'rganish jarayonida yordam beradi.

Explore usulining foydali xususiyatlari:

1. O'z-o'zini o'rganish. Explore usuli o'quvchilarga mustaqil ishlash imkoniyatini beradi, bu esa o'z-o'zini o'rganishga undaydi va o'z fikrlarini shakllantirishga yordam beradi.

2. Eksperiment va tajriba. O'quvchilar nazariyani amaliyotda qo'llash orqali muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradilar, bu esa tajriba o'rganish jarayonini kuchaytiradi.

3. Qiziqish va motivatsiya. Kashf etish jarayonida o'quvchilarning qiziqishlari va motivatsiyalari ortadi, chunki ular yangi narsalarni o'rganish orqali o'z bilim doiralarini kengaytiradilar.

4. Tanqidiy fikrlash. Explore usuli kritikal fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam berib, o'quvchilarning g'oyalarni baholash va tahlil qilishlariga yordam beradi.

Tarbiya darslarida Explore usuli, o'quvchilarda bilimni o'zlashtirish va o'zlarini ifoda etish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga eg

Explain usulining ahamiyati

Tarbiya darslarida Explain (tushuntirish) usuli, o'quvchilarga ma'lumotlarni aniq va tushunarli tarzda taqdim etish imkonini beradi. Bu usul, o'qituvchining bilim va tajribasini o'quvchilarga etkazish jarayonini osonlashtiradi.

Explain usulining foydali xususiyatlari:

1. **Aniqlik.** Explain usuli tushuntirishlarda aniqlik kiritadi, o'quvchilarga murakkab konseptlarni soddalashtirib tushuntirishga yordam beradi.
2. **Asosiy g'oyalarni tushuntirish .** O'qituvchi, asosiy g'oyalarni misollar yoki grafiklar orqali tushuntirib, o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini rivojlantiradi.
3. **Savol-javob jarayoni.** O'quvchilarning savollariga javob berish jarayoni, ular o'z fikrlarini ifoda etishga va o'rganish jarayonida faol ishtirok etishga undaydi.
4. **Mustahkamlash.** Tushuntirish jarayonida o'quvchilar o'z bilimlarini mustahkamlashadi va mavzuni chuqur o'rganish uchun motivatsiya oladilar.

Tarbiya darslarida Explain usuli, o'quvchilarga ma'lumotlarni tushuntirishni yaxshilash, ularning bilimini kengaytirish va fikr almashishga yordam berishda muhim ahamiyatga ega

Elaborate usulining ahamiyati

Tarbiya darslarida Elaborate (kengaytirish) usuli, o'quvchilarni mavzu bo'yicha chuqur tushunishga va kengroq fikrlashga undaydi. Bu usul orqali o'quvchilar bilimlarini yanada mustahkamlab, masalalarni yanada kengroq nuqtai nazardan ko'rish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Elaborate usulining foydali xususiyatlari:

1. **Tushunish darajasini yuksaltirish.** Elaborate usuli yordamida o'quvchilar har bir g'oyani chuqurroq o'rganishadi va ularni bir-biri bilan bog'lash imkonini topadilar.
2. **Tajribaga asoslangan o'rganish.** O'qituvchi misollar va tajribalar orqali mavzuni kengaytirib, o'quvchilarga haqiqiy hayot misollari orqali tushuntiradi.
3. **Kreativ fikrlashni rivojlantirish.** O'quvchilar o'z fikrlarini erkin ifoda etish va turli g'oyalarni muhokama qilish imkoniyatiga ega bo'lishadi, bu ularning ijodkorligini oshiradi.
4. **O'zaro aloqa.** O'quvchilarning fikr almashish jarayoni, guruh muhokamalari orqali, o'zaro ta'sirni kuchaytiradi va jamoaviy ish qobiliyatini rivojlantiradi.

Tarbiya darslarida Elaborate usuli, o'quvchilarning bilimlarini kengaytirish va chuqurlashtirish, ijodiy fikrlashlarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Bu usul, o'quvchilarga faol va interfaol o'rganish muhitini yaratadi.

Evaluate usulining ahamiyati

Tarbiya darslarida Evaluate (baholash) usuli o'quvchilarni o'z bilimlarini nazorat qilish va ularni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Bu usul yordamida o'quvchilar o'z qobiliyatlarini baholab, o'z ustida ishlash imkoniyatiga ega bo'lishadi.

Evaluate usulining foydali xususiyatlari:

1. **Bilim darajasini aniqlash.** Baholash o'quvchilarning biror mavzudagi bilim darajasini aniqlash imkoniyatini beradi, bu esa darslar davomida ularning qayerda kuchli va qayerda kamchiliklari borligini tushunishga yordam beradi.
2. **Teskari aloqa.** O'qituvchi tomonidan berilgan baholar orqali o'quvchilar o'z ishlarini qanday yaxshilash kerakligini bilib olishadi.
3. **Motivatsiya oshirish.** Baholash jarayoni o'quvchilarni o'z maqsadlariga erishish uchun motivatsiya qiladi va muvaffaqiyatga intilishga undaydi.
4. **O'z-o'zini baholash.** O'quvchilar o'z natijalarini baholab, o'zlarining kuchli va zaif tomonlarini tushunib, o'z o'rganish jarayonlarini yanada takomillashtirishga harakat qiladilar.

Tarbiya darslarida Evaluate usuli o'quvchilarning o'z bilimini nazorat qilish va rivojlantirishda, motivatsiya oshirishda va o'z-o'zini baholash ko'nikmalarini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Bu usul, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni mustahkamlashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish va sohani rivojlantirishni yangi bosqichga ko'tarish to'g'risida" PQ-3160-son Qarori. 2017. 28 iyul.

2.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Yoshlarni ma'naviy axloqiy va jismoniy barkamol etib tarbiyalash, ularga ta'lim –tarbiya berish tizimini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish chora tadbirlari to'g'risida" PQ-3907-son Qarori. 2018. 14- avgust.

3.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Xalq ta'limi sohasidagi ilmiy-tadqiqot faoliyatini qo'llab quvvatlash hamda uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini joriy qilish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4963-sonli Qarori. 2021 yil 25 yanvar.

4.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-son farmoni. – T.:2017 yil, 7 fevral.

5.O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida "Tarbiya" fanini bosqichma-bosqich amaliyotga joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 422-sonli qarori. 2020-yil 6-iyul.

6.O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Umumiy o'rta ta'lim to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida" 2017-yil 15-martdagi 140-son qarori.

7.Xodjayev B.X. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. Darslik. - T.: «Sano-standart» nashriyoti, 2017-yil, 416 bet.

3.4.5-mavzu: Tarbiya darslarida Xalq og'zaki ijodiyoti namunalaridan foydalanish usullari. (2 soat amaliy mashg'ulot)

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	III. Fanni o‘qitishga zamonaviy yondashuvlar				
O‘quv modul	3.4.“Tarbiya fanini o‘qitish jarayonida innovatsion texnologiyalar va milliy -tarixiy modellardan foydalanish” modulining o‘quv-mavzu rejasi				
Mavzu	3.4.5-mavzu: Tarbiya darslarida Xalq og‘zaki ijodiyoti namunalaridan foydalanish usullari.				
Darsning maqsadi	- tarbiya fanidan Davlat ta’lim standartlari va ta’lim bosqichlarini tushuntirish, ularning ilmiy ahamiyatini ochib berish; - tarbiya turlarini shakllantirish; - Metod va usullardan foydalanishda ilmiy yondashishni rivojlantirish				
Mashg‘ulot turi	Ma’ruza				
Metodlar	Interfaol taqdimot, guruhli faoliyat, amaliy mashg‘ulot, “Aqliy hujum”				
Jihozlar	Kompyuter va proyektor(smart televizor),Interfaol doska yoki oddiy doska, Online platformalar (Canva, Openai.com), Ish materiallari (slydlar, ma’ruza matni)				
Mashg‘ulot mazmuni					
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, minut	Metodlar		Natija
1. Tashkiliy	- Salomlashish - Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg‘ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish		O‘qituvchilar mashg‘ulotga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	- "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama - Tinglovchilarni darsga qiziqtirish hamda mavzuga oid bilimlarini aniqlash maqsadida savollar beriladi.	5	Muhokama, Muammoli vaziyat yaratish		O‘qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag‘batlanadi.

3. Nazariy qism	Slaydlar bilan mavzu tushuntiriladi: - Kirish: tarbiya fanini o'qitishning asosiy maqsadi haqida umumiy tushuncha Tarbiya fanini ilmiy asosda o'rganish uchun metodlar zaruriyati. Davlat ta'lim standartlarining qisqacha ta'rifi. - Asosiy qism: Tarbiya fanini o'qitishning vazifalari yuksak ahloqiy qadriyatlar bilan birga tarbiya turlarini tushuntirish; fan sohasida erishilayotgan yutuqlar, ularning amaliyotdagi tatbiqi orqali ilmiy dunyoqarashlarini rivojlantirish.	25	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	O'qituvchilar mavzuni nazariy jihatdan o'rganadi.
4. Amaliy mashg'ulot	-Guruhlarga tarbiya masalalarini muhokama qilish uchun savollar berish. - Guruhlar o'z javoblarini taqdim etib, ularni tanqidiy tahlil qilish	20	Taqdimot, namoyish	O'qituvchilar mavzuni amaliy ko'nikmalar orqali yaxshiroq o'rganadi.
5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar hamda savolga javob topishdagi qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish	10	Suhbat, muhokama, tahlil	O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	O'qituvchilarga quyidagi savollar bo'yicha o'zini tahlil qilish va fikr almashish taklif etiladi:O'qituvchilarning xulosalari umumlashtiriladi.	10	Savol-javob, O'z-o'zini baholash, tahlil	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat, Savol-javob	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi

3.4.5-mavzu: Tarbiya darslarida Xalq og'zaki ijodiyoti namunalaridan foydalanish usullari. (2 soat amaliy mashg'ulot)

Reja:

1. Tarbiya darslarida etnopedagogik qadriyatlar, o'zbek xalqining urf-odatlarini, an'analarini, e'tiqodlari va dunyoqarashini o'zida mujassamlashtirgan didaktik vositalardan xalq og'zaki ijodiyoti namunalaridan tizimli foydalanish usullari.
2. Tarbiya darslarida o'quvchilarning madaniy va milliy ongini boyitish shakllari, xalq og'zaki ijodiyoti namunalarini vositasida o'quvchilarda kreativ fikrlashni rivojlantirish usullari.
3. Tarbiya darslarida o'quvchilarda kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish texnologiyasi, o'quvchilarning fikrlash layoqati, ijtimoiy hamkorlikka kirishish ko'nikmalari va ijodkorlik sifatlarini rivojlantirish metodlari.

Tarbiya darslarida xalq og'zaki ijodini o'rganishning maqsadlari...

1. Milliy madaniyatni saqlash va rivojlantirish:

- Xalq ogʻzaki ijodini oʻrganish orqali oʻquvchilar milliy madaniyat, anʼanalar va qadriyatlar bilan tanishadilar, ularni saqlash va rivojlantirishga hissa qoʻshadilar.

2. Til va nutq madaniyatini oshirish:

- Xalq ogʻzaki ijodiyoti orqali oʻquvchilar tilni yanada boyitadi, nutq madaniyatini rivojlantiradi va ifoda qilish qobiliyatlarini oshiradi.

3. Ijodkorlikni rivojlantirish:

- Oʻquvchilarning ijodiy fikrlash va yaratuvchanlik qobiliyatlarini rivojlantirish, ularni yangi gʻoyalar yaratishga ilhomlantirish.

4. Axloqiy tarbiya:

- Xalq ogʻzaki ijodida koʻplab axloqiy saboqlar mavjud. Oʻquvchilar bu saboqlarni oʻrganish orqali axloqiy qadriyatlarni shakllantiradilar.

5. Muloqot va jamiyatda oʻz oʻrnini topish:

- Oʻquvchilar xalq ogʻzaki ijodiyoti yordamida muloqot qilish qobiliyatini rivojlantiradi va jamiyatda oʻz oʻrnini topishga yordam beradigan koʻnikmalarni egallaydi.

6. Tarixiy xotirani mustahkamlash:

- Xalq ogʻzaki ijod oʻz ichiga tarixiy voqealar, urf-odatlar va anʼanalarni oladi. Oʻquvchilar bu orqali millat tarixini chuqurroq tushunadilar.

7. Emotsional va estetik tarbiya:

- Xalq ogʻzaki ijodiyoti sanʼatning bir qismi boʻlib, oʻquvchilarda estetik his-tuygʻularni rivojlantirishga yordam beradi.

8. Guruhlarda ishlash koʻnikmalarini rivojlantirish:

- Tarbiya darslarida xalq ogʻzaki ijodini oʻrganish jarayonida oʻquvchilar guruhda ishlash, fikr almashish va hamkorlik qilish koʻnikmalarini rivojlantiradilar.

9. Tanqidiy fikrlashni ragʻbatlantirish:

- Oʻquvchilar xalq ogʻzaki ijodidagi mavzularni tahlil qilish orqali tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini oshiradilar.

10. Oʻz-oʻzini anglash:

- Xalq ogʻzaki ijodining mazmuni va mohiyatini oʻrganish orqali oʻquvchilar oʻzlariga, oʻz madaniyatlariga va kelajakka nisbatan yanada chuqurroq anglashga erishadilar.

Tarbiya darslarida etnopedagogik qadriyatlar, oʻzbek xalqining urf-odatlari, anʼanalari, eʼtiqodlari va dunyoqarashini oʻzida mujassamlashtirgan didaktik vositalardan xalq oʻzaki ijodi namunalaridan Tarbiya darslarida tizimli foydalanish usullari.

Oʻzbek xalqining urf-odatlari va anʼanalari didaktik vositalar sifatida taʼlim jarayonida muhim rol oʻynaydi. Bu vositalar orqali madaniyat, tarix va qadriyatlar oʻrgatiladi.

Tarbiya darslarida xalq ogʻzaki ijodi...

Xalq ogʻzaki ijodi - Xalqimizning tarixiy, madaniy va axloqiy merosidir. Tarbiya darslarida uning namunalaridan foydalanish, oʻquvchilarga anʼanalar va qadriyatlarni oʻrgatishda samarali boʻladi.

Masal va hikmatlar - masal va hikmatlar oʻquvchilarga hayotdan olingan saboqlar, axloqiy qadriyatlar va munosabatlar haqida fikr yuritish imkonini beradi. Ular mantiqiy fikrlashni rivojlantiradi va qiziqarli muhokamalar ochadi.

Qissa va dostonlar - Qissalar va dostonlar orqali tarbiyaviy gʻoyalar, qahramonlik va ijobiy xulq-atvor namunalari oʻquvchilarga taqdim etiladi. Bunday asarlar orqali milliy meros va tarixiy voqealar haqida bilim olishadi.

Folklor tizimlari - Xalq qoʻshiqlari, oʻyin va rivoyatlar darsda interaktiv faoliyatlarni yaratadi. Oʻquvchilar oʻzaro muloqotda boʻlib, ijodiy fikrlash imkoniyatini qoʻlga kiritadilar.

Xalq ogʻzaki ijodi tarbiyaviy jarayonni boyitadi, oʻquvchilarga madaniyatni, anʼanalarni va axloqiy qadriyatlarni oʻrgatishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu orqali ularning shaxsiy rivojlanishiga ham ijobiy taʼsir koʻrsatadi.

Tarbiya darslarida etnopedagogik qadriyatlar

Tarbiya darslarida etnopedagogik qadriyatlar o'quvchilarni milliy madaniyat va an'analar bilan tanishtirishda muhim ahamiyatga ega. Ular orqali o'quvchilar o'z xalqining merosini, qimmatbaho an'analari va odatlarini o'rganadilar.

Madaniyatni saqlash- Etnopedagogik qadriyatlar madaniy merosni saqlash va rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarga o'z tarixlarini anglashga, ota-bobolaridan olingan qadriyatlarni hurmat qilishga yordam beradi.

Identitetni rivojlantirish - Etnopedagogik yondashuv o'quvchilarni o'z identitetlarini rivojlantirishga, xalqiga xos xususiyatlarni tan olishga va ularga e'tibor berishga undaydi. Bu, o'z navbatida, ularning o'z-o'zini anglashlariga hissa qo'shadi.

Turli madaniyatlarni hurmat qilish - Etnopedagogika turli madaniyatlarni o'rgatadi va o'quvchilarni ko'p millatli jamiyatda hurmat bilan yashashga tayyorlaydi. Bu, o'zaro tushunishni va bag'rikenglikni mustahkamlashga yordam beradi.

Tarbiya darslarida etnopedagogik qadriyatlar o'quvchilarni o'z madaniyatlariga, an'analarga va milliy identitetga bo'lgan hurmatini oshirishga, shuningdek, ko'p madaniyatli jamiyatda uyushgan va bag'rikeng shaxslarni tarbiyalashga xizmat qiladi.

Tarbiya darslarida o'quvchilar tafakkurida milliy urf-odatlar va an'analarga nisbatan milliy g'ururni shakllantirish

O'zbek xalqining urf-odatlari va an'analari har bir oilaning, jamoaning va millatning ijtimoiy hayotida muhim rol o'ynaydi. Bular, odatda, bayramlar, marosimlar va oilaviy an'analarda namoyon bo'ladi. Didaktik vositalar orqali bu qadriyatlar o'quvchilarga o'rgatiladi.

Tarbiya darslari ta'lim jarayonida didaktik vositalardan foydalanish ahamiyati

1. **O'yinlar va raqslar:** O'zbek xalq raqslarini o'rganish orqali an'analarga hurmat sifatida sahnadagi ijtimoiy hodisalar namoyon bo'ladi.

2. **Xalq qissalari:** O'zbek xalq og'zaki ijodi, ertaklar va qissalar didaktik vosita sifatida tarjimalar va o'qituvchilar tomonidan ishlatiladi.

3. **San'at va qo'l mehnati:** An'anaviy kasblar, mashg'ulotlar orqali o'quvchilar o'z xalqining san'atiga xushmuomalalik ko'rsatadi.

4. **Odatiy bayramlar:** O'quvchilar uchun har yil sayl qilinadigan bayramlar davomida urf-odatlarni o'rganish imkoniyatlari mavjud.

5. **E'tiqodlar** - O'zbek xalqidagi e'tiqodlar, asosan, islomiy va xalq e'tiqodlarini o'z ichiga oladi. E'tiqodlar, didaktik materiallarda diniy va ruhiy tushunchalar sifatida o'rgatiladi.

Urf-odatlar, an'analar va e'tiqodlar o'zbek xalqining madaniy merosidan biridir va didaktik vositalar orqali o'quvchilar uchun ahamiyatli va ta'sirli tarzda namoyon etiladi.

Tarbiya darslarida o'quvchilarning madaniy va milliy ongini boyitish shakllari, xalq o'zaki ijodi namunalari vositasida o'quvchilarda kreativ fikrlashni rivojlantirish usullari.

Tarbiya darslarida o'quvchilarning madaniy va milliy ongini boyitish shakllari

Tarbiya darslari o'quvchilarning madaniy va milliy ongini boyitish uchun muhim platforma bo'lib xizmat qiladi. Bu jarayon bir qancha jihatlarni o'z ichiga oladi.

Madaniyatni o'rganish- O'quvchilarga o'z madaniyatini, urf-odatlarini va an'alarini o'rganish orqali, ularning o'ziga bo'lgan ishonch va faxr hissini oshirish mumkin. Madaniyatni o'rganish jarayoni o'z xalqi tarixiga, san'atiga va qadriyatlariga hurmatni shakllantiradi.

Milliy qadriyatlar - Darslarda milliy qadriyatlarni, tilni va adabiyotni o'rgatish orqali o'quvchilarda o'z xalqiga oid muhim bilimlarni shakllantirish zarur. Bu esa o'z xalqiga nisbatan mehr va hurmatni oshiradi.

Bajarish va tashkil etish- O'quvchilarga turli xil madaniy tadbirlarda faol ishtirok etish imkonini berish, ularning o'zaro munosabatlarini kuchaytiradi va madaniy farqlarni qabul qilishga o'rgatadi.

Tarbiya darslarida madaniy va milliy ongni boyitish o'quvchilarni nafaqat bilim bilan boyitadi, balki ularni ma'naviy jihatdan ham rivojlantiradi. Bu jarayon o'quvchilarda vatandoshlariga bo'lgan sevgi va hurmatni kuchaytiradi.

Xalq o'zaki ijodi namunalari vositasida o'quvchilarda kreativ fikrlashni rivojlantirish usullari

Xalq ogʻzaki ijodi oʻquvchilarda kreativ fikrlashni rivojlantirish uchun samarali vosita hisoblanadi. Ushbu ijodiy jarayon, hikoya, ertak, maqol va qissa kabi shakllarda oʻz ifodasini topadi. Oʻquvchilarda kreativ fikrlashni rivojlantirish uchun qator metodlar tavsiya etiladi

Ertaklarni qayta yozish: Oʻquvchilarga sevimli ertaklarini oʻz ijodlari bilan qayta yozish taklif etiladi. Bu ularning tasavvurlarini rivojlantiradi.

Maqollar va misollar: Oʻquvchilar maqollarni oʻrganib, ularni zamonaviy hayotga moslab, yangi misollar keltirishlari soʻraladi.

Kichik sahna koʻrsatuvlari: Oʻquvchilar oʻzlarini ogʻzaki ijod yozmalari asosida sahnaga chiqarishga chaqirish orqali, ularning ijodiy imkoniyatlari kengayadi.

Muzey sharoitida taʼlim: Xalq ogʻzaki ijodi namunalari bilan tanishish hamda ular ustida faoliyat yuritish orqali kreativ fikrlashni oshiradi.

Ushbu koʻnikmalar oʻquvchilarga nafaqat ijodiy fikrlash qobiliyatini, balki oʻz xalqining madaniyatiga boʻlgan hurmatni ham rivojlantiradi. Xalq ogʻzaki ijodi taʼlim jarayonida muhim oʻrin tutadi.

Tarbiya darslarida oʻquvchilarda kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish texnologiyasi, oʻquvchilarning fikrlash layoqati, ijtimoiy hamkorlikka kirishish koʻnikmalari va ijodkorlik sifatlarini rivojlantirish metodlari.

Tarbiya darslari oʻquvchilarda kommunikativ kompensatsiyani rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Bu jarayon kommunikatsiya qobiliyatini kuchaytiradi va ijtimoiy hayotda muvaffaqiyatli boʻlish uchun zarurdir.

Tarbiya darslarida kommunikativ kompensatsiyani rivojlantirish vositalar va usullar

1. Guruhli muloqot: Oʻquvchilar kichik guruhlariga boʻlingan holda muhokama va munozaralar oʻtkazishlari, fikr almashish imkoniyatini beradi.

2. Rolli oʻyinlar: Oʻquvchilar muayyan rollarni bajarib, turli vaziyatlarda muloqot qilish orqali oʻzlarini faol fikrlashga va ijodkorlikka ragʻbatlantiradi.

3. Vizual bilan taʼlim: Rasm va infografikalar yordamida mavzularni tushuntirish kommunikatsiya skilllarini rivojlantiradi.

4. Interaktiv oʻyinlar: Mashqlar va oʻyinlar orqali muloqot qilish koʻnikmalarini oshirish.

Kommunikativ kompensatsiya oʻquvchilarga ijtimoiy muhitda samarali muloqot qilish, kelishuvlarga erishish va jamoaviy ishlashda yordam beradi. Bu, oʻz navbatida, ularning kelajakdagi muvaffaqiyatiga taʼsir qiladi.

Oʻquvchilarning fikrlash layoqati rivojlantirishning oʻziga xos xususiyatlari

Tarbiya darslarida oʻquvchilarning fikrlash layoqatini rivojlantirish omillari taʼlim jarayonining muhim jihatlardir. Bu omillar oʻquvchilarni mantiqiy fikrlashga, tanqidiy tahlilga va ijodkorlikka undaydi.

1. Taʼlim usullari: Interfaol va amaliy usullar (munozara, loyiha asosidagi taʼlim) oʻquvchilarning fikrlarini ifodalashga yordam beradi.

2. Muammoli vaqealar: Oʻquvchilarga real hayotdagi muammolarni hal qilish vazifalari berish tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi.

3. Savol va javoblar: Oʻquvchilardan savollar soʻrash va oʻz fikrlarini ifodalashga undash ularning fikrlarining kengayishiga yordam beradi.

4. Koʻnikmalarni rivojlantirish: Oʻquvchilarga turli fikrlash strategiyalarini oʻrgatish (mind mapping, brainstorming) ularning fikrlash qobiliyatini oshiradi.

5. Ijtimoiy muloqot: Grupplarda muhokama va fikr almashish orqali oʻquvchilar bir-biridan oʻrganadilar, bu ularda kreativ fikrlashni rivojlantiradi.

Ijtimoiy hamkorlikka kirishish koʻnikmalari

Tarbiya darslarida oʻquvchilarning ijtimoiy hamkorlikka kirishish koʻnikmalarini rivojlantirish taʼlim jarayonining muhim qismidir. Bu koʻnikmalar oʻquvchilarga jamiyatda samarali ishlash va oʻzaro muloqot qilish imkonini beradi.

1. Guruh ishlari: Oʻquvchilarni kichik guruhlariga boʻlib, turli loyihalarda ishtirok etishga undash. Bu bermalol va samarali munosabatlar oʻrnatishga yordam beradi.

2. Muloqot o'yinlari: Rolli o'yinlar va simulyatsiyalar orqali o'quvchilar bir-birlari bilan muloqot qilishni va birgalikda ishlashni o'rganadilar.

3. Ijtimoiy faoliyatlar: O'quvchilarni jamoaviy ijtimoiy tadbirlarga jalb etish (masalan, ko'ngilli ishlar) ularda mas'uliyatni hiss etishga yordam beradi.

4. Murabbiylik: O'quvchilarning o'zaro yordam va fikr almashishlari uchun rahbarlik qilish, jamoaviy ruhni kuchaytiradi.

5. Baholash: Hamkorlik jarayonlarini baholash va natijalarni muhokama qilish, o'quvchilarda o'zaro anglashuvni mustahkamlashga yordam beradi.

Tarbiya darslarida o'quvchilarning ijodkorlik sifatlarini rivojlantirish uchun quyidagi metodlar tavsiya etiladi:

1. Mushak faoliyati: O'quvchilarga ijodiy fikrlash uchun turli masalalar va vazifalar berish. Bu muammo yechish qobiliyatini oshiradi.

2. Ijodiy loyihalar: O'quvchilardan o'z loyihalarini ishlab chiqish talab qiling. Bu o'z fikrlashlarini bo'sh qo'yishga yordam beradi.

3. Guruh munozaralari: O'quvchilarni biror mavzu bo'yicha muhokama qilishga undash, turli nuqtai nazarlarni ko'rishga imkon beradi.

Ijodkorlik sifatlarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi texnologiyalar

1. Dijital vositalar: Mobil ilovalar va dasturlar yordamida ijodiy fikrlashni rivojlantirish (masalan, onlayn dizayn platformalari).

2. Visuallashtirish: O'quvchilarga o'z fikrlarini va g'oyalarini grafik tasvirlar, diagrammalar yoki vizual hikoyalar bilan ifodalash imkoniyatini berish.

3. Video va audio materiallar: Ijodiy kontent ishlab chiqarish va tahlil qilishda videolarni va podkastlarni ishlatish.

Bu metodlar va texnologiyalar o'quvchilarning ijodkorlik imkoniyatlarini oshirishda samarali bo'ladi.

Xalq og'zaki ijodidan tarbiya darslari foydalanish ahamiyati:

Ma'naviy va axloqiy rivojlanish - Xalq og'zaki ijodi, masalan, ertaklar, maqollar va afsonalar, bolalarga axloqiy saboqlarni yoritishda yordam beradi. Bu hikoyalar orqali bolalar yaxshi va yomon yo'nalishlarni o'rganadilar.

Madaniyatni o'rganish - Og'zaki ijod xalqning urf-odatlarini va qadriyatlarini aks ettiradi. Tarbiya darslarida bunday materiallardan foydalanish, bolalarga o'z milliy madaniyatini tushunishga yordam beradi.

Ijodkorlikni rivojlantirish - Xalq og'zaki ijodidan foydalanish bolalarda ijodkorlik va tasavvur kuchini oshiradi. Mish-mishlar, qiziqarli hikoyalar yaratish orqali bolalar o'z fikrlarini ifoda etishga o'rganadilar.

Bu afzalliklar yordamida tarbiya darslari yanada mazmunli va qiziqarli bo'ladi.

Tarbiya darslarida xalq og'zaki ijodidan foydalanish zaruratining qator omillari

Bolalar uchun qiziqarli va jalb etuvchi material - Xalq og'zaki ijodi bolalar uchun qiziqarli va jalb etuvchi material hisoblanadi. Bu hikoyalar va afsonalar bolalarning diqqatini tortadi va ularni dars jarayoniga faol jalb qiladi.

Axloqiy qadriyatlarni o'rgatish - Xalq og'zaki ijodi orqali bolalarga axloqiy qadriyatlar, mas'uliyat va do'stlik kabi muhim tushunchalar o'rgatiladi. Bu, o'z navbatida, ularning shaxsiy rivojlanishiga yordam beradi.

Milliy identitetni mustahkamlash - Xalq og'zaki ijodi milliy madaniyat va an'analarni aks ettiradi. Tarbiya darslarida bunday materiallardan foydalanish bolalarga o'z milliy identitetini anglash va hurmat qilishga yordam beradi.

Ijodiy fikrlashni rivojlantirish - Xalq og'zaki ijodidan foydalanish bolalarda ijodiy fikrlash va tasavvur kuchini rivojlantiradi. Bu, o'z navbatida, ularning muammolarni hal qilish qobiliyatini oshiradi.

Shu sababli, xalq og'zaki ijodidan foydalanish tarbiya darslarida zaruriy element hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish va sohani rivojlantirishni yangi bosqichga ko'tarish to'g'risida" PQ-3160-son Qarori. 2017. 28 iyul.

- 2.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Yoshlarni ma'naviy axloqiy va jismoniy barkamol etib tarbiyalash, ularga ta'lim –tarbiya berish tizimini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish chora tadbirlari to'g'risida" PQ-3907-son Qarori. 2018. 14- avgust.
- 3.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Xalq ta'limi sohasidagi ilmiy-tadqiqot faoliyatini qo'llab quvvatlash hamda uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini joriy qilish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4963-sonli Qarori. 2021 yil 25 yanvar.
- 4.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-son farmoni. – T.:2017 yil, 7 fevral.
- 5.O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida "Tarbiya" fanini bosqichma-bosqich amaliyotga joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 422-sonli qarori. 2020-yil 6-iyul.
- 6.O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Umumiy o'rta ta'lim to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida" 2017-yil 15-martdagi 140-son qarori.
- 7.Xodjayev B.X. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. Darslik. - T.: «Sano-standart» nashriyoti, 2017-yil, 416 bet.

3.5.“Tarbiya fanida kognitiv va hamkorlik kompetensiyalarini rivojlantirish texnologiyalari” moduli

3.5.1. Mavzu: Tarbiya darslarida o‘quvchilarning konvergent va divergent fikrlash faoliyatini rivojlantirish usullari (2 soat amaliy) Mashg‘ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	III. Fanni o‘qitishga zamonaviy yondashuvlar				
O‘quv modul	3.5.“Tarbiya fanida kognitiv va hamkorlik kompetensiyalarini rivojlantirish texnologiyalari” moduli				
Mavzu	3.5.1. Mavzu: Tarbiya darslarida o‘quvchilarning konvergent va divergent fikrlash faoliyatini rivojlantirish usullari				
Darsning maqsadi	- tarbiya fanidan Davlat ta’lim standartlari va ta’lim bosqichlarini tushuntirish, ularning ilmiy ahamiyatini ochib berish; - tarbiya turlarini shakllantirish; - Metod va usullardan foydalanishda ilmiy yondashishni rivojlantirish				
Mashg‘ulot turi	Ma’ruza				
Metodlar	Interfaol taqdimot, guruhli faoliyat, amaliy mashg‘ulot, “Aqliy hujum”				
Jihozlar	Kompyuter va proyektor(smart televizor),Interfaol doska yoki oddiy doska, Online platformalar (Canva, Openai.com), Ish materiallari (slydlar, ma’ruza matni)				
Mashg‘ulot mazmuni					
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, minut	Metodlar		Natija
1. Tashkiliy	- Salomlashish - Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg‘ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish		O‘qituvchilar mashg‘ulotga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	- "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama - Tinglovchilarni darsga qiziqtirish hamda mavzuga oid bilimlarini aniqlash maqsadida savollar beriladi.	5	Muhokama, Muammoli vaziyat yaratish		O‘qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag‘batlanadi.
3. Nazariy qism	Slydlar bilan mavzu tushuntiriladi: - Kirish: tarbiya fanini o‘qitishning asosiy maqsadi haqida umumiy tushuncha Tarbiya fanini ilmiy asosda o‘rganish uchun metodlar zaruriyati. Davlat ta’lim standartlarining qisqacha ta’rifi. - Asosiy qism: Tarbiya fanini o‘qitishning vazifalari yuksak ahloqiy qadriyatlar bilan birga tarbiya turlarini tushuntirish; fan sohasida erishilayotgan yutuqlar, ularning amaliyotdagi tatbiqi orqali ilmiy dunyoqarashlarini rivojlantirish.	25	Taqdimot, ko‘rgazmali tushuntirish		O‘qituvchilar mavzuni nazariy jihatdan o‘rganadi.

4. Amaliy mashg'ulot	-Guruhlarga tarbiya masalalarni muhokama qilish uchun savollar berish. - Guruhlar o'z javoblarini taqdim etib, ularni tanqidiy tahlil qilish	20	Taqdimot, namoyish	O'qituvchilar mavzuni amaliy ko'nikmalar orqali yaxshiroq o'rganadi.
5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar hamda savolga javob topishdagi qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish	10	Suhbat, muhokama, tahlil	O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	O'qituvchilarga quyidagi savollar bo'yicha o'zini tahlil qilish va fikr almashish taklif etiladi: O'qituvchilarning xulosalari umumlashtiriladi.	10	Savol-javob, O'z-o'zini baholash, tahlil	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat, Savol-javob	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi

3.5.1. Mavzu: Tarbiya darslarida o'quvchilarning konvergent va divergent fikrlash faoliyatini rivojlantirish usullari (2 soat amaliy)

Reja:

1. Tarbiya darslarida konvergent va divergent fikrlash tushunchasining mazmun-mohiyati.
2. Konvergent va divergent fikrlash faoliyatining farqli jihatlari.
3. Konvergent va divergent fikrlashni rivojlantirish usullari.

Konvergent fikrlash (yoki *convergent thinking*) — bu o'ylashning tizimli va mantiqiy usulidir. Bu jarayon ma'lum bir masala yoki savolga aniq va to'g'ri javob topishga qaratilgan. Konvergen fikrlashda barcha ma'lumotlar va g'oyalar bir nuqtaga jamlanadi, ya'ni bitta to'g'ri yoki optimal yechimga kelish uchun fikr yuritiladi.

Konvergent fikrlash - bu muammoni hal qilish yoki ma'lum bir masalaga yechim topishda, eng samarali yoki eng mos variantni aniqlashga qaratilgan fikrlash jarayoni. Konvergent fikrlashda, shaxs yoki guruh bir nechta variantlardan eng to'g'ri, eng samarali yoki eng ehtimoliy natijani izlashga intiladi. Bu, asosan, mantiqiy va tizimli fikrlashni talab qiladi.

Konvergent fikrlashning xususiyatlari:

1. **Tizimlilik:** Muammoni hal qilishda belgilangan bir yo'nalish bo'yicha harakat qilish va optimal yechimni izlash.
2. **Mantiqiylik:** Fikrlar mantiqiy zanjirda joylashtiriladi, ya'ni har bir fikr oldingi fikrga asoslanadi.
3. **Aniqlik:** Ehtimoliy yechimlar orasida to'g'ri va eng aniq bo'lganini tanlash.
4. **Kritik fikrlash:** Ehtimoliy variantlarni baholash va faqat eng maqbulini tanlash.
5. **Muammolarni qisqa va samarali hal qilish:** Ko'p vaqt talab qilmaydigan, to'g'ri va aniq yechimlar izlanadi.

Konvergent fikrlashning amaliy misollari:

- ✚ **Imtihon savollarini yechish:** Bu holatda o'quvchi yoki shaxs, aniq, bir nechta to'g'ri javoblardan birini tanlaydi.

- ✚ **Muammo hal qilish:** Masalan, kundalik hayotda yuzaga keladigan texnik muammolarni hal qilishda (kompyuterning ishlamasligi, avtomobil nosozligi va h.k.).
- ✚ **Test va natijalar tahlili:** Eksperimentlar natijalarini tahlil qilishda, eng ishonchli yoki to'g'ri natijani aniqlashda qo'llanadi.

Konvergent fikrlashning foydalari:

1. **Samarali qarorlar qabul qilish:** Konvergent fikrlash muayyan bir vaziyatda eng optimal qarorni tanlash imkonini beradi.
2. **Yuqori aniqlik va natijalar:** Mantiqiy va tizimli yondashuv natijasida yechimlar aniq bo'ladi.
3. **Vaqtning tejash:** Bir nechta variantdan eng to'g'ri yechimni tezda topish mumkin.

Shu bilan birga, konvergent fikrlashni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun, yaxshi mantiqiy tafakkur, bilim va tajriba zarur.

Divergent fikrlash (yoki *divergent thinking*) — bu yangi, original g'oyalar va yechimlar ishlab chiqish jarayonidir. Bu turdagi fikrlashda shaxs yoki guruh bir necha variantlar, imkoniyatlar yoki yondashuvlar yaratishga intiladi. Divergent fikrlashda maqsad, iloji boricha ko'proq va turli xil g'oyalar yoki yechimlarni topishdir, ya'ni bitta muammoni bir necha xil yo'llar bilan hal qilish.

Divergent fikrlash — bu ijodiy fikrlash jarayonidir, u ko'plab g'oyalar yoki yechimlarni ishlab chiqishga qaratilgan. Divergent fikrlashda fikrlar va yechimlar turli tomonga tarqaladi, bu esa turli nuqtai nazarlar va kreativ g'oyalarni keltirib chiqaradi.

Divergent fikrlashning xususiyatlari:

1. **Ijodkorlik:** Yangi va o'ziga xos g'oyalar yaratish.
2. **Ochiqlik:** Har qanday g'oya yoki yechimni ko'rib chiqishga tayyorlik.
3. **Bir necha yechimlarni yaratish:** Bir masala bo'yicha bir nechta turli xil g'oyalar yoki yechimlarni ishlab chiqish.
4. **Moslashuvchanlik:** G'oyalar yoki qarorlar doimiy ravishda o'zgartirilishi mumkin.
5. **Innovatsiya:** Yangi va ilg'or g'oyalarni yaratishga qaratilgan fikrlash jarayoni.

Divergent fikrlashning amaliy misollari:

1. **Ijodiy yozuv yoki san'at:** Ijodiy jarayonlarda, masalan, hikoya yozish yoki rasmlar yaratish, ko'p turli xil g'oyalar ishlab chiqiladi.
2. **Yangi mahsulot yaratish:** Yangi mahsulot yoki xizmatlarni yaratishda turli xil imkoniyatlar va g'oyalar ishlab chiqiladi.
3. **Muammoni hal qilish:** Muammoni hal qilishda, divergent fikrlash yordamida, an'anaviy usullardan tashqari ko'plab alternatalarni ko'rib chiqish mumkin.

Divergent fikrlashning foydalari:

1. **Ijodkorlikni oshirish:** Yangi g'oyalar va yechimlar ishlab chiqishga yordam beradi.
2. **Innovatsiya yaratish:** Yangi texnologiyalar, mahsulotlar yoki xizmatlar yaratishda asosiy rol o'ynaydi.
3. **Muammoni turli xil yo'llar bilan hal qilish:** Bir muammoni ko'plab usullarda yechish orqali eng samarali variantni topish mumkin.

Divergent fikrlash insonning kreativlik va muammoni hal qilishda yangi yondashuvlar topish qobiliyatini rivojlantiradi. Bu, ayniqsa, ilmiy ishlar, san'at, dizayn va biznes sohalarida juda muhimdir.

Konvergent va **divergent** fikrlashning asosiy farqlari quyidagicha:

1. Maqsad:

- **Konvergent fikrlash:** Maqsad — bitta to‘g‘ri yoki eng samarali yechimni topish. Fikrlar va g‘oyalar bir nuqtaga to‘plangan holda birlashtiriladi.
- **Divergent fikrlash:** Maqsad — bir nechta turli xil va original g‘oyalar yaratish. Bu fikrlash jarayonida cheksiz variantlar ishlab chiqiladi.

2. Ijodiylik:

- ✓ **Konvergent fikrlash:** Mantiqiy, tizimli va aniq fikrlashni talab qiladi. Fikrlar cheklangan va faqat eng yaxshi variantni tanlashga qaratilgan.
- ✓ **Divergent fikrlash:** Yangi va ijodiy fikrlarni ishlab chiqishga asoslangan. Fikrlar erkin va ochiq tarzda rivojlanadi.

3. Yondashuv:

- ✚ **Konvergent fikrlash:** Strukturaviy va tizimli yondashuv. Bir nechta imkoniyatdan eng ma‘qulini tanlash uchun ishlatiladi.
- ✚ **Divergent fikrlash:** Erkin va ko‘plab imkoniyatlarni ko‘rib chiqishga asoslangan. Yangi variantlar yaratishga qaratilgan.

4. Muammoni hal qilish:

- **Konvergent fikrlash:** Muammoni hal qilishda bitta, to‘g‘ri yoki optimal yechimni izlash.
- **Divergent fikrlash:** Bir necha muqobil va original yechimlarni yaratishga intilish.

5. G‘oyalar soni:

- ❖ **Konvergent fikrlash:** Fikrlar soni cheklangan bo‘lib, bitta eng to‘g‘ri javob yoki yechim izlanadi.
- ❖ **Divergent fikrlash:** G‘oyalar ko‘p va turli-tuman bo‘lib, yangi va ijodiy imkoniyatlar ishlab chiqiladi.

6. Vaqt va natijalar:

- **Konvergent fikrlash:** Tez va aniq natijalarga erishish imkonini beradi.
- **Divergent fikrlash:** Ko‘proq vaqt talab qiladi, chunki turli xil variantlar va imkoniyatlar yaratish jarayoni davom etadi.

7. Qo‘llanish sohasi:

- ✚ **Konvergent fikrlash:** Asosan texnik, ilmiy va o‘rganish (testlar, imtihonlar) sohalarida qo‘llaniladi.
- ✚ **Divergent fikrlash:** Ijodiy sohalarda, masalan, san‘at, dizayn, innovatsiya va yangi g‘oyalar yaratishda qo‘llaniladi.

Konvergent fikrlash — bu bitta to‘g‘ri yechimni topishga qaratilgan tizimli va mantiqiy fikrlash.

Divergent fikrlash — bu yangi, original va turli xil yechimlar yaratishga asoslangan ijodiy fikrlash.

Ushbu ikki turdagi fikrlash bir-birini to‘ldiradi: divergent fikrlash yangi g‘oyalar yaratishga yordam beradi, konvergent fikrlash esa bu g‘oyalar orasida eng to‘g‘risini tanlashda qo‘llaniladi.

Konvergent va divergent fikrlashni tarbiya darslarida qo‘llash o‘quvchilarning fikrlash va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Har ikki turdagi fikrlash jarayonlarini samarali tarzda darslarda ishlatish, o‘quvchilarning muammoni hal qilish, tahlil qilish va kreativ yondashuvlarini oshiradi.

Konvergent va divergent fikrlashni birgalikda qo‘llash: Konvergent va divergent fikrlash jarayonlarini darsda birgalikda qo‘llash orqali o‘quvchilarda muammolarni hal qilish va ijodiy yondashuvni muvozanatli ravishda rivojlantirish mumkin. Masalan:

- ✓ **Muammoni hal qilish jarayonida:** Dastlab, divergent fikrlash yordamida o‘quvchilar bir nechta imkoniyatlar yaratishi mumkin. Keyin, konvergent fikrlash yordamida, bu imkoniyatlar orasidan eng to‘g‘risini tanlash va uni amalga oshirish yo‘llarini aniqlash kerak bo‘ladi.
- ✓ **Tartibli va ijodiy yozish vazifalari:** O‘quvchilarga biror mavzu berilib, ularni kreativ tarzda yozishga taklif qilgach, oxirida ularning yozganlarini tahlil qilish va aniq fikrlarni ajratib olish talab qilinadi. Bu konvergent fikrlashni qo‘llashni talab qiladi.

Foydasi: O‘quvchilar ikki turdagi fikrlashni o‘rganadi va ularni amalda qo‘llay olishadi. Muammoni hal qilishda ijodiy yondashuv va aniq qaror qabul qilish qobiliyatlari rivojlanadi.

Konvergent va divergent fikrlashni tarbiya darslarida qo'llash o'quvchilarga fikrlashning turli usullarini o'rgatadi va ularni aniq, samarali qarorlar qabul qilish va ijodiy yondashuvlarni ishlab chiqish imkoniyatini beradi. Bu metodlar o'quvchilarning umumiy rivojlanishini ta'minlaydi, ular o'z fikrlarini kengaytirish va muammolarni turli yo'llar bilan hal qilishni o'rganadilar.

Konvergent fikrlash faoliyatini rivojlantirish usullari o'quvchilarda aniq, mantiqiy va tizimli fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi. Bu usullar, o'quvchilarga qarorlar qabul qilish va muammolarni hal qilishda samarali yondashuvlarni o'rgatadi. Quyida konvergent fikrlashni rivojlantirishning asosiy usullari keltirilgan:

1. Savol-javob va muhokama:

Savol-javob va muhokama o'quvchilarga mavzu bo'yicha chuqurroq o'ylash imkonini beradi. O'qituvchi tomonidan berilgan savollar orqali o'quvchilar, mavzuni tahlil qilish va o'z fikrlarini asoslashga o'rgatiladi. Bunday faoliyat o'quvchilarning tanqidiy fikrlash va mantiqiy izlanish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Misol: O'quvchilarga voqea bo'yicha savollar beriladi va ular o'z fikrlarini asoslab, voqeani tahlil qilishadi.

2. Muammo yoki masalani hal qilish:

Muammo hal qilish jarayonida o'quvchilar, muammoning turli jihatlarini tahlil qilib, eng to'g'ri yechimni topishga harakat qiladilar. Bu usul konvergent fikrlashni rivojlantirishda samarali, chunki o'quvchilar aniq va mantiqiy qarorlar qabul qilishni o'rganadilar.

Misol: O'quvchilarga kundalik hayotdan yoki ilmiy masalalardan biron muammo berilib, uni tahlil qilib, yechimlarni izlashni so'rash mumkin.

3. Argumentatsiya:

Argumentatsiya o'quvchilarga o'z fikrlarini asoslash va ishonarli dalillar keltirishni o'rgatadi. Bu usul o'quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi va ularni o'z qarorlarini mustahkamlashga undaydi.

Misol: O'quvchilarga "O'quvchilarning bilim olishi muhimmi?" degan savolni berib, o'z fikrlarini dalillar bilan himoya qilishni so'rashingiz mumkin.

4. Tajriba yoki eksperimentlar:

Tajriba yoki eksperimentlar orqali o'quvchilar turli nazariy g'oyalarni sinab ko'rishadi. Bu faoliyat o'quvchilarga amaliyotda fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi va tajribalar asosida qarorlar qabul qilishga o'rgatadi.

Misol: Amaliy mashg'ulotlarda o'quvchilarga tajriba o'tkazib, natijalar asosida tahlil qilish va xulosalar chiqarish vazifasi beriladi.

5. Diagramma va jadval tuzish:

Diagrammalar, jadval va grafiklar yaratish konvergent fikrlashni rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. O'quvchilar ma'lumotlarni tizimli ravishda joylashtirish orqali tahlil qilishni va eng muhim nuqtalarni aniqlashni o'rganadilar.

Misol: O'quvchilarga statistik ma'lumotlarni berib, ularni diagramma yoki jadvalga joylashtirish va natijalar asosida xulosalar chiqarish topshirig'i beriladi.

6. Fikrlar xaritasini tuzish:

Fikrlar xaritasi orqali o'quvchilar turli fikrlar, g'oyalar yoki tushunchalarni bog'lash va ularni bir tizimga keltirishni o'rganadilar. Bu usul o'quvchilarga aniq va mantiqiy fikrlarni birlashtirishda yordam beradi.

Misol: O'quvchilarga biror mavzu (masalan, atrof-muhit muammolari) bo'yicha fikrlar xaritasini tuzish va unda asosiy g'oyalarni ajratib ko'rsatish so'raladi.

7. Tahlil va baholash:

Tahlil va baholash jarayonida o'quvchilar biror mavzuni yoki masalani chuqur o'rganib, uning turli jihatlarini ko'rib chiqadilar va natijalarga asoslangan xulosalar chiqaradilar. Bu usul o'quvchilarga qaror qabul qilishda tahliliy va tizimli yondashuvni o'rgatadi.

Misol: O'quvchilarga biror adabiy asar yoki ilmiy maqola berilib, uning mazmuni va muallifning nuqtai nafari tahlil qilinadi.

8. "Think-Pair-Share" metodi:

Bu metodda o'quvchilar avval o'z fikrlarini yakka tarzda (Think) o'ylab, keyin juft holda (Pair) birlari bilan muhokama qilishadi va oxirida umumiy fikrni sinfga taqdim etishadi (Share). Bu jarayon o'quvchilarni o'z fikrlarini aniq va mantiqiy ifodalashga o'rgatadi.

Misol: O'quvchilarga ma'lum bir savol beriladi, ular bir necha daqiqa davomida o'ylab, keyin juftlikda muhokama qilishadi va yakuniy fikrni taqdim etishadi.

9. "Flipped Classroom" (O'zgartirilgan sinf) metodi:

Flipped Classroom metodida o'quvchilar yangi materialni uyda o'rganadilar (masalan, video darslar yoki o'quv materiallarini ko'rish), va sinfda o'quvchilarga materialni tahlil qilish, muhokama qilish va amaliy mashg'ulotlar o'tkazish imkoniyati beriladi. Bu metod o'quvchilarga mantiqiy va tizimli fikrlashni rivojlantirishda yordam beradi.

Misol: O'quvchilar darsdan oldin video orqali yangi mavzu bilan tanishib, sinfda muammolarni hal qilish va materialni tahlil qilishga o'rgatiladi.

Konvergent fikrlash faoliyatini rivojlantirish uchun ushbu usullar o'quvchilarda aniq, tizimli va mantiqiy fikrlashni shakllantirishga yordam beradi. Har bir metod o'quvchilarga biror muammoni hal qilishda aniq va samarali yondashuvni o'rganishga imkon beradi, shuningdek, tahlil qilish, qaror qabul qilish va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Divergent fikrlash faoliyatini rivojlantirish usullari o'quvchilarning ijodiy va erkin fikrlashlarini rag'batlantiradi. Bu usullar o'quvchilarga yangi g'oyalar ishlab chiqish, turli yondashuvlarni o'rganish va aniq cheklovlar o'rnatmasdan fikr yuritish imkonini beradi. Quyida divergent fikrlashni rivojlantirishning asosiy usullari keltirilgan:

1. Brainstorming (miya sharchasi) metodi:

Brainstorming usuli o'quvchilarni birgalikda ishlashga, yangi g'oyalarni yaratishga va o'zaro fikr almashishga undaydi. Bu metodda o'quvchilarga muammo yoki vazifa beriladi va ular tezda ko'plab yechimlar va g'oyalar ishlab chiqadilar. Bunda hech qanday fikr cheklovlari bo'lmaydi, barcha g'oyalar qabul qilinadi.

Misol: "Qanday qilib atrof-muhitni yaxshilash mumkin?" degan savolga o'quvchilar bir necha daqiqa davomida turli g'oyalar kiritadilar: chiqindilarni qayta ishlash, yashil hududlarni yaratish, energiya tejash va boshqalar.

2. Savollarni ochiq tarzda berish:

Ochiq savollar o'quvchilarga turli javoblar va yechimlar ishlab chiqishga imkon beradi. Bunday savollar ularni o'ylashga, o'z fikrlarini kengaytirishga undaydi va tasavvurini rivojlantiradi.

Misol: "Kelajakda dunyo qanday o'zgaradi?" kabi ochiq savollar o'quvchilarni ijodiy fikrlashga undaydi.

3. Ijodiy muammolar va vazifalar:

Divergent fikrlashni rivojlantirish uchun o'quvchilarga ijodiy va noodatiy muammolar yoki vazifalar berish mumkin. Bu, ularning tasavvurini kengaytiradi va yangi, original g'oyalar yaratishga yordam beradi.

Misol: "Agar siz qahramon bo'lsangiz, qanday maxsus kuchlarga ega bo'lishni xohlar edingiz?" yoki "Bir hafta davomida faqat bir rangni ko'rish imkoniyati bo'lsa, qanday his qilgan bo'lardingiz?"

4. Fikrlarni kengaytirish:

O'quvchilarga boshlang'ich g'oya yoki fikr berib, ularni kengaytirish va rivojlantirishni so'rashingiz mumkin. Bu usul o'quvchilarning ijodiy yondashuvlarini kuchaytiradi va o'z fikrlarini yanada chuqurlashtirishga yordam beradi.

Misol: "Yangi texnologiya kashf qilindi. Uni qanday ishlatish mumkin?" degan savolga o'quvchilar dastlab bir nechta asosiy g'oyalar ishlab chiqadilar, keyin esa ularni kengaytirib, boshqa sohalarga qanday ta'sir qilishi mumkinligini muhokama qiladilar.

5. Kreativ yozuvlar:

Kreativ yozuvlar o'quvchilarning tasavvurini rivojlantiradi va erkin fikrlashni rag'batlantiradi. Ularni har xil mavzularda ijodiy tarzda yozishga undash, yangi fikrlar yaratishga imkon beradi.

Misol: O'quvchilarga muayyan mavzusi asosida hikoya yozish topshirig'i beriladi.

6. Rasm chizish va vizual tafsirlar:

Rasm chizish yoki vizual tafsiyalar orqali o'quvchilar o'z g'oyalarni tasviriy tarzda ifodalashadi. Bu faoliyat tasavvur va ijodiy fikrlashni rivojlantiradi, chunki vizual tafsiyalar g'oyalarni kengaytirishga va ularga yangi ma'no qo'shishga yordam beradi.

Misol: O'quvchilarga "Kelajakdagi transport tizimi qanday ko'rinadi?" degan savolni berib, ular tasavvur qilgan transport vositalarining rasmlarini chizishlari so'raladi.

7. Muammolarni tahlil qilish va yangi yondashuvlarni ishlab chiqish:

Muammolarni tahlil qilish orqali o'quvchilar yangi yondashuvlar ishlab chiqadilar. Ular turli nuqtai nazarlardan muammoni ko'rib chiqadilar va yangi yechimlarni yaratishga harakat qiladilar.

Misol: O'quvchilarga biror jamiyatda mavjud bo'lgan ijtimoiy muammo (masalan, jamoat joyda harakatlanish) beriladi va ularni muammoni tahlil qilib, yangi, ijodiy yechimlar topishga undaydi.

8. Alternativ yechimlar:

Alternativ yechimlar yaratish, o'quvchilarga biror muammo uchun bir nechta turli javob yoki yechimlar ishlab chiqish imkoniyatini beradi. Bu yondashuv o'quvchilarni cheksiz g'oyalar bilan ishlashga undaydi va ijodiy fikrlashni rivojlantiradi.

Misol: O'quvchilarga "Qanday qilib ekologik muammolarning oldini olish mumkin?" degan savolni berib, turli alternativ yechimlar ishlab chiqishlari so'raladi.

9. Mind Mapping (aql xaritasi) metodi:

Mind Mapping (aql xaritasi) metodi o'quvchilarga g'oyalarni tizimli tarzda tashkil etishga yordam beradi. Bu metod orqali o'quvchilar biror mavzuni yoki muammoni keng ko'lamda ko'rib chiqadilar va ularni o'zaro bog'lashni o'rganadilar.

Misol: O'quvchilarga salomatlikni saqlash mavzusida aql xaritasi tuzish topshirig'i beriladi. Ular mavzu bo'yicha turli jihatlarini (ovqatlanish, jismoniy faollik, psixologik holat) ajratib, ularni bir-biri bilan bog'lashadi.

Divergent fikrlash faoliyatini rivojlantirish uchun bu usullar o'quvchilarga yangi g'oyalar yaratish, turli nuqtai nazarlarni ko'rib chiqish va ijodiy yondashuvlarni ishlab chiqish imkonini beradi. Ular o'z tasavvurlarini kengaytiradilar, mantiqiy cheklolvarsiz fikr yuritishni o'rganadilar va innovatsion yechimlar yaratishga qodir bo'ladilar.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1. Abdug'afforov, I.** *Pedagogika: O'quv qo'llanma.* — T.: "O'zbekiston" nashriyoti. 2011 y
- 2. Xayrullayev, I.** *Ma'naviyat va ma'naviy tarbiya: Pedagogik asoslar.* — T.: Sharq. 2005 y
- 3. Raximov, S.** *O'quvchilarda ma'naviy qadriyatlarini shakllantirish: Metodik qo'llanma.* — T.: Fan va texnologiya. 2008 y
- 4. Mamatov, A.** *Pedagogik texnologiyalar: Nazariya va amaliyot.* — T.: O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi. 2014 y
- 5. Ismoilov, A.** *O'quvchilarni ma'naviy tarbiyalashda axloqiy-psixologik yondashuv: O'quv qo'llanma.* — T.: O'qituvchi. 2013 y
- 6. Mirzaev, A.** *Axloqiy tarbiyaning pedagogik asoslari: Nazariy va amaliy masalalar.* — T.: O'qituvchi. 2017.
- 7. Juraev, B.** (2015). *O'quvchilarni ma'naviy tarbiyalashning zamonaviy usullari: Monografiya.* — T.: Xalq ta'limi.
- 8. G'afurov, S.** (2010). *Ta'lim jarayonida axloqiy-estetik qadriyatlar: Pedagogik nazariyalar.* — T.: Innovatsion ta'lim. Tashkent, M. (2020). *O'quvchilarni ma'naviy yuksaltirishda yangi pedagogik texnologiyalar: O'quv qo'llanma.* — T.: Ta'lim va fan.
- 9. O'rmonov, X.** (2016). *Yangi pedagogik texnologiyalar va ularning ma'naviy tarbiyada qo'llanilishi: Metodika.* — T.: Ilm-fan.

3.5.2. Mavzu: Tarbiya darslarida o‘quvchilarning jamoada ishlash va hamkorlik ko‘nikmalarini rivojlantirish metodlari (2 soat amaliy)
Mashg‘ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III. Fanni o'qitishga zamonaviy yondashuvlar				
O'quv modul	3.5.“Tarbiya fanida kognitiv va hamkorlik kompetensiyalarini rivojlantirish texnologiyalari” moduli				
Mavzu	3.5.2. Mavzu: Tarbiya darslarida o'quvchilarning jamoada ishlash va hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirish metodlari				
Darsning maqsadi	- tarbiya fanidan Davlat ta'lim standartlari va ta'lim bosqichlarini tushuntirish, ularning ilmiy ahamiyatini ochib berish; - tarbiya turlarini shakllantirish; - Metod va usullardan foydalanishda ilmiy yondashishni rivojlantirish				
Mashg'ulot turi	Ma'ruza				
Metodlar	Interfaol taqdimot, guruhli faoliyat, amaliy mashg'ulot, “Aqliy hujum”				
Jihozlar	Kompyuter va proyektor(smart televizor),Interfaol doska yoki oddiy doska, Online platformalar (Canva, Openai.com), Ish materiallari (slaydlar, ma'ruza matni)				
Mashg'ulot mazmuni					
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, minut	Metodlar		Natija
1. Tashkiliy	- Salomlashish - Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish		O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	- "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama - Tinglovchilarni darsga qiziqtirish hamda mavzuga oid bilimlarini aniqlash maqsadida savollar beriladi.	5	Muhokama, Muammoli vaziyat yaratish		O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	Slaydlar bilan mavzu tushuntiriladi: - Kirish: tarbiya fanini o'qitishning asosiy maqsadi haqida umumiy tushuncha Tarbiya fanini ilmiy asosda o'rganish uchun metodlar zaruriyati. Davlat ta'lim standartlarining qisqacha ta'rifi. - Asosiy qism: Tarbiya fanini o'qitishning vazifalari yuksak ahloqiy qadriyatlar bilan birga tarbiya turlarini tushuntirish; fan sohasida erishilayotgan yutuqlar, ularning amaliyotdagi tatbiqi orqali ilmiy dunyoqarashlarini rivojlantirish.	25	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish		O'qituvchilar mavzuni nazariy jihatdan o'rganadi.
4. Amaliy mashg'ulot	-Guruhlarga tarbiya masalalarini muhokama qilish uchun savollar berish. - Guruhlar o'z javoblarini taqdim etib, ularni tanqidiy tahlil qilish	20	Taqdimot, namoyish		O'qituvchilar mavzuni amaliy ko'nikmalar orqali yaxshiroq o'rganadi.

5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar hamda savolga javob topishdagi qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish	10	Suhbat, muhokama, tahlil	O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	O'qituvchilarga quyidagi savollar bo'yicha o'zini tahlil qilish va fikr almashish taklif etiladi: O'qituvchilarning xulosalari umumlashtiriladi.	10	Savol-javob, O'z-o'zini baholash, tahlil	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat, Savol-javob	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi

3.5.2. Mavzu: Tarbiya darslarida o'quvchilarning jamoada ishlash va hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirish metodlari (2 soat amaliy)

Reja:

1. Hamkorlik(kollaboratsiya) tushunchasining mazmuni va ta'lim samaradorligidagi ahamiyati.
2. Tarbiya darslarida jamoada ishlash va hamkorlikning ijobiy roli.
3. O'quvchilarni hamkorlikda ishlashga undovchi metod va texnologiyalar.

Hamkorlik (kollaboratsiya) ko'nikmasi – bu birgalikda ishlash, bir-birini tushunish va umumiy maqsadga erishish uchun samarali va ijobiy tarzda o'zaro munosabatda bo'lishni o'z ichiga oladigan ijtimoiy ko'nikmadir. Hamkorlik ko'nikmasi o'quvchilar va kattalar o'rtasida muloqotda, jamoada ishlashda, mas'uliyatni bo'lishishda va muammolarni birgalikda hal qilishda katta ahamiyatga ega. Bu ko'nikma jamoaviy ishda samarali faoliyat yuritishni, har bir shaxsning fikrini inobatga olishni va guruh maqsadlariga yo'naltirilgan ishni tashkil qilishni ta'minlaydi.

Kollaboratsiya ko'nikmasining asosiy jihatlari:

- ✚ **Kommunikatsiya:** Ochiq va aniq muloqot qilish zarur. Bu hamkorlar o'rtasidagi muammo yoki noaniqliklarni tezda hal qilishga yordam beradi. Turli fikrlarni tinglash, ularga hurmat ko'rsatish va o'z fikrini taqdim etish zarur.
- ✚ **Ishtirok va faollik:** Hamkorlikda barcha ishtirokchilarning o'z hissalarini qo'shishi, resurslar va bilimlar bilan almashish muhim. Har bir shaxs o'z rolini va javobgarligini aniq bilishi va o'z vazifasini bajarishi kerak.
- ✚ **Moslashuvchanlik:** Hamkorlik doirasida turli xil fikrlar, yondashuvlar va metodlarni ko'rib chiqish zarur. O'zgaruvchan vaziyatlarga moslashish, yangi yondashuvlarni qabul qilish va zaruratga qarab yechimlarni o'zgartirish muhim.
- ✚ **Ishonch va hurmat:** Hamkorlar o'rtasida ishonchni rivojlantirish, bir-birining fikrini hurmat qilish va har bir ishtirokchining hissa qo'shishiga e'tibor berish muhim. O'zaro hurmat, o'zaro muloqotning samarali bo'lishiga yordam beradi.
- ✚ **Muammolarni hal qilish:** Hamkorlikda turli qarashlar va g'oyalar o'rtasida nizolar yuzaga kelishi mumkin. Bunday holatlarda konstruktiv muloqot orqali konfliktningizni hal qilish zarur.
- ✚ **Umumiy maqsadga erishish:** Kollaboratsiyaning asosiy maqsadi – bu umumiy maqsadga erishishdir. Har bir ishtirokchi o'z hissasini qo'shib, birgalikda muvoffaqiyatga erishishga intiladi.

Kollaboratsiyaning afzalliklari:

- Yangi g'oyalar va innovatsiyalar paydo bo'lishi mumkin, chunki bir nechta shaxslar yoki guruhlar turli fikrlarni taqdim etadi.
- Resurslarni tejash va samaradorlikni oshirish, chunki resurslar va bilimlar bo'lingan holda ishlanadi.
- Tezkor muammolarni hal qilish: turli ko'nikmalarga ega bo'lgan hamkorlar tezroq va samarali echimlar topishi mumkin.

O'quvchilarning jamoada hamkorlikda ishlashi — bu ularning ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishida muhim o'rin tutadigan jarayondir. Jamoada ishlash, nafaqat o'quvchilarga birgalikda maqsadga erishish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni, balki shaxsiy jihatdan o'sish va boshqalar bilan samarali aloqa o'rnatish imkoniyatini ham beradi.

Hamkorlik (kollaboratsiya) nima uchun kerak?

1. **Resurslarni tejash va samaradorlikni oshirish:** Birgalikda ishlash orqali resurslar, bilim va vaqt samarali tarzda taqsimlanadi. Bu nafaqat ish unumdorligini oshiradi, balki mavjud imkoniyatlardan maksimal darajada foydalanishga yordam beradi.
2. **Innovatsiya va yangi g'oyalar yaratish:** Hamkorlik turli fikrlarni, tajribalarni va yondashuvlarni birlashtiradi. Buning natijasida yangi g'oyalar, innovatsion echimlar va yangiliklar paydo bo'ladi, chunki har bir ishtirokchi o'zining noyob bilimlarini qo'shadi.
3. **Murakkab muammolarni hal qilish:** Katta va murakkab muammolarni hal qilishda bir nechta kishining fikr va ko'nikmalarini birlashtirish samarali bo'ladi. Hamkorlikda ishlash o'zaro yordam va turli yondashuvlarni birlashtirish orqali tezroq va samarali echimlar topishga yordam beradi.
4. **O'zaro o'rganish va bilim almashish:** Hamkorlikda ishlash orqali turli sohalarida yangi bilimlarni o'rganish, boshqa odamlarning tajribalaridan foydalangan holda o'z ko'nikmalarini oshirish mumkin. Bu o'zaro bilim almashish muhimdir, chunki bu turli nuqtai nazarlarni tushunishga va kengaytirishga yordam beradi.
5. **Tenglik va o'zaro hurmatni rivojlantirish:** Kollaboratsiya jarayonida ishtirokchilar o'rtasida tenglik va hurmat shakllanadi. Har bir ishtirokchi o'z hissasini qo'shadi va boshqalarning fikrlarini e'tiborga oladi, bu esa o'zaro hurmat va yaxshi munosabatlarni rivojlantiradi.
6. **Ijtimoiy aloqalar va tarmoqlarni rivojlantirish:** Hamkorlik ijtimoiy aloqalarni kuchaytiradi. Boshqalar bilan ishlash orqali yangi odamlar bilan tanishish, tarmoqlarni kengaytirish va kelajakda yangi imkoniyatlar yaratish imkoniyati paydo bo'ladi.
7. **Maqsadga erishish:** Birgalikda ishlashning asosiy maqsadi — umumiy natijaga erishishdir. Har bir ishtirokchi o'zining hissasini qo'shishi, o'zaro yordam ko'rsatishi va barcha guruhning maqsadiga erishish uchun birgalikda harakat qilishga intiladi.
8. **Tezroq qaror qabul qilish:** Hamkorlikda ishlash, o'zaro fikr almashish va guruh sifatida fikrlarni muhokama qilish tezroq va aniq qarorlar qabul qilishga yordam beradi. Turli fikrlar va nuqtai nazarlar qarorlarni yanada yaxshiroq qilishga yordam beradi.
9. **Yaxshi motivatsiya va ruhiy holat:** Jamoada ishlash ishtirokchilarga o'z maqsadlariga erishish yo'lida motivatsiya va qo'llab-quvvatlash beradi. Boshqalar bilan birga ishlash, ijobiy ruhiyatni yaratadi va har bir ishtirokchining o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi.
10. **Ziddiyat va muammolarni samarali hal qilish:** Hamkorlikda ishlashda yuzaga kelgan nizolarni hal qilishda turli yondashuvlar yordam beradi. O'zaro muhokama va konstruktiv fikr almashish orqali konfliktlarni hal qilish, samarali va murosali echimlar topish imkonini beradi.

Hamkorlik (kollaboratsiya) nafaqat ishlash jarayonida, balki turli shaxsiy va ijtimoiy vaziyatlarda muvaffaqiyatga erishish uchun kerak. U jamoaviy ishni rivojlantiradi, innovatsiyani rag'batlantiradi, resurslarni samarali taqsimlashga yordam beradi va o'zaro hurmatni kuchaytiradi. Kollaboratsiya orqali odamlar o'zlarining maqsadlariga yanada tezroq va samaraliroq erishadilar.

Hamkorlik ko'nikmasi qanday rivojlanadi?

Ochiq va samarali kommunikatsiya. Hamkorlikni rivojlantirish uchun samarali muloqot zarur. O'z fikrini aniq ifodalash va boshqalarni tinglash orqali jamoa a'zolari o'rtasida ishonch va anglashuv o'rnatiladi.

Nima qilish kerak?

- Ochiq, aniq va to'g'ri muloqot qilishni o'rganish.
- Har bir fikrni tinglash va qadrli ekanligini ko'rsatish.
- Noaniqliklarni va tushunmovchiliklarni bartaraf etish uchun savollar berish.

1. Birgalikda ishlash (teamwork).

Hamkorlikda ishlashda jamoa ichidagi rollarni to'g'ri taqsimlash, har bir kishining kuchli tomonlaridan foydalanish muhimdir. Birgalikda ishlash orqali o'zaro yordam va resurslar bo'linadi.

Nima qilish kerak?

- Jamoa ichida har bir kishining rolini tushunish va o'z vazifalarini samarali bajarish.
- Jamoaning umumiy maqsadiga erishish uchun o'z hissasini qo'shish.
- Jamoaviy muvaffaqiyatga erishish uchun hamjihatlikda ishlash.

3. Hissiy intellekt (emotsional intellekt).

Hamkorlikda muvaffaqiyatli ishlash uchun o'z hissiyotlarini boshqarish va boshqalarni tushunish zarur. Bu, ayniqsa, nizolarni hal qilish va samarali muloqotda muhimdir.

Nima qilish kerak?

- O'z hissiyotlarini boshqarishni o'rganish.
- Boshqalarning hissiyotlariga e'tibor berish va ularga hamdardlik ko'rsatish.
- Tinch va murosali muloqot qilish, hatto qiyin vaziyatlarda ham.

4. Moslashuvchanlik va o'zgarishga tayyorlik

Hamkorlik jarayonida turli fikrlar va yondashuvlar bo'lishi mumkin. Ular bilan moslashish va yangi g'oyalar yoki metodlarga ochiq bo'lish zarur.

Nima qilish kerak?

- O'zgarishlarga moslashish va yangi vaziyatlarga tezda javob berishga tayyor bo'lish.
- Yangi g'oyalarga ochiq bo'lish va o'z fikrlarini qayta ko'rib chiqishga tayyor bo'lish.
- Jamoaning ehtiyojlariga qarab yondashuvni o'zgartirish.

5. Muammolarni birgalikda hal qilish.

Hamkorlikda ishlashda ba'zan nizolar yoki murakkab vaziyatlar yuzaga kelishi mumkin. Bunday holatda, barcha a'zolar birgalikda muammoni hal qilishga intilishi kerak.

Nima qilish kerak?

- Muammolarni ochiq muhokama qilish va konstruktiv fikr almashish.
- Nizolarni hal qilish uchun samimiy va murosali yondashuvni qo'llash.
- Boshqa fikrlarni hurmat qilish va ulardan o'rganish.

6. Tenglik va ishonch

Hamkorlikni rivojlantirish uchun ishonch va tenglik muhimdir. Jamoa a'zolari o'rtasida ishonchni rivojlantirish orqali har bir kishining o'z hissasini qo'shishi uchun motivatsiya paydo bo'ladi.

Nima qilish kerak?

- Har bir ishtirokchining fikrini qadrlash va hurmat qilish.
- Ishonchni mustahkamlash uchun o'zaro mas'uliyatni bo'lishish.
- Boshqalarga ishonish va ularga o'z vazifasini bajarishga imkon berish.

7. Feedback (fikr-mulohazalar) olish va berish

Hamkorlikda ishlashda muntazam fikr-mulohazalar olish va berish zarur. Bu jarayon har bir kishining o'z ko'nikmalarini rivojlantirishga va jamoaning samaradorligini oshirishga yordam beradi.

Nima qilish kerak?

- O'zaro konstruktiv fikr-mulohazalarni qabul qilish va berish.
- Jamoa a'zolarini rag'batlantirish va ijobiy fikrlarni taqdim etish.

8. Haqiqiy maqsadlar va aniq reja tuzish.

Hamkorlikda muvaffaqiyatga erishish uchun aniq maqsadlar va ularni amalga oshirish uchun reja tuzish zarur. Bu barcha a'zolarga o'z vazifalarini va jamoaning umumiy maqsadiga qanday hissa qo'shishlarini ko'rsatadi.

Nima qilish kerak?

- Jamoa bilan umumiy maqsadlar belgilash va ularni amalga oshirish uchun aniq reja tuzish.
- Har bir ishtirokchining maqsadga erishishdagi rolini tushunish.
- Muvaffaqiyatlarni kuzatish va rejaning amalga oshirishini baholash.

9. Ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish.

Jamoaviy ishlashda ijtimoiy ko'nikmalar ham muhim rol o'ynaydi. Bu, o'zaro aloqalarni boshqarish va samarali ishlashni ta'minlaydi.

Nima qilish kerak?

- Ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish (masalan, muomala, kooperatsiya, boshqalar bilan ishlash).
- O'zaro aloqalarni rivojlantirish va jamoaviy atmosfera yaratish.
- Boshqalar bilan yaxshi munosabatlar o'rnatish.

Hamkorlik ko'nikmasini rivojlantirish uchun doimiy ravishda samarali kommunikatsiya, o'zaro hurmat, muammolarni hal qilish, moslashuvchanlik va feedback olish kabi ko'nikmalarni o'zlashtirish zarur. Bu ko'nikmalarni rivojlantirish, nafaqat ish muhitida, balki ijtimoiy hayotda ham muvaffaqiyatga erishish uchun muhimdir.

Hamkorlik orqali shakllanadigan ko'nikmalar jamoaviy ishda muvaffaqiyatli ishtirok etish uchun zarur bo'lgan malakalar va qobiliyatlarni o'z ichiga oladi. Bular, nafaqat jamoa a'zolarining bir-biri bilan ishlashini, balki umumiy maqsadga erishishda hamkorlikni yaxshilashni ta'minlaydi. Quyida, hamkorlik orqali shakllanadigan ko'nikmalarni misollar bilan ko'rsataman:

1. Kommunikativlik (Samarali muloqot qilish)

- **Ta'rif:** Samarali muloqot qilish, o'z fikrini aniq va tushunarli tarzda ifodalash va boshqalarning fikrlarini tinglash. Bu ko'nikma jamoa a'zolari o'rtasida to'g'ri va ochiq muloqotni ta'minlaydi.
- **Rivojlanishi:** Hamkorlik jarayonida kommunikatsiya ko'nikmasi rivojlanadi, chunki jamoa a'zolari o'rtasida yaxshi aloqalar o'rnatish zarur. O'z fikrini aniq ifodalash va boshqalarni tinglashga o'rgatadi.

2. Tinglash (Aktiv tinglash)

- **Ta'rif:** Tinglash faqat jim turish emas, balki boshqalarning fikrlarini tushunish va ularga to'g'ri javob berishdir. Bu ko'nikma jamoa ichidagi ishonchni oshiradi va har bir a'zo o'z fikrini erkin ifodalash imkoniyatiga ega bo'ladi.
- **Rivojlanishi:** Hamkorlikda tinglash ko'nikmasi rivojlanadi, chunki jamoada samarali ishlash uchun boshqalarning fikrini va ehtiyojlarini to'g'ri tushunish zarur. Bu o'zaro ishonchni va ijobiy munosabatlarni mustahkamlaydi.

3. Jamoada ishlash (Teamwork)

- **Ta'rif:** Jamoada ishlash ko'nikmasi, jamoa a'zolarining umumiy maqsadga erishish uchun o'z resurslarini va kuchlarini birlashtirishni anglatadi. Bu ko'nikma o'zaro yordam, hamkorlik va birgalikda muvaffaqiyatga erishishga asoslangan.
- **Rivojlanishi:** Jamoa a'zolarining o'zaro yordam berishi, rollarni taqsimlash va birgalikda maqsadga erishish zarur. Jamoaviy ishda o'z rolini tushunish va o'zaro ishonchni mustahkamlash muhimdir.

4. Tanqidiy fikrlash (Critical thinking)

- **Ta'rif:** Tanqidiy fikrlash — bu ma'lumotlarni tahlil qilish, mantiqiy qarorlar qabul qilish va fikrlarni obyektiv baholashdir. Hamkorlikda tanqidiy fikrlash, muammolarni samarali hal qilish va aniq qarorlar qabul qilishda yordam beradi.

- **Rivojlanishi:** Hamkorlik jarayonida turli fikrlarni tinglash va ularni tahlil qilish, yangi g'oyalar ishlab chiqish va yaxshi qarorlar qabul qilish ko'nikmasi rivojlanadi. Jamoa birgalikda to'g'ri va samarali yechimlarni topishga harakat qiladi.

5. Kreativlik (Innovatsiya)

- **Ta'rif:** Kreativlik yoki innovatsiya — bu yangi g'oyalarni ishlab chiqish, mavjud resurslardan yangi va samarali yechimlar topishdir. Hamkorlik jarayonida jamoa yangi va original g'oyalar ishlab chiqishi mumkin, chunki har bir ishtirokchi o'z noyob fikrini qo'shadi.
- **Rivojlanishi:** Jamoa ichida kreativ fikrlashni qo'llab-quvvatlash, yangi g'oyalar va yondashuvlarni sinash imkoniyatlarini oshiradi. Hamkorlik jamoaga innovatsion fikrlarni yaratish va amalga oshirishda yordam beradi.

6. Muammolarni hal qilish (Problem solving)

- **Ta'rif:** Muammolarni hal qilish ko'nikmasi, muammolarni aniqlash va ularni samarali tarzda bartaraf etishdir. Hamkorlik jarayonida muammolarni birgalikda hal qilish, jamoaviy yondashuvni va ijodkorlikni talab qiladi.
- **Rivojlanishi:** Hamkorlikda turli fikrlar va yondashuvlarni birlashtirish orqali samarali yechimlarni topish va muammolarni hal qilishda tajriba ortadi.

7. Empatiya (Boshqalarning nuqtai nazarini tushunish)

- **Ta'rif:** Empatiya — bu boshqalarning his-tuyg'ularini, ehtiyojlarini va nuqtai nazarlarini tushunish va ularga hamdardlik ko'rsatishdir. Hamkorlikda empatiya ko'nikmasi o'zaro ishonch va hurmatni oshiradi.
- **Rivojlanishi:** Hamkorlikda boshqalarning pozitsiyalarini tushunish va ularga yordam berish orqali empatiya ko'nikmasi rivojlanadi. Bu ko'nikma, jamoaviy ishda ijobiy va konstruktiv aloqalar o'rnatishda muhimdir.

8. Tenglik va o'zaro hurmat (Respect and equality)

- **Ta'rif:** Tenglik va o'zaro hurmat — bu jamoada har bir a'zo o'zining fikri va hissasini erkin ifodalashga imkoniyat yaratishdir. Jamoa a'zolariga teng munosabatda bo'lish va ularni hurmat qilish muhimdir.
- **Rivojlanishi:** Hamkorlikda ishlashda o'zaro hurmat va tenglikni saqlash, jamoaning yaxshi ishlashiga va barqaror hamkorlikka yordam beradi. Bu ko'nikma, jamoa a'zolarini bir-biriga ishonch va hurmat bilan qarashga undaydi.

9. Moslashuvchanlik (Flexibility)

- **Ta'rif:** Moslashuvchanlik — bu yangi vaziyatlarga tezda moslashish va o'zgaruvchan sharoitlarga javob berish qobiliyatidir. Hamkorlikda jamoa bir-biriga moslashishga tayyor bo'lishi va yangi fikrlarni o'rganishi zarur.
- **Rivojlanishi:** Hamkorlikda turli fikrlarni va yondashuvlarni sinash orqali moslashuvchanlik ko'nikmasi rivojlanadi. Bu ko'nikma yangi sharoitlarga moslashish va samarali ishlash imkoniyatlarini oshiradi.

10. Vaqtni boshqarish (Time management)

- **Ta'rif:** Vaqtning boshqarish — bu jamoa ishlarini o'z vaqtida bajarish, maqsadlarga erishish uchun vaqtning samarali taqsimlashidir.
- **Rivojlanishi:** Hamkorlikda ishlash vaqtini to'g'ri taqsimlashni va har bir a'zoning vaqtini samarali ishlatishni o'rganishga yordam beradi. Bu ko'nikma jamoaning umumiy maqsadlariga tezroq erishish imkonini yaratadi.

O'quvchilarda hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirish uchun bir qator metodlar va texnologiyalar mavjud:

1. Kooperativ O'qish Metodi (Cooperative Learning)

- **Tavsif:** Kooperativ o'qish metodida o'quvchilar kichik guruhlariga bo'linib, birgalikda o'qish va ma'lumotlarni o'zaro almashish orqali o'rganadilar. Bu usul o'quvchilarga bir-birlaridan o'rganish va o'z fikrlarini ifodalash imkonini beradi. **Yordamchi texnologiyalar: Onlayn forumlar:** Guruhlar o'rtasida muhokama va fikr almashish. **Collaborative tools (Google Docs, Padlet):** O'quvchilar birgalikda matn yoki taqdimotlarni yaratishlari mumkin.

Afzalliklari:

- O'quvchilar orasida jamoaviy ishlash ko'nikmasi shakllanadi.
- O'quvchilarga o'zaro o'rganish va o'z fikrlarini etkazish imkonini beradi.

2. Diskussiya va Munozaralar

- **Tavsif:** Bu metodda o'quvchilar o'z fikrlarini baham ko'rish, turli nuqtai nazarlarni tinglash va o'zaro munozara qilish orqali yangi bilimlarni kashf etadilar.

Yordamchi texnologiyalar: Debate platforms: Onlayn munozara platformalarida o'quvchilar o'z fikrlarini bildirib, boshqa o'quvchilar bilan munozara qilishlari mumkin. **Virtual klasslar:** Zoom yoki Microsoft Teams kabi platformalarda online munozaralar o'tkazish.

Afzalliklari:

- O'quvchilarda tanqidiy fikrlash va argumentatsiya ko'nikmalari rivojlanadi.
- Ehtimoliy qarama-qarshiliklar va nuqtai nazarlarni bir joyda ko'rish imkoniyati mavjud.

3. Rolli O'yin (Role-playing)

- **Tavsif:** Rolli o'yinlarda o'quvchilar ma'lum bir holat yoki muammoga qarshi turli ro'llarni bajarishadi. Bu usul o'quvchilarni turli nuqtai nazarlarni tushunishga va o'zaro hamkorlik qilishga o'rgatadi.

Yordamchi texnologiyalar: Video konferensiyalar: Virtual rolli o'yinlar orqali o'quvchilar bir-biri bilan muloqot qilishlari mumkin.

Afzalliklari:

- O'quvchilar o'zlarini boshqa odamlarning o'rnida ko'rishadi, bu esa empatiya va o'zaro tushunishni oshiradi.
- Muammoni hal qilishda turli yondashuvlarni ko'rishga yordam beradi.

4. Loyiha Ishlari (Project-based Learning)

- **Tavsif:** Loyiha asosida o'qish metodida o'quvchilar guruh bo'lib, real hayotdagi muammolarni hal qilish uchun loyiha yaratadilar. Bu usul o'quvchilarni jamoaviy ishlashga va mas'uliyatni bo'lishishga o'rgatadi.

Yordamchi texnologiyalar: Google Sites: Loyiha natijalarini onlayn tarzda taqdim etish uchun foydalanish.

Afzalliklari:

- O'quvchilar o'z bilimlarini amaliy tarzda qo'llashadi.

- Kreativlik, tashkilot va vaqtni boshqarish ko'nikmalari rivojlanadi.

5. Mikro-Guruhlar (Ikki Kishilik Guruhlar)

- **Tavsif:** O'quvchilar ikki kishilik guruhlariga bo'linib, ma'lum bir topshiriqni birgalikda bajaradilar. Bu metod o'quvchilarga hamkorlikda ishlash va o'zaro yordam ko'rsatishni o'rgatadi.

Yordamchi texnologiyalar: Interactive apps: Kahoot, Quizlet kabi dasturlar orqali o'quvchilar bir-birlariga savollar berib, birgalikda javoblar topishlari mumkin.

Collaborative documents: Google Docs yoki Microsoft OneNote yordamida matn yaratish.

Afzalliklari:

- O'quvchilar o'rtasida o'zaro yordam va mas'uliyatni bo'lishish ko'nikmasi rivojlanadi.
- Yechimlar yaratishda birgalikda ishlashni o'rganadilar.

6. Gamifikatsiya

- **Tavsif:** Gamifikatsiya metodida o'quvchilar o'qish jarayonini o'yin elementlari bilan boyitishadi. Bu usul o'quvchilarni faol ishtirok etishga undaydi.

Yordamchi texnologiyalar: Gamified learning platforms: Kahoot, Classcraft, Duolingo kabi o'yinlashtirilgan o'qish platformalaridan foydalanish. **Badges and points systems:** O'quvchilarga mukofotlar va ball tizimlari orqali rag'batlantirish.

Afzalliklari:

- O'quvchilarni qiziqtiradi va motivatsiya beradi.
- Hamkorlikda ishlashni va raqobatni birlashtirib, o'qish jarayonini interaktiv qiladi.

Yuqoridagi metodlar o'quvchilarda hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali vositalardir. Ular o'quvchilarga nafaqat bilim olishda, balki boshqa odamlar bilan muloqot qilish, birgalikda ishlash va jamoaviy muammolarni hal qilishda ham yordam beradi. Shu bilan birga, zamonaviy texnologiyalar yordamida bu metodlar yanada samarali va qiziqarli bo'lishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. **Abdug'afforov, I.** *Pedagogika: O'quv qo'llanma.* — T.: "O'zbekiston" nashriyoti. 2011 y
2. **Xayrullayev, I.** *Ma'naviyat va ma'naviy tarbiya: Pedagogik asoslar.* — T.: Sharq. 2005 y
3. **Raximov, S.** *O'quvchilarda ma'naviy qadriyatlarni shakllantirish: Metodik qo'llanma.* — T.: Fan va texnologiya. 2008 y
4. **Mamatov, A.** *Pedagogik texnologiyalar: Nazariya va amaliyot.* — T.: O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi. 2014 y
5. **Ismoilov, A.** *O'quvchilarni ma'naviy tarbiyalashda axloqiy-psixologik yondashuv: O'quv qo'llanma.* — T.: O'qituvchi. 2013 y
6. **Mirzaev, A.** *Axloqiy tarbiyaning pedagogik asoslari: Nazariy va amaliy masalalar.* — T.: O'qituvchi. 2017.
7. **Juraev, B.** (2015). *O'quvchilarni ma'naviy tarbiyalashning zamonaviy usullari: Monografiya.* — T.: Xalq ta'limi.

3.5.3. Mavzu: Tarbiya darslarida o‘quvchilarning induktiv va deduktiv fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish usullari. (2 soat amaliy)
Mashg‘ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	III. Fanni o‘qitishga zamonaviy yondashuvlar				
O‘quv modul	3.5.“Tarbiya fanida kognitiv va hamkorlik kompetensiyalarini rivojlantirish texnologiyalari” moduli				
Mavzu	3.5.3. Mavzu: Tarbiya darslarida o‘quvchilarning induktiv va deduktiv fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish usullari.				
Darsning maqsadi	- tarbiya fanidan Davlat ta’lim standartlari va ta’lim bosqichlarini tushuntirish, ularning ilmiy ahamiyatini ochib berish; - tarbiya turlarini shakllantirish; - Metod va usullardan foydalanishda ilmiy yondashishni rivojlantirish				
Mashg‘ulot turi	Ma’ruza				
Metodlar	Interfaol taqdimot, guruhli faoliyat, amaliy mashg‘ulot, “Aqliy hujum”				
Jihozlar	Kompyuter va proyektor(smart televizor),Interfaol doska yoki oddiy doska, Online platformalar (Canva, Openai.com), Ish materiallari (slydlar, ma’ruza matni)				
Mashg‘ulot mazmuni					
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, minut	Metodlar		Natija
1. Tashkiliy	- Salomlashish - Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg‘ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish		O‘qituvchilar mashg‘ulotga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	- "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama - Tinglovchilarni darsga qiziqtirish hamda mavzuga oid bilimlarini aniqlash maqsadida savollar beriladi.	5	Muhokama, Muammoli vaziyat yaratish		O‘qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag‘batlanadi.
3. Nazariy qism	Slaydlar bilan mavzu tushuntiriladi: - Kirish: tarbiya fanini o‘qitishning asosiy maqsadi haqida umumiy tushuncha Tarbiya fanini ilmiy asosda o‘rganish uchun metodlar zaruriyati. Davlat ta’lim standartlarining qisqacha ta’rifi. - Asosiy qism: Tarbiya fanini o‘qitishning vazifalari yuksak ahloqiy qadriyatlar bilan birga tarbiya turlarini tushuntirish; fan sohasida erishilayotgan yutuqlar, ularning amaliyotdagi tatbiqi orqali ilmiy dunyoqarashlarini rivojlantirish.	25	Taqdimot, ko‘rgazmali tushuntirish		O‘qituvchilar mavzuni nazariy jihatdan o‘rganadi.
4. Amaliy mashg‘ulot	-Guruhlarga tarbiya masalalarini muhokama qilish uchun savollar berish. - Guruhlar o‘z javoblarini taqdim etib, ularni tanqidiy tahlil qilish	20	Taqdimot, namoyish		O‘qituvchilar mavzuni amaliy ko‘nikmalar orqali yaxshiroq o‘rganadi.

5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar hamda savolga javob topishdagi qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish	10	Suhbat, muhokama, tahlil	O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	O'qituvchilarga quyidagi savollar bo'yicha o'zini tahlil qilish va fikr almashish taklif etiladi: O'qituvchilarning xulosalari umumlashtiriladi.	10	Savol-javob, O'z-o'zini baholash, tahlil	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat, Savol-javob	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi

3.5.3. Mavzu: Tarbiya darslarida o'quvchilarning induktiv va deduktiv fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish usullari. (2 soat amaliy)

Reja:

1. Induktiv va deduktiv fikrlash tushunchasining mazmuni va ta'lim samaradorligidagi ahamiyati.
2. Induktiv va deduktiv fikrlash ko'nikmasini rivojlantirishdagi muhim jihatlar.
3. Tarbiya darslarida o'quvchilarning induktiv va deduktiv fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish usullari.

Induktiv va deduktiv fikrlash ko'nikmalari — bu mantiqiy fikrlashning ikki asosiy usulidir. Har biri turli yo'nalishlarda ishlatiladi va o'ziga xos xususiyatlarga ega. Quyida har bir fikrlash turining tavsifi va farqlari haqida batafsil ma'lumot beraman.

1. Induktiv fikrlash

Induktiv fikrlash — bu ma'lum bir hodisalardan yoki faktlardan umumiy xulosalar chiqarishga asoslangan mantiqiy jarayondir. Induktiv fikrlashda, o'zaro bog'liq bo'lgan kichik ma'lumotlar to'plamidan kengroq umumiy qoidalar yoki prinsiplar chiqariladi.

Jarayon:

- O'quvchilar yoki tadqiqotchilar ma'lum bir narsalar yoki hodisalarni kuzatadilar.
- Ushbu kuzatishlar orqali ular umumiy qoidalar yoki qonuniyatlar chiqaradilar.
- Bu usul aniq xulosalar yoki isbotlangan natijalar keltirmasligi mumkin, lekin kengroq xulosa yoki tendensiyalarni aniqlash imkonini beradi.

Misol: Agar siz 10 ta oq qushni ko'rgan bo'lsangiz va ular barchasi oq rangda bo'lsa, siz shunday xulosa qilishingiz mumkin: "Barcha qushlar oq rangda bo'lishi mumkin."

Afzalliklari:

- Yangi g'oyalar va nazariyalar yaratishda foydalidir.
- Tajriba va kuzatishlarga asoslanadi, bu esa haqiqatga yaqin xulosalarni chiqarishga yordam beradi.
- Ilmiy tadqiqotlar va statistika sohalarida keng qo'llaniladi.

Kamchiliklari:

- Natijalar har doim to'g'ri bo'lmasligi mumkin, chunki faqat bir nechta kuzatishlar asosida xulosa chiqariladi.
- Har bir kuzatish umumiy xulosaga olib kelmasligi mumkin (yani, "odamlar faqat oq qushlarni ko'rgan bo'lishi mumkin, ammo boshqa rangdagi qushlar ham bor").

2. Deduktiv fikrlash.

Deduktiv fikrlash — bu umumiy qoidalar yoki prinsiplarni o'z ichiga olgan mavzularni tekshirib, ular asosida aniq, alohida xulosalar chiqarishga qaratilgan mantiqiy jarayondir. Deduktiv fikrlashda umumiy qoidalar yoki prinsiplar aniq bo'lganda, ular asosida muayyan holatlar yoki natijalar chiqariladi.

Jarayon:

- O'quvchi yoki tadqiqotchi avvaldan mavjud bo'lgan umumiy qonuniyat yoki qoidalarni ko'rib chiqadi.
- Ushbu umumiy qonuniyatdan aniq holatlarga yoki faktlarga oid xulosalar chiqaradi.
- Deduktiv fikrlashda agar umumiy qoidalar to'g'ri bo'lsa, chiqarilgan xulosalar ham to'g'ri bo'ladi.

Misol:

- Umumiy qoida: "Barcha insonlar bag'rikenglikka intiladi."
- Maxsus holat: "Sizning do'stingiz inson."
- Xulosa: "Sizning do'stingiz bag'rikenglikka intiladi."

Afzalliklari:

- Xulosalar aniq va qat'iy bo'ladi.
- Mantiqiy va ishonchli, chunki ular mavjud qonuniyatlarga asoslanadi.
- Matematik va ilmiy hisob-kitoblarda keng qo'llaniladi.

Kamchiliklari:

- Agar umumiy qoida noto'g'ri bo'lsa, deduktiv fikrlashda chiqarilgan xulosa ham noto'g'ri bo'ladi.
- Barcha holatlar uchun umumiy qoidalar topish qiyin bo'lishi mumkin.

Farqlari:

Xususiyat	Induktiv fikrlash	Deduktiv fikrlash
Yondashuv	Maxsusdan umumiyga (ma'lum holatlardan umumiy qoidalar)	Umumiydan maxsusga (umumiy qoidalardan maxsus holatga)
Jarayon	Kuzatishlar va tajribalar orqali xulosa chiqarish	Mavjud qoidalar asosida aniq xulosalar chiqarish
Ishlatish sohasi	Yangi nazariyalar yaratish, tendensiyalarni aniqlash	Aniq xulosalar chiqarish, ilmiy dalillarni isbotlash
Xulosaning to'g'riligi	Xulosa ehtimoliy, xato bo'lishi mumkin	Xulosa qat'iy va to'g'ri, agar qoidalar to'g'ri bo'lsa
Afzalliklari	Yangi bilimlarni kashf qilishda foydali	Mantiqiy ishonchlilik va aniqlik
Kamchiliklari	Xulosalar har doim to'g'ri bo'lmasligi mumkin	Agar umumiy qoida noto'g'ri bo'lsa, xulosa ham noto'g'ri

Induktiv fikrlash ko'proq yangi ma'lumotlar va ilmiy tadqiqotlar uchun foydalidir, chunki u ehtimoliy xulosalar chiqarishga yordam beradi. Deduktiv fikrlash esa, mavjud bilimlar va qonuniyatlarga asoslanib, aniq va qat'iy xulosalar olishda samarali. Har ikkala fikrlash usuli ham o'z o'rnida muhim va bilim olishda turli jarayonlarda qo'llanilishi mumkin.

Induktiv va deduktiv fikrlash ko'nikmalari bilim olish va mantiqiy fikrlash jarayonlarida muhim o'rin tutadi. Ularning elementlari va rivojlantirishdagi muhim jihatlari quyidagicha:

1. Induktiv fikrlash ko'nikmasining elementlari

Induktiv fikrlashda, o'quvchi ma'lum bir faktlardan umumiy xulosalar chiqaradi. Bu jarayonning elementlari quyidagicha:

- 1.**Kuzatishlar:** O'quvchi yoki tadqiqotchi real hayotdagi hodisalar, faktlar yoki voqealarni kuzatadi. Bu element induktiv fikrlashning birinchi bosqichidir, chunki ma'lum bir hodisalar yoki narsalar haqida aniqlik kiritish zarur bo'ladi.
- 2.**Ma'lumotlarni tahlil qilish:** Kuzatishdan olingan ma'lumotlarni tahlil qilish, ya'ni ularni umumlashtirish va ularning o'xshash tomonlarini aniqlash.
- 3.**Umumiy xulosalar chiqarish:** Ma'lumotlarni tahlil qilib, ularning asosida kengroq va umumiy xulosalar chiqariladi. Bu xulosalar ehtimoliy bo'lib, ular faqat kuzatilgan hodisalarga asoslanadi.
- 4.**Ehtimoliy xulosalar va generalizatsiya:** Induktiv fikrlashda chiqilgan xulosalar ehtimoliy va umumiy bo'ladi. Ular tasdiqlangan ilmiy qonuniyatlar bo'lmasligi mumkin, ammo kuzatishlar asosida chiqarilgan taxminlardir.

Rivojlantirishdagi muhim jihatlari:

- **Kuzatishlarni kengaytirish:** Ko'proq ma'lumot to'plash va turli holatlarda kuzatishlar olib borish orqali induktiv fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish mumkin.
- **Muammolarni umumlashtirish:** Faqat bitta holatni emas, balki turli holatlarni umumlashtirishga o'rganish zarur. Bu, o'quvchilarga kengroq fikrlash imkonini beradi.
- **Kritik fikrlash:** Ehtimoliy xulosalarni chiqarishda tanqidiy fikrlash muhimdir, chunki har doim kuzatishlar yoki xulosalar to'g'ri bo'lmasligi mumkin.

2. Deduktiv fikrlash ko'nikmasining elementlari

Deduktiv fikrlashda, umumiy prinsiplardan yoki qonuniyatlardan maxsus xulosalar chiqariladi. Bu jarayonning asosiy elementlari quyidagilar:

- 1.**Umumiy qoidalar yoki prinsiplar:** Deduktiv fikrlashning boshlanish nuqtasi — umumiy va keng qo'llaniladigan qonuniyatlar yoki prinsiplardir. Bu qoidalar ishonchli va to'g'ri deb qabul qilinadi.
- 2.**Maxsus holat:** Umumiy qoida yoki prinsipga asoslanib, maxsus holat tekshiriladi. Bu, ba'zi aniq ma'lumotlarni o'z ichiga oladi va umumiy qoida bilan mos kelishini ko'rsatadi.
- 3.**Xulosa chiqarish:** Umumiy qoida va maxsus holatga asoslanib, aniq xulosa chiqariladi. Deduktiv fikrlashda xulosa qat'iy va ishonchli bo'ladi, chunki agar umumiy qoida to'g'ri bo'lsa, chiqarilgan xulosa ham to'g'ri bo'ladi.
- 4.**Mantiqiy aniqlik:** Deduktiv fikrlash jarayonida mantiqiy aniqlik va to'g'riligini ta'minlash muhim. Xulosalar qat'iy bo'lib, umumiy qonuniyatlarga asoslanadi.

Rivojlantirishdagi muhim jihatlari:

- **Tushuncha va prinsiplarni o'rganish:** Umumiy qoidalar va prinsiplarni yaxshi o'rganish, deduktiv fikrlashni samarali qilish uchun zarur.
- **Mantiqiy xulosalarni chiqara olish:** O'quvchilarga mantiqiy to'g'ri xulosalar chiqarishni o'rgatish muhim, chunki deduktiv fikrlashda mantiqiy xatoliklar natijalarni noto'g'ri qilishga olib keladi.
- **Test va tekshirish:** Deduktiv xulosalarni tekshirish uchun amaliy misollar va testlar yordamida o'quvchilarda mantiqiy fikrlashni rivojlantirish mumkin.

Induktiv va deduktiv fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishdagi umumiy jihatlar:

1. **Tajriba va mashq:** Har ikkala fikrlash turini rivojlantirishda amaliy mashqlar va tajribalar orqali ko'nikmalarni mustahkamlash muhimdir. Misol uchun, turli mavzular bo'yicha kuzatishlar olib, induktiv fikrlashni rivojlantirish mumkin; shuningdek, maxsus misollar orqali deduktiv fikrlashni amalda qo'llash.
2. **Kritik fikrlashni rivojlantirish:** Fikrlarni tahlil qilish va baholash, shuningdek, o'zaro solishtirish va izoh berish ko'nikmalarini o'rgatish, mantiqiy xatoliklarni kamaytirishga yordam beradi.
3. **Muammolarni hal qilish:** Induktiv va deduktiv fikrlashni o'quvchilarga muammolarni yechishda qo'llashni o'rgatish, ularni mustaqil fikrlashga undaydi va kengroq qarorlar qabul qilish imkonini beradi.
4. **O'zaro taqqoslash va integratsiya:** O'quvchilarga induktiv va deduktiv fikrlash metodlarini birgalikda qo'llashni o'rgatish, ular uchun qarorlar qabul qilishda samarali yondashuvni yaratadi.

Induktiv va deduktiv fikrlash ko'nikmalari o'quvchilarda mantiqiy fikrlash va tanqidiy yondashuvni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Ularning elementlarini tushunish va rivojlantirish orqali o'quvchilar ilmiy izlanishlar, muammolarni hal qilish va qarorlar qabul qilishda samarali ko'nikmalarni egallashadi.

Induktiv fikrlash ko'nikmasini rivojlantirish usullari o'quvchilarga amaliy tajriba orqali umumiy xulosalar chiqarishni o'rgatish, ma'lumotlarni tahlil qilish va o'z kuzatuvlarini asoslashni o'rgatishga yordam beradi. Induktiv fikrlash, hodisalar yoki holatlar asosida umumiy qoidalar yoki xulosalar chiqarish jarayonini anglatadi. Quyida bu ko'nikmani rivojlantirish uchun samarali usullar keltirilgan:

1. Vaziyat yoki holat orqali o'rganish (Case Study)

Tavsif: O'quvchilarga real hayotdagi holatlar yoki hodisalar asosida o'rganish imkonini berish. Bu metod, o'quvchilarga aniq vaziyatlar orqali umumiy xulosalar chiqarishni o'rgatadi.

Metod:

- O'quvchilarga ma'lum bir hodisa, muammo yoki jarayon bilan bog'liq o'rganish holati taqdim etiladi (masalan, ekologik muammo, ijtimoiy vaziyat, iqtisodiy qarorlar).
- O'quvchilar ushbu holatni tahlil qilib, mavjud ma'lumotlardan foydalanib, xulosalar chiqaradilar.
- Holatni o'rganish davomida o'quvchilar o'z kuzatuvlaridan va tahlildan umumiy qoidalarni shakllantiradilar.

Misol:

- Ekologiya darsida, o'quvchilarga biron-bir hududda suv resurslari kamayishini tahlil qilish uchun holat taqdim etiladi. O'quvchilar bu holatni o'rganib, suv resurslarining kamayishiga olib keladigan sabablarni va ularni bartaraf etish yo'llarini induktiv fikrlash orqali aniqlaydilar.

2. Kuzatish va tahlil

Tavsif: O'quvchilarni ma'lum bir hodisa yoki jarayonni kuzatishga undash va bu kuzatuvlar asosida umumiy xulosalar chiqarishga o'rgatish. Bu metod o'quvchilarga tasodifiy holatlar asosida xulosalar chiqarishni o'rgatadi.

Metod:

- O'quvchilarga biror hodisani yoki jarayonni kuzatish uchun vaqt ajratiladi (masalan, ob-havo o'zgarishlari, o'sadigan o'simliklar, hayvonlar harakati).
- Keyin, o'quvchilar o'z kuzatishlaridan ma'lumotlar yig'ib, ular asosida umumiy qonuniyatlarni yoki tendensiyalarni chiqaradilar.

Misol:

- O'quvchilar o'simliklarning o'sishini kuzatadilar. Ular turli sharoitlar (masalan, yorug'lik, suv, tuproq turi) bo'yicha o'sish sur'atlarini solishtiradilar va natijalar asosida o'sish uchun eng yaxshi sharoitlarni aniqlaydilar.

3. Eksperiment va tajriba

Tavsif: O'quvchilarga amaliy tajriba yoki eksperimentlar o'tkazish orqali kuzatish va natijalardan xulosalar chiqarishni o'rgatish. Bu metod orqali o'quvchilar tajribaviy asosda umumiy xulosalar chiqaradilar.

Metod:

- O'quvchilarga eksperimentlarni o'tkazish uchun sharoitlar taqdim etiladi. Ular o'z tajribalarini bajarib, kuzatishlar asosida natijalarga erishadilar.
- Eksperimentlar orqali o'quvchilar, masalan, kimyoviy yoki biologik jarayonlarni o'rganadilar va shu asosida umumiy xulosalar qilishadi.

4. Munozara va guruhda ishlash

Tavsif: O'quvchilarni guruhlariga bo'lib, muhokama va munozaralar o'tkazishga undash, bunda ular turli holatlar yoki muammolarni o'rganib, o'z xulosalarini chiqaradilar. Bu metod o'quvchilarga boshqalar bilan fikr almashish, turli nuqtai nazarlarni eshitish va umumiy qarorga kelishni o'rgatadi.

Metod:

- O'quvchilarni guruhlariga bo'lib, ularga biron bir muammo yoki savol taqdim etiladi.
- Guruhlar o'rtasida muhokama va munozara olib boriladi, va har bir guruh o'z kuzatuvlari va fikrlari asosida umumiy xulosalar chiqaradi.
- Munozara davomida guruhlar o'z fikrlarini asoslab, boshqalar bilan bahslashadilar, bu esa induktiv fikrlashni rivojlantiradi.

Misol:

- O'quvchilarga "Bag'rikenglik va millatlararo totuvlik" mavzusida munozara o'tkaziladi. O'quvchilar o'z kuzatuvlaridan foydalanib, global iqtisodiyotdagi muammolarni tahlil qiladilar va shu asosda xulosalar chiqaradilar.

5. Kreativ va muammoni yechish faoliyatlari

Tavsif: O'quvchilarga muayyan bir muammo yoki vaziyatni hal qilish uchun kreativ va inovatsion fikrlashni rag'batlantirish. Bu metod o'quvchilarga tajriba va kuzatishlar asosida echimlar ishlab chiqish imkoniyatini beradi.

Metod:

- O'quvchilarga muammolarni echish uchun turli sharoitlar yaratilib, ular ushbu muammolarni qanday hal qilishni o'ylab topishadi.
- O'quvchilar muammolarni hal qilishda amaliy tajribalar va kuzatishlar asosida umumiy qonuniyatlar yoki echimlar ishlab chiqadilar.

Misol:

- O'quvchilarga "Shahar atrofidagi ifloslanishni kamaytirish" kabi muammo beriladi. O'quvchilar turli yondashuvlar va echimlarni yaratib, ma'lumotlarni tahlil qilish orqali eng yaxshi yechimni aniqlaydilar.

Induktiv fikrlash ko'nikmasini rivojlantirish o'quvchilarga mantiqiy va analitik fikrlashni o'rgatadi. Bu metodlar, o'quvchilarga turli holatlar va vaziyatlar asosida umumiy xulosalar chiqarishni o'rgatadi va ular o'z kuzatuvlaridan foydalanib, bilimni kengaytirishadi. **Vaziyatni o'rganish (case-study), kuzatish va tahlil, eksperimentlar va tajribalar, munozara va guruhda ishlash** kabi metodlar o'quvchilarga induktiv fikrlashni rivojlantirishda samarali yondashuvlarni taqdim etadi.

Deduktiv fikrlash ko'nikmasini rivojlantirish — o'quvchilarga umumiy qoidalar yoki prinsiplardan aniq xulosalar chiqarishni o'rgatishga qaratilgan jarayon. Deduktiv fikrlashda, umumiy prinsip yoki qonuniyatdan boshlanib, aniq bir holat yoki hodisaga tadbiq etiladi. Bu ko'nikma o'quvchilarga ilmiy, matematik yoki mantiqiy fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi. Quyida **deduktiv fikrlash ko'nikmasini rivojlantirish usullari** keltirilgan:

1. Umumiy qoidalarni tahlil qilish

Tavsif: O'quvchilarga umumiy qoidalar yoki prinsiplarni taqdim etib, ularni aniq holatlar yoki misollar bilan tahlil qilishni o'rgatish. Deduktiv fikrlashda umumiy qoidadan aniq xulosaga erishiladi.

Metod:

- O'quvchilar umumiy qoidalar asosida ma'lum bir hodisani yoki muammoni yechishda deduktiv yondashuvni qo'llaydilar.

2. Masala va muammolarni yechish

Tavsif: O'quvchilarga masala yoki muammo yechish uchun umumiy qonuniyatlarni qo'llashni o'rgatish. Deduktiv fikrlashda aniq yechimlar chiqarish uchun umumiy prinsiplar va qoidalar ishlatiladi.

Metod:

- O'quvchilarga murakkab masalalar yoki muammolar beriladi, ularda umumiy qoidalar yoki mantiqiy qoidalarni ishlatish talab etiladi.
- Deduktiv fikrlash jarayonida o'quvchilar qoidalar va prinsiplarni muammo yechish jarayonida mantiqiy tarzda qo'llashni o'rganadilar.

3. Teskari fikrlash (Reverse thinking)

Tavsif: Teskari fikrlash — bu muammoni yoki vaziyatni teskari nuqtai nazardan ko'rib chiqish. Bu metod o'quvchilarga mavjud qoidalarni yoki tushunchalarni boshqacha yondashuv bilan ishlatishni o'rgatadi va deduktiv fikrlashni rivojlantiradi.

Metod:

- O'quvchilarga muammoning yechimini teskari nuqtai nazardan ko'rib chiqish vazifasi beriladi.
- Bunda, o'quvchilar avvalgi qoidalarni teskari tartibda qo'llab, yechimni topishadi. Bu usul, o'quvchilarga o'z fikrlarini yanada chuqurroq tahlil qilishni o'rgatadi.

Misol:

- O'quvchilarga, masalan, "Qanday qilib hayvonlarni saqlash muammosini hal qilish kerak?" deb savol beriladi. Ular, odatda hayvonlarni saqlash uchun qanday usullar mavjudligini bilishadi, lekin teskari fikrlashda, "Hayvonlarni qanday qilib saqlamaslik kerak?" degan savolga javob izlaydilar. Bu, o'quvchilarga yechimlarni teskari tarzda topish va yangi yondashuvlar ishlab chiqishni o'rgatadi.

4. Nazariy tushunchalarni amaliyotga tatbiq etish

Tavsif: Nazariy tushunchalarni real hayotga tatbiq etish orqali deduktiv fikrlashni rivojlantirish. Bu usul o'quvchilarga ilmiy yoki nazariy bilimlarni real vaziyatlarda qo'llash imkonini beradi.

Metod:

- O'quvchilarga ilmiy yoki nazariy tushunchalar taqdim etiladi, va ular bu tushunchalarni amaliyotda qo'llash orqali deduktiv xulosalarga keladilar.
- Nazariy bilimni real dunyo muammolariga tatbiq etish orqali o'quvchilar nafaqat nazariy bilimni o'zlashtiradilar, balki ularni amalda qo'llashni ham o'rganadilar.

Deduktiv fikrlash ko'nikmasini rivojlantirishda **umumiy qoidalar**ni tahlil qilish, **masala va muammolarni yechish**, **teskari fikrlash**, va **nazariy tushunchalarni amaliyotga tatbiq etish** kabi usullar muhim o'rin tutadi. Deduktiv fikrlash — bu mantiqiy fikrlash jarayonidir, unda umumiy prinsiplar va qoidalar asosida aniq xulosalar chiqariladi. Ushbu metodlar o'quvchilarga ilmiy va amaliy masalalarni yechishda deduktiv yondashuvni qo'llashni o'rgatadi va ularning fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. **Abdug'afforov, I.** *Pedagogika: O'quv qo'llanma.* — T.: "O'zbekiston" nashriyoti. 2011 y
2. **Xayrullayev, I.** *Ma'naviyat va ma'naviy tarbiya: Pedagogik asoslar.* — T.: Sharq. 2005 y
3. **Raximov, S.** *O'quvchilarda ma'naviy qadriyatlarini shakllantirish: Metodik qo'llanma.* — T.: Fan va texnologiya. 2008 y
4. **Mamatov, A.** *Pedagogik texnologiyalar: Nazariya va amaliyot.* — T.: O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi. 2014 y
5. **Ismoilov, A.** *O'quvchilarni ma'naviy tarbiyalashda axloqiy-psixologik yondashuv: O'quv qo'llanma.* — T.: O'qituvchi. 2013 y
6. **Mirzaev, A.** *Axloqiy tarbiyaning pedagogik asoslari: Nazariy va amaliy masalalar.* — T.: O'qituvchi. 2017.
7. **Juraev, B.** (2015). *O'quvchilarni ma'naviy tarbiyalashning zamonaviy usullari: Monografiya.* — T.: Xalq ta'limi.
8. **G'afurov, S.** (2010). *Ta'lim jarayonida axloqiy-estetik qadriyatlar: Pedagogik nazariyalar.* — T.: Innovatsion ta'lim.

3.5.4. Mavzu: Tarbiya darslarida o‘quvchilarda shakllantirilgan 4K kompetensiyalarini baholash rubrikalari. (2 soat amaliy)
Mashg‘ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	III. Fanni o‘qitishga zamonaviy yondashuvlar			
O‘quv modul	3.5.“Tarbiya fanida kognitiv va hamkorlik kompetensiyalarini rivojlantirish texnologiyalari” moduli			
Mavzu	3.5.4. Mavzu: Tarbiya darslarida o‘quvchilarda shakllantirilgan 4K kompetensiyalarini baholash rubrikalari.			
Darsning maqsadi	- tarbiya fanidan Davlat ta’lim standartlari va ta’lim bosqichlarini tushuntirish, ularning ilmiy ahamiyatini ochib berish; - tarbiya turlarini shakllantirish; - Metod va usullardan foydalanishda ilmiy yondashishni rivojlantirish			
Mashg‘ulot turi	Ma’ruza			
Metodlar	Interfaol taqdimot, guruhli faoliyat, amaliy mashg‘ulot, “Aqliy hujum”			
Jihozlar	Kompyuter va proyektor(smart televizor),Interfaol doska yoki oddiy doska, Online platformalar (Canva, Openai.com), Ish materiallari (slydlar, ma’ruza matni)			
Mashg‘ulot mazmuni				
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, minut	Metodlar	Natija
1. Tashkiliy	- Salomlashish - Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg‘ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish	O‘qituvchilar mashg‘ulotga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	- "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama - Tinglovchilarni darsga qiziqtirish hamda mavzuga oid bilimlarini aniqlash maqsadida savollar beriladi.	5	Muhokama, Muammoli vaziyat yaratish	O‘qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag‘batlanadi.
3. Nazariy qism	Slydlar bilan mavzu tushuntiriladi: - Kirish: tarbiya fanini o‘qitishning asosiy maqsadi haqida umumiy tushuncha Tarbiya fanini ilmiy asosda o‘rganish uchun metodlar zaruriyati. Davlat ta’lim standartlarining qisqacha ta’rifi. - Asosiy qism: Tarbiya fanini o‘qitishning vazifalari yuksak ahloqiy qadriyatlar bilan birga tarbiya turlarini tushuntirish; fan sohasida erishilayotgan yutuqlar, ularning amaliyotdagi tatbiqi orqali ilmiy dunyoqarashlarini rivojlantirish.	25	Taqdimot, ko‘rgazmali tushuntirish	O‘qituvchilar mavzuni nazariy jihatdan o‘rganadi.
4. Amaliy mashg‘ulot	-Guruhlarga tarbiya masalalarini muhokama qilish uchun savollar berish. - Guruhlar o‘z javoblarini taqdim etib, ularni tanqidiy tahlil qilish	20	Taqdimot, namoyish	O‘qituvchilar mavzuni amaliy ko‘nikmalar orqali yaxshiroq o‘rganadi.

5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar hamda savolga javob topishdagi qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish	10	Suhbat, muhokama, tahlil	O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	O'qituvchilarga quyidagi savollar bo'yicha o'zini tahlil qilish va fikr almashish taklif etiladi: O'qituvchilarning xulosalari umumlashtiriladi.	10	Savol-javob, O'z-o'zini baholash, tahlil	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat, Savol-javob	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi

3.5.4. Mavzu: Tarbiya darslarida o'quvchilarda shakllantirilgan 4K kompetensiyalarini baholash rubrikalari. (2 soat amaliy)

Reja:

1. Ta'lim samaradorligiga erishishda 4K modelining ahamiyati.
2. XXI asr hayotiy ko'nikmalarni rivojlantirishdagi muhim jihatlar.
3. Tarbiya darslarida o'quvchilarning kommunikativlik, kreativlik, kollaboratsiya va kritik fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish usullari.

4K kompetensiyasi — bu ta'lim tizimida o'quvchilarning zamonaviy ijtimoiy va kasbiy hayotga tayyorlash uchun zarur bo'lgan to'rt asosiy kompetensiyani (ko'nikma va qobiliyatlarni) anglatadi. Bu kompetensiyalar o'quvchilarga turli vaziyatlarda muvaffaqiyatli bo'lish, innovatsion va samarali ishlash imkoniyatini yaratadi. 4K kompetensiyasi quyidagi to'rt muhim ko'nikmadan iborat:

1. Tanqidiy fikrlash (Critical thinking). O'quvchilarni fikrlashda mantiqiy va tahliliy yondashuvni o'rgatish. Ular turli ma'lumotlarni tahlil qilish, xatoliklarni aniqlash, dalillarni baholash va o'z qarorlarini asoslashni o'rganadilar. Kritikal fikrlash ko'nikmasi o'quvchilarga turli muammolarni hal qilishda to'g'ri qarorlar qabul qilish imkonini beradi. O'quvchilar bu ko'nikma yordamida noaniq yoki murakkab vaziyatlarda aniq va asoslangan fikrlar shakllantiradilar.

2. Hamkorlik (Collaboration). O'quvchilarni boshqalar bilan birgalikda ishlashga o'rgatish. Bu ko'nikma jamoaviy ishda muvaffaqiyatli ishlashni, guruhda mas'uliyatni bo'lishishni va samarali muloqot qilishni o'z ichiga oladi. Hamkorlikni rivojlantirish o'quvchilarga guruhda ishlashda yaxshi muomala, fikr almashish va jamoaning umumiy maqsadiga erishishda yordam beradi. O'quvchilar o'zaro ishlash orqali ijtimoiy ko'nikmalarini oshiradilar.

3. Ijodiy fikrlash (Creativity). O'quvchilarga yangi g'oyalar va yechimlarni topish, innovatsion fikrlash va mavjud resurslardan yangi usullarda foydalanishni o'rgatish. Bu ko'nikma yangilik yaratish va o'zgarishlarga moslashishni o'z ichiga oladi. Ijodkorlik nafaqat san'at va dizaynda, balki biznes, ilm-fan, texnologiya va kundalik hayotda ham muhimdir. O'quvchilar ijodkorlik orqali yangi mahsulotlar va xizmatlar yaratish, muammolarni yechish va hayotni yaxshilash imkoniyatiga ega bo'ladilar.

4. Kommunikatsiya (Communication). O'quvchilarga samarali va aniq muloqot qilishni o'rgatish. Bu ko'nikma nafaqat og'zaki, balki yozma va vizual muloqotlarni ham o'z ichiga oladi. Kommunikatsiya ko'nikmasi o'quvchilarga boshqalar bilan samarali munosabatda bo'lishni, o'z fikrlarini va his-

tuyg'ularini aniq ifodalashni, boshqa odamlarning fikrlarini tinglashni va tushunishni o'rgatadi. Bu ko'nikma ijtimoiy va kasbiy muvaffaqiyat uchun zarur.

4K kompetensiyasi (kritik fikrlash, hamkorlik, ijodkorlik, va kommunikatsiya) ta'lim tizimida o'quvchilarning zamonaviy dunyoda muvaffaqiyatli bo'lishi uchun zarur bo'lgan asosiy ko'nikmalarni anglatadi. Ushbu kompetensiyalarni rivojlantirish ta'limda bir qancha ijobiy o'zgarishlarni keltirib chiqaradi va o'quvchilarni hayotdagi turli sohalarida muvaffaqiyatli bo'lishga tayyorlaydi.

4K kompetensiyasining ta'limdagi ahamiyati:

1. Mustaqil muvaffaqiyatli hayotga tayyorlash. Bu ko'nikmalar:

- **Kritik fikrlash** – muammolarni tahlil qilish va mantiqiy qarorlar qabul qilishga yordam beradi.
- **Hamkorlik** – jamoada ishlash va boshqalar bilan birgalikda maqsadlarga erishish.
- **Ijodkorlik** – yangi g'oyalar ishlab chiqish va innovatsiyalarni qo'llash.
- **Kommunikatsiya** – samarali muloqot qilish va o'z fikrini aniq ifodalash.

Ushbu kompetensiyalar o'quvchilarni nafaqat kasbiy, balki ijtimoiy muvaffaqiyatlarga ham tayyorlaydi.

2. Muammolarni hal qilish qobiliyatini oshirish.

4K kompetensiyasi o'quvchilarga murakkab muammolarni hal qilishda samarali yondashuvlarni taklif etadi. O'quvchilar:

- **Kritik fikrlash** orqali turli nuqtai nazarlardan qarorlar qabul qilishadi.
- **Hamkorlik** yordamida birgalikda echimlar ishlab chiqadilar.
- **Ijodkorlik** yordamida yangi va innovatsion yechimlar topadilar.

Bu ko'nikmalar o'quvchilarga real hayotdagi turli muammolarni hal qilishda yordam beradi.

3. Shaxsiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash

4K kompetensiyasi o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va shaxsiy rivojlanishlariga katta hissa qo'shadi:

- **Kritik fikrlash** o'quvchilarni mustaqil fikr yuritishga o'rgatadi.
- **Hamkorlik** o'quvchilarga boshqalar bilan muvaffaqiyatli ishlashni va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishni o'rgatadi.
- **Ijodkorlik** o'quvchilarga o'z fikrlarini erkin ifodalash va yangi g'oyalar ishlab chiqish imkonini beradi.
- **Kommunikatsiya** o'quvchilarga boshqalar bilan samarali muloqotda bo'lishni o'rgatadi.

Natijada, o'quvchilar o'zlarining kuchli tomonlarini aniqlay olishadi va shaxsiy rivojlanishlari uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni egallaydilar.

4. O'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasidagi munosabatlarni yaxshilash.

4K kompetensiyasi o'quvchilarning o'qituvchilari bilan samarali muloqot qilishlarini va jamoada ishlashlarini rag'batlantiradi. Bu, o'z navbatida, o'qituvchining o'quvchilarga individual yondashuvni qo'llashiga imkon yaratadi.

- **Kommunikatsiya** o'quvchi va o'qituvchi o'rtasidagi ochiq va samarali aloqani o'rnatadi.
- **Hamkorlik** esa o'quvchilarning bir-birlari bilan ishlashiga va jamoaviy ishlarda muvaffaqiyatga erishishlariga yordam beradi.

Buning natijasida o'quvchilarning o'qish motivatsiyasi oshadi va ular o'z maqsadlariga erishishda yanada faol bo'lishadi.

5. O'quvchilarning jamiyatda faol ishtirokini ta'minlash

4K kompetensiyalari o'quvchilarni jamiyatda faol ishtirok etishga tayyorlaydi. O'quvchilar:

- **Kritik fikrlash** orqali ijtimoiy va siyosiy masalalarda o'z fikrlarini bildiradilar.
- **Hamkorlik** orqali jamiyatdagi muammolarni hal qilishda qatnashadilar.
- **Ijodkorlik** va **kommunikatsiya** yordamida yangi g'oyalarni ilgari surish va jamiyatni yaxshilash uchun ishlaydilar.

Bu o'quvchilarning jamiyatga foyda keltirishga bo'lgan intilishlarini va mas'uliyatli fuqarolik faoliyatini rivojlantiradi.

Tanqidiy fikrlash, kreativ fikrlash, kommunikativlik va kollaboratsiya ko'nikmalarini rivojlantirish, o'quvchilarga hayotda muvaffaqiyatli bo'lish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni shakllantirishga yordam beradi. Bu ko'nikmalarni rivojlantirish o'quvchilarning aqliy va ijtimoiy salohiyatlarini oshiradi. Quyida har bir ko'nikma uchun rivojlantirish usullari keltirilgan:

1. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish usullari:

- **Debat va munozaralar:** O'quvchilarni turli mavzular bo'yicha debat va munozaralarga jalb qilish, ularning tanqidiy fikr yuritish qobiliyatini oshiradi. Munozara davomida o'quvchilar turli fikrlarni tahlil qilish, dalillarni ko'rsatish va qaror qabul qilishni o'rganadilar.
- **Muammolarni hal etish:** Muammolarni hal qilishga qaratilgan faoliyatlar (masalan, casus ishlarini tahlil qilish, eslatmalar tayyorlash) o'quvchilarda mantiqiy tahlil va qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.
- **Kritik refleksiya:** O'quvchilarga o'rgangan narsalarini o'zlashtirishda tanqidiy refleksiya o'tkazish (nima yaxshi bo'ldi, nima yaxshilanishi mumkin) yordamida tanqidiy fikrlash ko'nikmasini oshirish mumkin.

2. Kreativ fikrlashni rivojlantirish usullari:

- **Beyzbol yondashuvi (Brainstorming):** O'quvchilarga biror mavzu bo'yicha ko'plab g'oyalarni ishlab chiqish imkoniyatini berish. Bu kreativ fikrlashni rivojlantiradi va yangi fikrlarni yaratishga yordam beradi.
- **Rolli o'yin (Role-Playing):** O'quvchilarni turli rollarda o'ynashga chaqirish, ularga yangi vaziyatlarda o'zingizni qanday tutish kerakligini o'rganishga yordam beradi. Bu usul ijodiy fikrlashni va yangi g'oyalarni ishlab chiqishni rag'batlantiradi.
- **Qiziqarli voqea yaratish:** O'quvchilarga hikoya yaratish, o'zingizning ixtiyoriy voqeani yozish yoki tasavvur qilishni taklif qilish, ijodiy fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi.

3. Kommunikativlikni rivojlantirish usullari:

- **Guruhda muammolarni hal etish:** Guruhdagi har bir o'quvchi o'z fikrini ifodalash orqali samarali kommunikatsiyani rivojlantiradi. Masalan, guruh bo'lib loyiha ustida ishlash, o'zaro fikr almashish va muammolarni yechish.
- **Faol tinglash:** O'quvchilarga samarali tinglash ko'nikmalarini o'rgatish, bu esa ularning kommunikatsiya jarayonidagi faol ishtirokini oshiradi. Tinglash, aniq javob berish va tushunishni tekshirish orqali kommunikatsiya ko'nikmalarini rivojlantirish mumkin.

- **Yozma va ogʻzaki kommunikatsiya:** Oʻquvchilarga yozma va ogʻzaki nutqni yaxshilashga qaratilgan mashqlarni bajartirish (masalan, insholar yozish yoki taqdimotlar tayyorlash) kommunikatsiya koʻnikmalarini oshiradi.

4. Kollaboratsiyani rivojlantirish usullari:

- **Jamoaviy loyihalar:** Oʻquvchilarni guruhlariga boʻlib, birgalikda loyiha ustida ishlashga jalb qilish. Bu ularga hamkorlikda ishlashni oʻrgatadi va jamoada samarali ishlashni rivojlantiradi.
- **Guruh muhokamalari:** Oʻquvchilarga oʻzaro fikr almashish, turli gʻoyalarni qabul qilish va bir-birini tushunishga oʻrgatish. Guruh muhokamalari orqali kollaboratsiya koʻnikmalarini rivojlantirish mumkin.
- **Guruh ichida rollarni taʼriflash:** Har bir oʻquvchiga maʼlum bir rol berish, masalan, jamoaning rahbari, yozuvchi yoki tahlilchi boʻlish. Bu oʻquvchilarga jamoada oʻz masʼuliyatini tushunishga yordam beradi.
- **Guruhga yaratilgan vazifalarni yechish:** Jamoaviy ishlash va muammolarni guruh boʻlib hal qilish usullari kollaboratsiya koʻnikmalarini rivojlantiradi. Har bir oʻquvchi oʻz gʻoyasini kiritish orqali umumiy maqsadga erishishga intiladi.

Tanqidiy fikrlash, kreativ fikrlash, kommunikativlik va kollaboratsiya koʻnikmalarini rivojlantirish oʻquvchilarning oʻz fikrlarini erkin ifodalash, muammolarni tahlil qilish, samarali jamoaviy ish olib borish va yangi gʻoyalar yaratish kabi qobiliyatlarini oshiradi. Ushbu koʻnikmalarni taʼlim jarayonida faol va innovatsion metodlar orqali rivojlantirish, oʻquvchilarning muvaffaqiyatli, ijodiy va ijtimoiy jihatdan faol shaxslar boʻlishini taʼminlaydi.

Tarbiya darslarida oʻquvchilarda shakllantirilgan 4 k kompetensiyalarini baholash rubrikalari

№	Kompetensiya	Mezonlar
1	Tanqidiy fikrlash	Muammolarni tahlil qilish/ Asosli xulosalar chiqarish/ Fikrlarini tanqidiy baholash
2	Kommunikativlik	Oʻz fikrini aniq ifodalash/ Tinglash va tushunish/ Rasmiy va norasmiy muloqot
3	Hamkorlikda ishlash	Guruhda ishlash/ Resurs va vazifalarni taqsimlash/ Boshqalar bilan fikr almashish
4	Kreativ fikrlash	Yangi gʻoyalar ishlab chiqish/ Muammolarni ijodiy hal qilish/ Yangi usullarni qoʻllash

Foydalanilgan adabiyotlar

1. **Abdugʻafforov, I.** *Pedagogika: Oʻquv qoʻllanma.* — T.: "Oʻzbekiston" nashriyoti. 2011 y
2. **Xayrullayev, I.** *Maʼnaviyat va maʼnaviy tarbiya: Pedagogik asoslar.* — T.: Sharq. 2005 y
3. **Raximov, S.** *Oʻquvchilarda maʼnaviy qadriyatlarini shakllantirish: Metodik qoʻllanma.* — T.: Fan va texnologiya. 2008 y
4. **Mamatov, A.** *Pedagogik texnologiyalar: Nazariya va amaliyot.* — T.: Oʻzbekiston Respublikasi Taʼlim vazirligi. 2014 y
5. **Ismoilov, A.** *Oʻquvchilarni maʼnaviy tarbiyalashda axloqiy-psixologik yondashuv: Oʻquv qoʻllanma.* — T.: Oʻqituvchi. 2013 y
6. **Mirzaev, A.** *Axloqiy tarbiyaning pedagogik asoslari: Nazariy va amaliy masalalar.* — T.: Oʻqituvchi. 2017.
7. **Juraev, B.** (2015). *Oʻquvchilarni maʼnaviy tarbiyalashning zamonaviy usullari: Monografiya.* — T.: Xalq taʼlimi.

- 8. G‘afurov, S.** (2010). *Ta’lim jarayonida axloqiy-estetik qadriyatlar: Pedagogik nazariyalar.* — T.: Innovatsion ta’lim.
- Tashkent, M. (2020). *O‘quvchilarni ma’naviy yuksaltirishda yangi pedagogik texnologiyalar: O‘quv qo‘llanma.* — T.: Ta’lim va fan.
- 9. O‘rmonov, X.** (2016). *Yangi pedagogik texnologiyalar va ularning ma’naviy tarbiyada qo‘llanilishi: Metodika.* — T.: Ilm-fan.

3.6. “Tarbiya darslarida o‘quvchilarning o‘quv faoliyati natijalarini baholash” moduli

3.6.1. Mavzu: Tarbiya darslarida o‘quvchilarning o‘quv faoliyati natijalarini baholash usullari. (2 soat amaliy)

Mashg‘ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	III. Fanni o‘qitishga zamonaviy yondashuvlar				
O‘quv modul	3.6.Tarbiya darslarida o‘quvchilarning o‘quv faoliyati natijalarini baholash				
Mavzu	3.6.1. Mavzu: Tarbiya darslarida o‘quvchilarning o‘quv faoliyati natijalarini baholash usullari. (2 soat amaliy)				
Darsning maqsadi	- tarbiya fanidan Davlat ta’lim standartlari va ta’lim bosqichlarini tushuntirish, ularning ilmiy ahamiyatini ochib berish; - tarbiya turlarini shakllantirish; - Metod va usullardan foydalanishda ilmiy yondashishni rivojlantirish				
Mashg‘ulot turi	Ma’ruza				
Metodlar	Interfaol taqdimot, guruhli faoliyat, amaliy mashg‘ulot, “Aqliy hujum”				
Jihozlar	Kompyuter va proyektor(smart televizor),Interfaol doska yoki oddiy doska, Online platformalar (Canva, Openai.com), Ish materiallari (slydlar, ma’ruza matni)				
Mashg‘ulot mazmuni					
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, minut	Metodlar		Natija
1. Tashkiliy	- Salomlashish - Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg‘ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish		O‘qituvchilar mashg‘ulotga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	- "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama - Tinglovchilarni darsga qiziqtirish hamda mavzuga oid bilimlarini aniqlash maqsadida savollar beriladi.	5	Muhokama, Muammoli vaziyat yaratish		O‘qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag‘batlanadi.
3. Nazariy qism	Slydlar bilan mavzu tushuntiriladi: - Kirish: tarbiya fanini o‘qitishning asosiy maqsadi haqida umumiy tushuncha Tarbiya fanini ilmiy asosda o‘rganish uchun metodlar zaruriyati. Davlat ta’lim standartlarining qisqacha ta'rifi. - Asosiy qism: Tarbiya fanini o‘qitishning vazifalari yuksak ahloqiy qadriyatlar bilan birga tarbiya turlarini tushuntirish; fan sohasida erishilayotgan yutuqlar, ularning amaliyotdagi tatbiqi orqali ilmiy dunyoqarashlarini rivojlantirish.	25	Taqdimot, ko‘rgazmali tushuntirish		O‘qituvchilar mavzuni nazariy jihatdan o‘rganadi.

4. Amaliy mashg'ulot	-Guruhlarga tarbiya masalalarni muhokama qilish uchun savollar berish. - Guruhlar o'z javoblarini taqdim etib, ularni tanqidiy tahlil qilish	20	Taqdimot, namoyish	O'qituvchilar mavzuni amaliy ko'nikmalar orqali yaxshiroq o'rganadi.
5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar hamda savolga javob topishdagi qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish	10	Suhbat, muhokama, tahlil	O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	O'qituvchilarga quyidagi savollar bo'yicha o'zini tahlil qilish va fikr almashish taklif etiladi: O'qituvchilarning xulosalari umumlashtiriladi.	10	Savol-javob, O'z-o'zini baholash, tahlil	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat, Savol-javob	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi

3.6.1. Mavzu: Tarbiya darslarida o'quvchilarning o'quv faoliyati natijalarini baholash usullari. (2 soat amaliy)

Reja:

1. Tarbiya darslarida o'quvchilarning o'quv faoliyati natijalarini baholashning usul va vositalari.
2. O'quvchilarning o'quv faoliyati natijalarini baholashning afzallik va kamchiligi.
3. Tarbiya darslarida o'quvchilar faoliyatini rejalashtirish va kuzatishning ahamiyati.

Tarbiya darslarida o'quvchilarning o'quv faoliyati natijalarini baholash — bu o'quvchilarning intellektual va ijtimoiy ko'nikmalarini o'lchash, ularning tarbiya jarayonidagi yutuqlarini tahlil qilish va ularning rivojlanish darajasini aniqlashning muhim qismini tashkil etadi. O'quvchilarning o'quv faoliyatini baholashning asosiy maqsadi, nafaqat ularning bilimini, balki tarbiyaviy ko'nikmalarini ham rivojlantirishdir. Quyida tarbiya darslarida o'quvchilarning o'quv faoliyatini baholash usullari keltirilgan:

1. O'quv faoliyati natijalarini baholashning asosiy maqsadlari:

- **Bilim va ko'nikmalarni o'lchash:** O'quvchilarning dars davomida o'rgangan bilimlarini va ko'nikmalarini baholash.
- **Tarbiyaviy yutuqlarni aniqlash:** O'quvchilarning tarbiyaviy fazilatlarini, axloqiy va estetik ko'nikmalarini, jamiyatga oid mas'uliyatli yondashuvlarini baholash.
- **Shaxsiy rivojlanish darajasini tahlil qilish:** O'quvchilarning individual rivojlanishlarini kuzatish va ularni o'z-o'zini anglashga, mustaqil fikrlashga va ijtimoiy mas'uliyatli bo'lishga o'rgatish.

2. O'quvchilarning faoliyatini baholash usullari:

2.1. Formativ baholash (formative assessment):

- **Dars davomida doimiy baholash:** Bu baholash usuli o'quvchilarning dars jarayonida erishgan yutuqlarini doimiy ravishda kuzatish va tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Formativ baholashning maqsadi o'quvchilarga o'zlarining kuchli va zaif tomonlarini aniqlash va tarbiyaviy faoliyatni yaxshilashda yordam berishdir.
- **Interaktiv savollar va muhokamalar:** Dars davomida o'quvchilarni savollar va muhokamalarga jalb qilish orqali, ular qanday bilimlarni egallaganliklarini va o'zaro fikr almashish ko'nikmalarini tahlil qilish mumkin.
- **Kuzatuvlar:** O'quvchilarni dars davomida kuzatish, ularning darsga faol ishtirok etishini, axloqiy xulqini va o'rganish motivatsiyasini baholash imkonini beradi.

2.2. Summativ baholash (summative assessment):

- **Testlar va imtihonlar:** O'quvchilarning o'quv jarayonida o'rgangan bilimlarini yakuniy baholashda testlar va imtihonlar qo'llaniladi. Bu baholashning maqsadi o'quvchilarning dars davomida o'rgangan materiallarini qancha o'zlashtirganliklarini aniqlashdir.
- **Yakuniy baholash:** O'quvchilarning o'quv faoliyatini baholashda yakuniy imtihon yoki sinovlardan foydalanish mumkin. Bu o'quvchilarning dastlabki bilimlari va ko'nikmalarini yakuniy natijalarga aylantiradi.

2.3. Ko'nikmalarni baholash:

- **Kompetensiyalarni tahlil qilish:** O'quvchilarning tanqidiy fikrlash, kreativlik, kommunikatsiya va hamkorlik kabi ko'nikmalarini baholash. Bu o'quvchilarning faqat bilim emas, balki amaliy ko'nikmalarini ham rivojlantirishni o'lchashga yordam beradi.
- **Kollaboratsiya va hamkorlik:** O'quvchilarning guruh ishlari va muammolarni hal qilishdagi faoliyatlarini baholash. Bu usul o'quvchilarning ijtimoiy va emotsional ko'nikmalarini ham baholash imkonini beradi.

2.4. O'zini o'z baholash:

- **Refleksiya va o'z-o'zini tahlil qilish:** O'quvchilarga o'z faoliyatlarini baholash va tahlil qilish imkoniyatini berish. Bu jarayon o'quvchilarning o'z rivojlanishini anglashiga yordam beradi. O'quvchilar o'zlarini qanday his qilishlari, nima o'rganganliklari va qanday qiyinchiliklar yuzaga kelganini tahlil qiladilar.
- **O'z-o'zini baholash jurnali:** O'quvchilarga o'z faoliyatini baholash uchun maxsus jurnal tutish va uni har hafta tahlil qilishni taklif qilish mumkin.

2.5. Tarbiyaviy Faoliyatni Baholash:

Tarbiya darslarida faqat bilim emas, balki axloqiy, ijtimoiy va estetik ko'nikmalar ham muhim ahamiyatga ega. Shuning uchun tarbiya darslarida baholashda quyidagi jihatlar ham ko'rib chiqilishi kerak:

- **Axloqiy ko'nikmalar:** O'quvchilarning o'zaro munosabatlari, hurmat, adolat, va mas'uliyatlilik kabi axloqiy fazilatlarini baholanishi lozim.
- **Ijtimoiy ko'nikmalar:** O'quvchilarning jamiyatga oid mas'uliyatini, o'zaro yordam va hamkorlikni, ijtimoiy muammolarga yondashuvini baholash.
- **Estetik ko'nikmalar:** O'quvchilarning estetik qarashlarini, san'atga bo'lgan munosabatlarini va yaratishdagi ijodkorliklarini baholash.
- **O'z-o'zini boshqarish va intizom:** O'quvchilarning o'zini o'zi boshqarish, tartib-intizom, va mustaqil ishlash qobiliyatlarini baholash.

Tarbiya darslarida o'quvchilarning faoliyatini baholash nafaqat bilim, balki ijtimoiy, axloqiy va shaxsiy ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan bo'lishi kerak. Baholash jarayoni o'quvchilarning tarbiyaviy fazilatlarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Formativ va summativ baholash, ko'nikmalarni o'lchash, o'zini o'z baholash kabi usullar o'quvchilarning tarbiya jarayonidagi yutuqlarini samarali tahlil qilishga yordam beradi.

Formativ va summativ baholash — bu ta'lim jarayonida o'quvchilarning o'quv faoliyatini baholashning ikki asosiy yondashuvidir. Har ikkala baholash turi o'quvchilarning rivojlanishini tahlil qilishda muhim ahamiyatga ega bo'lsa-da, ularning maqsadlari, usullari va vaqtinchalik xususiyatlari farq qiladi. Quyida har bir baholash turiga batafsil to'xtalamiz:

1. Formativ baholash (Formative Assessment)

Formativ baholash — bu o'quvchilarning o'quv jarayonidagi rivojlanishini kuzatish va yaxshilashga qaratilgan baholash usulidir. Buning asosiy maqsadi — o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini o'lchash orqali ta'lim jarayonini yanada samarali qilishdir.

Xususiyatlari:

- **Davomiylik:** Formativ baholash doimiy ravishda amalga oshiriladi. O'quvchilar dars davomida turli topshiriqlarni bajarib, o'z bilimlarini yangilab turadilar.
- **Rivojlantiruvchi xususiyat:** Bu baholash turi o'quvchilarga o'z yutuqlari va kamchiliklarini aniqlash, ularni tuzatish va o'rganish jarayonini yaxshilash imkonini beradi.
- **Feedback:** O'quvchilarga o'z faoliyatlarini tahlil qilish va yaxshilash uchun tezkor va samarali fikr-mulohazalar beriladi.
- **Ma'lum bir natija kutilmaydi:** Formativ baholashda o'quvchilardan yakuniy natija yoki maksimal darajadagi yutuq kutilmaydi, aksincha, ularning o'zlashtirish jarayoni muhimdir.

Usullari:

- **Kuzatish va tahlil qilish:** O'qituvchilar o'quvchilarni doimiy ravishda kuzatib boradilar va o'z faoliyatlarini tahlil qilib, baholashadi.
- **Savollar va javoblar:** O'qituvchi dars davomida o'quvchilarga savollar berib, ularning fikrlarini tinglaydi va shu orqali ularning tushuncha darajasini aniqlaydi.
- **Qisqa sinovlar:** Har hafta yoki o'quv davri davomida qisqa testlar yoki viktorinalar tashkil etish orqali o'quvchilarning bilimini tekshirish mumkin.
- **O'z-o'zini baholash:** O'quvchilarga o'z faoliyatlarini tahlil qilish va baholash imkoniyatini berish, ularning o'zgarishini kuzatish va o'zini o'zi tuzatishga undash.

Formativ baholashning afzalliklari:

- O'quvchilarga o'zlashtirish jarayonida yordam berish, ularning muammolarini aniqlash va ularni tuzatish imkoniyatini beradi.
- O'quvchilarning ijtimoiy va intellektual ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.
- O'qituvchi o'quvchilarning yutuqlari va kamchiliklarini tahlil qilib, ta'lim jarayonini moslashtirishi mumkin.

2. Summativ baholash (Summative Assessment)

Summativ baholash — bu o'quvchilarning o'quv jarayonidagi yakuniy natijalarini o'lchashga qaratilgan baholash usulidir. Buning maqsadi — o'quvchilarning o'zlashtirgan bilimlari va ko'nikmalarini tahlil qilib, yakuniy baho berishdir.

Xususiyatlari:

- **Yakuniy:** Summativ baholash o'quv yilining oxirida yoki ma'lum bir ta'lim davrining oxirida amalga oshiriladi. O'quvchilarning o'rganilgan mavzu yoki kurs bo'yicha umumiy yutuqlari baholanadi.
- **Sertifikatlash yoki baholash:** Bu turdagi baholashda o'quvchilarga yakuniy baho yoki sertifikat berilishi mumkin.
- **Natija markazlashgan:** Summativ baholash o'quvchilarning natijalariga qarab yakuniy fikr bildiriladi. Ushbu natijalar ko'pincha imtihon, test, loyiha yoki boshqa o'quv faoliyati orqali amalga oshiriladi.
- **Raqamli baholash:** Summativ baholashda o'quvchilarga odatda raqamli baholar (1 dan 5 gacha, yoki A, B, C kabi) beriladi.

Usullari:

- **Yakuniy imtihonlar:** O'quv yilining oxirida yoki kursning yakunida o'quvchilarga o'quv dasturiga oid umumiy testlar yoki imtihonlar topshiriladi.
- **Kurs ishlarini baholash:** O'quvchilarning kurs davomida bajarilgan loyiha ishlari, ilmiy ishlar, taqdimotlar yoki boshqa amaliy ishlarini baholash.
- **Testlar va viktorinalar:** O'quvchilarga test topshiriqlari yoki viktorinalar orqali bilimlari baholanadi.
- **Yakuniy loyiha:** O'quvchilarga ma'lum bir mavzu bo'yicha yakuniy loyiha yaratish vazifasi berilib, ularning o'rganish jarayonini tahlil qilish mumkin.

Summativ baholashning afzalliklari:

- O'quvchilarning umumiy bilim darajasini va o'zlashtirishni aniq o'lchash imkoniyatini beradi.
- O'quvchilarni o'qitishning yakuniy maqsadlariga erishilganligini ko'rsatadi.
- O'quvchilarning yutuqlarini baholash orqali o'qituvchilar o'z ta'lim usullarini tahlil qilib, ularni kelajakda yaxshilash imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Formativ va summativ baholashning farqlari:

Aspekt	Formativ Baholash	Summativ Baholash
Maqsad	O'quvchilarning rivojlanishini kuzatish va yaxshilash	O'quvchilarning o'rganish natijalarini yakuniy baholash
Vaqt	Dars davomida, jarayon davomida	O'quv yili yoki kurs oxirida
Fikr-mulohaza	Tezkor va rivojlantiruvchi fikr-mulohazalar	Yakuniy baho, yakuniy fikr-mulohaza
Natija	Ta'lim jarayonining takomillashtirilishi	Yakuniy baho yoki sertifikat
Maqsadli auditoriya	O'quvchilarni yaxshilash, o'zlashtirishni aniqlash	O'quvchilarning yakuniy yutuqlari
Usullar	Savollar, guruh ishlari, testlar, aksiyalar	Imtihonlar, kurs ishlari, yakuniy testlar

- **Formativ baholash** o'quvchilarning o'rganish jarayonini yaxshilashga yordam beradi, o'quvchilarni rivojlantirishda faol yordamchi hisoblanadi.
- **Summativ baholash** esa o'quvchilarning o'rganish natijalarini yakuniy baholash uchun ishlatiladi va ta'lim jarayonining oxirgi bosqichida amalga oshiriladi.

Har ikkala baholash turi o'quvchilarning o'rganish jarayonini muvaffaqiyatli boshqarish uchun bir-birini to'ldiradi va o'quvchilarning bilimlarini yanada samarali rivojlantirishga yordam beradi.

Self-baholash (o'zini o'z baholash) va peer-baholash (hamkasblar baholash) — bu o'quvchilarning o'z faoliyatini va bir-birini baholashga qaratilgan baholash usullaridir. Har ikkala baholash turi ta'lim jarayonida o'quvchilarning o'z-o'zini anglash, o'z faoliyatini tahlil qilish va ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirishga yordam beradi. Bu baholash usullari o'quvchilarga o'zlarining kuchli va zaif tomonlarini ko'rishga, o'zini baholash va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

1. Self-baholash (O'zini O'z Baholash)

Self-baholash — bu o'quvchining o'z faoliyatini, bilimlarini, ko'nikmalarini va natijalarini o'z xohishiga ko'ra tahlil qilish va baholash jarayonidir. Bu usul o'quvchilarga o'z rivojlanishini anglash va o'z-o'zini yaxshilash imkoniyatini beradi.

Xususiyatlari:

- **Refleksiya:** O'quvchilar o'z faoliyatlarini tahlil qilish orqali o'zlarining muvaffaqiyatlarini va kamchiliklarini anglashadi. Bu jarayon o'quvchining o'z-o'zini anglashini rivojlantiradi.
- **Shaxsiy javobgarlik:** O'quvchilar o'z yutuqlari yoki muvaffaqiyatsizliklari uchun mas'uliyatni o'z zimmasiga olishadi. Bu ularda o'zini boshqarish va mas'uliyatni shakllantiradi.
- **O'zini o'zi tahlil qilish:** O'quvchilar o'zining kuchli va zaif tomonlarini ko'rishlari mumkin, bu ularga o'z o'rganish usullarini va yondashuvlarini yaxshilashda yordam beradi.

Self-baholashning afzalliklari:

- **O'z-o'zini rivojlantirish:** O'quvchilar o'z rivojlanishini ko'rib, o'zini yaxshilash uchun aniq choralar ko'rishadi.
- **Tanqidiy fikrlash:** O'zini o'zi baholash o'quvchilarga tanqidiy fikrlash va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.
- **Motivatsiya:** O'quvchilar o'zlari baholagan yutuqlaridan mamnun bo'lishlari mumkin va bu ularga yanada ko'proq harakat qilishga undaydi.
- **O'z-o'zini boshqarish:** O'quvchilar o'z vaqtlarini boshqarish va ishlash usullarini yaxshilashga o'rganishadi.

Self-baholashning usullari:

- **Baholash jurnali:** O'quvchilar o'zlarining o'quv faoliyatlarini tahlil qiladigan jurnallar tutadilar. Har bir darsdan keyin ular o'zlari o'rganilgan materialni va o'zlarini qanday his qilganliklarini yozadilar.
- **O'z-o'zini baholash ro'yxati (checklist):** O'quvchilarga o'zlarining bilim va ko'nikmalarini baholash uchun aniq mezonlar beriladi. Ular bu mezonlarga asosanib o'z faoliyatlarini baholaydilar.
- **O'z-o'zini baholash formasi:** Dars yakunida o'quvchilarga o'z bilimlarini baholash va o'z o'rganish jarayonini tahlil qilish uchun maxsus formalar beriladi.

2. Peer-baholash (Hamkasblar Baholash)

Peer-baholash — bu o'quvchilarning bir-birini baholash jarayonidir. Bu usul o'quvchilarga o'zaro fikr almashish, o'zaro yordam berish va bir-birining faoliyatini tahlil qilish imkoniyatini beradi. Peer-baholash ko'pincha guruh ishlarida yoki hamkorlikda ishlashda qo'llaniladi.

Xususiyatlari:

- **Hamkorlik va ijtimoiy ko'nikmalar:** Peer-baholash o'quvchilarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantiradi. O'quvchilar bir-birining ishini baholash, fikr almashish va yordam berish orqali o'zaro hamkorlikni o'rganadilar.

- **Obektivlik:** O'quvchilarning bir-birini baholashda ko'proq obyektivlik va tahlil qilish talab qilinadi. Bu ularda o'z-o'zini baholashdan ko'ra, boshqalarning fikriga e'tibor berishni shakllantiradi.
- **O'zaro fikr almashish:** O'quvchilar bir-birining faoliyatini tahlil qilib, ularga foydali fikrlar va tavsiyalar beradilar. Bu jarayon o'quvchilarning tanqidiy fikrlashini va o'zaro o'rganishni kuchaytiradi.

Peer-baholashning afzalliklari:

- **O'zaro o'rganish:** O'quvchilar bir-birining faoliyatini baholash orqali yangi bilimlar va ko'nikmalarni egallashadi.
- **Motivatsiya:** Bir-birini baholash va yordam berish o'quvchilarda yuqori motivatsiyani yuzaga keltiradi.
- **Hamkorlik va kommunikatsiya:** O'quvchilar bir-birining ishini tahlil qilish va fikr almashish orqali kommunikatsiya va hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantiradi.
- **O'z-o'zini baholashni yaxshilash:** Peer-baholash o'quvchilarga o'zini qanday baholash kerakligini ko'rsatadi va o'z-o'zini tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Peer-baholashning usullari:

- **Guruh baholash:** O'quvchilarni guruhlarga bo'lib, bir-birlarining ishlarini baholashlarini so'raysiz. Har bir guruh a'zosi boshqalarning ishini tahlil qiladi va yakuniy fikr bildiradi.
- **Peer-baholash formasi:** O'quvchilarga o'zaro baholash uchun maxsus forma yoki ro'yxat taqdim etiladi. Ular bu shaklga muvofiq bir-birining ishini baholaydilar.
- **Taqdimotlar va fikr-mulohazalar:** O'quvchilarga taqdimot qilish va bir-birining ishlarini tahlil qilish imkoniyati beriladi. Fikr-mulohaza almashish jarayonida o'quvchilar o'zaro baholashadi.

Self-baholash va Peer-baholashning Farqlari:

Aspekt	Self-baholash	Peer-baholash
Baholovchi	O'quvchi o'zini baholaydi	O'quvchi boshqalarni baholaydi
Maqsad	O'z faoliyatini tahlil qilish, rivojlantirish	Bir-birining faoliyatini tahlil qilish va yordam berish
Fikr-mulohaza	O'quvchi o'zini o'zi tahlil qiladi	O'quvchilar bir-biriga fikr bildiradilar
Rivojlantiruvchi rol	O'quvchining o'z-o'zini rivojlantirishga yordam beradi	Ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi
Avtomatik javobgarlik	O'quvchi o'z yutuqlari va kamchiliklari uchun javobgar	Baholovchilar o'zaro fikr almashadi, lekin javobgarlik bo'lishi mumkin

Xulosa:

- **Self-baholash** o'quvchilarga o'z-o'zini anglash, o'z faoliyatini tahlil qilish va rivojlantirishda yordam beradi. Bu usul o'quvchilarga o'zlarini mustaqil boshqarish, tanqidiy fikrlash va o'z-o'zini o'rganish ko'nikmalarini rivojlantiradi.
- **Peer-baholash** esa o'quvchilarning ijtimoiy va kommunikatsiya ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. O'quvchilar bir-birining faoliyatini tahlil qilish orqali o'zaro o'rganishadi, bu esa guruhdagi hamkorlik va jamoaviy yondashuvni kuchaytiradi.

Ikkala baholash turi ham o'quvchilarning ta'lim jarayonidagi rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va ular o'rtasidagi o'zaro yordam, fikr almashish va rivojlanishni qo'llab-quvvatlaydi.

Portfel, observatsiya va refleksiya ta'lim jarayonida o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini o'lchash, baholash va rivojlantirishda muhim vositalar hisoblanadi. Ushbu metodlar o'quvchilarga o'z faoliyatini tahlil qilish, o'z-o'zini anglash, o'zgarishni kuzatish va rivojlanishini kuzatish imkonini beradi. Quyida har bir metodning mazmuni va ahamiyati haqida batafsil ma'lumot beramiz.

1. Portfel (Portfolio)

Portfel — bu o'quvchining o'rganish jarayonidagi ishlari, yutuqlari, fikr-mulohazalari, loyiha ishlarini, imtihon javoblari va boshqa ta'lim faoliyatlarini o'z ichiga olgan hujjatlar to'plamidir. Portfel o'quvchining rivojlanishini kuzatish va uning ta'lim jarayonidagi natijalarini tahlil qilish uchun ishlatiladi.

Xususiyatlari:

- **Shaxsiy rivojlanish:** Portfel o'quvchining individual rivojlanishini ko'rsatadi, chunki u o'quvchining o'z faoliyatini, yutuqlarini va kamchiliklarini o'zida aks ettiradi.
- **Kuzatuv vositasi:** Portfel o'quvchining bilimini va ko'nikmalarini vaqt o'tishi bilan kuzatish imkoniyatini beradi. Bu orqali o'quvchilarning rivojlanishi va o'zgarishlarini ko'rish mumkin.
- **Ko'p komponentlar:** Portfel turli hujjatlar, yozuvlar, rasmlar, jurnallar, imtihonlar va boshqa ishlardan iborat bo'lishi mumkin.
- **Reflektiv xususiyat:** O'quvchilar portfelni yaratish jarayonida o'z faoliyatini tahlil qilishadi, natijalari bo'yicha fikr bildiradilar va o'zlarini yaxshilash yo'llarini izlashadi.

Portfelning afzalliklari:

- **O'z-o'zini baholash va tahlil qilish:** Portfel o'quvchilarga o'z ishlarini tahlil qilish va o'z yutuqlarini baholash imkonini beradi.
- **Motivatsiya:** O'quvchilar o'z yutuqlarini ko'rib, kelajakda yanada yuqori natijalar uchun motivatsiya topadilar.
- **Ta'lim jarayonini kuzatish:** O'qituvchilar portfel yordamida o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini vaqt o'tishi bilan kuzatishadi va ularni rivojlantirish uchun zarur choralar ko'radilar.

Portfelni yaratish usullari:

- **Dars ishlari:** O'quvchilar darsda bajarilgan ishlarni, test natijalarini va loyiha ishlarini portfelga qo'shadilar.
- **Refleksiya yozuvi:** O'quvchilar o'z darslaridagi tajribalarini, o'rganilgan mavzularni va o'zlarini qanday rivojlantirganliklarini yozadilar.
- **Guruh ishlarining natijalari:** Guruhdagi ishlar va loyihalar natijalari ham portfelni aks ettiriladi.

2. Observatsiya (Kuzatish)

Observatsiya — bu o'quvchilarning o'rganish jarayonidagi faoliyatlarini va natijalarini o'qituvchilar yoki boshqa talabalarning diqqat bilan kuzatishi jarayonidir. Observatsiya o'quvchilarning o'rganish jarayonidagi qatnashishini, xulq-atvorini va motivatsiyasini baholashga yordam beradi.

Xususiyatlari:

- **Faoliyatni to'liq kuzatish:** Observatsiya o'quvchining ta'lim jarayonida bajarilgan ishlarini va uning faoliyatini to'liq kuzatishga imkon beradi.
- **Ob'ektivlik:** O'qituvchi yoki kuzatuvchi o'quvchining ishini bevosita, noaniq his-tuyg'ulardan xoli ravishda kuzatadi.

- **Raqamli va sifatli ma'lumotlar:** Observatsiya jarayonida o'quvchilarning yutuqlari, ishlash uslublari va faoliyatlari haqida sifatli va raqamli ma'lumotlar to'planadi.
- **Kuzatish mezonlari:** Kuzatish uchun aniq mezonlar belgilanishi kerak, masalan, o'quvchining ishtiroki, faoliyatga qiziqish darajasi, guruhda ishlash va h.k.

Observatsiyaning afzalliklari:

- **O'quvchilarni tushunish:** O'qituvchi o'quvchilarning o'rganish usullarini, qiziqishlarini va muvaffaqiyatlarini yaxshiroq tushunadi.
- **Samarali o'quv rejalari:** Observatsiya orqali o'qituvchi o'quvchilarning individual ehtiyojlarini aniqlab, ta'lim jarayonini shunga mos ravishda tashkil etadi.
- **O'quvchilarni rag'batlantirish:** O'quvchilarni yaxshi ishlashga undash, ular uchun foydali fikrlar va tavsiyalar berish imkoniyati mavjud.

Observatsiya usullari:

- **Bevosita kuzatish:** O'qituvchi o'quvchining darsdagi faoliyatini bevosita kuzatadi, masalan, guruh ishida yoki individual topshiriqda.
- **Dastlabki va yakuniy kuzatish:** O'quvchining faolligi va yutuqlarini boshlanish va tugash nuqtalarida kuzatish.
- **Videokuzatish:** O'quvchilarning faoliyatini video orqali qayd etish va tahlil qilish.

3. Refleksiya (Reflection)

Refleksiya — bu o'quvchining o'z faoliyatini, o'rganish jarayonini va natijalarini tahlil qilish, bu haqda o'ylash va fikr bildirish jarayonidir. Refleksiya o'quvchilarga o'z faoliyatini chuqur tahlil qilish va uning o'zgarishi uchun qanday choralar ko'rish kerakligini aniqlash imkoniyatini beradi.

Xususiyatlari:

- **O'zini tahlil qilish:** Refleksiya o'quvchilarga o'z faoliyatlarini va natijalarini tahlil qilish, qanday o'rganish usullarini qo'llashlarini ko'rish imkonini beradi.
- **Maqsadlarni aniqlash:** O'quvchi o'zining kelajakdagi maqsadlari va yutuqlarini aniqlaydi, o'zining kuchli va zaif tomonlarini ko'radi.
- **O'zgarishlarni kuzatish:** O'quvchi o'zining yutuqlarini va kamchiliklarini baholash orqali rivojlanish jarayonini kuzatadi.
- **Yangi yondashuvlar:** Refleksiya orqali o'quvchilar yangi fikrlar va yondashuvlarni topishadi, o'zlarini yaxshilash va yangi maqsadlarga erishish yo'llarini izlashadi.

Refleksianing afzalliklari:

- **Shaxsiy rivojlanish:** O'quvchi o'zini tahlil qilib, qanday qilib yaxshiroq o'rganish va rivojlanish kerakligini aniqlash imkoniyatiga ega bo'ladi.
- **Tanqidiy fikrlash:** O'quvchilar o'z faoliyatini tanqidiy tahlil qilish orqali yaxshilanish uchun zarur o'zgarishlarni kiritadilar.
- **Motivatsiya va o'zgarish:** O'quvchilar o'z o'rganish jarayonini baholash orqali kelajakdagi muvaffaqiyatlariga yangi motivatsiya topadilar.

Refleksiya usullari:

- **Reflektiv jurnallar:** O'quvchilar har dars yoki o'quv faoliyatidan so'ng o'z fikrlarini va o'rganilgan materiallarni yozadilar.

- **Savol-javob formalar:** O'quvchilarga o'z faoliyatini tahlil qilish va unga o'z fikrlarini bildirishi uchun savollar beriladi.
- **Gruh refleksiya:** O'quvchilar guruhda o'zaro fikr almashadilar, o'rganilgan materialni tahlil qilishadi va kelajakdagi yondashuvlarini muhokama qiladilar.

Portfel o'quvchilarning o'rganish jarayonini va yutuqlarini kuzatish uchun foydali vosita bo'lib, o'quvchilarga o'z faoliyatlarini tahlil qilish imkonini beradi.

- ✚ **Observatsiya** o'quvchilarning faoliyatini to'g'ridan-to'g'ri kuzatish orqali ularning rivojlanish jarayonini o'lchashga yordam beradi.
- ✚ **Refleksiya** esa o'quvchilarga o'z faoliyatlarini tahlil qilish, o'zgarishlarni ko'rish va o'z-o'zini rivojlantirishga yordam beradi.

Ushbu metodlar o'quvchilarning o'z-o'zini anglash, o'z faoliyatini tahlil qilish va o'zgarishni kuzatish jarayonida muhim rol o'ynaydi.

Tarbiya darslarida o'quvchilar faoliyatini rejalashtirish va kuzatishning pedagogik ahamiyati katta. O'quvchilarning faoliyatini samarali tarzda rejalashtirish va uni doimiy ravishda kuzatish o'quv jarayonining muvaffaqiyatli kechishiga yordam beradi. Bu jarayon o'quvchilarning ta'lim olishi, rivojlanishi va tarbiyalanishida muhim rol o'ynaydi. Quyida bu jarayonning pedagogik ahamiyatini batafsil ko'rib chiqamiz:

1. Faoliyatni rejalashtirishning pedagogik ahamiyati

Faoliyatni samarali rejalashtirish o'quvchilarning o'rganish jarayonida o'zlarini yanada yaxshiroq anglashlariga yordam beradi. Rejalashtirishning asosiy pedagogik maqsadi — o'quvchilarning maqsadga muvofiq faoliyatini tashkil etish va uning muvaffaqiyatini ta'minlashdir.

Rejalashtirishning afzalliklari:

- **O'quvchilarning faolligini oshiradi:** Rejalashtirish orqali o'quvchilar o'z maqsadlariga erishish uchun aniq yo'l-yo'riqlarni belgilaydilar. Bu ularning faoliyatini aniq va tartibli tarzda tashkil etishga yordam beradi.
- **O'qituvchining boshqaruvini yengillashtiradi:** Darsni rejalashtirish o'qituvchiga o'quv jarayonini boshqarish va o'quvchilarning o'quv yutuqlarini kuzatish imkoniyatini beradi.
- **Resurslarni samarali taqsimlash:** O'quvchilarning ehtiyojlari va qobiliyatlarini inobatga olgan holda faoliyatni rejalashtirish o'qituvchi uchun resurslarni samarali taqsimlash imkonini beradi.

Rejalashtirishda e'tibor berilishi kerak bo'lgan jihatlar:

- **O'quvchilarning individual ehtiyojlari:** O'quvchilarning o'rganish uslublari, qobiliyatlari va ehtiyojlariga mos tarzda faoliyatni rejalashtirish zarur.
- **Ta'lim maqsadlari:** Har bir darsning aniq maqsadlari bo'lishi kerak, ular o'quvchilarga qanday ko'nikmalarni o'zlashtirish va o'zini qanday rivojlantirish kerakligini ko'rsatadi.
- **Bajarilishi mumkin bo'lgan topshiriqlar:** Dars jarayonida o'quvchilarga aniq, amalga oshirilishi mumkin bo'lgan topshiriqlar berish, ularning muvaffaqiyatli ishlashiga yordam beradi.

2. Faoliyatni kuzatishning pedagogik ahamiyati

Faoliyatni kuzatish o'quvchilarning o'rganish jarayonida qanday ishlashlarini, ularning bilimlari va ko'nikmalarini qanday rivojlanayotganini aniqlashda muhim vositadir. Kuzatish, nafaqat o'qituvchi tomonidan, balki o'quvchilar o'rtasida ham amalga oshirilishi mumkin, chunki bu jarayon o'quvchilarga o'zaro fikr almashish va o'z faoliyatlarini tahlil qilish imkonini beradi.

Kuzatishning afzalliklari:

- **O'quvchilarning rivojlanishini baholash:** Faoliyatni kuzatish orqali o'qituvchi o'quvchilarning bilim darajasi, yutuqlari, qiyinchiliklari va rivojlanish yo'nalishlarini aniqlashi mumkin. Bu esa kelajakdagi ta'lim strategiyasini belgilashga yordam beradi.
- **Dars jarayonini samarali boshqarish:** O'qituvchi kuzatuv orqali dars jarayonini yaxshilash, o'quvchilarga qo'llab-quvvatlash berish yoki kerakli o'zgartirishlar kiritish imkoniyatiga ega bo'ladi.
- **Shaxsiy yondashuv:** Har bir o'quvchi o'zining ehtiyojlariga muvofiq tarzda kuzatiladi, bu esa individual yordamni taqdim etishga yordam beradi.

Kuzatishning usullari:

- **Bevosita kuzatish:** O'qituvchi o'quvchilarning faoliyatini bevosita dars davomida kuzatadi.
- **Intervyu va savollar:** O'qituvchi o'quvchilarga savollar berib, ularning fikrlarini va rivojlanishini kuzatishi mumkin.
- **Sinov va testlar:** O'quvchilarning bilimini va ko'nikmalarini testlar orqali kuzatish va baholash.

3. Faoliyatni rejalashtirish va kuzatishning birgalikdagi ahamiyati

Rejalashtirish va kuzatish bir-birini to'ldiruvchi jarayonlardir. Rejalashtirish jarayonida o'quvchilarga qanday faoliyatni amalga oshirishi, nima uchun o'rganishlari va qanday vositalarni ishlatishlari kerakligi ko'rsatiladi. Kuzatish esa o'quvchilarning o'rganish jarayonini qanday o'tayotganligini aniqlashga yordam beradi.

Birgalikdagi ahamiyati:

- **Faoliyatning samaradorligini oshiradi:** O'qituvchi rejalashtirish va kuzatish orqali o'quvchilarning faoliyatini optimallashtiradi, darsni samarali va maqsadga muvofiq tashkil etadi.
- **O'quvchilarning o'z-o'zini baholashini oshiradi:** O'quvchilar o'z faoliyatlarini kuzatish, o'zgarishlarni tahlil qilish orqali o'z rivojlanishlarini yaxshiroq tushunadilar va o'z-o'zini baholashga odatlanadilar.
- **O'quvchilarga ta'limga javobgarlikni o'rgatadi:** O'quvchilarga o'z faoliyatini rejalashtirish va kuzatish orqali ta'limga nisbatan mas'uliyat hissi shakllanadi.

4. Tarbiya darslarida kuzatishning ijtimoiy ahamiyati

Tarbiya darslarida o'quvchilar faoliyatini kuzatish nafaqat individual rivojlanishni, balki ijtimoiy ko'nikmalarni ham rivojlantiradi. O'quvchilar guruhlarda ishlash, fikr almashish va bir-birlariga yordam berish orqali ijtimoiy ko'nikmalarni o'zlashtiradilar. Shuningdek, ularning o'zaro hamkorligi va muammolarni hal qilishdagi faolligi ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantiradi.

Tarbiya darslarida o'quvchilar faoliyatini rejalashtirish va kuzatish pedagogik jarayonning ajralmas qismlari hisoblanadi. Ular o'quvchilarning bilim, ko'nikmalar va shaxsiy rivojlanishini aniqlash, baholash va yuksaltirishda muhim rol o'ynaydi. Rejalashtirish va kuzatish orqali o'qituvchilar o'quvchilarga aniq yo'nalishlarni ko'rsatish, ta'lim jarayonini samarali boshqarish va individual yordam ko'rsatish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu o'quvchilarning muvaffaqiyatli o'rganishi va tarbiyalanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. **Abdug'afforov, I.** *Pedagogika: O'quv qo'llanma.* — T.: "O'zbekiston" nashriyoti. 2011 y
2. **Xayrullayev, I.** *Ma'naviyat va ma'naviy tarbiya: Pedagogik asoslar.* — T.: Sharq. 2005 y
3. **Raximov, S.** *O'quvchilarda ma'naviy qadriyatlarni shakllantirish: Metodik qo'llanma.* — T.: Fan va texnologiya. 2008 y
4. **Mamatov, A.** *Pedagogik texnologiyalar: Nazariya va amaliyot.* — T.: O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi. 2014 y

5. **Ismoilov, A.** *O'quvchilarni ma'naviy tarbiyalashda axloqiy-psixologik yondashuv: O'quv qo'llanma.* — T.: O'qituvchi. 2013 y
6. **Mirzaev, A.** *Axloqiy tarbiyaning pedagogik asoslari: Nazariy va amaliy masalalar.* — T.: O'qituvchi. 2017.
7. **Juraev, B.** (2015). *O'quvchilarni ma'naviy tarbiyalashning zamonaviy usullari: Monografiya.* — T.: Xalq ta'limi.
8. **G'afurov, S.** (2010). *Ta'lim jarayonida axloqiy-estetik qadriyatlar: Pedagogik nazariyalar.* — T.: Innovatsion ta'lim. Tashkent, M. (2020). *O'quvchilarni ma'naviy yuksaltirishda yangi pedagogik texnologiyalar: O'quv qo'llanma.* — T.: Ta'lim va fan.
9. **O'rmonov, X.** (2016). *Yangi pedagogik texnologiyalar va ularning ma'naviy tarbiyada qo'llanilishi: Metodika.* — T.: Ilm-fan

3.6.2. Mavzu: Tarbiya darslarida o'quvchilarning o'quv yutuqlarini aniqlash va baholashda Blum taksonomiyasidan foydalanish metodikasi. (2 soat amaliy)
Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	III. Fanni o‘qitishga zamonaviy yondashuvlar			
O‘quv modul	3.6.Tarbiya darslarida o‘quvchilarning o‘quv faoliyati natijalarini baholash			
Mavzu	3.6.2. Mavzu: Tarbiya darslarida o‘quvchilarning o‘quv yutuqlarini aniqlash va baholashda Blum taksonomiyasidan foydalanish metodikasi.			
Darsning maqsadi	- tarbiya fanidan Davlat ta’lim standartlari va ta’lim bosqichlarini tushuntirish, ularning ilmiy ahamiyatini ochib berish; - tarbiya turlarini shakllantirish; - Metod va usullardan foydalanishda ilmiy yondashishni rivojlantirish			
Mashg‘ulot turi	Ma’ruza			
Metodlar	Interfaol taqdimot, guruhli faoliyat, amaliy mashg‘ulot, “Aqliy hujum”			
Jihozlar	Kompyuter va proyektor(smart televizor),Interfaol doska yoki oddiy doska, Online platformalar (Canva, Openai.com), Ish materiallari (slyaydlar, ma’ruza matni)			
Mashg‘ulot mazmuni				
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, minut	Metodlar	Natija
1. Tashkiliy	- Salomlashish - Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg‘ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish	O‘qituvchilar mashg‘ulotga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	- "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama - Tinglovchilarni darsga qiziqtirish hamda mavzuga oid bilimlarini aniqlash maqsadida savollar beriladi.	5	Muhokama, Muammoli vaziyat yaratish	O‘qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag‘batlanadi.

3. Nazariy qism	Slaydlar bilan mavzu tushuntiriladi: - Kirish: tarbiya fanini o'qitishning asosiy maqsadi haqida umumiy tushuncha Tarbiya fanini ilmiy asosda o'rganish uchun metodlar zaruriyati. Davlat ta'lim standartlarining qisqacha ta'rifi. - Asosiy qism: Tarbiya fanini o'qitishning vazifalari yuksak ahloqiy qadriyatlar bilan birga tarbiya turlarini tushuntirish; fan sohasida erishilayotgan yutuqlar, ularning amaliyotdagi tatbiqi orqali ilmiy dunyoqarashlarini rivojlantirish.	25	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	O'qituvchilar mavzuni nazariy jihatdan o'rganadi.
4. Amaliy mashg'ulot	-Guruhlarga tarbiya masalalarini muhokama qilish uchun savollar berish. - Guruhlar o'z javoblarini taqdim etib, ularni tanqidiy tahlil qilish	20	Taqdimot, namoyish	O'qituvchilar mavzuni amaliy ko'nikmalar orqali yaxshiroq o'rganadi.
5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar hamda savolga javob topishdagi qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish	10	Suhbat, muhokama, tahlil	O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	O'qituvchilarga quyidagi savollar bo'yicha o'zini tahlil qilish va fikr almashish taklif etiladi:O'qituvchilarning xulosalari umumlashtiriladi.	10	Savol-javob, O'z-o'zini baholash, tahlil	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat, Savol-javob	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi

3.6.2. Mavzu: Tarbiya darslarida o'quvchilarning o'quv yutuqlarini aniqlash va baholashda Blum taksonomiyasidan foydalanish metodikasi. (2 soat amaliy)

Reja:

1. Ta'lim samaradorligini oshirishga yo'naltirilgan o'qitish, o'rganish va baholash bo'yicha Benjamin Blum taksonomiyasining ahamiyati.
2. Tarbiya darslarida o'quvchilarning o'quv yutuqlarini aniqlash va baholashning muhimligi.
3. Bilish jarayonining 6 bosqichining ta'lim samaradorligidagi ahamiyati.

Blum taksonomiyasi (Bloom's Taxonomy) — bu ta'lim jarayonini tashkil etishda foydalaniladigan metodik qo'llanma bo'lib, o'quvchilarning kognitiv rivojlanish darajasini va bilim olish jarayonini o'lchashga yordam beradi. Taksonomiya o'quvchilarni qanday bilim va ko'nikmalarni egallashlari kerakligi haqida tizimli tasavvur yaratadi.

Blum taksonomiyasi 1956 yilda amerikalik psixolog **Benjamin Blum** va uning hamkasblari tomonidan ishlab chiqilgan. Taksonomiya, o'quvchilarning bilim olish jarayonini tashkiliy va o'quv faoliyatining turli darajalarini belgilovchi tizim sifatida, ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Blum taksonomiyasi **kognitiv** (bilim olish, o'rganish) faoliyatlar darajalarini o'z ichiga oladi va ular quyidagi bosqichlar bo'yicha tasniflanadi:

Blum taksonomiyasining bosqichlari:

Bilish (Knowledge). Bu daraja o'quvchilarning faktlarni, tushunchalarni va ma'lumotlarni eslab qolish va qayta tiklashni o'z ichiga oladi. O'quvchilar shu darajada umumiy ma'lumotni eslab qolishadi va bu ma'lumotni biror kontekstda ishlatishlari mumkin.

Misollar:

- Asosiy faktlarni eslab qolish
- Tegishli atamalarni aniqlash
- O'rganilgan faktlarni yodlash

Tushunish (Comprehension). Bu bosqichda o'quvchilar yangi ma'lumotlarni tushunishga va ular o'rtasidagi bog'liqliklarni aniqlashga harakat qilishadi. Bu darajada o'quvchi faqat ma'lumotni yodlab qolmasdan, uni tushunishi kerak.

Misollar:

- Ma'lumotni o'z so'zlari bilan tushuntirish
- Diagramma yoki jadvallarni tahlil qilish
- Ta'rifni o'zlashtirish

Qo'llash (Application). Bu bosqichda o'quvchilar o'rganilgan bilimlarni amaliyotda qo'llashlari kerak. Ular yangi vaziyatlarda oldingi bilimlarini ishlatadilar va real hayotdagi muammolarni hal qilishga urinadilar.

Misollar:

- Nazariy bilimni amaliyotda qo'llash
- Yangi topshiriqlarni yechish
- Masalalarni hal qilish

Tahlil (Analysis). Bu bosqichda o'quvchi o'rganilgan materiallarni tahlil qilib, uning tarkibiy qismlarini aniqlaydi. Ular turli elementlar o'rtasidagi munosabatlarni tushunishadi va o'z fikrlarini tahlil qilish orqali yangi qarorlar qabul qilishadi.

Misollar:

- Muammoni tahlil qilish
- Sabab-oqibatni aniqlash
- Faktlarni ajratish va tasniflash

Sintetik (Synthesis). Sintetik bosqichda o'quvchilar turli bilimlarni birlashtirib, yangi g'oya yoki yechim yaratishga harakat qiladilar. Bu darajaga o'quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyati kiradi.

Misollar:

- Yangi g'oya yoki loyiha yaratish
- Yangi nazariyani ishlab chiqish
- Yangi yondashuvni taklif qilish

Baholash (Evaluation). O'quvchilar bu darajada o'z bilimlarini sinashadi, muayyan g'oya yoki usulni baholaydilar va tanqidiy fikr bildiradilar. Bu bosqichda o'quvchilarning shaxsiy fikri va tahlil qilish qobiliyati muhimdir.

Misollar:

- Yangi yondashuvni baholash
- Xatoliklar va kamchiliklarni aniqlash
- Tanqidiy fikr bildirish

Taksonomiya yangilanishi:

Blum taksonomiyasi 2001 yilda qayta ko'rib chiqilgan va ba'zi o'zgarishlarga uchragan. Bu yangilangan versiyada taksonomiya ko'proq faoliyat darajalari va ularni qisqacha bayon qilish uchun ishlatilgan. Yangilangan taksonomiyada:

Baholash (Evaluation) va **Sintetik (Synthesis)** bosqichlari o'zgarib, **Baholash** sintetikdan oldin keladi va **Yaratuvchanlik (Creating)** — yangilangan bosqich sifatida qo'shilgan.

Shu bilan birga, 2001 yilda taksonomiya ikki o'lchovdan iborat bo'lishi kerak deb qaror qilingan:

1. **Bilim** (Knowledge) — bu qanchalik qobiliyatli ekanligi haqida.
2. **Ko'nikmalar** (Skills) — bu bilimni qanday qo'llashda.

Yangilangan taksonomiya bosqichlari (2001):

1. Yaratish (Creating)
2. Baholash (Evaluating)
3. Tahlil (Analyzing)
4. Qo'llash (Applying)
5. Tushunish (Understanding)
6. Eslab qolish (Remembering)

Bu yangilangan taksonomiya kognitiv jarayonlarni aniqroq va murakkabroq tahlil qilish imkonini berdi, va ta'lim dasturlarini ishlab chiqishda yanada samarali foydalanishga yordam berdi.

Blum taksonomiyasining ta'limdagi ahamiyati katta. U o'quvchilarning bilim olish jarayonini tartibga solishda va samarali ta'lim tizimini yaratishda asosiy vosita hisoblanadi. Taksonomiya ta'limdagi kognitiv rivojlanish darajalarini belgilash va o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini o'lchash uchun samarali modelni taqdim etadi. Quyida Blum taksonomiyasining ta'limdagi ahamiyatini batafsil ko'rib chiqamiz:

1. O'quvchilarning rivojlanishini tizimli tarzda baholash:

Blum taksonomiyasi o'quvchilarning bilim darajasini bir nechta bosqichlar orqali baholash imkoniyatini yaratadi. Bu o'qituvchilarga o'quvchilarning kognitiv jarayonini yanada aniqlik bilan tushunishga yordam beradi. O'quvchilarni **bilim, tushunish, qo'llash, tahlil, sintetik** va **baholash** kabi bosqichlar orqali rivojlantirish imkoniyatini beradi. Taksonomiya o'qituvchilarga har bir bosqichda qanday metod va vositalar qo'llash kerakligini ko'rsatib beradi.

2. O'quv jarayonining samaradorligini oshirish:

Blum taksonomiyasi yordamida o'qituvchilar ta'lim jarayonini puxta rejalashtirish va o'quvchilarning muvaffaqiyatini kuzatish imkoniyatiga ega bo'ladi. Rejalashtirishda taksonomiya yordamida maqsadli faoliyatlar, topshiriqlar va baholash mezonlari aniqlanadi. Bu o'quv jarayonini samarali tashkil etish va o'quvchilarga aniq yo'nalishlar ko'rsatishda muhim rol o'ynaydi.

3. Tanqidiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirish:

Blum taksonomiyasining yuqori darajalaridagi faoliyatlar — **tahlil, sintetik** va **baholash** o'quvchilarda tanqidiy va ijodiy fikrlashni rivojlantiradi. O'quvchilar o'z bilimlarini tahlil qilish, yangi g'oyalar yaratish va qarorlar qabul qilish orqali o'z fikrlarini yanada chuqurroq rivojlantiradilar. Bu ko'nikmalar ular uchun hayotiy faoliyatda foydali bo'ladi.

Taksonomiya yordamida o'qituvchilar o'quvchilarning individual o'rganish ehtiyojlariga mos yondashuvni tanlashi mumkin. Masalan, ba'zi o'quvchilar bilimni yodlash va tushunish bilan bog'liq bosqichlarni o'rganishadi, boshqalari esa sinov va tahlil qilish kabi yuqori darajali ko'nikmalarni rivojlantiradilar. Taksonomiya o'quvchilarning individual xususiyatlarini inobatga olgan holda o'qitishning shaxsiylashtirilgan yondashuvini taklif qiladi.

4. O'qituvchilarning o'quvchilarga yordam ko'rsatish imkoniyatini oshiradi:

Blum taksonomiyasi o'qituvchilarga o'quvchilarning qaysi bosqichda qiyinchiliklarga duch kelayotganligini aniqlash imkoniyatini beradi. Agar o'quvchi bilimni eslab qolishda yoki tushunishda qiyinchilikka duch kelsa, o'qituvchi unga mos tarzda yordam ko'rsatish, tushuntirish yoki qo'shimcha misollar keltirish orqali o'quvchining muvaffaqiyatini oshirishga yordam beradi.

5. O'quvchilarda maqsadga yo'naltirilgan faoliyatni shakllantiradi:

Taksonomiya o'quvchilarga maqsadga yo'naltirilgan faoliyatni shakllantirishga yordam beradi. O'quvchilar har bir bosqichni o'rganish orqali o'zlariga aniq va o'lchab bo'ladigan maqsadlar qo'yadilar. Bu o'quvchilarning o'z-o'zini anglashiga yordam beradi va o'rganish jarayonini yanada samarali qiladi.

6. Ta'limning turli darajalariga mos keladigan baholash vositalarini yaratish:

Blum taksonomiyasi ta'limning har bir darajasi uchun mos baholash vositalarini ishlab chiqishga yordam beradi. O'quvchilarni baholashda turli darajalarga mos testlar, topshiriqlar va muammolarni qo'llash orqali o'quvchilarning yutuqlarini samarali tarzda o'lchash mumkin. Bu, o'z navbatida, ta'lim jarayonini yaxshilashga yordam beradi.

7. G'oyalar va bilimlar orasidagi bog'liqlikni tushunishga yordam beradi:

Blum taksonomiyasining yuqori darajalari o'quvchilarga o'zlarining o'rganilgan bilimlarini bir-biri bilan bog'lashga yordam beradi. Masalan, **tahlil** va **sintetik** bosqichlarida o'quvchilar turli bilimlarni birlashtirib, yangi g'oyalar yaratishga harakat qiladilar. Bu ular uchun yanada chuqurroq va keng qamrovli bilimlarni egallashga imkon yaratadi.

Blum taksonomiyasi ta'lim tizimida o'quvchilarning kognitiv rivojlanishini yanada samarali boshqarish, bilimlarni o'lchash va ta'lim jarayonini yaxshilash uchun muhim vosita hisoblanadi. U o'qituvchilarga o'quv jarayonini samarali tashkil etish, o'quvchilarning muvaffaqiyatini tahlil qilish va o'zlashtirilgan bilimlarni chuqurroq o'rgatish imkoniyatini beradi. Taksonomiya yordamida o'quvchilarda tanqidiy, ijodiy fikrlash va shaxsiy rivojlanishga xizmat qiladigan ko'nikmalarni shakllantirish mumkin.

Blum taksonomiyasidan foydalanish metodikasi ta'lim jarayonini samarali tashkil etish, o'quvchilarning kognitiv rivojlanishini rag'batlantirish va ularning bilimlarini tahlil qilishda muhim rol o'ynaydi. Taksonomiya o'qituvchilarga o'quvchilarni qaysi bosqichda rivojlantirishlarini aniqlash va o'quv faoliyatini mos ravishda rejalashtirish imkonini beradi. Quyida Blum taksonomiyasidan ta'lim jarayonida foydalanish metodikasini batafsil tushuntirib o'tamiz.

1. O'quv maqsadlarini belgilash

Blum taksonomiyasining har bir bosqichi o'quv maqsadlarini aniq va batafsil belgilash uchun ishlatiladi. O'qituvchi o'quvchilarga nima o'rgatilishini va qanday ko'nikmalarni rivojlantirish kerakligini aniqlashda taksonomiyadan foydalanadi. Maqsadlar quyidagi tarzda aniqlanishi mumkin:

- **Bilish (Knowledge):** O'quvchilar ma'lum bir faktlarni yoki tushunchalarni yodlashlari kerak.
- **Tushunish (Comprehension):** O'quvchilar o'rganilgan materialni tushunishlari va uni o'z so'zlari bilan izohlashlari kerak.
- **Qo'llash (Application):** O'quvchilar o'rganilgan bilimlarni amaliyotda qo'llashlari kerak.
- **Tahlil (Analysis):** O'quvchilar materialni tahlil qilib, uning tarkibiy qismlarini aniqlashlari kerak.
- **Sintetik (Synthesis):** O'quvchilar yangi g'oyalarni yaratishlari yoki mavjud bilimlarni birlashtirishlari kerak.

- **Baholash (Evaluation):** O'quvchilar o'rganilgan materialni baholashlari va tanqidiy fikr bildirishlari kerak.

2. Dars rejasini tuzishda taksonomiyadan foydalanish

Blum taksonomiyasi yordamida dars rejasini tuzish o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini oshirishga yordam beradi. Har bir dars uchun o'qituvchi quyidagi bosqichlarga mos topshiriqlarni rejalashtiradi:

- **Past darajadagi topshiriqlar (bilim va tushunish):** Darsning boshlang'ich qismida o'quvchilarni asosiy tushunchalar va ma'lumotlar bilan tanishtirish uchun qiziqarli savollar, qisqa testlar yoki mustahkamlovchi mashqlar qo'llaniladi.
- **O'rta darajadagi topshiriqlar (qo'llash va tahlil):** O'quvchilarga yangi bilimlarni real hayotga tatbiq etish yoki materialni tahlil qilish topshiriqlari beriladi. Masalan, faktlar yoki tushunchalarni turli vaziyatlarda qo'llash, jadval yoki diagramma bilan ishlash.
- **Yuqarigi darajadagi topshiriqlar (sintetik va baholash):** O'quvchilarga ijodiy ishlar yoki yangi g'oyalar yaratish, o'z fikrlarini izchil va dalillar bilan himoya qilish kabi yuqori darajadagi vazifalar taqdim etiladi.

3. Interaktiv va faol o'qitish metodlarini qo'llash

Blum taksonomiyasining yuqori darajalari ijodiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi, shuning uchun o'qituvchilar **interaktiv o'qitish metodlarini** qo'llashlari kerak. Masalan:

- **Guruhda ishlash:** O'quvchilarga muammoni hal qilishda hamkorlik qilish, fikr almashish, va yangi g'oyalarni yaratish imkoniyatini beradi.
- **Rolli o'yinlar:** O'quvchilarga turli vaziyatlar va personajlarni o'ynash orqali materialni qo'llash imkoniyatini yaratadi.
- **Mikro-guruhlar (ikki kishilik guruhlar):** O'quvchilar o'zaro yordam berishadi, materialni tahlil qiladilar va yangi fikrlar yaratadilar.

4. Baholash metodlarini tanlash.

Blum taksonomiyasi yordamida o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini baholash uchun turli xil metodlar tanlanadi. Har bir bosqichga mos baholash vositalari quyidagilar bo'lishi mumkin:

- **Bilim va tushunishni baholash:** Yodlashga asoslangan testlar, quizlar, ta'riflarni to'ldirish va izoh berish.
- **Qo'llash va tahlil qilishni baholash:** Masalalar, vazifalar, diagrammalarni to'ldirish yoki o'zlashtirilgan bilimni amaliyotda qo'llash.
- **Sintetik va baholashni baholash:** Loyihalar, ijodiy ishlar, tahlil qilish va taqriz qilish, yangi g'oyalarni yaratish.

5. O'quvchilarni o'z-o'zini baholashga yo'naltirish.

Blum taksonomiyasining yuqori darajalari o'quvchilarga o'zlarini baholash imkoniyatini yaratadi. O'quvchilarga o'z bilimlarini sinovdan o'tkazish, o'zlari yaratgan fikrlarni baholash va boshqa o'quvchilarning fikrlarini inobatga olishni tavsiya etish mumkin. Bu o'quvchilarning **refleksiya** va **mustaqil fikrlash** ko'nikmalarini rivojlantiradi.

6. Ijodiy fikrlash va muammolarni hal qilishga o'rgatish.

Blum taksonomiyasidan foydalanish o'quvchilarda ijodiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi. O'qituvchi o'quvchilarga masalalarni yechishda **teskari fikrlash (Reverse Thinking)** va **muammolarni hal qilish** metodlarini qo'llashni o'rgatishi kerak. Bu usul o'quvchilarning yuqori darajadagi fikrlash ko'nikmalarini shakllantiradi.

7. Darsning turli bosqichlarida o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash

Blum taksonomiyasining har bir bosqichi o'quvchilarni darsning turli bosqichlarida faol ishtirok etishga undaydi. Bu o'quvchilarning fikrlarini aniqlash va ularning o'zlashtirish darajasini o'lchash imkoniyatini yaratadi.

Blum taksonomiyasidan foydalanish metodikasi ta'lim jarayonini yanada samarali tashkil etish, o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish, va yuqori darajadagi fikrlashni rag'batlantirish uchun juda muhim. O'qituvchilar taksonomiyaning har bir bosqichini o'z dars rejalariga mos ravishda qo'llash orqali o'quvchilarni bilimni chuqur o'zlashtirishga va turli vaziyatlarda qo'llashga o'rgatadilar.

Yangilangan Blum taksonomiyasidan foydalanish metodikasi ta'limda o'quvchilarni yuqori darajadagi kognitiv ko'nikmalarni rivojlantirishga, ularni mustaqil fikrlashga va yangi bilimlarni amaliyotga tadbiq etishga yo'naltirishda yordam beradi. Yangilangan (revitalizatsiya qilingan) Blum taksonomiyasi, original taksonomiyaning kognitiv sohasini (bilim, tushunish, qo'llash) qayta tuzish bilan birga, o'quvchilarning bilim olish jarayonini zamonaviy ta'lim metodologiyasi bilan uyg'unlashtiradi. Yangilangan taksonomiya 2001-yilda Lorin Anderson va David Krathwohl tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, u quyidagi asosiy o'zgarishlarni o'z ichiga oladi:

1. "**Bilim**" kategoriyasi "**Tushunish**" va "**Yaratish**" bosqichlari bilan almashtirildi.
2. **Kognitiv jarayonlar** (yangi taksonomiya) va **mazmun** (bilim turi) ajratib ko'rsatilgan.
3. Kognitiv bosqichlar **ishtirok, ishlab chiqish, baholash va yaratish** kabi ijtimoiy va amaliy komponentlarga asoslangan.

1. O'quv maqsadlarini aniqlash va belgilash

Yangilangan Blum taksonomiyasiga asosan o'quv maqsadlarini belgilashda o'qituvchi har bir kognitiv bosqich uchun aniq va o'lchovli maqsadlarni o'rnatadi. O'qituvchi har bir bosqichni amalga oshirish uchun quyidagi savollarni o'z ichiga olgan maqsadlarni aniqlaydi:

- **Eslatib qolish:** "O'quvchilar ma'lum bir faktni yoki tushunchani eslab qoldiradimi?"
- **Tushunish:** "O'quvchilar o'rganilgan materialni o'z so'zlari bilan tushuntiradimi?"
- **Qo'llash:** "O'quvchilar o'rganilgan bilimlarni yangi holatda qo'llayadimi?"
- **Tahlil:** "O'quvchilar materialni tahlil qilishda yondashuvlar yaratadimi?"
- **Yaratish:** "O'quvchilar yangi g'oyalarni shakllantira olishadimi?"
- **Baholash:** "O'quvchilar fikrlarini tanqidiy ravishda baholaydimi?"

2. Dars rejasini ishlab chiqish

Yangilangan Blum taksonomiyasidan foydalanib dars rejasini ishlab chiqishda o'qituvchi har bir kognitiv bosqichni o'zlashtirish uchun metodlar va vositalarni belgilaydi. Taksonomiya yordamida darsning har bir qismiga mos ravishda:

- **Bilim** va **tushunishni** baholash uchun quizlar, testlar yoki ma'lumotlarni to'ldirish kabi topshiriqlar qo'llaniladi.
- **Qo'llash** uchun amaliy mashg'ulotlar, masalalar va vazifalar taqdim etiladi.
- **Tahlil** va **yaratish** uchun murakkab muammolar, loyihalar yoki ijodiy ishlar berilishi mumkin.
- **Baholash** uchun o'quvchilarga mavjud bilimlarni tanqidiy tahlil qilish, qaror qabul qilish yoki baholash vazifalari beriladi.

3. Faol o'qitish metodlarini qo'llash

Yangilangan taksonomiyaning har bir bosqichi uchun faollikni oshiradigan metodlarni qo'llash muhim. O'quvchilarning bilimlarini rivojlantirishda interaktiv metodlar foydalidir. Masalan:

- **Guruh ishlarida ishlash:** O'quvchilarni hamkorlikda ishlashga yo'naltirish va guruhdagi faoliyatlarni amalga oshirish.
- **Rolli o'yinlar:** O'quvchilarga turli vaziyatlarda muammo yechishda ishtirok etish va fikr almashish imkoniyatini yaratadi.
- **Muammolarni hal qilish:** Amaliy vazifalar va loyihalar o'quvchilarga mustaqil ravishda fikr yuritishni va kreativ yondashuvlarni qo'llashga imkon beradi.

4. Tahlil va baholash usullarini qo'llash

Yangilangan Blum taksonomiyasiga asoslangan darslarni baholashda o'qituvchi turli xil baholash vositalaridan foydalanishi kerak. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarning ko'nikmalarini baholashda muhim rol o'ynaydi. Quyidagi baholash usullarini qo'llash mumkin:

- **Formativ baholash:** Dars davomida o'quvchilarning yutuqlarini doimiy ravishda kuzatish va ular bilan fikr almashish.
- **Summativ baholash:** Dars oxirida yoki kurs yakunida o'quvchilarning umumiy natijalarini baholash. Bu yondashuv o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarining turli bosqichlarda qanday rivojlanganligini ko'rsatadi.
- **Portfel:** O'quvchilarning faoliyatini va natijalarini yillik yoki o'quv davri davomida qayd etish va baholash.

5. O'quvchilarning o'z-o'zini baholashini ta'minlash

Yangilangan Blum taksonomiyasiga asoslanib, o'quvchilarga o'z bilimlarini va ko'nikmalarini baholash imkoniyatini yaratish muhimdir. O'quvchilarga:

- **O'z-o'zini baholash:** O'quvchilar o'zlarining o'rganish jarayonini tahlil qilishlari va o'z-o'zini baholashda qatnashishlari mumkin.
- **Peer baholash:** O'quvchilar bir-birlarini baholash orqali o'z fikrlarini va fikr almashish jarayonida rivojlanish imkoniyatiga ega bo'lalilar.

6. Innovatsion yondashuvlar va texnologiyalarni qo'llash

Yangilangan Blum taksonomiyasidan foydalanish metodikasi o'quvchilarning kognitiv rivojlanishini rag'batlantirish, ta'lim jarayonini samarali tashkil etish va o'quvchilarni yuqori darajadagi fikrlashga o'rgatish uchun muhim vosita hisoblanadi. Bu metodika yordamida o'quvchilarni kreativ fikrlash, tanqidiy tahlil qilish, va mustaqil qaror qabul qilishga yo'naltirish mumkin. Taksonomiya ta'limni individualizatsiya qilishga, o'quvchilarga turli darajalarda yordam berishga va ularning bilimlarini turli usullarda baholashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. **Abdug'afforov, I.** *Pedagogika: O'quv qo'llanma.* — T.: "O'zbekiston" nashriyoti. 2011 y
2. **Xayrullayev, I.** *Ma'naviyat va ma'naviy tarbiya: Pedagogik asoslar.* — T.: Sharq. 2005 y
3. **Raximov, S.** *O'quvchilarda ma'naviy qadriyatlarni shakllantirish: Metodik qo'llanma.* — T.: Fan va texnologiya. 2008 y
4. **Mamatov, A.** *Pedagogik texnologiyalar: Nazariya va amaliyot.* — T.: O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi. 2014 y
5. **Ismoilov, A.** *O'quvchilarni ma'naviy tarbiyalashda axloqiy-psixologik yondashuv: O'quv qo'llanma.* — T.: O'qituvchi. 2013 y
6. **Mirzaev, A.** *Axloqiy tarbiyaning pedagogik asoslari: Nazariy va amaliy masalalar.* — T.: O'qituvchi. 2017.
7. **Juraev, B.** (2015). *O'quvchilarni ma'naviy tarbiyalashning zamonaviy usullari: Monografiya.* — T.: Xalq ta'limi.

3.6.3. Mavzu: Tarbiya darslarida o‘quvchilarning bilish faoliyati natijalarini baholash va aniqlangan ko‘rsatkichlarni tahlil qilish. (2 soat amaliy)
Mashg‘ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	III. Fanni o‘qitishga zamonaviy yondashuvlar				
O‘quv modul	3.6.Tarbiya darslarida o‘quvchilarning o‘quv faoliyati natijalarini baholash				
Mavzu	3.6.3. Mavzu: Tarbiya darslarida o‘quvchilarning bilish faoliyati natijalarini baholash va aniqlangan ko‘rsatkichlarni tahlil qilish.				
Darsning maqsadi	<ul style="list-style-type: none">- tarbiya fanidan Davlat ta’lim standartlari va ta’lim bosqichlarini tushuntirish, ularning ilmiy ahamiyatini ochib berish;- tarbiya turlarini shakllantirish;- Metod va usullardan foydalanishda ilmiy yondashishni rivojlantirish				
Mashg‘ulot turi	Ma’ruza				
Metodlar	Interfaol taqdimot, guruhli faoliyat, amaliy mashg‘ulot, “Aqliy hujum”				
Jihozlar	Kompyuter va proyektor(smart televizor),Interfaol doska yoki oddiy doska, Online platformalar (Canva, Openai.com), Ish materiallari (slydlar, ma’ruza matni)				
Mashg‘ulot mazmuni					
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, minut	Metodlar		Natija
1. Tashkiliy	<ul style="list-style-type: none">- Salomlashish- Maqsad va reja bilan tanishtirish- Mashg‘ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish		O‘qituvchilar mashg‘ulotga tayyor bo‘lishadi.
2. Motivatsiya	<ul style="list-style-type: none">- "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama- Tinglovchilarni darsga qiziqtirish hamda mavzuga oid bilimlarini aniqlash maqsadida savollar beriladi.	5	Muhokama, Muammoli vaziyat yaratish		O‘qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag‘batlanadi.
3. Nazariy qism	Slydlar bilan mavzu tushuntiriladi: <ul style="list-style-type: none">- Kirish: tarbiya fanini o‘qitishning asosiy maqsadi haqida umumiy tushuncha Tarbiya fanini ilmiy asosda o‘rganish uchun metodlar zaruriyati. Davlat ta’lim standartlarining qisqacha ta’rifi.- Asosiy qism: Tarbiya fanini o‘qitishning vazifalari yuksak ahloqiy qadriyatlar bilan birga tarbiya turlarini tushuntirish; fan sohasida erishilayotgan yutuqlar, ularning amaliyotdagi tatbiqi orqali ilmiy dunyoqarashlarini rivojlantirish.	25	Taqdimot, ko‘rgazmali tushuntirish		O‘qituvchilar mavzuni nazariy jihatdan o‘rganadi.
4. Amaliy mashg‘ulot	<ul style="list-style-type: none">-Guruhlarga tarbiya masalalarni muhokama qilish uchun savollar berish.- Guruhlar o‘z javoblarini taqdim etib, ularni tanqidiy tahlil qilish	20	Taqdimot, namoyish		O‘qituvchilar mavzuni amaliy ko‘nikmalar orqali yaxshiroq

				o'rganadi.
5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar hamda savolga javob topishdagi qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish	10	Suhbat, muhokama, tahlil	O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	O'qituvchilarga quyidagi savollar bo'yicha o'zini tahlil qilish va fikr almashish taklif etiladi: O'qituvchilarning xulosalari umumlashtiriladi.	10	Savol-javob, O'z-o'zini baholash, tahlil	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat, Savol-javob	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi

3.6.3. Mavzu: Tarbiya darslarida o'quvchilarning bilish faoliyati natijalarini baholash va aniqlangan ko'rsatkichlarni tahlil qilish. (2 soat amaliy)

Reja:

1. Tarbiya darslarida o'quvchilar bilimini baholash mezonlari.
2. Tarbiya darslarida o'quvchilarning bilish faoliyati natijalarini aniqlash va baholashning muhimligi.
3. O'quv jarayoni natijalarini tahlil qilish.

O'quvchilarning bilish faoliyati — bu o'quvchilar tomonidan ma'lumotlarni o'zlashtirish, ularni tushunish, tahlil qilish, taqqoslash, yodlash, amaliyotga tatbiq etish va yangi bilimlarni yaratish jarayonlarini ifodalaydi. O'quvchilarning bilish faoliyati, asosan, o'qituvchining darsda bergan ma'lumoti asosida amalga oshiriladi va bu jarayonning natijasi sifatida o'quvchilarning bilimlari, ko'nikmalari va malakalari shakllanadi. Bu faoliyat, shuningdek, o'quvchilarni analitik fikrlashga, o'z-o'zini mustaqil ravishda o'rganishga, maqsadga erishishga va muammolarni hal qilishga tayyorlashga xizmat qiladi.

O'quvchilarning bilish faoliyatining asosiy jihatlar:

1. **Ma'lumotni qabul qilish:** O'quvchilar yangi bilimlarni olish jarayonida ularni diqqat bilan tinglaydi yoki o'qiydi. Bu bosqichda ma'lumotlar eshitish, o'qish yoki amaliyotda qo'llash shaklida bo'lishi mumkin.
2. **Tushunish va o'zlashtirish:** O'quvchilar o'rgangan ma'lumotlarni anglash va o'z tushunchalari asosida qayta ishlashadi. Tushunish bosqichida o'quvchilar o'z bilimlarini boshqa kontekstlarda tatbiq etishga harakat qilishadi.
3. **Bilimlarni yodlash:** O'quvchilarga yangi ma'lumotlarni yodlash va ularni uzoq muddatli xotirada saqlash muhim ahamiyatga ega. Yodlash orqali o'quvchilar keyinchalik o'z bilimlarini kerakli paytda eslab, ulardan foydalana olishadi.

- 4.**Muammolarni hal qilish:** O'quvchilar o'rganilgan bilimlarni amaliy vaziyatlarda, masalalarni yechishda qo'llashadi. Bu jarayon ko'pincha tahlil qilish, izlash va yondashuvlarni sinashni talab qiladi.
- 5.**Tahlil qilish va sinash:** O'quvchilarning bilish faoliyatining yana bir muhim jihati — bu yangi ma'lumotlarni tahlil qilish va sinash. O'quvchilar bilimlarni tekshiradilar, qaysi biri to'g'ri yoki xato ekanligini aniqlashadi va o'zlarining fikrlarini ishlab chiqadilar.
- 6.**Ijodkorlik va yaratuvchanlik:** O'quvchilarning bilish faoliyatida ijodiy yondashuv, yangi g'oyalarni yaratish, innovatsion yechimlarni ishlab chiqish ham muhim rol o'ynaydi. Bu bosqichda o'quvchilar o'rganilgan bilimlarni yangi shakllarda, yaratishda, dizaynlashda qo'llashadi.
- 7.**Refleksiya va o'z-o'zini baholash:** Bilish faoliyatining oxirgi bosqichi o'quvchilarning o'z faoliyatini tahlil qilish va o'z-o'zini baholashdir. O'quvchilar o'z yutuqlari va kamchiliklarini ko'rib chiqib, o'z bilimlarini va ko'nikmalarini takomillashtirishga intilishadi.

O'quvchilarning bilish faoliyatining turlari:

- 1.**Kognitiv faoliyat:** Bu bilimlarni qabul qilish, ularni qayta ishlash va tahlil qilish bilan bog'liq faoliyatlar. Kognitiv faoliyatga, masalan, o'qish, tinglash, yozish, matematik masalalarni yechish va ilmiy tajriba o'tkazish kiradi.
- 2.**Afektiv faoliyat:** Bu o'quvchilarning hissiy va emotsional reaksiyalari, ularning o'rganishga qiziqishi va motivatsiyasini o'z ichiga oladi. Afektiv faoliyat o'quvchilarning o'quv faoliyatiga bo'lgan munosabatini belgilaydi.
- 3.**Psixomotor faoliyat:** Bu faoliyat turiga o'quvchilarning jismoniy harakatlari va ko'nikmalarni o'zlashtirish kiradi. Misol uchun, tajriba o'tkazishda qo'llaniladigan jismoniy ko'nikmalar, laboratoriya ishlarini bajarish, amaliy mashg'ulotlar va sportdagi faoliyat.

O'quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etishning metodik yondashuvlari:

- 1.**Interaktiv metodlar:** O'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish va samarali o'rgatish uchun interaktiv metodlardan foydalanish zarur. Bu metodlarga guruhli ishlar, muhokama, rolli o'yinlar, diskussiyalar, loyihalar va boshqa faoliyatlar kiradi.
- 2.**Muammoli o'qitish:** Muammolarni qo'llash orqali o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga erishiladi. Bu usul o'quvchilarga o'z bilimlarini amaliyotda qo'llashga, yangi bilimlarni o'zlashtirishga yordam beradi.
- 3.**Differensial o'qitish:** O'quvchilarning bilish faoliyatini individual yondashuv bilan tashkil etish. Har bir o'quvchining bilim olish tarzini hisobga olish, uning ehtiyojlariga mos ravishda o'qitishni tashkil etish.
- 4.**Teknik va axborot texnologiyalarini qo'llash:** Kompyuter va boshqa texnologiyalar yordamida o'quvchilarning bilish faoliyatini yanada samarali qilish mumkin. Masalan, interaktiv ta'lim platformalari, onlayn testlar, video darslar va simulyatsiyalar.

O'quvchilarning bilish faoliyati — bu bilim olish, o'rganish va ma'lumotlarni amaliyotda qo'llash jarayonlarining o'zaro bog'langan tizimi. Bu faoliyat o'quvchilarning umumiy rivojlanishiga, ijodiy va tahliliy fikrlashga, mustaqil qaror qabul qilishga, shuningdek, ularning ma'naviy, axloqiy va intellektual rivojlanishiga xizmat qiladi. O'quvchilarning bilish faoliyatini samarali tashkil etish, ta'lim jarayonining muvaffaqiyatli bo'lishi uchun juda muhimdir.

O'quvchilarning bilish faoliyatini baholashning maqsadi — bu o'quvchilarning o'qish jarayonida erishgan bilimlari, ko'nikmalari va malakalarini aniqlash, ularning rivojlanish darajasini o'lchash va o'qitish jarayonining samaradorligini baholashdir. Baholash orqali o'quvchilarning o'quv faoliyatini kuzatish, ularni rag'batlantirish, yutuqlarini tan olish va o'zlashtirishdagi qiyinchiliklarni aniqlash mumkin.

O'quvchilarning bilish faoliyatini baholashning asosiy maqsadlari:

1. **O'quvchilarning bilim darajasini aniqlash:** Baholashning asosiy maqsadi o'quvchilarning o'rganilgan mavzu yoki fan bo'yicha bilimlarini baholashdir. Bu orqali o'quvchilarning ilmiy darajasi va qobiliyatlari aniqlanadi.
2. **O'quvchilarning ko'nikmalari va malakalarini o'lchash:** Baholash o'quvchilarning nafaqat nazariy bilimlarini, balki amaliy ko'nikmalarini va malakalarini ham o'lchashga yordam beradi. Misol uchun, o'quvchilarning amaliy ishlar yoki laboratoriya tajribalari orqali erishgan ko'nikmalarini baholash.
3. **O'quvchilarning rivojlanish jarayonini kuzatish:** Baholash o'quvchilarning o'zlashtirish jarayonini kuzatib borishga imkon beradi. Bu jarayon davomida o'quvchilarning qanday o'zgarishlarni, yutuqlarni va kamchiliklarni yuzaga keltirishlarini aniqlash mumkin.
4. **O'quvchilarga rag'bat berish va motivatsiya yaratish:** Baholash orqali o'quvchilarni mehnatlari uchun rag'batlantirish mumkin. Muvaffaqiyatlarini tan olish, ularga yangi maqsadlar qo'yish va o'zlashtirishda davom etishga undash o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi.
5. **O'qituvchining ta'lim jarayonini tahlil qilish:** Baholash o'qituvchiga o'quvchilarni o'qitish jarayonida qanday yondashuvlar samarali bo'layotganini va qanday o'qitish metodlarini qo'llash kerakligini aniqlashga yordam beradi. Shuningdek, o'quvchilarning muammolarini hal qilish usullarini takomillashtirish imkonini yaratadi.
6. **O'quvchilarni o'z-o'zini baholashga o'rgatish:** Baholash o'quvchilarda o'z-o'zini baholash va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Bu jarayon o'quvchilarga o'z yutuqlarini va kamchiliklarini tan olish, o'z o'qish jarayonlarini yaxshilashga yordam beradi.
7. **Fikr almashish va o'quvchilarning o'zaro baholashini ta'minlash:** Baholash o'quvchilarning o'zaro fikr almashish va o'zaro baholash imkoniyatini yaratadi. Bu o'quvchilarga o'zlarining fikrlarini ochiq va to'g'ri ifoda etish, boshqalarning fikrini eshitish va o'z bilimlarini kengaytirish imkonini beradi.
8. **O'quvchilarning individual ehtiyojlarini aniqlash:** Baholash jarayonida o'quvchilarning o'qishdagi kuchli va zaif tomonlari aniqlanadi. Bu o'quvchilarning individual ehtiyojlarini tushunish va ularga mos tarzda yordam berish imkonini yaratadi.

O'quvchilarning bilish faoliyatini baholash ta'lim jarayonining ajralmas qismi bo'lib, u o'quvchilarning bilimlarini va ko'nikmalarini aniqlash, ularni rag'batlantirish, o'qitish metodlarining samaradorligini tahlil qilish va o'quvchilarning rivojlanishini ta'minlash uchun zarurdir. Baholash orqali o'quvchilarga yordam berish, ularning o'qish jarayonini yanada samarali qilish va umumiy ta'lim sifatini oshirish mumkin.

Bilimlarni o'z vaqtida nazorat qilish va baholashning uchta vazifasi ta'lim jarayonida o'quvchilarning rivojlanishini kuzatish va ularning o'zlashtirish darajasini aniqlashda muhim ahamiyatga ega. Bu vazifalar o'qituvchining o'quvchilarga samarali yordam berishiga, ta'lim sifatini oshirishga va o'quvchilarning individual ehtiyojlarini qondirishga imkon yaratadi.

1. **O'quvchilarning bilim darajasini aniqlash:**

✚ **Vazifa:** O'quvchilarning ma'lum bir vaqt ichida o'rganilgan bilimlarini o'lchash va tahlil qilish. Bu vazifa o'quvchilarning nazariy bilimlarini, ularni qanchalik yaxshi o'zlashtirganliklarini va o'rganilgan materialni qanday qo'llashlarini aniqlashni o'z ichiga oladi. Nazorat va baholash o'quvchilarning qaysi sohalarda kuchli ekanini va qaysi sohalarda ko'proq yordamga muhtojligini aniqlashga yordam beradi.

2. **O'quvchilarning o'zlashtirish jarayonini kuzatish va tahlil qilish:**

✚ **Vazifa:** O'quvchilarning o'quv jarayonidagi o'zgarishlarini, muvaffaqiyatlarini va kamchiliklarini muntazam ravishda kuzatib borish. Bu vazifa o'quvchilarning bilimlarini faqat yakuniy baholash bilan cheklanib qolmasdan, ularning o'quv faoliyatini davomli tarzda kuzatish va tahlil qilishni anglatadi. Bu jarayon orqali o'quvchilarning qanday rivojlanayotganligini, qanday metodlar samarali bo'lishini va o'qitish jarayonini qanday yaxshilash mumkinligini aniqlash mumkin.

3. **Ta'lim jarayonini takomillashtirish va o'quvchilarning motivatsiyasini oshirish:**

- ✚ **Vazifa:** O'quvchilarga o'z yutuqlari va kamchiliklari haqida tezkor va aniq fikr berish orqali ularning motivatsiyasini oshirish. Bu vazifa o'quvchilarning bilimlarini baholashda ularni rag'batlantirish va ularning o'z-o'zini baholash ko'nikmalarini rivojlantirishni o'z ichiga oladi. O'quvchilarni o'z faoliyatini mustaqil ravishda tahlil qilishga undash, ularning o'quv jarayoniga bo'lgan motivatsiyasini oshirishga yordam beradi.

Bilimlarni o'z vaqtida nazorat qilish va baholashning uchta vazifasi o'quvchilarni rivojlantirish, o'qitish jarayonini samarali tashkil etish va ta'lim sifatini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Ular o'quvchilarning bilimlarini va ko'nikmalarini aniqlash, rivojlanishlarini kuzatish, shuningdek, o'quvchilarga o'zlashtirilgan materialni yanada yaxshi tushunishga va mustahkamlashga yordam beradi.

Bilish faoliyatini baholashda qo'llaniladigan usullar ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish va o'quvchilarning bilim darajasini aniqlashda muhim ahamiyatga ega. Turli usullar yordamida o'quvchilarning bilimlari, ko'nikmalari, fikrlash qobiliyatlari va amaliy tajribalarini baholash mumkin. Quyida baholashda qo'llaniladigan asosiy usullarni keltiraman:

1. Test va savollar:

- **Tavsif:** O'quvchilarning bilimini o'lchash uchun yozma yoki og'zaki savollar va testlar qo'llaniladi. Testlar ko'pincha tanlovli (multiple-choice), qisqa javoblar (short-answer) yoki uzun javoblar (essay) shaklida bo'ladi.
- **Afzalliklari:** Bilimni tez va samarali baholash imkonini beradi, natijalar aniq va o'lchovli bo'ladi.
- **Kamchiliklari:** O'quvchining faqat yozma yoki og'zaki javoblariga tayaniladi, ijodkorlik yoki chuqur tahliliy fikrlashni o'lchashda cheklangan.

2. Formativ baholash:

- **Tavsif:** Dars jarayonida o'quvchilarning faoliyatini doimiy ravishda kuzatib borish va ular haqida tezkor fikrlar bildirish. Formativ baholash jarayon davomida amalga oshiriladi va o'quvchilarning rivojlanishiga yo'l-yo'riq beradi.
- **Afzalliklari:** O'quvchilarning yutuqlarini va qiyinchiliklarini aniqlashga yordam beradi, tezkor tahrirlar va yordamni taqdim etish imkonini yaratadi.
- **Kamchiliklari:** O'quvchilarning yutuqlarini umumiy baholashni talab qilmaydi, faqat vaqtincha o'lchovlar.

3. Summativ baholash:

- **Tavsif:** O'quvchilarning yillik yoki o'quv davomidagi umumiy bilimlarini baholash. Bu turdagi baholash ko'pincha imtihonlar yoki yakuniy loyihalar orqali amalga oshiriladi.
- **Afzalliklari:** O'quvchilarning yakuniy bilim darajasini o'lchashga yordam beradi.
- **Kamchiliklari:** Faqat yakuniy natijani ko'rsatadi, vaqtinchalik rivojlanish va yutuqlarni ko'rsatmaydi.

4. Peer baholash (o'quvchilarning o'zaro baholashi):

- **Tavsif:** O'quvchilar o'zaro bir-birining ishini baholaydilar. Bu usulda o'quvchilar bir-biriga fikr va maslahatlar berishadi.
- **Afzalliklari:** O'quvchilarda tanqidiy fikrlash va o'zaro munosabatlarni rivojlantirishga yordam beradi, ularning o'z-o'zini baholash ko'nikmalarini oshiradi.
- **Kamchiliklari:** O'quvchilar orasida nohaqlik va adolatsizlik holatlari yuzaga kelishi mumkin.

5. Self-baholash (o'quvchining o'z-o'zini baholashi):

- **Tavsif:** O'quvchilar o'z faoliyatlarini o'zlari baholaydilar, o'z yutuqlari va kamchiliklarini tahlil qilishadi.
- **Afzalliklari:** O'quvchilarda o'z-o'zini tahlil qilish va o'z yutuqlarini aniqlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.
- **Kamchiliklari:** O'quvchilar o'z kamchiliklarini tan olishda qiynalishlari mumkin, va ba'zida ob'ektivlikni saqlash qiyin bo'ladi.

6. Portfel (portfolio):

- **Tavsif:** O'quvchilarning o'z faoliyatini jamlash, ularning darsdagi ishlari, loyiha va ma'lumotlarini saqlash. Portfel orqali o'quvchilarning bilimlari va rivojlanish jarayonini kuzatish mumkin.
- **Afzalliklari:** O'quvchilarning vaqt o'tishi bilan qanday rivojlanayotganini ko'rsatadi, darslar, loyihalar va boshqa faoliyatlarining natijalarini taqdim etadi.
- **Kamchiliklari:** Portfelni yaratish va boshqarish vaqtni talab qiladi.

7. Observatsiya (kuzatish):

- **Tavsif:** O'quvchilarning faoliyatini bevosita kuzatish va baholash. O'qituvchi o'quvchilarni dars jarayonida yoki amaliyotda kuzatib, ularning faoliyatini tahlil qiladi.
- **Afzalliklari:** O'quvchining faolligi, kreativligi, muammolarni hal qilish qobiliyati va boshqa amaliy ko'nikmalarini baholashga yordam beradi.
- **Kamchiliklari:** Faqat kuzatuv asosida amalga oshiriladi, va ba'zida to'liq tasavvur hosil qilish uchun yetarli bo'lmasligi mumkin.

8. Loyiha va amaliy ishlar:

- **Tavsif:** O'quvchilarning bilimlarini amaliyotda qo'llash va loyihalar orqali baholash. Bu usulda o'quvchilar konkret vazifalar yoki masalalarni yechish uchun bilimlarni qo'llaydilar.
- **Afzalliklari:** Amaliy ko'nikmalarni rivojlantiradi, o'quvchilarga mustaqil ishlashni o'rgatadi.
- **Kamchiliklari:** Loyihalar va amaliy ishlar ko'proq vaqt va resurslarni talab qiladi.

9. Diskussiya va muhokama:

- **Tavsif:** O'quvchilar o'rganilgan mavzu bo'yicha o'z fikrlarini bildirishadi va boshqa o'quvchilarning fikrlarini tahlil qiladilar.
- **Afzalliklari:** O'quvchilarda tanqidiy fikrlash va kommunikatsiya ko'nikmalarini rivojlantiradi, guruhda ishlashni o'rgatadi.
- **Kamchiliklari:** Agar barcha o'quvchilar faol bo'lmasa, baholash aniq bo'lmasligi mumkin.

10. Kreativ va ijodiy ishlar:

- **Tavsif:** O'quvchilarning ijodiy ishlarini (masalan, esse yozish, san'at, dizayn yoki dramatik chiqishlar) baholash.
- **Afzalliklari:** O'quvchilarning kreativ fikrlashini rivojlantiradi va ijodiy yondashuvni qo'llab-quvvatlaydi.
- **Kamchiliklari:** Bunday baholash subyektiv bo'lishi mumkin, chunki har bir o'quvchining ijodiy ishlari turlicha bo'ladi.

Bilish faoliyatini baholashda qo'llaniladigan usullar turli xildagi ko'nikmalarni va bilimlarni o'lchashga yordam beradi. O'qituvchilar bir nechta baholash usulini qo'llash orqali o'quvchilarning

bilimlarini va rivojlanishini to'liq tahlil qilishlari mumkin. Har bir baholash usulining o'z afzalliklari va kamchiliklari bor, shuning uchun ularni darsning maqsadi va o'quvchilarning ehtiyojlariga qarab tanlash muhimdir.

Ko'rsatkichlarni aniqlash va tahlil qilish ta'lim jarayonida o'quvchilarning faoliyatini baholash va o'quv tizimini yaxshilashda muhim ahamiyatga ega. Ko'rsatkichlar — bu o'quvchilarning bilim darajasi, ko'nikmalari yoki boshqa qobiliyatlarini o'lchash uchun foydalaniladigan o'lchovlardir. Ularning aniqlanishi va tahlil qilinishi o'quvchilarning rivojlanishini kuzatishda, o'qitish jarayonini takomillashtirishda va ta'lim sifatini oshirishda yordam beradi.

1. Ko'rsatkichlarni aniqlash

Ko'rsatkichlarni aniqlash jarayoni o'quvchilarning bilimlari, ko'nikmalari, qobiliyatlari va boshqa ta'lim natijalarini o'lchash uchun mos o'lchovlarni tanlashni o'z ichiga oladi. Ko'rsatkichlarni aniqlashda quyidagi amallar bajariladi:

a) O'quv maqsadlariga asoslanish: Ko'rsatkichlar o'quv maqsadlari va o'quv dasturiga mos ravishda tanlanadi. Agar o'quv maqsadi o'quvchilarda analitik fikrlashni rivojlantirish bo'lsa, unda ko'rsatkichlar analitik ko'nikmalarni, masalalarni yechishdagi muvaffaqiyatni baholashga qaratilgan bo'ladi.

b) O'lchovlarni aniqlash: Ko'rsatkichlar aniqlanayotganda ularning qanday o'lchovlar orqali baholanishi belgilab olinadi. Misol uchun:

- ✓ **Nazariy bilim:** Imtihonlar, testlar, savollar orqali o'lchanadi.
- ✓ **Amaliy ko'nikmalar:** Loyihalar, praktikumlar, laboratoriya ishlari.
- ✓ **Ijtimoiy ko'nikmalar:** Guruhda ishlash, muammolarni birgalikda hal qilish.

c) Ko'rsatkichlar miqdori va sifatini belgilash: Har bir ko'rsatkich uchun aniq mezonlar belgilanadi, masalan, 100 ballik tizimda yoki 5 ballik tizimda o'quvchining yutuqlarini baholash. Shuningdek, ko'rsatkichlarning sifatini aniqlash uchun turli xil baholash metodlari, masalan, o'quvchilarning nutqidagi aniq fikrlar, ishlaridagi yaratuvchanlik va ijodkorlik ham hisobga olinadi.

2. Ko'rsatkichlarni tahlil qilish

Ko'rsatkichlarni tahlil qilish, o'quvchilarning bilimlari va ko'nikmalarini baholash va o'qitish jarayonini samarali tashkil etishga yordam beradi. Tahlil qilish quyidagi bosqichlardan iborat:

a) Kuzatish va ma'lumotlarni yig'ish: Tahlil qilishdan oldin, o'quvchilarning faoliyatini doimiy ravishda kuzatish va kerakli ma'lumotlarni yig'ish zarur. Bu ma'lumotlar testlar, portfellarga yozilgan ishlar, guruhda ishlash natijalari, loyihalar va boshqa o'lchovlardan olingan natijalar bo'lishi mumkin.

b) Ma'lumotlarni tasniflash va tahlil qilish: Yig'ilgan ma'lumotlar tasniflanadi va o'quvchilarning yutuqlari, kamchiliklari va rivojlanish darajasi bo'yicha tahlil qilinadi. Bu jarayon o'quvchilarning bilim darajasini aniq o'lchash va o'zlashtirishda qanday yordam berish kerakligini aniqlash imkonini beradi.

Misol: O'quvchilarning test natijalari va amaliy ishlaridan olingan ko'rsatkichlarni birlashtirib, ularning qaysi sohalarida qiyinchiliklarga duch kelayotganini va qaysi sohalarida yaxshi natijalar ko'rsatganini aniqlash.

c) Chidamlilik va o'zgarishlarni tahlil qilish: Ko'rsatkichlarni tahlil qilishda o'quvchilarning rivojlanish jarayonini ham hisobga olish zarur. Masalan, bir nechta o'quv mashg'ulotlari yoki darslar davomida o'quvchilar qanday o'zgarishlar ko'rsatgani, o'quvchilarning rivojlanish dinamikasini aniqlash muhimdir. Bu tahlil o'qituvchiga o'quvchilarni qanday qo'llab-quvvatlash kerakligini tushunishga yordam beradi.

d) Yutuqlar va kamchiliklarni aniqlash: Ko'rsatkichlarni tahlil qilish o'quvchilarning yutuqlarini va kamchiliklarini aniqlashda yordam beradi. O'quvchilarning zaif tomonlari aniqlanib, ular uchun qo'shimcha yordam va resurslar belgilanishi mumkin. Masalan, o'quvchilarda mantiqiy fikrlash ko'nikmalarida zaiflik bo'lsa, ularni rivojlantirish uchun maxsus mashqlar yoki qo'llanmalar tayyorlanadi.

e) Yakuniy tahlil va hisobot tayyorlash: Ko'rsatkichlarni tahlil qilgandan so'ng, yakuniy tahlil va hisobot tayyorlanadi. Bu hisobotda o'quvchilarning umumiy holati, yutuqlari, kamchiliklari va kelajakdagi rivojlanish uchun tavsiyalar beriladi. Hisobot o'qituvchiga o'quv jarayonini yanada samarali tashkil etishga yordam beradi.

3. Ko'rsatkichlarni tahlil qilishdan foydalanish

Ko'rsatkichlarni tahlil qilishning asosiy maqsadi o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini aniqlash, o'qitish jarayonini takomillashtirish va ta'lim samaradorligini oshirishdir. Tahlil natijalari asosida o'quvchilarning individual ehtiyojlarini aniqlash, ta'lim metodlarini moslashtirish va darslarni yaxshilashga yo'naltirilgan chora-tadbirlar ishlab chiqiladi.

Ko'rsatkichlarni aniqlash va tahlil qilish o'quvchilarning bilimlarini va ko'nikmalarini o'lchashda muhim vositadir. Bu jarayon o'quvchilarni har tomonlama rivojlantirish, ta'lim samaradorligini oshirish va o'qitish jarayonini takomillashtirishga xizmat qiladi. Tahlil qilish orqali o'quvchilarning individual yutuqlarini va kamchiliklarini aniqlash, o'quvchilarga zarur yordam ko'rsatish va ta'lim tizimining samaradorligini oshirish imkoniyati paydo bo'ladi.

Istiqboldagi vazifalarni prognozlash (future forecasting) — bu jamiyatda yuz beradigan o'zgarishlar, iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy jarayonlarni va shuningdek, ta'lim sohasida yuz berishi mumkin bo'lgan o'zgarishlarni oldindan bashorat qilish jarayonidir. Bu jarayon o'quvchilarning ta'limdagi ehtiyojlarini, yangi pedagogik yondashuvlarni va o'quv tizimini takomillashtirish yo'llarini aniqlashga yordam beradi.

Istiqboldagi vazifalarni prognozlashning asosiy yo'nalishlari quyidagicha bo'lishi mumkin:

1. Texnologik rivojlanish va innovatsiyalar

- ✚ **Tavsif:** Texnologiyalarning tez sur'atlar bilan rivojlanishi ta'lim sohasida yangi metod va usullarni qo'llashni talab qiladi. Internet, sun'iy intellekt, virtual va qo'shilgan reallik kabi texnologiyalarni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish istiqboldagi vazifalardan biridir.
- ✚ **Yo'nalishlar:**
 - **Ta'limda raqamli vositalardan foydalanish:** Darslarni onlayn yoki gibril tarzda tashkil etish, raqamli o'qish platformalarini yaratish.
 - **Sun'iy intellektning ta'limga ta'siri:** O'qitishning individualizatsiyasi, o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini monitoring qilish.

2. Pedagogik metodlarni yangilash

- ✚ **Tavsif:** Ta'limda zamonaviy pedagogik metodlarni qo'llash va yangilarini ishlab chiqish istiqboldagi vazifalardan biridir. Bu ta'lim jarayonida o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash va ularda ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan yondashuvlarni yaratishni o'z ichiga oladi.
- ✚ **Yo'nalishlar:**
 - **Kooperativ o'qish metodlari:** O'quvchilarning guruhlar bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish.
 - **Loyihalar asosida o'qish:** Amaliyotga yo'naltirilgan va interaktiv o'qish usullarini kengaytirish.
 - **Gamifikatsiya:** O'quvchilarning motivatsiyasini oshirish va o'quv jarayonini yanada qiziqarli qilish uchun o'yin elementlarini qo'llash.

3. Individul va jamiyat ehtiyojlarini hisobga olish

- ✚ **Tavsif:** Ta'lim tizimida o'quvchilarning individual ehtiyojlari va jamiyat ehtiyojlariga mos ravishda o'qitish usullarini ishlab chiqish.
- ✚ **Yo'nalishlar:**
 - **Differensiyatsiyalangan o'qitish:** O'quvchilarning individual xususiyatlari va o'rganish uslublarini hisobga olish, darslarni shunga mos ravishda tashkil etish.
 - **Kollaborativ o'qish:** O'quvchilarni birgalikda ishlashga rag'batlantirish, jamoada o'rganishni rivojlantirish.
 - **Ta'limda inklyuzivlik:** Turli ehtiyojlarga ega bo'lgan o'quvchilarga ta'lim berish.

4. Insonparvarlik va etik ta'lim

- ✚ **Tavsif:** Ta'limda inson huquqlari, etika va qadriyatlar asosida yondashuvlar ishlab chiqish. Insonparvarlik va adolatni o'quvchilarga o'rgatish, jamiyatda o'zaro hurmat va hamjihatlikni rivojlantirish.
- ✚ **Yo'nalishlar:**
 - **Inson huquqlarini o'rgatish:** Ta'lim jarayonida inson huquqlari, tenglik, adolatni o'rgatish.

- **Etik ta'limni rivojlantirish:** O'quvchilarda halol va adolatli qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirish.
- **Bag'rikenglikni targ'ib qilish:** Ijtimoiy va madaniy farqlarni hurmat qilishni o'rgatish.

5. Ta'limda ijtimoiy-emotsional ko'nikmalarni rivojlantirish

✚ **Tavsif:** O'quvchilarda ijtimoiy-emotsional ko'nikmalarni rivojlantirish, ular bilan ishlash va jamoaviy ishlarni tashkil etish. Bu ko'nikmalar o'quvchilarga o'z hissiyotlarini tushunish va boshqarish, boshqalar bilan samarali aloqa o'rnatish imkoniyatini beradi.

✚ **Yo'nalishlar:**

- **Ijtimoiy-emotsional ta'lim:** O'quvchilarda hissiy intellektni rivojlantirish, stressni boshqarish va ijtimoiy muloqot ko'nikmalarini oshirish.
- **Muhokama va mediatsiya:** Konfliktlarni hal etish va o'quvchilarga muammolarni hal qilishni o'rgatish.

6. O'quv dasturlarini va standartlarni takomillashtirish

✚ **Tavsif:** Ta'lim dasturlarining va o'quv standartlarining zamon talablariga moslashtirilishi, bilim va ko'nikmalarni yuqori darajada taqdim etish.

✚ **Yo'nalishlar:**

- **O'quv dasturlarini yangilash:** Yangi bilimlar, texnologiyalar va metodlarni o'z ichiga olgan o'quv dasturlarini ishlab chiqish.
- **O'qituvchilarning malakasini oshirish:** Ta'limdagi yangiliklarga mos ravishda o'qituvchilarning pedagogik mahoratini oshirish.

Istiqboldagi vazifalarni prognozlash ta'lim tizimining yangilanishini va zamonaviy talablarga javob berishini ta'minlashga yordam beradi. Yangi texnologiyalar, pedagogik metodlar, ijtimoiy ehtiyojlar, global va mintaqaviy tendensiyalarni hisobga olish orqali ta'lim tizimi rivojlanadi va o'quvchilarni kelajakdagi muvaffaqiyatlar uchun tayyorlash imkoniyatini yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. **Abdug'afforov, I.** *Pedagogika: O'quv qo'llanma.* — T.: "O'zbekiston" nashriyoti. 2011 y
2. **Xayrullayev, I.** *Ma'naviyat va ma'naviy tarbiya: Pedagogik asoslar.* — T.: Sharq. 2005 y
3. **Raximov, S.** *O'quvchilarda ma'naviy qadriyatlarni shakllantirish: Metodik qo'llanma.* — T.: Fan va texnologiya. 2008 y
4. **Mamatov, A.** *Pedagogik texnologiyalar: Nazariya va amaliyot.* — T.: O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi. 2014 y
5. **Ismoilov, A.** *O'quvchilarni ma'naviy tarbiyalashda axloqiy-psixologik yondashuv: O'quv qo'llanma.* — T.: O'qituvchi. 2013 y
6. **Mirzaev, A.** *Axloqiy tarbiyaning pedagogik asoslari: Nazariy va amaliy masalalar.* — T.: O'qituvchi. 2017.

3.7.Sinf dan va maktabdan tashqari tarbiyaviy jarayonlarni tashkil etish metodikasi

3.7.1. Mavzu: Tarbiya fanida sinfdan va maktabdan tashqari ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarda ta'lim oluvchilarning faolligini oshirish, madaniyat maskanlariga sayohatlarni tashkil etish (2 soat amaliy)

Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O'quv bloki	III. Fanni o'qitishga zamonaviy yondashuvlar				
O'quv modul	3.7.Sinfdan va maktabdan tashqari tarbiyaviy jarayonlarni tashkil etish metodikasi				
Mavzu	3.7.1. Mavzu: Tarbiya fanida sinfdan va maktabdan tashqari ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarda ta'lim oluvchilarning faolligini oshirish, madaniyat maskanlariga sayohatlarni tashkil etish				
Darsning maqsadi	- tarbiya fanidan Davlat ta'lim standartlari va ta'lim bosqichlarini tushuntirish, ularning ilmiy ahamiyatini ochib berish; - tarbiya turlarini shakllantirish; - Metod va usullardan foydalanishda ilmiy yondashishni rivojlantirish				
Mashg'ulot turi	Ma'ruza				
Metodlar	Interfaol taqdimot, guruhli faoliyat, amaliy mashg'ulot, "Aqliy hujum"				
Jihozlar	Kompyuter va proyektor(smart televizor),Interfaol doska yoki oddiy doska, Online platformalar (Canva, Openai.com), Ish materiallari (slydlar, ma'ruza matni)				
Mashg'ulot mazmuni					
Mashg'ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, minut	Metodlar		Natija
1. Tashkiliy	- Salomlashish - Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg'ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish		O'qituvchilar mashg'ulotga tayyor bo'lishadi.
2. Motivatsiya	- "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama - Tinglovchilarni darsga qiziqtirish hamda mavzuga oid bilimlarini aniqlash maqsadida savollar beriladi.	5	Muhokama, Muammoli vaziyat yaratish		O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	Slydlar bilan mavzu tushuntiriladi: - Kirish: tarbiya fanini o'qitishning asosiy maqsadi haqida umumiy tushuncha Tarbiya fanini ilmiy asosda o'rganish uchun metodlar zaruriyati. Davlat ta'lim standartlarining qisqacha ta'rifi. - Asosiy qism: Tarbiya fanini o'qitishning vazifalari yuksak ahloqiy qadriyatlar bilan birga tarbiya turlarini tushuntirish; fan sohasida erishilayotgan yutuqlar, ularning amaliyotdagi tatbiqi orqali ilmiy dunyoqarashlarini rivojlantirish.	25	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish		O'qituvchilar mavzuni nazariy jihatdan o'rganadi.

4. Amaliy mashg'ulot	-Guruhlarga tarbiya masalalarni muhokama qilish uchun savollar berish. - Guruhlar o'z javoblarini taqdim etib, ularni tanqidiy tahlil qilish	20	Taqdimot, namoyish	O'qituvchilar mavzuni amaliy ko'nikmalar orqali yaxshiroq o'rganadi.
5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar hamda savolga javob topishdagi qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish	10	Suhbat, muhokama, tahlil	O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	O'qituvchilarga quyidagi savollar bo'yicha o'zini tahlil qilish va fikr almashish taklif etiladi:O'qituvchilarning xulosalari umumlashtiriladi.	10	Savol-javob, O'z-o'zini baholash, tahlil	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat, Savol-javob	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi

3.7.1. Mavzu: Tarbiya fanida sinfdan va maktabdan tashqari ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarda ta'lim oluvchilarning faolligini oshirish, madaniyat maskanlariga sayohatlarni tashkil etish (2 soat amaliy)

Reja:

1. Tarbiyaviy jarayonda madaniy maskanlarning o'rni
2. Milliy g'urur va iftixorni shakllantirish
3. Jamoaviy hamkorlik va muloqotni rivojlantirish

Maktabning o'quvchilar bilan olib boradigan o'quv mashg'ulotlaridan tashqari xilma-xil ta'lim-tarbiya ishlari sinfdan tashqari ishlar nomini olgan. Sinfdan tashqari ishlar maktab ta'lim-tarbiya jarayonining tarkibiy qismi o'quvchilarning bo'sh vaqtlarini yo'lga qo'yish shakllaridan biridir. Sinfdan tashqari ishlar shaxsni har tomonlama kamol toptirish va uni hayotga faoliyatga tayyorlash uchun keng imkoniyatga ega. Bu ishlar bolalarning qiziqishlariga muvofiq tarzda ko'ngillilik asosida tashkil qilinadi. O'quvchilar sinfdan va maktabdan tashqari ishlarda o'zlarini qiziqtiradigan mashg'ulotlarni tanlab olishadi ularda mustaqil tashabbuskorona ishtirok etishadi. Maktab va sinfdan tashqari muassasalarning tashkiliy ishlarini, mazmuni va maqsadini belgilash bugungi kunimizning barcha qirralarini hisobga olishni talab etmoqda. Sinfdan tashqari mazkur tarbiyaviy ishlar shaxs kamoloti bosqichlarini belgilab olishga qaratilganligi bilan tavsiflanadi. Mazkur muammoni ijobiy hal etish uchun sinfdan tashqari, tarbiyaviy ishlar tizimida quyidagilar bo'lishi lozim: pedagoglar va o'quvchilar o'rtasida o'zaro hurmat munosabatlarini shakllanganlikning o'ziga xos an'ana vositalariga tayanish; ulg'ayayotgan inson shaxsini tarbiyada oliy ijtimoiy qadriyat deb tan olish, har bir bola, o'smir va yosh yigitning betakror va o'ziga xosligini hurmatlash, ijtimoiy huquqini e'tiborda tutish zarur. Sinfdan tashqari ishlarni to'la qamrab olgan to'garaklar bir necha xilda bo'lishi mumkin: a) fan to'garaklari; b) mohir qo'llar to'garaklari; v) duradgorlik to'garaklari; g) sport to'garagi; d) badiiy havaskorlik to'garagi. O'rta umumta'lim maktablarida bu ishlarni sinf rahbari va tarbiyaviy ishlar tashkilotchisi uyushtiradi. Sinf rahbari to'garak rahbarlariga yaqindan yordam beradi.

Qiziqishlari, intilishlari bir xil bo'lgan o'z o'quvchilarini biror to'garakka a'zo bo'lishga chorlaydi. Sinfdan tashqari tashkil qilingan ishlar o'quvchilar hayotidagi tarbiyaviy faoliyatni to'ldiradi. Ularni dunyo qarashini to'g'ri shakllanishiga, axloqiy kamol topishiga ko'maklashadi. Nazariy bilimlarni

amaliyot, ishlab chiqarish bilan chambarchas bog'lanishiga zamin yaratadi. Sinfdan tashqari ishlarga rahbarlik qiluvchi tashkilotchilarning vazifalari ham ko'p qirralidir. Sinfdan tashqari tarbiyaviy ishlar tashkilotchisining vazifalariga quyidagilar kiradi: darsdan tashqari tarbiyaviy ishlarni rejalashtirish va amalga oshirishni nazorat qilish; o'quvchilarning sinfdan tashqari ko'p qirrali ishlarni pedagogik jamoa, o'quvchilar tashkilotlari sinf faollari yordamida yo'lga qo'yish; sinfdan tashqari ishlar yo'nalishiga bevosita rahbarlik qilgan holda, o'qituvchilar, sinf rahbarlari, ota-onalar, o'quvchilar tashkilotlari, sinf faollariga uslubiy yordam ko'rsatish; umummaktab va maktablararo o'tkaziladigan eng muhim tarbiyaviy tadbirlarda qatnashish; o'quvchilarning bo'sh vaqtlarini tashkil qilishda tarbiya va madaniyat muassasalari hamda jamoatchilik kuchidan keng foydalanish; Bu borada tashkilotchilar faolligini uchta asosiy tomonini ko'rish mumkin: tashkilotchilik, uslubiy va ma'muriy. Bular ko'pincha o'zaro uzviy bog'langan holda namoyon bo'ladi. Tashkilotchining tashkilotchilik faoliyatiga quyidagi bir qator ishlarni kiritish mumkin: tarbiyaviy ishlar sohasida erishilgan yutuq va kamchiliklarni tahlil qilish; tarbiyaviy ishlarning maqsad va vazifalarini aniqlash; tarbiyaviy, ommaviy-siyosiy ishlarni rejalashtirish va ularning mazmuni, shakl va usullarini aniqlash; sinfdan tashqari tarbiyaviy ishlarni guruhlashtirish, boshqaruvchi shaxslarni aniqlash. Maktabda tarbiyaviy ishlarni aniq rejalashtirmasdan uning mazmuni, shakl va usullarini aniqlamasdan, ma'lum bir tizimga solmasdan turib ko'zda tutilgan maqsadga erishish qiyin. Sinfdan tashqari ishlarning tarbiyaviy ta'siri ko'p darajada o'quv jarayonini tashkil etish saviyasiga hamda o'quvchilar jamoachining xilma-xil ishlarni qanday yo'lga qo'yishga bog'liqdir.

Sinfdan tashqari faoliyat majburiy dastur bilan chegaralanmaydi, balki yoshlari har xil o'quvchilarni ixtiyoriy ravishda birlashtiradi. Ularning tashabbusi asosida ishlarni amalga oshiradi, fanga qiziqtiradi, ularni xalqning madaniy hayoti muhitiga olib kiradi. Sinfdan tashqari ishlar shaxsdagi ijtimoiy faollik, ijtimoiy ong hamda axloqiy odatlarni tarkib toptirishning eng muhim omilidir. Bu faoliyat ilmiy jamoa, adabiy va maktab teatrlarining ishlari, turli mavzularda o'tkaziladigan kitobxonlar konferensiyasi va munozaralar, siyosiy, axloqiy, ilmiy-ommabop va mehnat mavzularidagi ma'ruza va suhbatlar, ijtimoiy-foydali mehnat, siyosiy axborot, bayram kechlari va ertaliklari, to'garak mashg'ulotlarini o'z ichiga oladi. O'quvchilarning sinfdan tashqari ishlari o'z mazmuniga ko'ra tafakkur faoliyati va munosabat vositasi hisoblanadi. Chunki sinfdan tashqari ishlarda olingan axborot idrok etiladi, qayta ishlanadi va shu asosda yangi bilimlar hosil qilinadi. O'quvchilar sinfdan tashqari ishlarda qatnashib, turli kishilar bilan muayyan munosabatga kirishadi, turli vazifatlarga duch keladilar.

Shuning uchun ham o'quvchilarning sinfdan tashqari faoliyatlari qanchalik xilma-xil bo'lsa, ularning munosabatlari shunchalik boy, munosabat doirasi keng va ma'naviy o'sishi samarali bo'ladi. Sinfdan tashqaridagi tarbiyaviy ishlarda o'quvchilar jamoada ishlashni o'rganadilar ijtimoiy mehnat quvonchini his qiladilar, ishlab chiqarish mehnatiga qo'shiladilar, jamoatchilik fikriga bo'ysunishga, jamoa sharafi uchun kurashishga odatlanadilar. Sinfdan tashqari faoliyat unda qatnashuvchilarning ma'naviy va jismoniy rivojlanishi hamda yosh xususiyatlariga ko'ra belgilanadi. Bu jarayonga ular ta'lim olayotgan maktabning sharoiti ham ta'sir etadi. Garchand mamlakatimizdagi barcha maktablarning vazifalari bir bo'lsa-da, o'sha maktablarning o'ziga xos xususiyatlari bor va bu xususiyatlar madaniy va milliy sharoitlarda yaqqol ko'rinadi.

Milliy g'urur va iftixorni shakllantirish — bu millatning o'ziga xosliklarini, tarixi, madaniyati, qadriyatlarini va erishgan yutuqlarini ulug'lash orqali xalqning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirish va o'z tarixiga, kelajagiga hurmatni kuchaytirish jarayonidir. Bu jarayon turli omillar orqali amalga oshirilishi mumkin:

1. Ta'lim va tarbiya

Milliy g'urur va iftixorni shakllantirishning birinchi qadamlaridan biri ta'limdir. Maktabda va oliy ta'lim muassasalarida millatning tarixiy voqealari, buyuk shaxslar va madaniy yutuqlari o'rganiladi. Ta'lim jarayonida milliy qadriyatlar, til, adabiyot va san'atning o'rni ta'kidlanishi kerak.

2. Madaniy meros va an'analarning saqlanishi

Milliy g'ururni shakllantirishda madaniy merosni saqlash va rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. O'zbek xalqining an'analari, urf-odatlar, milliy kiyimlari, taomlari, musiqasi va san'ati haqida keng

ma'lumotlar berish, shuningdek, ularni yoshlar orasida targ'ib qilish milliy g'ururni oshirishga yordam beradi.

3. Milliy ramzlar

Milliy bayroq, gerb, madhiyaga hurmat ko'rsatish va ularni targ'ib qilish milliy g'ururni shakllantirishda asosiy o'rin tutadi. Milliy ramzlarning ahamiyati va ularga hurmatni oshirish orqali xalq o'zining tarixiy va madaniy merosini anglaydi.

4. Milliy merosni nishonlash

Milliy bayramlar, xususan, mustaqillik, milliy ozodlik, xalqning tarixiy yutuqlari va boshqa muhim sanalarni nishonlash orqali millatning o'ziga bo'lgan g'ururi va iftixori kuchayadi. Bu tadbirlar xalqning o'z tarixini, madaniyatini va yutuqlarini eslatadi va kelajakka ishonchini oshiradi.

5. O'zgacha yutuqlar va rahbarlar

Milliy g'ururni shakllantirishda mustahkam rahbarlik va davlatning yutuqlari ham muhimdir. Davlat rahbarlarining xalqni birlashtiradigan, milliy qadriyatlarni ulug'laydigan siyosatlarini, shuningdek, xalqaro maydonda erishilgan muvaffaqiyatlar milliy g'ururni oshirishda katta rol o'ynaydi.

6. Jurnalistika va ommaviy axborot vositalarining roli

Milliy g'ururni shakllantirishda ommaviy axborot vositalari katta ahamiyatga ega. Televizion dasturlar, maqolalar, hujjatli filmlar va boshqa axborot vositalari orqali xalqning tarixiy yutuqlari va qahramonlari haqida keng targ'ibotlar olib borilishi kerak.

7. Sport yutuqlari

Milliy g'urur va iftixorni shakllantirishda sport yutuqlarining roli ham katta. Millatning xalqaro sport musobaqalarida erishgan yutuqlari, sportchilarining muvaffaqiyatlari milliy g'ururni kuchaytiradi.

8. Yoshlarni targ'ib qilish

Yoshlarni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalash, ularga millatning buyuk tarixini va madaniyatini o'rgatish muhim. Yoshlar milliy g'ururni saqlab qolish va kelajakda uni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

9. O'zbek tilining o'rni

Milliy g'ururning shakllanishida o'zbek tilining ahamiyati katta. Tilni hurmat qilish, uni saqlash va rivojlantirish orqali xalq o'zini yanada mustahkam va mustaqil his qiladi.

Shunday qilib, milliy g'urur va iftixorni shakllantirish — bu xalqning o'zligini anglash, tarixiy qadriyatlarni ulug'lash va kelajakka ishonchni kuchaytirish jarayonidir.

Jamoaviy hamkorlik va muloqotni rivojlantirish — bu jamoa a'zolarining o'zaro hamkorligini, o'z fikrlarini erkin almashishlarini, maqsadlarni amalga oshirishda birgalikda ishlashni ta'minlash jarayonidir. Jamoaviy hamkorlik va muloqot nafaqat ish muhitida, balki ijtimoiy hayotda ham muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun zaruriy omillardan biridir. Quyida jamoaviy hamkorlik va muloqotni rivojlantirishning asosiy jihatlari keltirilgan:

1. Ochiqlik va ishonch muhitini yaratish

2. Maqsadlarni belgilash va ularga erishish

3. Tinglash va fikr almashish

4. Jamoaviy maqsadlar va individual mas'uliyat

5. Xatoliklardan o'rganish va qo'llab-quvvatlash

6. Ishonchli muloqot vositalarini tanlash

7. Konstruktiv tanqid va ijobiy fikr

8. Vaqtni samarali boshqarish

9. Rag'batlantirish va motivatsiya

10. Boshqaruv va rahbarlik

11. Jamoaviy muhitda hurmat va adolat

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish va sohani rivojlantirishni yangi bosqichga ko'tarish to'g'risida" PQ-3160-son Qarori. 2017. 28 iyul.

- 2.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Yoshlarni ma'naviy axloqiy va jismoniy barkamol etib tarbiyalash, ularga ta'lim –tarbiya berish tizimini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish chora tadbirlari to'g'risida" PQ-3907-son Qarori. 2018. 14- avgust.
- 3.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Xalq ta'limi sohasidagi ilmiy-tadqiqot faoliyatini qo'llab quvvatlash hamda uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini joriy qilish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4963-sonli Qarori. 2021 yil 25 yanvar.
- 4.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-son farmoni. – T.:2017 yil, 7 fevral.
- 5.O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida "Tarbiya" fanini bosqichma-bosqich amaliyotga joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 422-sonli qarori. 2020-yil 6-iyul.
- 6.O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Umumiy o'rta ta'lim to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida" 2017-yil 15-martdagi 140-son qarori.
- 7.Xodjayev B.X. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. Darslik. - T.: «Sano-standart» nashriyoti, 2017-yil, 416 bet.
- 8.R. Mavlonova, O.To'raeva, K.Xoliqberdiev. Pedagogika. -T., "O'qituvchi", 2002.
- 9.Имомова Ш.М., Норова Ф.Ф. Учебные методы организации спортивно оздоровительных мероприятий в образовательных учреждениях // ВЕСТНИК НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ 2021. № 9 (112). Часть 2. С.38-41.

3.7.2. Mavzu: Tarbiya fanida sinfdan va maktabdan tashqari ishlarni tashkil etishda o'quvchilar qiziqishlarini aniqlash, qobiliyatlarini rivojlantirish va liderlik sifatlarini shakllantirish (2 soat amaliy)
Mashg'ulotning texnologik xaritasi

O‘quv bloki	III. Fanni o‘qitishga zamonaviy yondashuvlar				
O‘quv modul	3.7.Sinfdan va maktabdan tashqari tarbiyaviy jarayonlarni tashkil etish metodikasi				
Mavzu	3.7.2. Mavzu: Tarbiya fanida sinfdan va maktabdan tashqari ishlarni tashkil etishda o‘quvchilar qiziqishlarini aniqlash, qobiliyatlarini rivojlantirish va liderlik sifatlarini shakllantirish				
Darsning maqsadi	- tarbiya fanidan Davlat ta’lim standartlari va ta’lim bosqichlarini tushuntirish, ularning ilmiy ahamiyatini ochib berish; - tarbiya turlarini shakllantirish; - Metod va usullardan foydalanishda ilmiy yondashishni rivojlantirish				
Mashg‘ulot turi	Ma’ruza				
Metodlar	Interfaol taqdimot, guruhli faoliyat, amaliy mashg‘ulot, “Aqliy hujum”				
Jihozlar	Kompyuter va proyektor(smart televizor),Interfaol doska yoki oddiy doska, Online platformalar (Canva, Openai.com), Ish materiallari (slaydlar, ma’ruza matni)				
Mashg‘ulot mazmuni					
Mashg‘ulot bosqichlari	Faoliyat tavsifi	Vaqt, minut	Metodlar		Natija
1. Tashkiliy	- Salomlashish - Maqsad va reja bilan tanishtirish - Mashg‘ulotning dolzarbligini asoslab berish	5	Suhbat, tushuntirish		O‘qituvchilar mashg‘ulotga tayyor bo‘lishadi.

2. Motivatsiya	- "Mavzuning dolzarbligi" haqida qisqa muhokama - Tinglovchilarni darsga qiziqtirish hamda mavzuga oid bilimlarini aniqlash maqsadida savollar beriladi.	5	Muhokama, Muammoli vaziyat yaratish	O'qituvchilar mavzuga qiziqadi va ishtirok etishga rag'batlanadi.
3. Nazariy qism	Slaydlar bilan mavzu tushuntiriladi: - Kirish: tarbiya fanini o'qitishning asosiy maqsadi haqida umumiy tushuncha Tarbiya fanini ilmiy asosda o'rganish uchun metodlar zaruriyati. Davlat ta'lim standartlarining qisqacha ta'rifi. - Asosiy qism: Tarbiya fanini o'qitishning vazifalari yuksak ahloqiy qadriyatlar bilan birga tarbiya turlarini tushuntirish; fan sohasida erishilayotgan yutuqlar, ularning amaliyotdagi tatbiqi orqali ilmiy dunyoqarashlarini rivojlantirish.	25	Taqdimot, ko'rgazmali tushuntirish	O'qituvchilar mavzuni nazariy jihatdan o'rganadi.
4. Amaliy mashg'ulot	-Guruhlarga tarbiya masalalarni muhokama qilish uchun savollar berish. - Guruhlar o'z javoblarini taqdim etib, ularni tanqidiy tahlil qilish	20	Taqdimot, namoyish	O'qituvchilar mavzuni amaliy ko'nikmalar orqali yaxshiroq o'rganadi.
5. Tahlil va muhokama	- Guruhlar ishlari bo'yicha taqdimotlar hamda savolga javob topishdagi qiyinchiliklarni muhokama qilish; - Mashg'ulot jarayoni bo'yicha fikr-mulohazalar olish	10	Suhbat, muhokama, tahlil	O'qituvchilar o'z tajribalarini o'rtoqlashadi va yangi g'oyalarni o'zlashtiradi.
6. Refleksiya	O'qituvchilarga quyidagi savollar bo'yicha o'zini tahlil qilish va fikr almashish taklif etiladi:O'qituvchilarning xulosalari umumlashtiriladi.	10	Savol-javob, O'z-o'zini baholash, tahlil	O'qituvchilar o'z faoliyatini baholaydi va o'rganilgan ma'lumotlarni qayta ko'rib chiqadi.
7. Yakunlash va baholash	- Mashg'ulot natijalarini umumlashtirish - Kelgusi mashg'ulotlar uchun tavsiyalar berish	5	Suhbat, Savol-javob	O'qituvchilar mashg'ulotdan qoniqish bilan chiqadi va yangi maqsadlar bilan yo'naltiriladi

3.7.2. Mavzu: Tarbiya fanida sinfdan va maktabdan tashqari ishlarni tashkil etishda o'quvchilar qiziqishlarini aniqlash, qobiliyatlarini rivojlantirish va liderlik sifatlarini shakllantirish

Reja:

- 1. Tarbiya fanida sinfdan va maktabdan tashqari ishlarni tashkil etishda o'quvchilar qiziqishlarini aniqlash vositalari**
- 2. Tarbiya fanida sinfdan va maktabdan tashqari ishlarni tashkil etishda o'quvchilar liderlik sifatlarini shakllantirishga oid usullar**
- 3. Tarbiya fanida sinfdan va maktabdan tashqari ishlarni tashkil etishda qobiliyatlarini rivojlantirish texnologiyalari**

Tarbiya fanida sinfdan va maktabdan tashqari ishlarni tashkil etishda o'quvchilarning qiziqishlarini aniqlash, qobiliyatlarini rivojlantirish va liderlik sifatlarini shakllantirish bir-birini to'ldiruvchi jarayonlardir. Bu faoliyatlar o'quvchilarga o'zlarini yanada rivojlantirishga yordam beradi, ularni mas'uliyatli, jamoaviy ruhda ishlashga, boshqalarga yordam berishga va kelajakda yaxshi lider bo'lishga tayyorlaydi.

Mazkur mas'ruzada qiziqishlarni aniqlash, qobiliyatlarni aniqlash o'quv jarayoniga ta'siri muhokama qilinadi.

1. Tarbiya fanida sinfdan va maktabdan tashqari ishlarni tashkil etishda o'quvchilar qiziqishlarini aniqlash vositalari

Tarbiya fanida sinfdan va maktabdan tashqari ishlarni tashkil etishda o'quvchilar qiziqishlarini aniqlash uchun turli vositalardan foydalanish mumkin. Ushbu vositalar o'quvchilarning qiziqishlari, hobbilari va ehtiyojlarini samarali tarzda aniqlashga yordam beradi. Quyida ba'zi asosiy vositalar keltirilgan:

1. So'rovlar va Anketalar

So'rovlar va anketalar o'quvchilarning qiziqishlarini aniqlash uchun samarali vositadir. Anketalarda o'quvchilarga quyidagi savollar berilishi mumkin:

- Sizni qaysi mashg'ulotlar yoki fanlar qiziqtiradi?
- Hangi sport turlariga qiziqasiz?
- San'at, musiqa yoki drama bilan shug'ullanishni xohlaysizmi?
- O'zingizni kelajakda qanday kasb egasi sifatida ko'rasiz?

Anketalarni onlayn yoki an'anaviy usulda tashkil etish mumkin, va o'quvchilarning qiziqishlariga qarab turli guruhlar yoki to'garaklar tashkil etish mumkin.

2. Shaxsiy Suhbatlar

O'quvchilarning qiziqishlarini aniqlashda shaxsiy suhbatlar ham muhim vosita hisoblanadi. Bunda o'qituvchilar har bir o'quvchi bilan alohida suhbat o'tkazib, uning hobbilari, sevimli mashg'ulotlari va kelajakdagi maqsadlari haqida ma'lumot olishlari mumkin. Bu metod individual yondashuvni ta'minlab, o'quvchilarning shaxsiy ehtiyojlarini aniqlashda yordam beradi.

3. Gruppalar va Baholash

O'quvchilarni guruhlariga bo'lish va guruhlar bilan ishlash orqali qiziqishlarini aniqlash mumkin. Masalan, sinfda guruh ishlari o'tkazilib, o'quvchilarga turli loyihalar berilishi mumkin. Har bir guruh o'zining qiziqishlariga mos keladigan mavzu yoki faoliyatni tanlashi kerak. Bu jarayon o'quvchilarning jamoaviy ishdagi qiziqishlarini, shuningdek, individual qobiliyatlarini ko'rsatadi.

4. Jurnal yoki Kalendarlar

O'quvchilar o'z qiziqishlarini yozib boradigan kundalik yoki kalendarlarni yaratishlari mumkin. Bu usulda o'quvchilar o'zlarini shug'ullanishni xohlagan sohalarni yozib, ularga doimiy ravishda qaytib kelishlari mumkin. O'qituvchilar bu yozuvlarni tahlil qilib, qaysi yo'nalishlar o'quvchi uchun eng jozibador ekanligini aniqlashlari mumkin.

5. Kreativ Faoliyatlar (Ijtimoiy Loyihalar, Tadbirlar)

O'quvchilarni sinfda yoki maktabda kreativ faoliyatlarga jalb etish orqali ularning qiziqishlarini aniqlash mumkin. Masalan, sinfda yoki maktabda teatr ko'rgazmalari, ilmiy ko'rgazmalar, sport musobaqalari yoki san'at ko'rgazmalarini tashkil etish orqali o'quvchilarning qiziqishlari va qobiliyatlari aniq bo'lishi mumkin.

6. O'quvchilarni Xalqaro yoki Maktab Dasturlariga Jalb Etish

Ba'zi maktablar xalqaro va mahalliy tashkilotlar bilan hamkorlikda o'quvchilar uchun maxsus dasturlar tashkil qiladi. Bu dasturlar orqali o'quvchilar turli ijtimoiy, ilmiy va madaniy loyihalarga jalb etilishi mumkin. Bu dasturlar o'quvchilarning qiziqishlarini aniqlashda yordam beradi va ularga yangi sohalarda o'zlarini sinash imkoniyatini yaratadi.

7. Faoliyatlarni Baholash (O'quvchilarning O'z Fikrlari)

O'quvchilarga o'z faoliyatlari yoki ishtirok etgan tadbirlari haqida fikr bildirish imkoniyatini yaratish. O'quvchilar o'zlarining faoliyatlaridan qanday taassurotlar qolganini, nimalarni yoqtirganliklarini yoki yoqtirmaganliklarini so'rab bilish, ularning qiziqishlari haqida ko'proq ma'lumot olish imkonini beradi.

8. Konsultatsiyalar va Maslahatlar

O'quvchilarga o'z qiziqishlari va hobbilari bo'yicha maslahatlar berish uchun konsultasiya sessiyalarini tashkil etish mumkin. Bu yerda o'quvchilar o'zlarini qiziqitirgan sohalarda o'qituvchilardan yoki professionallaridan yordam olishi mumkin.

2. Tarbiya fanida sinfdan va maktabdan tashqari ishlarni tashkil etishda o'quvchilar liderlik sifatlarini shakllantirishga oid usullar

Tarbiya fanida sinfdan va maktabdan tashqari ishlarni tashkil etishda o'quvchilarning liderlik sifatlarini shakllantirish uchun bir nechta samarali usullar mavjud. Ushbu usullar o'quvchilarda o'zini tutish, mas'uliyat, tashabbuskorlik, jamoaviy ishlarni boshqarish kabi liderlik qobiliyatlarini rivojlantiradi. Quyida bu usullarni batafsil ko'rib chiqamiz:

1. Mas'uliyatli Vazifalar Yuklash

Liderlik sifatlarini shakllantirishda mas'uliyatli vazifalar yuklash eng samarali usullardan biridir. O'quvchilarga sinfda yoki maktabda mas'uliyatli lavozimlar berish ularni rahbarlikka tayyorlaydi.

- **Misollar:** Sinf raisi, sinf kotibi, jamoat ishlarini tashkil etuvchi rahbar, to'garak rahbari, maktab tadbirlarini tashkil etish bo'yicha mas'ul.
- **Foydasi:** O'quvchilar mas'uliyatni o'z zimmasiga olish orqali o'zini boshqarish va qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradilar.

2. Jamoaviy Loyihalar va Faoliyatlar

O'quvchilarga jamoaviy loyihalar yaratish va ularni boshqarish imkoniyatini berish liderlik sifatlarini rivojlantiradi. Jamoaviy ishlar o'quvchilarga boshqalar bilan samarali muloqot qilish, jamoaviy muammolarni hal qilish va rahbarlik qilishni o'rgatadi.

- **Misollar:** Maktabda ekologik loyiha yaratish, ilmiy yoki madaniy ko'rgazmalar tashkil etish, maktab festivallarini tashkil etish.
- **Foydasi:** Jamoaviy ishda boshqaruv, jamoaning ishini tashkil qilish, qaror qabul qilish va boshqalarni ilhomlantirishni o'rgatadi.

3. Liderlik Treninglari va Seminarlar

Liderlik ko'nikmalarini rivojlantirish uchun maxsus treninglar yoki seminarlar tashkil etish samarali bo'lishi mumkin. Bunday treninglar o'quvchilarga liderlikning nazariy va amaliy jihatlarini tushunishga yordam beradi.

- **Misollar:** Qaror qabul qilish, konfliktlarni hal qilish, samarali kommunikatsiya va jamoani boshqarish bo'yicha treninglar.

- **Foydasi:** O'quvchilarga lider sifatida o'z maqsadlariga erishish uchun zarur bo'lgan amaliy ko'nikmalarni o'rgatadi.

4. Mentorlik Tizimi

Mentorlik tizimi orqali tajribali o'quvchilar yoki o'qituvchilar kam tajribali o'quvchilarga yo'riqlik qilishi mumkin. Bu jarayon o'quvchilarga liderlik ko'nikmalarini o'rgatishning samarali usulidir.

- **Misollar:** Tajribali o'quvchi mentorlarni yosh o'quvchilarga tayinlash, yosh o'quvchilarga o'z faoliyatlarini yaxshilashda yordam berish.
- **Foydasi:** Mentorlik o'quvchilarga o'z bilimlarini boshqalarga etkazish, hamkorlikda ishlash va liderlik rolini bajarish imkoniyatini yaratadi.

5. Ijtimoiy Faoliyatlar va Ko'ngillilik

Ijtimoiy tadbirlarda yoki ko'ngillilar faoliyatida ishtirok etish o'quvchilarda mas'uliyat, altruizm va boshqalarga yordam berish kabi liderlik sifatlarini rivojlantiradi.

- **Misollar:** Ijtimoiy xizmatlar, ekologik tadbirlar, bolalar uylariga yoki qariyalar uylari bilan ishlash.
- **Foydasi:** O'quvchilar boshqalar bilan ishlash orqali empatiya, ijtimoiy mas'uliyat va liderlik sifatlarini shakllantiradilar.

6. Sport Musobaqalari va Tanlovlarda Ishtirok Etish

Sport musobaqalari va tanlovlar o'quvchilarga o'z kuchlarini sinash, jamoada ishlash va boshqalarni rag'batlantirish imkoniyatini beradi. Sportda liderlik sifatlarini rivojlantirishda, ayniqsa, jamoaning rahbari bo'lish, motivatsiya berish va o'yin strategiyasini ishlab chiqish juda muhim.

- **Misollar:** Futbol, basketbol, voleybol kabi jamoaviy sport musobaqalarida liderlik qilish.
- **Foydasi:** Sport orqali o'quvchilar jamoaviy ishda rahbarlik qilish, boshqalarni o'z maqsadlariga erishish uchun rag'batlantirish va hamkorlikda ishlashni o'rganadilar.

7. Kreativ Faoliyatlarda Ishtirok Etish

San'at, drama va musiqa kabi kreativ faoliyatlarda ishtirok etish o'quvchilarga o'zini ifoda etish va boshqalarga ilhom berish imkonini yaratadi.

- **Misollar:** Teatr ko'rinishlari, musiqa jamoalari, san'at ko'rgazmalarini tashkil etish.
- **Foydasi:** Bunday faoliyatlar o'quvchilarga tashabbuskorlik, o'zini boshqarish va ijodkorlikni rivojlantiradi.

8. Raqobatli Tanlovlar va O'yinlar

Raqobatli tanlovlar va o'yinlar o'quvchilarni o'z maqsadlariga erishish uchun kuchli motivatsiya bilan ta'minlaydi. Bunday faoliyatlar liderlikni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi, chunki o'quvchilarni o'z imkoniyatlarini maksimal darajada ishlatishga undaydi.

- **Misollar:** Maktabdagi ilmiy tanlovlar, matematika yoki adabiyot bo'yicha musobaqalar.
- **Foydasi:** Raqobatni boshqarish, muvaffaqiyatga erishish va o'z imkoniyatlarini kengaytirish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

9. Motivatsion O'quvchilar Uchun Rag'batlantirish

O'quvchilarni rag'batlantirish orqali liderlik sifatlarini rivojlantirish. Muvaffaqiyatli faoliyatlari yoki jamoaviy ishlarida yaxshi natijalarga erishgan o'quvchilarni e'tirof etish va rag'batlantirish o'zining liderlik qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

- **Misollar:** Yutuqlarni e'tirof etish, mukofotlar berish, “eng yaxshi rahbar” yoki “eng samarali jamoa” tanlovlari.
- **Foydasi:** O‘quvchilarni o‘zining lider sifatlarini rivojlantirishga undaydi va yangi vazifalarni bajarishga motivatsiya beradi.

1. Tarbiya fanida sinfdan va maktabdan tashqari ishlarni tashkil etishda qobiliyatlarini rivojlantirish texnologiyalari

Tarbiya fanida sinfdan va maktabdan tashqari ishlarni tashkil etishda o‘quvchilarning qobiliyatlarini rivojlantirishda foydalaniladigan texnologiyalar va usullar turli xil yondashuvlarni o‘z ichiga oladi. Ushbu texnologiyalar o‘quvchilarning ijodiy, intellektual, jismoniy va ijtimoiy ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Quyida bu texnologiyalarning asosiy turlari va ularni qo‘llash usullari keltirilgan.

1. Interfaol (Faol) Ta'lim Texnologiyalari

Interfaol ta'lim texnologiyalari o‘quvchilarning faol ishtirokini talab qiladi. Bu texnologiyalar o‘quvchilarga darsdan tashqari faoliyatlarda o‘z fikrlarini erkin bildirish va amaliy ko‘nikmalarni o‘rgatish imkoniyatini yaratadi.

- **Misollar:**
 - **Kollektiv ishlash** (Guruh muhokamalari, brainstorming sessiyalari)
 - **Vaqtini boshqarish texnologiyalari** (Muammolarni hal qilish uchun vaqt belgilash)
 - **O‘yinli ta'lim** (Loyiha ishlari, amaliy simulyatsiyalar, roli o‘yinlari)
- **Foydasi:** Bu texnologiyalar o‘quvchilarda jamoaviy ish ko‘nikmalarini rivojlantiradi, tanqidiy fikrlashni kuchaytiradi va shaxsiy fikrlarni ifoda etish qobiliyatini shakllantiradi.

2. Axborot-kommunikatsiya Texnologiyalari (AKT)

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) darslardan tashqari faoliyatlarda o‘quvchilarga zamonaviy texnologiyalarni o‘rganish va ulardan samarali foydalanishni o‘rgatadi. AKT yordamida o‘quvchilar o‘z bilimlarini internet-resurslari, ta'lim platformalari va boshqa interaktiv vositalar orqali kengaytirishi mumkin.

- **Misollar:**
 - **Onlayn kurslar va treninglar** (MOOC, Khan Academy)
 - **Interaktiv ta'lim platformalari** (Edmodo, Google Classroom, Quizlet)
 - **Virtual va kengaytirilgan haqiqat** (AR/VR texnologiyalaridan foydalanish)
- **Foydasi:** O‘quvchilarga axborot texnologiyalaridan samarali foydalanishni o‘rgatadi, ularning intellektual va texnik ko‘nikmalarini oshiradi. Bundan tashqari, o‘quvchilar o‘z bilimlarini onlayn platformalarda mustahkamlashlari mumkin.

3. Loyixagaga asoslangan o‘qitish (Project-Based Learning, PBL)

Loyixagaga asoslangan o‘qitish texnologiyasi o‘quvchilarga muayyan loyiha asosida ishlashni o‘rgatadi. Bu usulda o‘quvchilar amaliy loyihalar orqali o‘z qobiliyatlarini rivojlantiradilar. Loyihalar jamoaviy ishni o‘z ichiga oladi, bu esa o‘quvchilarga tashkilotchilik, liderlik va jamoaviy hamkorlikni o‘rgatadi.

- **Misollar:**
 - Maktabda ilmiy loyiha tashkil etish
 - Ijtimoiy muammolarni hal qilish bo‘yicha tadbirlar yaratish
 - Innovatsion texnologiyalarni ishlab chiqish

- **Foydasi:** O'quvchilarni tanqidiy fikrlash, ijodkorlik va jamoaviy ish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Loyihalar orqali o'quvchilar o'z fikrlarini amalga oshirishni, muammolarni hal qilishni va natijalarga erishishni o'rganadilar.

4. Gamifikatsiya

Gamifikatsiya — bu o'qitish va o'rganish jarayoniga o'yin elementlarini kiritish usulidir. Bu texnologiya o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi va ular o'qishni yanada qiziqarli va samarali tarzda amalga oshiradilar.

- **Misollar:**
 - Ta'lim o'yinlari va viktorinalar
 - O'quvchilarga raqobat asosida mukofotlar berish
 - Interaktiv o'yinlar va simulyatsiyalar
- **Foydasi:** O'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshiradi, ularni yangi bilimlarni olishga undaydi va ularning ijodiy va analitik qobiliyatlarini rivojlantiradi. Gamifikatsiya orqali o'quvchilar o'rganishni o'yinga aylantiradilar va shu orqali ko'proq motivatsiya oladilar.

5. Kollaborativ Ta'lim Texnologiyalari

Kollaborativ ta'lim texnologiyalari o'quvchilarni birgalikda ishlashga undaydi, bu esa o'z navbatida jamoaviy fikrlash va liderlik ko'nikmalarini rivojlantiradi. O'quvchilar bir-birlaridan o'rganadilar, birgalikda muammolarni hal qiladilar va o'z bilimlarini kengaytiradilar.

- **Misollar:**
 - Onlayn guruh ishlari (Google Docs, Padlet, Trello)
 - Onlayn muloqot va forumlar orqali o'rganish
 - Zoom yoki Skype orqali masofaviy o'quvchilarning birgalikdagi ish faoliyatini tashkil etish
- **Foydasi:** O'quvchilarni birgalikda ishlashga, fikrlarni tinglashga va jamoaviy masalalarni hal qilishga o'rgatadi. Bu usul o'quvchilarga o'z bilimlarini boshqalarga etkazish va hamkorlikda ishlashni o'rgatadi.

6. Refleksiya va Shaxsiy O'zgarish (Self-Assessment)

O'quvchilarga o'zlarini baholash va o'zgarishlarini kuzatish imkoniyatini yaratish orqali ularning shaxsiy o'sishini rag'batlantirish mumkin. Refleksiya o'quvchilarga o'z faoliyatlarini tahlil qilish, xatoliklarni tuzatish va o'z-o'zini rivojlantirishga yordam beradi.

- **Misollar:**
 - O'quvchilarga o'z natijalarini baholash uchun maxsus jurnallar yoki rejalashtirishni taklif etish
 - O'zgarishlar bo'yicha o'quvchilarni o'z fikrlarini yozishga undash
 - O'quvchilarga o'z faoliyatlarini baholashni rag'batlantiradigan savollarni taklif etish
- **Foydasi:** Bu texnologiya o'quvchilarga o'z faoliyatlarini tahlil qilish, o'z-o'zini baholash va o'zgarishlarni amalga oshirish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

7. Mobil Ilovalar va Ta'lim Platformalaridan Foydalanish

Mobil ilovalar va ta'lim platformalari o'quvchilarga darsdan tashqari o'qish va o'rganish imkoniyatlarini yaratadi. Bu texnologiyalar o'quvchilarga o'z bilimlarini mustahkamlash, yangi mavzularni o'rganish va o'quv jarayoniga qo'shimcha resurslar qo'shish imkoniyatini beradi.

- **Misollar:**
 - Duolingo, Khan Academy, Coursera kabi ta'lim ilovalari

- O'quvchilar uchun matematik, ilmiy yoki til o'rganish ilovalari
- **Foydasi:** O'quvchilarga o'qish va o'rganish jarayonini yanada qulayroq va samaraliroq qilish imkoniyatini yaratadi, bu esa ularning qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

Tarbiya fanida sinfdan va maktabdan tashqari ishlarni tashkil etishda o'quvchilarning qobiliyatlarini rivojlantirish uchun yuqorida keltirilgan texnologiyalar va metodlar samarali vositalar hisoblanadi. Ushbu texnologiyalar o'quvchilarning ijodiy, analitik, jismoniy va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi va ularga o'z qobiliyatlarini kengaytirish imkoniyatini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. . O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Xalq ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida" 2018-yil 8-dekabrda 997-sonli qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi «O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida»gi PF5712-sonli farmoni.
3. Qurbonova M.F. Mustaqil ishlarni tashkil etish asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarini o'quv bilish kompetensiyalarini shakllantirishga yo'naltirilgan metodlar. Xalq ta'limi, 2020. 3-maxsus son, 37-43 bet.
4. Kuznetsova Marina Ivanovna, "PIRLS 2021 xalqaro solishtirma tadqiqoti doirasida o'qish savodxonligini shakllantirishning o'ziga xos xususiyatlari". 2021y.
5. <http://www.markaz.tdi.uz>
6. A.Mavlonova, .Normurodona. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. O'quv qo'llanma. Toshkent, "Tan" 2008 y. 7. R.
7. Mavlonova, N. Rahmonqulova, .Normurodova, K. Matnazarova Tarbiyaviy ishlar metodikasi. Darslik Nizomiy nomidagi TDPU Riziografida nashr qilindi. Toshkent- 2014